

August Jakobson

VALITUD TEOSED

AUGUST JAKOBSON

VALITUD TEOSED

August Jakobson

VANA KAARDIVÄGI

August Jakobson

VALITUD TEOSED

7

Eesti Riiklik Kirjastus

TALLINN
1957

August Jakobson

VANA KAARDIVÄGI

Romaan kolmes jaos epiloogiga

Eesti Riiklik Kirjastus
TALLINN
1957

Illustreerinud Endel Maisaar

Kunstiliselt kujundanud
Paul Luhtein

ESIMENE JAGU

ÄRKAMINE

POHMELUSEST RASKE PEA

Joel Neegos, üliõpilane, ärkas kuivava suuga ja vastiku sapimaitsega keelepäral ning kurgusügavuses. Ta oli väsinud, haiglane, nõrkemas. Kõik temas näis ahastuslikult kokku tõmbuvat ning värisevat. Ja iga kord, kui veri tuksatades läbi pea voolas, sähvatas kange valusööst kuklast kuni silmadeni. Südame ümbrus näis olevat järsku nii õõnsaks ja tühjaks muutunud, et tal sellest tühjusest ning õõnsusest pikkamisi hirm hakkas. Ja ikka uuesti ning uuesti pidi ta mõtlema külmale, karastavalt kargele veele, mida oleks meelsasti joonud suurte lonksudega, mida polnud aga kuskil läheduses saadaval.

Vallutatud äkilisest meeleheitehoost, surus Joel Neegos pea tugevasti padjasse, ahastas, oli lähedal kisendamisele. Nagu mingi häbiteo oleks ta korda saatnud selle ligi nädalase joomisega: häbiteo, mida kõik tunnevad, millest kõikjal kõneldakse, mis on temasse sügavaid jälgi jätnud, nõnda et seda võidakse märgata juba kauge maa

tagant. Ja nagu ikka sellistel Suure Kahetsuse päevadel, haaras teda tänagi ebamäärane, vastupandamatu vajadus kohe voodist välja karata, kuhugi joosta, end varjata, peita, kaugeimategi tuttavate teelt eemale pugeda, nagu röövel, kes põgeneb oma piinava südame eest.

Püüdes iga hinnaga sellest hirmsast tundest vabaneda, sulges ta silmad, tõmbus vaikselt kerra, surus käed vastamisi põlvede vahele. Ta katsus pingutades meelde tuletada, kuidas ta viimaks koju sai, kus nimelt ta nii kaua ringi aeles, kes olid need paljud varjukujud, keda ta segaduses olev aju suutis praegu ainult suurte ponnistustega kinni püüda. Ta mälu oli tihedasti täis musti laike, mis sisendasid alateadlikku hirmutunnet, kummalist piinlikkust, meeleheidet, ahastust. Ta ei ulatunud nende laikude taha vaatama — seal valitses pimedus. Ta mõtles pikkamisi ja väga selgesti möödunud ajale, mil ta oli enda samuti kord hullumeelsuse piirini viinud ja selle tõukel tõotama rutanud suure hooga töötama hakata, kevadsemestril eksameid sooritada, hiljemalt kolme või nelja aasta jooksul läbi tungida sellest tööhulgast, mille õige alguseni ta polnud siiani veel jõudnudki. Ligi paarkümmend semestrit mahavisatud aega, aina suurenev vanadus, aina kasvavad võlad! Jah, nõnda see on, ta peab ometi kord säärasele mõttetule logelemisele lõpu tegema, oli ta tollal endale kinnitanud. Suure hulga materjalegi muretses ta kokku, et jätkata stuudiumi hästi kindlalt ning väärikalt. Ja ta õppis mai hakuni pidevalt, hoogsalt, sundiva vaimustusega. Ent ainult veidi enne eksamite algust oli ta uuesti endisele teele sattunud, kergemeelselt käega löönud, nagu alateadlikult katsunud tasa teha kõike seda, millest ta oli ilma jäänud nende korralikkude kuude jooksul. Ja nüüd, kus ta jälle sellest põhjalikust uimast virguma hakkas, oli juba hilja millegi kohendamiseks: osa tähtpäevi oli vahepeal möödunud,

osa seisis otse ukse ees, õpitu oli aga uuesti laiali valgunud, hääbunud...

Joel Neegos sirutas end nii tugevasti, et voodiotsad ragisesid, tõmbus uuesti kerra, hakkas vaikselt oigama. Ta kuulis oma häält tulevat nagu kustki kohutavast kaugusest. Ta mõtles aina uuesti ning uuesti, et kindlasti pole ka praegu lõppenud kõik tema piinad ning vaevad: närvid on täiesti otsas, need võivad tänase päeva jooksul valmistada veel nii mõnegi viperuse. Ja äkki ei julgenud ta enam liikumatuna edasi lamada, sest iga kord, kui ta keha südamelöökidest tasakesi nõksatas, tundis ta äkilist põhjendamatut hirmusööstu läbi hinge virvendavat. See oli kindlasti toosama hirm, mida ta tundis juba endistest aegadest, mida ta võis puhuti vaadelda ja analüüsidagi, millest ta ei saanud aga kõige paremagi tahtmise juures võitu, ehkki väsitatud ajus tekkivad häired ei läinud kunagi nii kaugele, et teadvus oleks tema täiesti maha jätnud.

Ka täna algas see hirm äkki ülesvilksatavate sundkujutelmadega, nagu oleks ta midagi tegemata jätnud, nagu oleks midagi tema käes hirmus viltu läinud. Või nagu oleks ta toime pannud mingi hirmsa teo, mida ei saa enam kuidagi olematuks teha. Just nimelt — mida ei saa enam k u i d a g i e g a i i a l g i olematuks teha. See oli kohutav paratamatusetaju, mille kaudu ta piinad harilikult kehastusid. Siis pidi ta viltuvajunud teadvus seda paratamatusetaju tundma iga tühisemagi liigutuse puhul, ka sel puhul, kui ta käed üle pea tõstis; või jalad kõveraks tõmbas; või sõrmedega ihu puudutas. «Kõrvaliste detailide haiglaselt äärmuslik tähtsustumine», kordas ta mõttes diagnoosi, mille keegi tuttav arst oli hiljuti teinud; ta ütles seda kohe ka kuuldavalt. Ning jälle oli see tema enda hääl, vaikne ja abitu, mis teda uuesti ahastusse paiskas, kuni ta tundis oma kuivavat suud sügavale

padjasse suruvat, hambad irevil, igemed vastu higist lõhnavat riiet.

Rahutult ja kuumalt-kiiresti tuikas veri läbi lihaste. Iga kord, kui süda vajaliku hoo andmiseks kokku tõmbus, tahtis ta tõusta, et vabaneda sellest samm-sammulisest hullumeelsusele lähenemisest. Aga ta ei teinud seda mitte ja lamas liikumatuna edasi.

Kuid äsja alanud reaktsioon ei läinud õnneks kaugemale, peatus, hakkas taanduma. Hiljutised põhjendamatud hirmuhood ja painajalik paratamatusetaju taganesid nagu kuhugi sügavamale, kuhugi, kust need enam silma ei paistnud. Ta ümises aga ometi edasi, — see tuli nüüd nagu iseenesest, ta ei saanud selle vastu midagi parata. Ja samal ajal, kui see ühetasane pidev hääl ta enda kõrvust mööda kulges, tundis ta esimest korda, et kogu ta keha on kattunud suurte higipisaratega. Ta oleks nagu puruks rebenenud, lagunema hakanud, tuhandeks tibatillukeseks tükikeseks varisenud: sisikonnast kuni välispinnani, füüsilisest minast kuni selle hingenatukeseni, mis ta arvas endas aeg-ajalt liigutavat. Või ta oli nagu kustki sügavusest üles tõusmas: peale suuri pingutusi jälle kord kombatavat ning tuttavlikult tajutavat maailma nägemas, tagasi saamas vahepeal vormituks massiks lömastatud teadvust, otsekui palavikuhaige, kes virgus oma sonimistest.

Aga mida enam kadus surve närvikavast, mida selgemini ning korrapärasemalt hakkas aju töötama, seda teravamaks kasvasid etteheited, mis ta pidi endale tegema. Muidugi — neist etteheidetest polnud enam ühtki kasu — ta teadis seda, sest oli ta ju nõnda ahastanud ja moraalset kahetsust tundnud vareminigi juba; ent ta ei saanud midagi parata, ta pidi ka täna end tublisti piitsutama. Nii — ta on uue tõestuse andnud, et tal ei maksagi vist enam mõelda tõusmisest, enda püstiajamisest, üli-

koolitöö lõpetamisest! ütles ta ikka kuuldavalt. Seejärel küsis ta endalt veel kord range pahameelega, kui kaua võib see kõik nõnda kesta: kui kaua suudavad sellistele laastamistele vastu seista tervislikudki komponendid, kui kaua suudab ta end majanduslikult vee peal hoida. Ta püüdis tigeda asjalikkusega kujutleda selle mülka mudast sügavust, kuhu ta oli jälle pikkamisi vajumas. Aga ta teadis samal ajal, et kõiki neid küsimusi oli ta endale esitanud juba paljudel puhkudel varemgi ja et end ümbritseva mülka sügavust oli ta kujutlenud juba aastaid tagasi. Ja kõige lõpuks mõtles ta vastikustundest tasakesi soigudes sellele suurele tööhulgalegi, mis ta oli kahe viimase kuu jooksul peaaegu valmis teinud, mis läks aga nüüd jälle kasutuna kaduma.

Et kõiki sääraseid süüdistavalt-targutavaid ja kibedaid etteheiteid täis mõtteid laiali viia, hakkas ta endalt küsima, kui kaugel võiks praegu aeg olla: kas päev on algamas või lõppemas; milline osa nädalast venib temast üle — esimene või viimane. Aga jälle pidi ta abitust tundma pimeduse ees, mida ta pilk ei suutnud läbida. Ta teadis ainult üht asja, ja nimelt seda, et too hull pidutsemine oli alanud teisipäeval, hilisel õhtupoolikul; et neid oli algul kolm meest; et pärast tuli joojaid aiva juurde; ja et kulutatud oli end vaheldumisi nii kõrtsides kui erakorterites. Üksikud olid lahkunud; üksikuid oli magama läinud; tema aga istus ikka ühesuguse väsimatusega, tukkus vahetevahel vaid lühikesi tunde ja märatses edasi, küsimata kellega, küsimata kus. Ja nii kihutas aeg temast mööda, ta kaotas selle vastu pisimagi huvi, jah, ta mõtles vaid sellele, et tuleks veel veidi liikuda ning tegelda, et praegu on liialt vara lõpetamiseks ja kojuminekuks. Nagu läbi hallide aurupilvede kerkisid ta ette varased hommikutunnid rüüstatud kambrikestes, päikesetõus, hämarduvad õhtud, lühikesed kevadööd, mil

mindi jälle mööda magavaid tänavaid, lärmitsedes, pooliti hullunutena rusikatega vastu planke või aknaluuke tagudes. Ja siis oli ta äkki nagu virgunud, oli vaevaliselt tõusnud ja midagi pikemalt seletamata lahkunud, minema aetud alateadlikust vaistust, mis ütles käskivalt, et nüüd aitab juba, et nüüd on lõpp. Ja nii oli ta siis koju tulnud, ehkki ta ei mäletanud enam, kust, millal või kuidas. Sest värske õhk tänavatel oli taas tumestanud tema nõrga teadvuse, kuni ta ärkas viimaks täiesti... siin, ses voodis.

See oli aga ka kõik, midagi enamat ta ei mäletanud, kõige muu kohal laius vaid hämarus, suur segadus, sihitus, mis paistis tühjusena. Kuid ta võis vanade kogemuste najal kujutleda, milliseid rumalusi oli vahepeal kindlasti tehtud, kui suur hulk viina läbi südame valatud. Ja mihukesi summasid kulutatud... lisaks juba niigi küllalt kohutavatele võlgadele. Ja maksmata jäänud arved tuttavate kelnerite juures, laenud sõpradelt, võibolla — panditudki midagi, mõtles ta pikkamisi. Ning üle kõige ikka see tülgastuseni vastik teadmine, et ta on jälle sõna murdnud, et ta pole end taas pidada suutnud, et veel üks õppeaasta on möödumas pisimagi tuluta, tarbetuna, üleliigsena. Ja kui ta siis küüruvajununa istukile tõusis, — vana voodi terav veer soonis valusalt reielihastesse, — haaras teda lapselik igatsus nüüd kohe rõivad selga tõmmata, jaama sõita ja oodata seal kuni rongi minekuni, et — koju sõita. «Ko-ju...» ütles ta venitades ja surus hambad nii tugevasti vastamisi, et põsenukkidel valus hakkas.

Keegi käis ukse taga; see oli vististi perenaine, — nii, ta pidi tagasi voodisse minema! Hetke pärast koputati. Jah, tuldagu aga pealegi, ta on juba üleval, hüüdis ta ning katsus jälle pingutatult otsusele jõuda, kas praegu on õhtu või hommik. Päike oli igatahes õkva silmapiiri taga — kas sealt tõusmas või sinna vajumas — ja gaasi-

laternate valgus, mis voolas läbi madala akna sisse, oli kuidagi tuhkjas, kontrastideta. Siis ilmus lävele pikakasvuline emalikult-leebelt vaatavate silmadega keskealine naine, ja Joel Neegos, üliõpilane, küsis kohe veidi häbelikult:

«Noh, proua Mitt... mis on?»

«Ma mõtlesin, et te oigate... ja... tulin seepärast vaatama...» vastas perenaine asjalikult, kuid ometi võis otsemaid märgata seda plikalikku uudishimu, mis vaatas ta pikkade, põskedele varju heitvate ripsmete alt. «Ega te ju ometi haige ei ole?»

Joel Neegos katsus elumehelikult naeratada. Kuid see õnnestus vaid poolikult. Oli kummaline, millise teravusega ta märkas praegu neid sügavaid pehmelt painutatud kurde, mis piirasid uksel seisja suunurki. Ent samal ajal oli ses inimeses ka midagi väga naiivset, peaaegu lapsikut, eriti just tema helehallides silmaterades. Ja katsudes muretult naeratada, pidi Joel Neegos äkki mõtlema, et küllap vist tolle usutamatu naiivsuse pärast ongi proua Mitt, see loomupärane lahkus ning heasüdamlikkus ise, jõudnud sinnani, et enamik vanematest kaasvõitlejatest ütlesid teda kasutanud olevat. Ja küllap vist ilma liialdusteta, päris tõsiselt... nõnda nagu nad sellest avameelselt jutustasid... mõtles Joel Neegos edasi. Aga see rumalate lapsesilmadega ametnikukaasa meenutas talle jälle üle paljude kaudsete assotsiatsioonide kodu ning vanemaid; ja ta suutis vaevu heldimusest hoiduda, kui ta viimaks vastas:

«Haige? Aga kust te selle võtsite, proua Mitt? Pea ju valutab küll üsna vastikult, aga niisugust häda ei saa vist siiski haiguseks nimetada. Eks ole, proua Mitt?»

Naine muigas, noogutas sõbralikult. Ta näis millegi üle nagu rõõmugi tundvat. Imelikul kombel vaimustub enamik inimesi just sellistest hirmsatest kõrvalehüpetest,

mõtles Joel Neegos. See tõsiasi vihastas teda järsku, tegi haiget, tundus lubamatu, — see tõsiasi oli enam hukutav kui julgustav. Ning samal ajal, kui ta pilk ikka veel uksel seisva ootaja silmadesse puuris, kujutles ta selgesti, millise huviga kuulaksid kõik tema tuttavadki ta juttu hiljutistest seiklustest ja sekeldustest, ulja mehe seiklustest ja sekeldustest, mis ei kaota kunagi maailmas oma romantilist värskust...

«Olete mul ikka kah... seelikukütt. Terve nädala jooksul pole teid näha olnud. Teisipäevast pühapäevani,» ütles naine vadistades ja vaatas teda hellitava naeratusega. «Hulk inimesi käis teid otsimas, ja kirju tuli ka rohkem kui kunagi varem. Kõik just nagu teadsid, et te jälle... hulkumas olete.»

«Hea küll... ma pärast vaatan!» ütles Joel Neegos ning mõtles endamisi, et nõnda siis on seekordne hullustus (aga teisiti ei kavatsenudki ta täna oma järjekordseid eksirännakuid nimetada!) kestnud tõesti kauem kõigist senistest.

«Ehk te saaksite juba varsti mulle... midagi sooja tuua?» küsis ta viimaks, katsudes nõnda teada saada, kas praegu on õhtu või hommik.

«Oi jumaluke, nii vara siis?» hüüdis perenaine ja naeris jälle, näidates oma helevalgeid hammasteridu.

Joel Neegos otsustas kiiresti: tähendab — on hommik! Ja küsis kohe kuuldavalt, rõõmus selle üle, et ta nüüd vähemalt sedagi teab:

«Mis kell siis on?»

«Lõi just natuke aega tagasi viis,» vastas perenaine.

Tundes selle lihtsa tõsiasja pärast jälle imelikku ahastust südamesse pugevat, ütles Joel Neegos vaikselt:

«Al-les... viis?»

«Viis jah,» ütles perenaine.

Vaikus.

Joel Neegos lamas nüüd ristseliti ja vahtis liikumatult lakke. Pea muutus üha selgemaks, närvid näisid kiiresti kosuvat; ainult suu kuivas ja näis põlevat. Ta mõtles nüüd kaine üksikasjalisusega, et kui ta end tänasest päevast alates tõesti ei suuda kätte võtta, jääb talle edaspidi vaid ainus pääsetee — enesetapp. Muidugi — milleks veel elada, püüda, vanematele muret ja vaeva valmistada, kui tal pole enam niigi palju iseloomu, et oma nõrkustest võitu saada ja korralikuks inimeseks muutuda. Ning jälle, vist juba kümnendat korda viimase aasta jooksul: jah, ta ei joo enam, olgu küll, et ta ei suuda käesolevast aastast enam mitte midagi päästa!

Säärast mehist ja julget otsust tehes tundis ta hinges heledat rõõmuviirgu, nagu oleks ta tõesti juba kuhugi välja jõudnud; samas aga kerkis kurku kange tarve pea käte vahele suruda ja nutma puhkeda. Miks see... miks see... inimene teda ometi kord üksi ei jäta...? küsis ta endalt närvlikult ja tahtis seda korraga kuuldavaltki öelda, suutes end valitseda vaid suure vaevaga. Siis tõmbas ta käega pikkamisi läbi juuste, ei tõstnud aga ikka veel pead ja lausus viimaks pikkamisi:

«Palun... tooge mulle külma vett.»

Seda öeldes lootis Joel Neegos kogu hingest, et teda nüüd ehk siiski viimaks üksi jäetakse. Kuid selle asemel, et toast lahkuda, tuli naine veelgi lähemale, tõmbas hommikukleidi hõlmad koomale, peatus üsna voodi juures. Joel Neegos mõtles terava tülgastustundega, et praegu temalt vististi oodatakse midagi; et ta on päris kindlasti selle haiglasesse romantikasse kalduva inimese meesideaal; et selsinatselgi hetkel — võib-olla — kõrvutatakse tema elumehelikkust omaenda laulatatud kaasa tõsiste tõekspidamistega. Hetkeks kerkis tema ette kuivetunud ametniku sümpaatne nägu ja ta pidi endalt jälle küsima, miks küll suhtutakse sellise lugupidamisega ning hea-

tahtlikult-hindavalt just temataolistesse tüüpidesse: vastutustundetutesse, hukkumisel olijatesse?! Piineldes ühtaegu ikka nii moraalse kui füüsilise resignatsiooni all, tundudes endale tarbetuna ja hirmsasti üleliigsena, kordas ta viimaks pahuralt, heidutades sellega noore perenaise vihastavat sõbralikkust:

«Palun . . . tooge mulle külma vett.»

Niipea kui perenaine lahkus, tõusis ta kiiresti püsti. Jah, see oli nõnda, — ta pidi end liigutama, pinge kuhugi mujale asetama, mõne teise lihastegrupi tegevusse rakendama. Ta nägi nüüd enda ees kogu tillukest toaübrikut, madalat ning kitsast, kuid korraldatud sellise koduse mugavusega, nagu võib seda leida vaid sõbralikkudes perekondades. Aga kõigele vaatamata oli see siiski vaid «möbleeritud tuba, erasissekäiguga, elektrivalgustusega, küttega ja teenimisega»! Üks neid paljusid puurikesi, kuhu poetakse hulgana igal sügisel, kust püütakse eemale igal võimalikul juhul, kus armastatakse vahel vaid ööbida, nagu võõrastemaja numbris, kus kõik näib raskelt suruvat, pidevalt piinavat . . .

Eriti täna tundis ta seda rasket surumist, seda pidevat piinamist. Rohelise paberiga kaetud tilluke laud, õpperaamatud ja konspektid praegugi veel vajalikult järjestatud, kaustikud avatud, valged paberiribad märkmetega asetatud enam vasakule, sulepea risti tindipoti veerel; ja lühike vanamoeline sohva, kaetud halli riidega; selle otsa juures kõrge kummipuu; ja kaks kandilist akent uulitsa poole, mõlemad poolenisti varjatud õitsvate vähikaktustega; raamaturiiul; kuhugi tagaruumidesse viiva ukse kõrval suur süsimust voolumõõtja; rohekashallid õlitrükid nagu kirjud laigud sinakashallil tapeedil — pildid säärsaabastes küttidest, imeilusatest hurdakoertest ja hulgast surnud jänestest ning lindudest. Ja keset tuba laia siidvarjuga laelamp, mis muide hakkas äkki veidra

tugevusega kiskuma endale Joel Neegose tähelepanu, sest see näis tasa-tasa liikuvat, kuigi toas polnud tunda vähimatki tuuletõmbust. Siis kõpsatas uks jälle lahti ning kinni, perenaine koperdas pesulaua juures, ja hetke pärast öeldi sealt tagasihoidlikult, nagu vabandades:

«Noh . . . see on valmis.»

«Tänan,» noogutas Joel Neegos. «Kuidas siis teie täna juba nii varakult ülal olete?»

«Mees kutsuti Tallinna ja peaks poole kuuese rongiga koju jõudma,» vastas perenaine.

«Ja nüüd juba ootate teda?»

«Jah, uni läks ära.»

Joel Neegos vaatas ikka veel laelampi. Selles polnud küll midagi iseäralikku, ei, seda mitte. Ja iseäralikku polnud ka selles midagi, et too laelamp liikus, arvatavasti oli selle liikumise esile kutsunud ukse avamine ning sulgemine. Aga ometi ta ei saanud oma pilku vabaks neilt pikkadelt heleroosadelt narmastelt, kumeralt traatluustikult, paarina kokkukeerutatud juhtmetelt, mille ülemine ots oli kinnitatud jämedale raudkonksule. Ta tundis nagu endast ja oma hädadest kuskil kaugel kõrval seistes, et ta on ikka veel nii hell, et iga pisimgi krõpsatus, mida ta ei tea oodata, võiks teda kohutada. Nagu imeõhuke klaassein lahutas teda millestki, millele ta ei osanud küll nime anda, mille olemasolu oli aga enam kui tõsiasi. Kas hullumeelsusest? lõplikust purunemisest? küsis ta endalt uue, veelgi sügavama patukahetsuse-hooga. Midagi hakkas ta ümber kangesti kohisema, ta jäi üllatatuna seda kohinat kuulama, aga kui ta — nagu talle endale näis — hetke pärast üle toa vaatas, märkas ta end üksi olevat. Ja päike oli selle näilise hetke jooksul juba nii kõrgele tõusnud, et eredad kiirtekimbud aknani ulatusid, paiskudes üle selle serva sisse ja valgudes laiali põrandal ning vastasseinal.

Nõnda, seega siis oli ta vahepeal magama uinunud, oli nähtavasti üsna kaua puhanud, oli nagu veidi kosunudki. Ta tuli väledasti ning reipalt voodist välja, püüdes end virgutada kogu oma toibuva tahtejõuga, läks paljaste jalgadega üle põranda ja surus pea sellise hooga sügavasse pesukaussi, et vesi põrandale voolas, otse ta varvastele.

Ole tänatud, oh issand, — nõnda oli hea olla, hea küürutada, hea hingegi pidada, silmad suletud, kõik lihased pingul! Karastav värskusetunne tungis läbi kuklanaha, levis sealt otsaesise suunas, sumises kõrvus ja kulges tuigetena kõikjale kehasse. Nii, olgu see nüüd lõpp, siiamaale ja mitte sammugi enam, mõtles ta samal ajal väga selgesti ja asjalikult, endamisi veendunud, et ta oma seekordset otsust enam iialgi ei murra.

Tundes teravat rõõmu selle üle, et reaktsioon siiski liialt sügav polnud, hakkas ta kaalutlema, millised ained võiks sügiseks veel juurde võtta, sest need kaks, mis ta siin hiljuti valmistas, on ju põhjalikult läbi töötatud ja vajavad vaid kordamist.

Korraga koputati vaheuksele. Ta haaras varnast hommikukuue ja hüüdis pead kuivatades: «Jah, sisse.»

See oli isand Mitt, raudteeametnik. Ja end kohe virgasti rõivastama hakates osutas Joel Neegos sohvale.

Aga naaber oli ka praegu veel öise sõidu rahutu meeleolu all, toetus vaid seljaga seina najale ja ütles ühegi sissejuhatuseta:

«Vaadake, härra üliõpilane, mul oli neil päevil mõningaid ülearuseid väljaminekuid. Kas te ei saaks mulle nüüd üüri ära maksta. Ma mõtlen nimelt möödunud kuu üüri.»

Joel Neegose paranemisele kaldunud tuju langes ainsa silmapilgu jooksul rusudeks. Talle meenus kohe, et tal on sel nädalal vaja korraldada enam kui kümmekond pise-

mat asja, sest semester oli ju lõppenud; kuna ta närvid olid ikka veel pingutatud seisukorras, näis talle, nagu oleks ta alles praegu hõljunud keset kõige roosilisemaid lootusi ja nagu oleksid need lootused nüüd viimseni tuhaks ja põrmuks varisenud. Või nagu hakkaks kõik see, mis ta oli juba suuri vaevu kätte võidelnud, uuesti käest libisema ja nagu ei maksaks tal üldse enam vastu seista ... oma lõplikule laostumisele. Ja piinatult kõrvale vaadates, põsenukid selgesti nähtavad habemetüükalise naha all, sõnas ta viimaks pikkamisi, ise samal ajal märgates, et sõnadki pääsesid kurgust esile kuidagi komistades, nagu suure sundimisega:

«Hea ... küll. Kella kaheteistkümne ja ühe vahel on see teil käes.»

«Noh, tänan juba ette!» noogutas isand Mitt sõbralikult ja lahkus kohe head päeva soovides.

Aga Joel Neegos istus tagasi voodiveerele, nõjatas lõua peopesadele. Ja ta puhkes korraga kramplikult nutma, kuivalt, hüsteeriliselt, ühegi pisarata.

Läbi aknapragude puhus tuppa sooja kevadtuult, mis pani õitest kubisevad kaktuselehed tasa-tasa liikuma, just nagu oleks keegi neile tugevasti hinganud.

TEINE PEATÜKK

JÄTKUVAD HINGEPIINAD

Vähe enne kümmet ärkas Joel Neegos teist korda selle hommiku jooksul, nüüd aga juba üsna julgena, hoogsana, paranenud tujuga. Pea ei valutanud enam, kehasse oli juurde voolanud uut jõudu. Maailma pale polnud enam pooltki nii morn nagu ennist, ta enda elujuhtumised nii traagiliselt inetud, nagu see oli paistnud talle alles mõni tund tagasi. Ta mõtles kohe muiates, et selle uue jõu tunnetamine ongi esmajärgulise tähtsusega, et kõik muu on tühine, möödaminev. Muidugi — ei ole mõtet end hiliste etteheidetega asjata vaevata, sest niikuinii pole võimalik midagi parandada, olematuks teha, maha kustutada. Ning ta arutas nüüd nõnda: hästi, — ta unustas enda, ei pidanud sõna, libises, mille eest ta oli otsustanud mõni kuu tagasi targu hoiduda. Ja see on paha! See on tõesti paha — ta teab seda! Kuid samuti pole sündinud ka midagi erilist, sest arvestades tema

endisi patuseid elukombeid (selle hinnangu juures naeratas ta ise veidi edevalt ja veidi üleolevalt-uljalt!), pole see midagi eriti hullu: end kord hulga aja kohta jälle täis juua. Liiatigi, kus ta on üsna kindel, et sellist asja ei juhtu enam niipea ja et peale praegusi komistusi peaks tal tingimata jätkuma jõudu hoiduda ahvatlevaist olukordadest, mis võiksid jälle libedale teele viia. Muide — ta ei salga seda, et kaotada nüüd, sellises vanaduses, terve eksamisesoon, on küllaltki suur õnnetus, võib olla, et ehk veidi liigagi suur!

Jätkates sääraste mõttemõlgutuste saatel hommikul pooleli jäänud rõivastumist, tõusis ta ikka väga heas meeleolus, hakkas laulu ümisema, pesi end veel kord kausi kohale kummardudes, paljas kuni vööni. Siis istus ta nurgas seisva suure peegli ette, mis ulatus põrandast kuni laeni. Ta valmistas seebivahtu, hõõrus seda pintsliga näole, lihvis kaua ja hoolikalt habemenuga, proovides käekarvadel tera vahedust. Tal oli nüüd tunne, nagu oleks ta peale kauakestnud und ometi viimaks lõplikult virgunud, nagu oleksid kõik painajalikud nägemused temast eemale taganenud, nagu võiks ta praegu hingata kogu rinnaga, tunda oma olemisest rõõmu kõigi meeltega. Milline mõnu, tõmmata pikkamisi ja ettevaatlikult üle põsesarnade; näha nuga vahutükikesi kokku riisuvat; silitada sõrmeotsadega kevadiselt pruuni, siledat ning elastset näonahka! Vasakusse suunurka rebestus tilluke haav, ja seni, kui ta seda maarjajääga hõõrus, laskis ta pilgul vilkana üle oma peegelpildi libiseda. Jah, muidugi, muidugi — teravamal vaatlemisel võis ju tõesti märgata, et ta on end hiljuti tublisti väsitanud, aga see pole midagi, üldiselt on temaga siiski kõik täiesti korras! Tal olid jõhvsiledad hõredavõitu juuksed, kastanivärvi ja läikivad, nende piir oli aastate jooksul juba kaugele lagipea poole taandunud, jättes paljaks kõrge kumera otsaesise; ta

meelekohtadelt tungisid esile kõrged mügerikud — vägevad närimismusklid; tal oli lai, tavaliselt blonde iseloomustav nägu, esiletükkiv lihav nina, ümar alumine lõug ja paksuhuuleline, veidi heatahtlik ja veidi ehk himukaski suu. Ja silmad olid tal selliselt pruunid, et need näisid puhuti pungi tõusvat, kuna nende erakordselt tume värvus ei lasknud kohe märgata läikiva sarvkile õiget sügavust. Pead alla kallutades vaatas ta tükike aega oma järske ning tüsedaid õlgu, muhklikke vägevatest deltoiidlihastest, laia kumerat rinda tumepruunide nibukestega tihedate karvade keskel. Ja lõpuks libises ta pilk vaikset heameelt tundes üle nõtkete küünarvarte, piki naha all sinetavaid veene kuni jämedate randmeteni, millele järgnevad labakäed olid rasked ning paksud, meenutades talbu, mis purustavad oma pindadega.

Kuid üksikasjalisemal silmitsemisel võis ta oma tugeval ning nurgelisel hiiglasekehal märgata juba ilmseid mandumise tunnuseidki: samm-sammulist rasvumist, hävitavat pehmenemist. Seda polnud veel küll kuigi palju, seda lõtva ning vedelat kihti, vast mõni millimeeter kõigest, aga seal, kus ühed lihased teistest mööda jooksid, võis sõrmeotsadega kombates jälgida üpris kindlal sammul areneva jõuetuse laiutavaid kiiri. Ka rinnakumerust moodustavad musklid polnud enam nii kivikõvad kui varem. Ja kui ta pilk viimastest roietest madalamale libises, märkas ta tahes-tahtmata sedagi vastumeelset tõsiasja, et talle oli viimaste kuude jooksul ette kasvanud üsna keskmine õlleköht, mis poleks häbi teinud mõnele vürtspoodnikulegi. Jah, polnud midagi parata — pikkamisi ja salalikult tegi progresseeruv degeneratsioon oma tööd, rasv sõi end lihaskiudude vahele, nagu sööbib rooste metallisse: mass laiutas, pondus suureks, kaotades samal ajal oma kõige olulisemad omadused — tiheduse ja elastsuse.

Ning tänagi tundus see edenev paksus talle kuidagi vastikuna, eemaletõukavana, koguni jäledana — nagu midagi, mis kleepub ega eemaldu enam ka kõige suurema hoole abil. Oli veider mõelda ning kujutleda, et need ületamatust jõust pakitsevad jäsemed, mille peale ta oli alati uhke olnud, kaotavad iga hetkega üha enam oma kunagisest rammust ning vastupidavusest, mattudes sügavale lodeva liigliha alla, mähkudes nagu rõskesse samblasse, mis määndab ja tapab. Ja habemeajamise lõpetanud, tõusis ta kärmesti, sest peeglisse vaatamine hakkas teda äkki ärritama. Kell lõi pool üksteistkümmend, väljaminekuks oli aeg liialt varajane. Kuna tal polnud praegu millegagi aega viita, nõjatus ta väheseks ajaks aknale, lükates selle pärani.

Samal hetkel hakkas kell ta selja taga helisema. Kui ta avama läks, ulatati talle kiri. See meenutas otsemaid perenaise märkust viimaste päevade postist. Ta istus laua juurde, võttis vastu tuhatoosi asetatud ümbrikud ükshaaval kätte ja hakkas neid avama. Kuid õieti polnud siin mitte midagi tähtsat, ainult rida üsna harilikke meeldetuletusi pankadelt, kohtamiskutse oma tüdrukult, kellest ta soovis juba ammu vabaneda, pikk ning sentimentaalne halisemine ühelt vaeselt klassivennalt, kes olevat juhuslikult tema aadressi teada saanud ja tahtvat meelsasti vana sõprust uuendada. Ta viskas selle luulelise jaburduse otsemaid paberikorvi ja ütles endaga ikka kuuldavalt rääkides, et käigu ta põrgu oma sõpruseuuendamisega, see õrnahingeline luuletaja, keda ta juba koolipinki kulutades vaid vaevu talus. Ning alles siis, kui laual polnud enam midagi näppu puutumas, avas ta täna saadud kirja, tundis sellel äkki ära õe naiivselt-abitud tähed ja hakkas kulmu kortsutades lugema.

Need olid lihtsad, ebaühtlaste vahemaade järel üksteise kõrvale lükitud read, mis jutustasid talle liigutava

lihtsameelsusega igasugusest tühjast-tähjast, igapäevastest sündmustest, mitmesugustest lookestest. Endalegi märkamatult süvenes Joel Neegos loetavasse nii tähelepanelikult, et hall pliiatsikiri talle puhuti näis lähenevat, talle peaaegu silmadesse tungis. Jah, kõigepealt olevat tarvis ütelda, et ema on jälle haiglane; et see on tal ikka vana puusavalu, mis ei taha kuidagi järele anda, vaid läheb päev-päevalt aina tugevamaks; et arst olevat rääkinud mingist suurest närvist ja selle pikaldasest põletikust; et memm isegi lonkavat juba, vaevlevat alatiste piinade käes, nüüd ütlevat ta endal isegi põlves ja veidi sellest kõrgemal, reie keskkohas tuikavat. Aga see olevat enamalt jaolt s e e valu, mis rohkem paigal püsib, mitte see hirmus jooksva või reimatismus; ja vahetevahel tegevat häda pöidki, ja seda just talla-alune, mis ajavat tihti nagu pindu või sädemeid... või kuidas seda nüüd päris õieti ütelda... Aga isa olevat praegu päris terve, ainult ehk niipalju, et kevadise kalapüügi ajal vaevas teda kange kõrihaigus, angiina — kahepoolsete või rahundite paistetus. Ja muud uuemat enam ei olevatki, kui mitte rääkima hakata lastest, tema oma kahest tütrest, kes keksivat praegugi ringi mööda nurki: vanem kange hooga põrandat pestes, noorem aga nukkusid toimetades, kuna üks neist olevat külmetada saanud ja oksendavat nüüd kogu hommiku. Ja nõnda polevat tal tõesti enam midagi rohkem juurde lisada, ainult ärgu vend unustagu, et ka sel suvel oodatakse teda pikisilmi koju, kas või nädalakski, kas või... paariks päevakski. Sest vend ärgu ka seda unustagu, et siin võib iga silmapilk midagi juhtuda. Ja nii ema kui isa olevat alles hiljuti öelnud, et vähemalt kordki tahtvat nad teda enne surma veel näha, oma koolitatud poega, kes raiub endale läbi elu hoopis paremat teerada... Ning siis tuli jälle üsna tagasihoidlik küsimus, et kas sel kevadel olevat's õppi-

mistel juba lõpp, kas on ehk kuskil näha mõni jaoskonnaarsti kohakegi ja kas armas vennas mõtleb teenistusse astuda Tartusse, oma kodulinna, või kuhugi mujale...?

Joel Neegos luges, luges, nõjatas pea käte najale ja — ohkas sügavasti. Jälle tundis ta igemetes ning keelepäral vastikut sapimaitset. Sest kõige suurema vihaga vihkas ta maailmas — valetamist; tema ise aga pidi valetama ka oma lihastele vanematele: neile, kes usaldasid teda nagu jumalat, kes olid tema eest valmis panti panema kas või oma hingegi, kui seda vaid nõutaks. Juba neljandast õppeaastast peale kinnitas ta emale ning isale pidevalt, et jah, et nüüd polevat tal enam kuigi palju aega raisata, et ometi kord hakkavat lõpp paistma — nii, varsti olevat see läbi: jumal tänatud. Aga ometi polnud see praegugi veel läbi, polnud tõepoolest õieti alanudki. Ja veidi hiljem, vististi viiendal õppeaastal, oli ta sunnitud luiskama sedagi veel, et ta on kustki leidnud ajutise teenistuse ega saa seepärast töötada nii nagu teised kaasvõitlejad, kel pole kannatada otsest leivamuret. Ajutise teenistuse... jah... ütles ta pikkamisi ja mõtles samas neile hiiglasuurtele vekslivõlgadele, mis ta oli aja jooksul teinud, kõik vaid puhtast kergemeelsusest, kõik vaid selleks, et lõbutseda ning prassida.

Et vabaneda õe kirja lugemisel tekkinud südametunnistuse piinast, tõusis ta uuesti, läks peegli ette ja kallas peopesadele suure lonksu kölnivett et sellega meelekohti hõõruda. Ta ütles endale samal ajal, et ta teeb nõnda vaid selleks, et karastada ning värskendada veelgi tuikama kippuvat pead, kuigi ta teadis samal ajal, et see kõik on vaid järjekordne asjatu enesepete, et ta teeb seda vaid selleks, et mõtteid mujale juhtida.

Soo, ometi viimaks lõi kell pool kaksteistkümmend: seega võib ta minema hakata, seega pole enam vaja väsimusest ja igavusest haigena kodus vedelda! Veidi nagu

kohmetu või süüdlasliku pilguga üle lahtiselt lebavate õpperaamatute ning konspektide silitades väljus ta kärmesti, mantel käsivarrel, müts sügavale otsaesisele tõmmatud.

Ta korter asus vanas, kollaseks värvitud kahekordses puumajas, ja tuli tükk aega läbi umbsete ning rõskete koridoride sammuda, enne kui ta viimaks tänavale jõudis. Ta astus mööda laiu paeastmeid alla, hingas sügavalt, joobus äkki kõikjal valitsevast kevadest. Õhk oli mahe, peaaegu magus, tungis kohinal rohkest suitsetamisest ängistuvatesse kopsudesse, näis verre imbuvat läbi nahapinnagi. Taevas oli paiguti pilve kiskunud, paiguti aga paistis silmi see sügav, nagu paitamiseks muutuv sina, mis meenutas juba valmivate põldude ning nurmedega südasuve. Ümarad munakividki jalgade all näisid hõõguvat; kerged tuulehood, mida võis siin all vaevu märgata, keerutasid kõnniteede kandilistelt tahvlitelt üles halle tolmupilvekesi, kompvekipabereid, heinakõrsi. Kaugemal hoonete taga õõtsuvad puud levitasid imalat kasvamislõhna, — hingasid oma punakasroheliste lehepungadega, oma vaigupiiskadest sillerdavate oksadega.

Sammudes edasi kesk seda elu ning kasvutungi, näis Joel Neegosele korraga, nagu oleks ta hulk aega — päevi ning kuid — rasket surmaund maganud, ja nagu oleks ta sellest surmaunest ärganud just praegu, alles nüüdsama. Armas jumal küll — milline mõttetus ja kujuteldamatu hullumeelsus: selliste ilusate ilmadega kuhugi kitsasse toaubrikusse pugeda, viina neelata, karjuda, kisada, laulu jorutada ja märatseda! mõtles ta end jälle hukka mõistes. Nagu loendamatutel kordadel viimase aja jooksul, mil ta peale aastaid kestnud uima hakkas taipama sellise elu suurt otstarbetust, nõnda arutles ta tänagi, et pole vist kogu looduses leida ainustki teist olendit, kes anduks

vabatahtlikule endamürgitamisele — peale selle nõndanimetatud mõistusega ning vaba tahtega varustatud inimese, peale selle paljuülistatud «*homo sapiensi*», looduse kuninga! Isegi keldritaimed sirutuvad päikese poole, ahmides seda aplalt kas või läbi seinapraokeste, samal ajal kui haritud naised ning mehed end ühegi eesmärgita kulutades ja pikkamisi surmates mööda umbseid urge aelevad ning püherdavad. Aga täna mõtles ta samuti ka seda, et säärased halemeelsed moraalitargutused on vaid pohmelusest ja et juba mõne päeva pärast võiks ta üsna rahulikul meelel kõrtsiuksest sisse astuda, lauda kõbida ja jälle jooma hakata. Muide, — kas see ongi nii rumal mõte — vähenõudlik mõte vähenõudlikust peaparandusest, mis paneks ta vere ringlema jälle hästi tublis ning mehises rütmis? — küsis ta endalt muiates. Ja just, kui ta seda endalt küsis, meenus talle korraga rahvalik kõnekäänd suurtükiväe hobusest, kes muutub rahutuks veovankrigi ees, tarvitseb tal vaid uuesti kahurimürinat kuulda . . .

Äkki ütles ta sosinal:

«Vana kaardivägi.»

Vana kaardivägi?!

Ja ta peatus korraga üllatatuna, sest talle paistis, nagu oleks ta neid sõnu korduvalt, peaaegu iga päev kuulnud, suutmata ometi suurimategi pingutustega meenutada, kus nimelt või kellelt nimelt . . .

Ta seisis nõnda hea tükikese aega, tundis end seletamatu erutuse pärast üleni higiseks minevat ja mõtles, et nõnda siis tõrgub aju tänagi ega taha nagu kord ja kohus meelde tuletada sõnu ja mõisteid, mis kuuluvad üsna kindlasti ta lähema ümbruse leksikoni. Muidugi, muidugi, ka see tühine pisiasi polnud väärt, et selle pärast rahutust tunda, — oli temaga ju varemgi juhtunud üht kui teist sellelaadilist, näiteks kas või nõnda, et ta

kuulis end hüütavat, ei näinud aga ümber pöördudes oma läheduses ainustki hingelist. Või keegi ümber kohvikulaua istujatest oleks nagu lausunud mingi veidra, üksikuna ja tarbetuna esiletungiva märkuse, ta pahvatas vahel selle üle naermagi, kohkus aga samas tummaks, nähes oma läheduses vaid imestusest suuri silmi. Ja siis teadis ta tavaliselt, et nõnda need olid's jälle närvid, rikki minevad, üha haiglasemaks muutuvad närvid, mis andsid end pahatihti tunda veel mitu päeva peale prassingute lõppu. Ning külm ahastusehigi kattis ainsa hetke jooksul kogu ta keha — ta oli aja jooksul kartma hakanud hulluks minemist, ehkki tuttavad arstid olid talle kinnitanud, et sellised nähted kujutavad endast vaid lühiajalisi viperusi.

Ning Joel Neegos katsus ikka kramplikult vaeva nähes meelde tuletada, kus või kellelt nimelt oli ta kuulnud äsja meenunud mõistet. See ei õnnestunud aga endiselt, ja ta hakkas jälle pikkamisi edasi minema. Tuli meelde veel muidki juhtumisi, muidki selliseid viperusi. Ta mäletas äkki üht vaikset kuid külma õhtupoolikut kuskil Tähe tänava rajoonis, paari kaasvõitleja pool, ja seda, kuidas ta virgus kolmandal prassimisepäeval õudse kujutelmaga, nagu oleks kõik ta ümber äkki ümmarguseks muutunud, kerajaks tõmbunud. Laud, toolid, tühjad viinapudelid, suupistejäänused, lagi, mida ta nägi silmi avades enda kohal, põrand, mida puudutas tema voodiveerelt alla rippuv käsi. Ja seisukord tundus seda õudsem, et vaadates oli asjadel oma harilik vorm — need olid kandilised, pikergused, madalad või kõrged, — aga mulje, mis neist teadvusse tungis, oli ümmargune. Jah, ümmargune, päris ümmargune! Veel kunagi seni polnud ta midagi niisugust tajunud; hirm haaras ta südamest kinni; selge ning kaine mõistus ütles talle küll, et see on ebaloomulik, et nõnda ei või ometi ju olla, siiski aga *o l i* see nõnda, — seal polnud midagi teha, ta ei suutnud selle vastu midagi

parata! Ta hüppas meeletus ahastuses oma kohalt üles, jooksis kraani juurde, valas keha üle jääkülma veega, hõõrus end, peksis rusikatega rindu ning reisi, — ei, see ei aidanud midagi, ebaloomulikkus ümberringi kasvas, kasvas. Ta oigas, ahastas, nägi sõpru oma läheduses sügavasti magavat, hakkas viimaks närvlikult nutma, — ei, ka see ei aidanud. Ja siis läks lugu viimaks niikaugele, et iga tühiseimgi liigutus, iga puudutus ja kompaminegi registreerus ajudesse silmapilkselt kuidagi kohutavalt-ümmargusena, kerajana, just nagu koosneks kogu konkreetne ning abstraktnegi maailm vaid suurtest, tühjadest, läbi selge ning teravajoonelise teadvuse rippuvatest kummipallidest.

Tollest meelespüsivast ööst peale hakkasidki teda aegajalt piinama põhjusetud hirmuhood, sellised, nagu olid teda ähvardanud tänagi varahommikul. Teadvus ei kustunud küll lühimakski hetkeks, ta suutis end vaadelda otse täiusliku asjalikkusega, ometi aga ei allunud aju mõistuse kontrollile. Ta võis endale eelmiste kogemuste najal kinnitada, et pole tõesti põhjust eriliselt ahastada, sest niikuinii möödub kõik tunni või paari pärast. Vahel oli ta otse samm-sammult jälginud selle kohutava haigushoo raugemist, kuni tundis viimaks, et nüüd on see läinud, et nüüd saab ta jälle üpris rahulikult hingata. Kuid asjaolu, et ta seda kõike võis, ei päästnud teda siiski nende õuduste kordumisest.

«Vana . . . kaardivägi . . .» pomises Joel Neegos jälle kuuldavalt, asetas mantli ühelt käsivarrelt teisele, komistas kellelegi vastu, vabandas. Näis, nagu peaks ta lahendama mingi väga keerulise ja samal ajal ka väga tähtsa ülesande; kuna ta pingutused jäid aga tagajärjeta, tõmbusid ta närvid kord-korralt enam pingule. Puhuti jooksid kaks mõtet peaaegu kõrvuti, üks, eriti tähtsana paistev, püüdis ikka kuhugi välja jõuda, teine,

veidi kõrvalisem, analüüsis kartlikult tema kiiresti-kiiresti vahelduvaid meeleolusid. Mingi pakitsev surve hakkas teda pidevalt piinama nagu kauge ning ähmane mälestus, mis otsib kramplikult väljapääsu, ei leia seda aga mitte, ehkki talle kogu aeg paistis, nagu tarvitseks tal vaid keelt liigutada, et lausuda midagi sellist, mis omandab tema ja ta elu kohta kohutavalt suure tähtsuse.

«Va-na . . . kaar-di-vä-gi . . .» ütles ta jälle ja pöördus nüüd mööda Laia tänavat üles.

Ja just, kui ta seda ütles, hõikas keegi üsna ta selja tagant:

«Halloo, vana kaardiväelane!»

Joel Neegos kangestus hirmu pärast, seisatas, ei julgenud aga pead pöörata, et üle õla vaadata! Ta oli täiesti kindel, et see oli jälle vaid kuulmishallutsinatsioon, et ta meeled petavad teda nagu varemgi korduvalt; et see hääl tuli tänagi otsekui tühjast õhust, ülalt taevasinast või paksust soojast majaseinast, mis asus tast vaid käeulatuse kaugusel. Ja ta oleks äkilise rõõmuhoo pärast otse nuuksatanud, kui ta nägi samas endale lähenevat ohvitserimundris meest, oma vana koolivenda, keda ta oli paar päeva tagasi kohanud kuskil kõrtsikabinetis.

«Aa, see oled ju sina, Oskar,» ütles ta kohe kogu oma tavalist reipust tagasi saades ja naeris kogu näoga.

«Tere, vennas!» hüüdis kapten Hint ja ängas talle käe.

«KAS SA MÄLETAD VEEL, JOEL?»

Astuti kõrvuti, mindi mööda kuuma kõnniteed laisalt edasi, pöörduti peatänavasse. Joel Neegosele näis, nagu peaks ta nüüd lõpmatuseni rääkima, kergemeelselt, kiirustades, nagu keegi, kes on ootamatult pääsenud oma elu suurimast õnnetusest. Ta ütles, et ta olevat tõesti väga rõõmus, kohates sel kevadel üle hulga aja jälle oma klassi- ja pingivenda, — elus juhtuvat ju pahatihti nõnda, et enamik kooliaegsetest headest tuttavatest kaugenevad hiljem paratamatult, jäävad vastamisi võõraks ega tunnegi viimaks enam üksteist. Kõik temas pulbitses, näis käredasti lainetavat, oli hetki, mil teda vallutas kujutlus, nagu peaks ta laulma või . . . midagi pidulikku sooritama. Aga loomulikult mitte kõrtsis, ei, jumala pärast — mitte seal, pigemini siis juba väikese jalutuskäigu näol kuhugi edenevasse kevadesse — olgu siis Emajõe äärde, olgu siis Tähtvere väljadele . . . Kuna tal polnud põrmugi tähtis, mis kaaslane sellele või tollele

küsimusele vastab, kargas ta vilkana ühelt teemalt teisele, mõnuldes praegu vaid oma hääle kuulamisest. Ja ta tundis end äkitselt justkui raputatavat, kui kapten Hint Krügeri raamatukaupluse akna juures ta küünarnukist kinni võttis ja tasasel häälel küsis:

«Ütle parem, vana vennas, kuidas su pea täna kah töötab?»

«Mu pea? Mis tal's viga peaks olema?» küsis Joel Neegos omakorda, — teda haaras nimelt lapsik kujutelm, nagu oleks kaaslane tema praegusest seisukorrast täiesti teadlik. Ja ta lisas kohe, muutudes tagasihoidlikuks ja nagu veidi tusaseks: «Täiesti korras. Kui ta mul... õieti valutakski!»

«Noh, see on tubli,» ütles ohvitser.

Joel Neegos, vaadates koolivenda piiludes kulmude alt, üllatus äkki teise kitsast ning kõhnast linnunäost, pilklikkudest joontest suu ümber, sinakashallidest, kummaliselt teravatena näivatest silmadest, mis oleksid nagu vahetpidamatult torganud.

Ja saades juba kohe jagu ajju tulvavast haiglasest sundkujutelmast, nagu võiks see inimene teda tõesti läbi näha, seletas ta hetke pärast jälle äsjast lõbusust teeseldes:

«Jah, ma imestan isegi, aga... tõesti... mitte põrmugi ei valuta. Hommikul, — tõsi küll — oli veidi raske... Isu puudus, kurgus nagu kõrvetas. Puhkasin veel paar tunnikest, ja nüüd on korras mis korras! Vahel on aga just nõnda, et võta ainult mõni tühine pitsike ja pärast kannatad nagu hobune.»

«Vahel on küll nõnda,» noogutas kapten Hint.

Joel Neegose muutlik meeleolu oli hiljutise lõbususe ning usaldusrikkusega oma kõrgpunkti saavutanud ja langes jälle ühtesoodu. Ta süda hakkas valutama ja iga asi, millega tal nüüd tegelda tuli, paistis talle hirmsasti kaht-

lasena, vaenulikuna, hädaohtlikuna. Vastutulijate pilgus oli nagu midagi luuravat, kahjurõõmsat või parastavat; tuttavad, keda ta aeg-ajalt kohtas, näisid irvitavat; kui ta pilgu jälle kaaslasele pööras, tekkis temas tunne, nagu võitleks see vahetpidamata kangesti pealekippuvate naeruhoogudega. Aga ometi oli ta samal ajal üpris teadlik, et see pole nõnda, et viga seisab jälle temas endas! Jah, see nädal on mõjunud, mõjunud, mõjunud... mõtles ta katkendlikult. Aga kui ta hetk hiljem pilgu taas enda kõrval kõndivale ohvitserile juhtis, lakkamatult oma sundideede üle kontrolli pidades, nägi ta ometi, et too inimene oli hoopis teistsugune, kui ta oleks praegu tahtnud. Ja nüüd hakkas ta koolivenda üha tähelepanelikumalt jälgima, katsudes kramplikult tungida selle tõelisse põhiolemusse, selle pikkamisi paljastuvasse ning esilekerkivasse iseloomu.

See oli õieti teine kord, mil ta kohtas jälle üle kümne aasta Oskar Hinti, oma kunagist väga head sõpra, ja korraga üllatas teda sügavalt see suur muutus, mis oli viimases vahepeal toimunud. Mõni päev tagasi olid nad küll koos kõrtsilauas istunud, tema ja see pikk ohvitser, kuid siis oli tema, Joel, tugevasti purjus ega osanud midagi erilist tähele panna. Aga täna, kus raske pohmelus oli tema niigi juba hella närvikava kuni pisimagi varjundi märkamiseks teravaks teritanud, pidi ta paratamatult nägema ka kõike seda, mis siis oli kahe silma vahele jäänud. Tundus võimatuna, et rõõmsaloomulisest, igas liigutuses pehmust avaldavast kahekümne-aastasest poisist võiks nii lühikese aja jooksul areneda ettepoole vimma hoiduv, tigedat küünikut meenutav mees sügavate kortsudega nina kõrval, mis oleksid nagu alatiseks irveks kivistunud, lageda ning muhkliku otsaesisega, lõikavalt vahedate silmadega, omapärase luuramisega igas liigutuses. Nii märkas Joel Neegos, et kapten Hint kallutus

alati, enne veel kui ta midagi küsima hakkas, kuidagi liiga ette, oleks nagu tahtnud salatsedes ringi piiluda, tõstis käe korraks suu juurde ja ütles oma ütlemisi alles siis, peale selliseid veidraid ettevalmistusi. Aga kõige kummalisem oli tema juures kindlasti see omapärane mulje, nagu ei huvitaks teda üldse midagi, millest praegu vesteldakse, vaid nagu valmistuks ta hoopis tähtsamate asjade avaldamisele, asjade, mis omavad juba hoopis väärikamat kaalu.

«Sa olid kah täis... täiesti täis...» ütles kapten Hint äkki ja naeris hääletult.

Joel Neegos virgus oma vaatlustest, võppus, ei öelnud esialgu midagi. Kuigi ta polnud möödunud patupäevadest kogu hommiku jooksul midagi meenutada katsunud, oli teda siiski vaevanud alateadlik huvi oma hiljutiste tegude vastu — ta ju tundis end ja kartis, et ta on jälle korda saatnud midagi inetut. Jah, parem ta juba ei mõtlegi, parem ta juba hoidub urgitsemast selles pimedas peatükis, parem ta juba ei vaeva ennast kõigi nende jõleduste meeldetuletamisega, — niikuinii kuuleb ta neist juba küllalt varakult, armastas ta tavaliselt öelda, kui ta jälle midagi unustanud oli. Ja ka täna oli ta taotsenud käia sama põhimõtte järgi, loomusunniliselt, end kogu aeg tasapisi pettes.

Nüüd aga tundis ta isegi oma laia turja hirmsa piinlikkuse pärast kuumaks tõmbuvat ja küsis vähe aja pärast:

«Arvad? Ma ise ei märganudki.»

Ta tahtis selle viimase lausega tekitada kaaslases muljet, nagu oleks see tema seisukorrast valesti aru saanud, lause tuli aga kuidagi teisiti välja, ja ta oli jälle liiga närviline, et end parandama hakata.

Kapten Hint aga naeris ning ütles, kasutades osavalt sõbra väljenduslikku libastumist:

«Aga see on ka täiesti arusaadav, et sa ise ei märganud. Hahahaa! Mina ju nägin sind juba neljapäeval, ja juba siis olid sa nii otsas, et kukkusid kolmel korral võõraste laudade peale. Me olime tollal nimelt üldsaalis. Rahvas kohe rõkkas naerda. Viimasel korral läksid sa nii rängasti, et üks daam endale pudeli likööri sülle sai. Mis sa hiljem tegid, seda ma ei tea, sest ooberid viisid su kabinetti . . . sohvale magama.»

Joel Neegos oleks meelsasti oianud. Ta teadis, et koolivend ei liialda, et see nii juhtus. Ometi vihastas teda vana sõbra sadistlik piinata-tahtmine, — rõõmustada see teda oma jutuga kindlasti ei tahtnud! Rääkimise ajal vahtisid kapten Hinti linnusilmad uudishimust ümaratena kaaslasele otse näkku, ning Joel Neegosele paistis, nagu võiks ta kuulda isegi ohvitseri kähedat hingamist. Ja et varjata oma tõelist meeleolu, teeskles ta jälle hoolimatut ükskõiksust, lõi vaid käega ning sõnas naerdes:

«Noh . . . olgu. See juhtus neljapäeval? Täna on juba pühapäev, nagu sa tead. Seega — vananenud asi.»

Kapten Hint ajas silmad suureks.

«Pühapäev? Täna?!» venitas ta naerdes.

«Nojah . . . kas ei ole's . . . ?» ütles Joel. Ta märkas alles nüüd, et kaupluseuksed olid tõepoolest avatud. Ja jõudmata end targu tagasi hoida, esitas ta reetva küsimuse: «Mis . . . mis . . . sina's arvad?»

«Mina arvan, et alles homme on pühapäev,» vastas teine ja naeris ikka suure häälega.

Ning Joel Neegos, kahvatades kange viha pärast, ütles: «Ära irvita . . . kurat!»

Ohvitser vaikis sõna pealt. See keeld tuli talle ootamata ja ta näis kohkuvat. Isegi küünilised jooned ta suunurkadel oleksid nagu veidi-veidi tasanenud. Aga ta kogus end jälle kohe ning ütles leebe naeratusega, mis oli ilmselt teeseldud:

«Andesta, vennas. Mul tõesti ei tulnud mõttessegi sinu üle... irvitada. Aga ütle ise, kas see pole siis koomiline: mees pistab purjutama ja teeb seda nii põhjalikult, et endal pole hiljem enam nädalapäevadestki õiget aimu. Mina olen ennast kah vahel kõvaks napsivennaks lugenud, aga veel kunagi siiani pole ma nii kaugele jõudnud... hahahaa! Kord, kui ma esimese aukõrgenduse sain ja puhkusele sõitsin, mõtlesin küll, et nüüd joon enda heameele pärast tõesti kas või laua alla. Vedasin koju maailmatud viinad, õlled ja sakusmendid. Ja kutsusin sõbrad kokku. Sind tahtsin ka veel kutsuda, aga kuulsin, et sa oled vahepeal tudengiks hakanud ja tüürid tohtrikutse poole. Noh, hea küll, tohtrikutse või mitte, see pole tähtis, aga igatahes sind ma kätte ei saanud. Ja siis hakkasime omavahel peale, kõik noored ohvitserid. Mina pidasin vastu järgmise päeva lõunani. Enda arvates muidugi suur saavutus, sinuga võrreldes aga — nullide null — vaevalt ehk 15 tunnikest. Siis olid jalad sirevil ja pärast... kas või sure maha! — Su tuttavad, kellega sa seal ühes olid, rääkisid sinust kohe imelugusid! Nemad ju polnud ka enam esimesed, niisugused, kellega sa olid alustanud. Nad ütlesid, et kui sinuga «väikeseks võtmiseks» läheb, siis peab tagavaraks olema vähemalt paarkümmend meest, kes järjekorras platsi asuvad. Sest sel ajal, kui teised nagu kindad kokku langevad, teed sina muudkui pooletunnise või veelgi lühema uinaku ja lased jälle edasi... No iga jumalasulane ju nõnda ei kanna. Kas pole, mis, hahahaa!»

«Võib-olla, võib-olla!» pomises Joel Neegos ja imestas ikka veel, et täna pole pühapäev. Kas ta kuulis siis hommikul valesti või tahtis perenaine teda meelega narritada? Inimesed tõukasid teda, andsid talle teed; jälle tervitas teda keegi ja ta tervitas viisakalt vastu. Ohvitserist sõbra kavaldavad sõnad näisid läbi kõrvade sügavale

ajudesse tungivat; tundes jälle valusat piinlikkust oma kontrollimatute tegude pärast, lisas ta tükikese aja pärast venitades: «Jah, võib olla, et i g a jumalastloodu tõesti nõnda ei kanna.»

Oskar Hint ütles:

«Noh, selge, mis seal kõnelda! Ei niisugust hoogu kanna välja ei näiteks mina ega keegi teinegi. Ma teenisin paar aastat tagasi mehe all... jäägu ta nimi nimetamata... ja see prassis vahel kolm või neli päeva järgemööda. Aga nädal? Ter-ve nädal? Noh, tänan väga!»

Sõitis vastu paar rasket veomasinat, kivisillutis värises nende rataste survest, juhid istusid oma kohtadel, nahkmütsid üle otsaesise. «Tuut... tuut-tuut!» röögatasid hoiatussignaalid, ja inimesed, kes tahtsid üle tänava minna, ootasid nende möödajõudmist. Küürus moor, ajalehepakk kaenlas, komberdas inimeste vahelt läbi, näis haletsemisväärselt armetuna ja hüüdis vahetpidamata: ««Pos-ti-me-e-es...! Postimees!... Pos-timeeeees!»» Salk väga noori korporante, kelle näod paistsid tuttavad ja kes teretasid kaasteadjaliku muigega, kurameerisid kahe patsekandva plikaga; suurena ja tüsedana seisis kordnik oma postil, jalaninad veidi laiali, põlvedest tagasi hoidudes, pea nii kaugele kuklasse heidetud, et mustnevad sõõrmeavaused selgesti nähtavale tõusid. Ja jälle kihutas mööda nii taksosid kui kilpkonne meenutavaid vägevaid veoautosid: «Tuut... tuut... tuut!»

«Kuhu sa nüüd õieti tõttad, vennas?» küsis kapten Hint vähese vaikimise järel.

«Panka,» vastas Joel Neegos lühidalt ning mõtles peaaegu ahastusega, et see inimene võiks juba lõpuks lahkuda.

Kuid ohvitserist sõber kummardus talle selle asemel jälle võimalikult lähemale, vaatas kuidagi usutledes-tun-

givalt, nagu midagi küsida kavatsedes, ning jätkas kohe sosinal:

«Üldse . . . ma mõtlesin sinust viimasel ajal rohkem kui kellestki muust inimesest. Mõtlesin, usu! Sest kas sa pole vahel tähele pannud, et kui sul tuleb ootamatult kellegi vana tuttavaga kokku puutuda, siis hakkad sa sellest tuttavast kindlasti juba tükk aega varem mõtlema. Lihtsalt — lähed mööda uulitsat ja . . . mõtled. Või lamad seljali voodis ja . . . mõtled. Ja katsud endale ette maalida, et kuidas see inimene võib praegu küll elada ja olla. Nii et minul oli sinuga justament samuti. Tõusen hommikul üles, pesen nägu, tõstan vett peoga pähe ja arutlen ise, et pagan teab, mis see Joel Neegos, minu vana pinginaaber, nüüd peaks toimetama ja talitama. Lähen hiljem meestega harjutusplatsile, kuulan sõdurite laulu ja . . . mõtlen sedasama. Või istun paari tuttavaga kuskil lokaalis või kasiinos ja tuletan jälle sind meelde. Ja siis olen ma ikka ütelnud nii endale kui mõnele teiselegi meie ühistest tuttavatest, et passige peale, poisid, varsti kohtan ma kuskil oma head sõpra ja truud naabrit gümnaasiumiajast — Neegost, seda jõukangelast. Nemad — naeravad. Mina aga naeran jälle nende üle, et . . . hea küll, hea küll, ärge uskuge! Ja kas mul polnud õigus . . .? Kui ma neljapäeva õhtul esimest korda kuulsin kedagi kohvikus ütlevat, et täna paistvat vist tulemas olevat kaardiväelase Neegose tuluõhtu, siis mu süda kohe vappus rõõmu pärast. Ainult ma ei teadnud, mis kuradi kaardiväelaseks sa oled vahepeal tõusnud või mis kuradi tuluõhtuid sa korraldad. Noh, pärast sain sellest muidugi aru. Hehehee! Nii. Sa lähed siis panka?»

Joel Neegos, keda hakkas kaaslase mõttetuna näiv, kuid ilmselt kuhugi sihtiv jutuvada äkki hirmsasti väsitama, võttis taskust sigaretikarbi, valis selles pikkamisi, märkas sealjuures oma soonelisi ja jämedaid sõrmi tasa-

tasa värisevat ning hakkas suitsetama. Ta mõtles samal ajal, et kui kapten Hint teda varsti üksi ei jäta, ei suuda ta end tõesti enam kauem taltsutada. Jah, pagana pihta, nõnda see on — teda ärritatakse ja piinatakse praegu päris tahtlikult, meelega, kurjast südamest . . . !

«Jah . . . jah . . . jah! Lähen jah panka!» vastas ta tigedalt läbi hammaste ning tõusis ähvardavalt turri.

Ohvitser näis ka sel korral kohkuvat, tõmbus nagu tagasi. Hetkeks surus ta oma kitsad huuled kramplikult vastamisi, kissitas silmi, vaatas vaikides kuhugi kaugusse. Ikka tahtis ta nagu midagi küsida, midagi teatavaks teha, ei saanud aga sellega nähtavasti kuidagi hakkama ja tegi tühje närimisliigutusi, nõnda et põsenukid sõlmedena tõusid ning vajusid. Viimaks ütles ta hoopis vaiksel häälel, otsides samuti paberossi:

«Sa . . . kuule . . . ära pahanda. Ära pahanda, vennas. Sest usu või ära usu, aga mul on sinuga kohtamise üle tõesti hea meel ja seepärast ma . . . võib-olla . . . kipun sind veidi tüütama. Noh, anna andeks. Kui sul midagi erilist selle vastu ei ole, siis ma tuleksin sinuga veel vähe maad ühes. Mul on täna nimelt vaba päev ja ma oleksin südamest rõõmus, kui saaksin oma aega viita . . . sinuga vesteldes. Või . . . ei taha sa seda, vennas?»

«Vabanda,» ütles Joel Neegos ja ulatas talle sigaretikarbi, kuid oli raske mõista, mispärast nimelt ta vabandas.

Ja kapten Hint, kirjutades selle kohe äsjase ägeduse arvele, ütles jälle:

«Aga muidugi, muidugi, kui ma sind ehk tõesti tüütan või segan — ütle ainult! Kaon kohe nagu tuul . . . ! Kuigi mul oleks sellest hir-mus kahju! Seda enam, et ma ju tean: tõeliselt pole sul minu vastu mitte kui midagi, seda ma nägin neljapäevaõhtusest seltsis pidutsemisestki. Lausa rõõm oli hiljem meelde tuletada, kui südamlikult

me seal läbi saime. Sina igatahes kinnitasid mulle, et sul pole maailmas ühtki paremat sõpra kui mina. Jajah, jajah, kinnitasid tõesti, isegi vandusid seda, panid käe südamele. Ja mina pean sedasama kordama, sest ega minagi ole just liiga suur karjaloom. Ikka ... omaette ... üksikult ... Ja seepärast ma tean: oleks rumalus su tänasele halvale meeleolule kuigi suurt tähtsust anda. Pagana pihta, jah ... hahahaa ... paar päeva tagasi tegime alles kahekesi mürtsu, täna aga täname ja palume teineteist vastamisi nagu mingisugused galantsed salongilõvid. Muuseas, kas sa mäletad veel, Joel, kuidas me nii südaöö paiku, enne kui sa päris nässu kukkusid, minu pruuti külastasime?»

«Sinu ... pruuti?»

«Jah, minu pruuti. Juhtusin nimelt sulle rääkima, et mul on siin linnas oma tüdruk, et ma sellega varsti pulmad teen, ja vaat siis sa enam enne järele ei jätnud, kui me pidime sinna sõitma! Noh, mis siis, sõitsimegi. Elab ta kah seal kolmandas linnajaos, üsna sinu läheduses. Oli muidugi keeruline vabandusi leida ... nimelt niisuguse hilise külaskäigu pärast, sest kell hakkas juba üksteistkümmend saama ... Aga kus armastus on mängus, seal antakse ju andeks nii mõnigi lollus. Kas pole ... hahahaa! Ja nii juhtus meiegagi. Alguses tegi Helga küll pika näo, sest ta elab ju kellegi teisega ühes toas, kellegi naiskorporandiga (ma ju vist ütlesin sulle, et ta ise õpib keraamikat), ja kui me nagu kaks pommi sisse patsatasime, kohkus ta lausa valgeks. Noh, siis aga sai veidi seletatud, sina vabandasid kah nagu ... õige kaardiväelane kunagi ... ja mamslid panid end sirmi taga riidesse. Kas sa's ei mäleta seda enam, vennas? Meil oli väike liköör ligi ... ja oma viisakad suupistedki. Naised muidugi ei võtnud, me ise tarvitasime selle kõik ära. Ja siis märkasin ma alles esimest korda, kui täis sa õieti oled.

Rääkida kah ... ei suutnud enam! Muudkui istusid sohvanurgal, käed põlvedel nagu koolipoisil ... ja ... ähkisid. Või õigemini ... ägisesid. Ja näost läksid sa muudkui kord-korralt kahvatumaks, kuni olid viimaks valge nagu kasetohik. Tütarlapsed muutusid juba rahutuks. Ja just nagu oleksid sa nende hirmust täiesti õieti aru saanud, tõusid sa viimaks ja pomisesid, et — ei, ärge kartke, ma ei ... oksenda ... Ja siis me hakkasime tulema.»

Vaikus.

Joel Neegos oleks meelsasti oianud ja surus hambad nii tugevasti vastamisi, et igemetel valus hakkas.

Ja küünilise näoga ohvitserist sõber jätkas kohe jälle:

«Pagana pihta küll, mihukesed ideed sul siis alles pähe tulema hakkasid! Tagasiteel kõrtsi, kus muu laudkond meid ju veel ootas, leidsid sa järsku, et oleks tarvis ligi võtta paar kausikest sülti. Mina küll keelasin ja vaigistasin. Ja rääkisin ja seletasin. Aga midagi ei aidanud. Ja viimaks pidin ma järele andma, nii et me koputasime sisse kuskile poodi, ühte niisugusesse poodi, mis siin nähtavasti peaasjalikult joodikute kulu ja kirjadega elavad, hahahaa ... ja seal sa lasksidki kaks kausitäit sülti paberisse pakkida. Oli igatahes niisugune kellaaeg, et viimased omnibussid jaama sõitsid. Noh, kargasime ühele peale. Ja arva nüüd, vennas, mis sina selles omnibussis tegema hakkasid?»

«Noh ... mis ma seal's tegema hakkasin?»

«Mis, jah ... Ei midagi enam ega vähem, kui harutasid ühe kausikese paberist välja, laotasid taskuräti põlvedele ja hakkasid oma suure soome pussiga sülti sööma. N-no s-see oli vast number! Masin pakil inimesi täis, sina aga istud pingil, tõsine nagu budhakuju, ja õgid pungil suuga seajalasülti. Hahahaa! Noh, ma olin mundris ja hoidusin seepärast veidi kaugemale, ära pane pahaks ...»

«Tegid targasti, mis seal pahaks panna!» ütles Joel Neegos tigedalt.

«Jah, kas pole tõsi?» noogutas kapten Hint ja muutus äkki veelgi jutukamaks. «Muidugi, mõni teine sinu asemel oleks ehk vihasekski saanud, et sedasi ja teisiti... Et pole nagu seltsimehelik sõbrast eemale hiilida või nii. Aga sina saad ju minust aru ja mõistad, et teenistus on ikka teenistus ja hea läbisaamine on hea läbisaamine. Teine asi, kui ma oleksin olnud tsiviilis, aga nõnda — mundriga, kõiges oma hiilguses! Kust pagan sa tead, kes võib sind näha ja märgata. — Usu, sõber, see oli sihuke nali, et isegi autojuht naerda möirgas. Ja üks konstaabel, kes samuti jaama poole sõitis, hirnus kaasa. «Mis siis, ta ei tee ju kellelegi tüli, las ta sööb,» ütles see konstaabel. Ja oli ka täiesti õige. Kas pole, vennas, — mis sa ise arvad?»

«Täesti,» noogutas Joel Neegos.

Ta vaatas kaaslast nüüd meeletust vihahoost lõkendavate silmadega.

«Ei noh, muidugi!» hüüdis ohvitserist sõber hoogsalt, nagu millegi üle kangesti vaimustudes.

Pöörduti pahemale, ligineti Kivisillale.

Ja viimaks, kui Joel Neegos lähema pangaukse kohal sammu tasandas, küsis kapten Hint naiivse uudishimuga:

«Sa lähed's siiasamasse?»

«Siiasamasse jah,» vastas Joel Neegos ja lahkus jumalaga jätmata.

Sest tal oli kogu aeg tunne, et kui ta selle jutuka inimese kätt peaks puudutama, peaks ta sellele kindlasti kogu jõust näkku lööma.

Päike paistis üle katuste, — kuum kevadpäike, mis pani kõik ümberringi eredalt sädelema.

«KAHJUKS MITTE!» ÜTLEB HÄRRA HUMAL

Kuna Joel Neegos arvas veel pool tundi tagasi, et täna on pühapäev, oli ta kodunt lahkunud ühegi kindlama eesmärgita, ainult ajaviiteks. Ja samuti ka ebamäärase lootusega kohata kas üliõpilassöögimajas või kohvikus jõukamaid tuttavaid, kes võiksid talle laenata mõnikümmend krooni kõige hädalisemateks asjaõiendusteks, — üüri maksmiseks, pesunaisele tasumiseks . . . söögi tarvis . . . Sest ta teadis ju selgesti, et tal pole hinge taga enam paari kroonigi. Juba mitu aastat elas ta vaid laenudest ja sestap ei valmistanud säärane seisukord talle erilist tuska; siiani oli juhtunud alati nõnda, et parajal ajal leidus kindlasti keegi, kes suutis ja tahtis aidata. Aga isiklikku võlga saab ju hiljem korraldada panka viidavate vekslitega: ka sellised asutused tahavad elada! Ning kui ta nüüd üsna ootamatult teada sai, et täna on siiski äripäev, otsustas ta kärmesti, et tegutsemist tuleb alustada juba kohe, nüüdsama.

Avarasse ning jahedasse pangaeeskotta astunud, võttis ta mütsi peast, pühkis higi, lõõtsutas tasakesi. Ta läks pikkamisi mööda laiu astmeid üles, luges ajaviiteks ammu tuttavaid silte ja tundis end jälle veidi tugevamana kui äsja uulitsal. Noh, pagan võtaks, kui kõik inimesed maailmas ta eksisamme nõnda meeles peaksid, nagu too vana koolivend, siis küll ei julgeks ta enam poolel aastalgi nägu üle läve pista, mõtles ta pahuralt. Paar tuttavat tõttasid mööda, tervitasid mütsi veerde tõstetud hüvakäega, muigasid, noogutasid kuidagi paljutähendavalt, nagu sõbralikult julgustades. Aga teadmine, et ta on tõesti heade kommete vastu eksinud, muutis Joel Neegose ka täna kangekaelseks ning hoolimatuks, ja sestap vaatas ta igale julgesti silma. Kuradi pihta, see ei lähe ju kellelegi korda, kuidas ma elan ja mismoodi ma end joobnuna üleval pean! ütles ta endale mõttes.

Hetke pärast panga eesruumi jõudnud, noogutas ta vormirõivaid kandvale teenijale üleoleva tuttavlikkusega, riputas mantli varna ja astus kohe edasi, koduselt, kuklasse heidetud peaga, suur ning tüse, tumepruunid juuksed meeldivalt läikimas akendest langeva valguse tuhkjas kumas. Kuna ta armastas esineda ikka veidi suurejooneliselt ja laialt, ehkki ta ise oli samal ajal pahatihti lähedal mustale meeleheitele, läks ta otsejoones diskonto-osakonna võre juurde, ängas tuttavale ametnikule nagu muuseas käe, surus kõhu vastu lauaveert. Üleolevat hajameelsust teeseldes küsis ta, kas asjaajaja-direktor on praegu saadaval ja kas ta pääseks kohe selle jutule.

Suuri sarvprille kandev noor poiss noogutas tõsiselt, lubas järele küsida. Nad olid paaril puhul siin kui seal seltskonnas kokku juhtunud, kaugemale üsna pealiskaudsest vestlusest aga polnud siiamaale jõutud, ja Joel Neegos kujutles, et vaevalt paarikümne-aastane nooruk vööristab teda nagu kunagi roheline tudeng oma vanemat

kaasvõitlejat. Ei, pagana pihta, tal olevat direktorihärraga veel aega, see väike kohtamine ei jooksvat ju eest, kas ta teeb ehk liiga palju tüli, kui ta räägib nüüd veidi ka äriasjadest? Seda kõike polnud küll vaja, aga pohmelusevaev hakkas samm-sammult taanduma ja tas ärkas jälle veidi edev ja veidi hooletu elumees, imeteldav, lugupeetav eriti algajate seas.

Kuid poiss võre taga ei võtnud vaevaks kiitvalt muiatagi, kuulas vaid tõsise asjalikkusega, silmad prilliklaaside taga pisut kissis. Ning säärasest ükskõiksusest kergesti solvatud, kuigi ta ei tahtnud seda endale tunnistada, küsis Joel Neegos kohe samuti tõsiseks muutudes:

«Mul on nimelt siin üks suurem veksel õiendada. Krooni kolmsada või nelisada... kui ma ei eksi. Tähtpäev on küll esmaspäeval, aga et ma teadaande juba täna kätte sain, rääkigem sellest siis ka praegu... Oleks näiteks huvitav teada saada, missugust mahamaksu pank minult nõuab. Ma mõtlen — kõige hullemal korral. Sest siis ma teaksin oma finantsilisi ressursse vastavalt joonde reastada.»

«Viisteistkümmend protsenti peasummast,» vastas ametnik ega pööranud talt nüüdki veel oma teenistusvalmeid, asjalikke sinisilmi.

«Hästi,» ütles Joel Neegos ja mõtles samas irooniliselt, et küllap nad lepivad siin ka sel korral ühegi sendita ja küllap ta saab siit juurde veel pikendusrahagi. Närviline naer kippus kurku tõusma. Viibates uuesti teeseldud hajameelsusega, kordas ta hooletult: «Hästi. Jah... hästi.»

Ta pidi juba ukse poole pöörduma, kui teda hõigati. Jälle näis see üsna tavaline pisiasi sellise ootamatusena, et ta üle kogu keha kuumaks muutus. Ta jäi järsu nõksatusega seisma. Närvid, ikka närvid... mõtles ta kohe neelatades. Noor ametnik osutas peaga toolile, tegi kerge kummarduse ja ütles selge ning puhta häälega, nagu

oleks ta automaat, mis töötab korraliku mehhanismi abil:

«Oodake üks silmapilk, palun. Ma lähen ja küsin kohe, kas härra direktoril on praegu aega.»

«Ah soo . . . jah . . .» noogutas Joel Neegos kohmetult, hakates ärevuse varjamiseks laual vedelevaid ajakirju sirvima.

Nõnda istus ta hea tükikese aega, luges läbi paar lamedat naljakestki, nende mõtet siiski mõistmata. Ta silmad libisesid vahetpidamata kiiresti-kiiresti üle leheküljeserva vastu igale tulijale ja järele igale lahkujale. Ta mõtles aeglaselt ja väga asjalikult, et tal pole praegu kaasas puhast vekslipaberit, kuhu võtta teiste käemeeste julgustamiseks vajalik allkiri; et ta saab selle ehk sõbralt endalt; et vaevalt kujuneb asi nõnda nagu hiljuti ühe oma väljavalitud jahisaagi juures: ta pidi jooksma postkontorisse, sel ajal aga lipsas verivärske žirant kodunt minema ega näidanud enam nägu mitmel nädalal. Pealegi oli tal kuidagi vastik kujutleda, et ta peaks jälle trepist alla minema, läbi tänavate ruttama, siis uuesti tagasi tulema ja jälle mööda treppe ronima.

Mida kauem ta siin niiviisi tegevusetult istus, seda suuremaks hakkas tas äkki kasvama terve, tugev, peaaegu apluseni ulatuv näljatunne. Ta mõtles vett täis nõrguva suuga, et oleks tarvis sööma minna, end korralikult täis õgida. Jah nimelt — õgida, kordas ta endamisi. Ta muigas, tundis tuju aiva paremaks muutuvat ja nägi noort diskontoametnikku jälle direktori kabinetist välja tulevat. Ja ilma et ta oleks selle vastust äragi oodanud, tahtis ta kohe sõbra juurde sisse astuda, täiesti kindel, et see ei mõtle teda oodata lasta.

Ent selle asemel et teda endast mööda juhtida, astus nooruk talle teele ette, vaatas tungivalt läbi prillide ja ütles jälle oma imepuhta automaadihäälega:

«Ei. Palun oodake veel silmapilk.»

«Soo . . .? Mis ta's seal teeb, et ta mind vastu ei võta!» ütles Joel Neegos ja katsus naljatada.

Aga ametnik kehitas vaid õlgu ja sõnas rahulikult:

«Härra direktoril on asjaõiendusi.»

«Ega siis minagi ei kipu ta juurde laplabood mängima!» pomises Joel Neegos, taandudes jälle laua juurde.

Kuid selgi korral ei lastud teda siiski liiga kaua oodata, sest juba paari minuti pärast ilmus sõber uksele ja viipas talle käega. Järgnedes sellele raske nahkmööbliga sisustatud tuppa mõtles Joel Neegos endamisi, et hädapärast oleks tal suveks vaja paarsada krooni, ja kui sellele lisada veel jooksvad kulud lähemateks päevadeks, paisuks summa kindlasti saja krooni võrra. Ta otsis taskust sigaretikarbi, istus lodevalt klubitoolile, pakkus ka enda vastu aset võtnud paljaspeale ja rapsis tikust tuld. Oli vaikne, soe, imeliselt igav; jälle pidi ta mõtlema söömisele, kuna nälg aiva suurenes. Siis sulges ta hetkeks silmad, heitis pea kuklasse ja ütles pikkamisi:

«Täna on lausa . . . kuradi moodi soe! Just nagu kuuma rauaga . . . kõrvetab lagipähe.»

Härra Humal oli ettepoole kummargile laskunud, näis ilmselt ootavat. Ka tolles paksus mehes oli täna midagi samasugust nagu sarvprillidega noorukis diskonto-osakonnast: midagi ametlikku, midagi, mis kohe solvama kippus. Muide — sellist muutust ei märganud Joel Neegos esmaselt, ei, see oli talle silma torganud enama jao jõukamate tuttavate juures juba ammust ajast peale, kuigi siiani enam maskeeritud kujul, tagasihoidlikult.

«On küll soe. See kevad tõotab igatahes üsna kenake tulla,» ütles pangadirektor Humal viimaks venitades.

Ta tahab, et ma rutem ära läheksin, mõtles Joel Neegos sapiselt, seadis enda mugavamini, mängis saapa-

ninadega. Jumal-isake ise teab, missuguseid tükke oli ta ühes selle paljapäise isandaga omal ajal teinud, praegu aga konutas see tema ees nagu kehastunud ametlikkus ja soovis teda nähtavasti kõigi kuradite juurde. Kombed, kombed, kombed . . . kordas Joel Neegos irooniliselt, muutus veelgi tigedamaks ja otsustas üle minna kestvale piinamisele.

Tuppa tekkis rõhuv vaikus, mida segasid ainult pangaruumidest kostvad kõnejupikesed, needki tasased, needki vaevukuuldavad. Ja Joel Neegos muigas kahjurõõmsalt, kui direktorihärra Humal ei suutnud enam kauem oodata ja hakkas pikas ringis asjale lähenema, küsides nagu muuseas:

«Noh, kuidas sa's ka elad, vanapoiss?»

«Ah mina . . . kuidas ma elan . . .? Eks niisama tasapisi,» vastas Joel Neegos ja kallutas pea veelgi kaugemale taha, kuni kukal viimaks toolikorjule toetus. Direktor Humal ootas jälle, hakates juba pikkamisi närvlikuks minema. Ja sellest ilmsest avalikust ootusest kord-korralt vihasemaks muutudes kordas Joel Neegos nagu meelega hästi pikaks venitatud haigutusega: «Jah, mis siin elada või olla. Pisitasa ju läheb — suurejoonelist ei näi maailmas olevat enam mitte kui midagi. Mõtled ka vahel, et nüüd alles võiks üht-teist ette võtta, et nüüd alles kerkib hinges seikluslust, aga vaevalt saad sa alustada, kui kõigest kujuneb välja ainult lihtne plaks ja veel lihtsam sorr. Eks sa mäleta, kuidas meie armas ülikoolilinn vanasti aina elas ja kihas, sel ajal kui m e i e k a h e k e s i veel noored olime. Või on see sul juba meelest läinud . . . ah, Aadi?»

See oli kodune hüüdnimi, mille all tunti omal ajal seda suurt perutajat, kes istus nüüd vaiksena ja ametlikuna oma direktoritoolil, õlad kõrgele tõstetud. Ja nagu kartes mingi suure saladuse ootamatut väljalobisemist,

vaatas härra Humal kärmesti ukse poole ja ütles tusaselt:

«Nojah ... noh. Eks me kõik ju muutume.»

«Muutume, muutume, see on õigus. Ehk teiste sõnadega: *tempora mutantur* ja need järgmised tarkused,» noogutas Joel Neegos.

Ning kui oldi jälle veidi aega vaikides ning vaenulikult-tähendusrikkalt teineteisele otsa vaadatud, ei saanud direktor enam küsimata jätta:

«Sul oli minu juurde kindlasti ka asja?»

«Ah sa armas jumal, kas asjad ei või's oodata, kui kaks vana kamraadi üle hulga aja nooruspäevade vallatusi meelde tuletavad!» ütles Joel Neegos ja naeris lõbusust teeseldes. «Ei mäletagi enam, mil me viimast korda juttu vestsime. Vanasti sai siia üsna tihti sisse keeratud, ja siis oli sul ikka midagi ... noh ... niisugust ...»

Ta naksutas keelt ja pilgutas silma.

«Ei, mul pole praegu mitte tinast tilgakestki,» ütles direktor Humal jälle väga kiiresti.

Joel Neegos naeris, sel korral juba üsna siiralt-rõõmsalt.

«Teame, teame, vennas!» hüüdis ta. «Kas sa's tõesti mõtled, et ma tulin su käest suutäit napsi norima? Oh ei, eksid, eksid! Pealegi — mis siin pattu peita: ärkasin alles täna hommikul üsna ja üsnagi raske peaga ja leppisime omavahel kokku, mina ja härra Joel Neegos, et ei võeta enam tilkagi, enne kui ülikool meile mõlemale minevikuks muutub. Nii et — lõpp! Lõpp, vennas! Täname lahke pakkumise eest. Aga omavahel öeldud — see viimane oli ka väga põhjalik.»

«Jah, ma tean,» noogutas Humal igava ilmega pöidlaid keerutades.

Joel Neegos tõmbas lauba kipra. Ta oli tahtnud oma äsjaste sõnadega teist vaid õrritada, tõepoolest ei meel-

dinud talle aga põrmugi, et kõik tema rumalatest tempudest juba kuulnud on. Ja ta küsis, surudes käed sügavale taskutesse, kuna need kippusid närvlikult värisema:

«Kes sulle rääkis...?»

«Mis rääkimist seal vaja...! Juhtusin osakest sellest sinu suurest pidutsemisest omaenese silmaga nägema,» ütles direktor Humal ja hakkas kollasest plekk-karbist piipu täitma.

«Soo... Kus siis?»

««Sinimandrias».»

Joel Neegos mõtles palavikulise kiirusega, et nõnda siis tegi ta seal linna peenimaski lokaalis rumalusi, — seni oli ta endamisi lootnud, et ta teed-rajad sinna ei ulatunud. Et mitte oma hinges tekkivat kohmetust reeta, tõmbas ta paar tugevat mahvi sigaretist, kustutas selle kohe tuhatoosi põhja vastu ja sõnas õlgu kehitades:

«Noh, hea küll, mis me siin siis ikka neid minevikutegusid mälume. Kanged mehed olime igatahes mõlemad — nii mina kui sina. Nüüd aga — asume asja juurde. Tulin sinu manu nimelt teatud tillukese tagamõttega. Kuidas oleks näituseks ühe uue veksliga? Ma mõtlen, et ega sul pole põhjust keelduda, kuna lõviosa sellest läheb ju vanade asjade korrashoidmiseks. Muuseas... vekslipaber unus mul toomata. Arvatavasti leidub sul siin üks kolmesajaline.»

Vaikus.

Direktor Humal muigas korraks tagasihoidlikult-ametlikult, ei lausunud aga sõnakestki. Ning kaotades äkki senise veidi pealetükkiva kindluse, kogeles Joel Neegos õige hädiselt:

«Eks ole... me saame seda ju korraldada?»

«Kahjuks... mitte,» vastati aga nüüd kindlal häälel, sellisel hirmu sisendaval häälel, millega vaielda tundus olevat täiesti asjatu.

Kuid Joel Neegos kogus end, ajas huuled torru ja venitas kulmu kortsutades:

«Tohoo, vennas. Kavatsed mind lausa ära kohutada . . . nagu paistab.»

«Jah, ei ole midagi parata,» ütles isand Humal ja hakkas jälle pöidlaid tiirutama. «Sest mõtle ise, kaua see's ikka nii kesta võib? Aina laenad aga, laenad ja laenad. Kui kõik pangad sinu summad kokku arvaksid, et jõuaks sa neid katta oma ihukarvadegagi mitte. Nõnda ei saa ju ometi igavesti asju ajada. Jah — paneme muudkui kaane kinni! Klõpsti, ja — kinni!»

«Soo: kinni?» küsis Joel Neegos ja tundis samal silmapilgul, kuidas ta süda äkki rinnus rabelema hakkas. «Nii, nii?!»

«Nojah, mõtle ise järele — mis me peame's tegema,» kordas direktor Humal pahuralt õlgu kehitades. «Ma ei räägi praegu sellest allkirjast, mis sa mult nüüd palusid, ei, ma räägin sinu laenudest üldse. Miks sa laiutad? Ajad on hoopis teistsuguseks muutunud, kitsikus vahib maailmas igast pilust vastu, sina aga prassid nagu õndsal Noa ajal. Jäta järele ja katsu midagi tõsist ette võtta.»

«Tänasest päevast peale — mitte tilkagi enam!» ütles Joel Neegos jälle ja kahetses kohe, et ta seda ütles. Muidugi — on see kellegi teise asi, kuidas või mil kombel ta oma aega veedab! mõtles ta tigedalt.

Aga enne veel, kui ta sai midagi lisada, tähendas isand Humal ilmse irooniaga õlgu kehitades:

«Sa lubad vist e s i m e s t puhku joomisest loobuda? Oh ei, minu teada teed sa seda juba sajandat korda! Aga ikka . . . plaks ja sorr, nagu sa ise alles praegu ütlesid, kuigi küll mingi teise asja kohta.»

«Muuseas — ei ole vist sünnis mind õpetama tulla!»

ütles Joel Neegos ja muutus äkki väga kahvatuks. «Ma arvan — see on minu eraelu.»

Ning pangadirektor Humal vastas ikka ühesuguse rahuliku ükskõiksusega:

«Täesti õige. Nii et teeme siis lühidalt ja asjalikult: ma ei anna sulle veksliallkirja.»

«Siis ei saa ma siinsamas asutuses esmaspäeval protsentigi õiendada,» ütles Joel Neegos pilkavalt. «Mis aga niisugune olukord tähendab — eriti käendajatele — seda tead sa ise minust paremini. Muuseas . . . üks esmaspäevase veksli žirant oled — sina.»

«Hea küll, hea küll, mis seal ikka parata. Ja kui see juba kord jutusse tuli, siis võin ma sind sõbramehe poolest hoiatada: alla viieteistkümneprotsendilist mahamaksu ei pikendata sul enam ühtki paberit. Vähemalt meie juures mitte.»

Joel Neegose lai jõumeheturi kattus külma higiga. Kui asi tõesti sääraseks kujuneb, siis on ta igatahes otsas, mõtles ta pakiliselt ja ahastades. Ent väliselt jäi ta veel täiesti rahulikuks, kui ta kohe tähendas:

«Aga niisugusel korral ju . . . nagu ma juba ennist ütlesin . . .»

«. . . lähevad su paberid notari juurde? Jah, see on õige,» lõpetas isand Humal tema alustatud lause. Ja kuna ta ei saanud enam mingit vastust, sest Joel Neegos oli kogu oma sisemisele jonnakusele vaatamata kuidagi kössi langenud, algas ta jälle hoopis sõbralikumalt, nagu manitsedes: «Sa pead ju aru saama, pead mõistma! Milleks, milleks veel see venitamine? Kui lõpp, siis lõpp. Mitte mina üksi ei tea, mis kombel sa aastast aastasse oma päevi surnuks lööd, või, nagu sa ise veel uhkustades ütled — oma eraelu elad. Kuue või seitsme aasta jooksul aga on asi pikkamisi niisuguseks kujunenud, et ainult elukutseliseks priiskamiseks ei taha ka kõige lihtsameel-

sematest onukestest koosnev rahaasutus enam laenata. Pealegi on enamik žirantidest juba tublisti üle koormatud, nii et sealtpoolt kandistki pole enam jumal teab missugust saaki loota. Ja kord tuleb neil niikuinii sinu ja kõigi sinutaoliste asjad oma õlgadele võtta. Mis puutub panga seisukohasse, siis pole tal ka põrmugi ükskõik, kas vastutajad suudavad hiljem oma kohustusi täita või mitte. Igatahes, vennas, ma olen sulle juba korduvalt rääkinud ja ütlen seda tänagi: pane kõigele senisele prunt ette ja hakka tööle... muidugi, kui sa veel suudad.»

«Miks ma siis ei suuda, kui ma aga tahan,» ütles Joel Neegos ja tundis huuligi närvlikult värisema hakkavat. «Muidugi suudan. Selles pole... kahtlustki.»

«Noh, on ka sääraseid juhtumeid, kus enam ei suudeta,» ütles härra Humal.

Vaikus.

«Aga su endagi allkirjad rändavad siis kõigi-pristaviteed,» sõnas Joel Neegos vähe aja pärast, püüdes sõpra veel kord kohutada.

Kuid pangadirektor Humal lõi vaid käega ja vastas:

«Mis siis? Kord pean ma need niikuinii välja lunastama ja oma kontosse kandma. — Eks praegu ole ju samuti nõnda, et nii mahamaksuks kui protsentideks peame koguma ja korjama meie, käemehed.»

Seda, kuidas ta direktori kabinetist välja kooberdas, ei mäletanud Joel Neegos hiljem paremagi tahtmisega. Kõik ta ümber näis küll ääretult selge ja teravajooneline, ometi libises ta sellest selgusest läbi vaid kergesti riivates, midagi märkamata. Jäi meelde vaid üksikuid pisiasjakesi, nagu näiteks see, et sõbra pealagi meenutas tagant vaadatult suurt, hõredatest karvadest välja kasvavat kõrvitsat, et ust avades kummardus see kõrvits ta ees nagu

pilkavalt viisakust teeseldes, et uks lõmpsatas ta järel kinni kuidagi äkki, just nagu parastades. Siis läks ta laua juurde, kus ta oli ennist istunud, tõmbas endale tooli, vaatas hajameelselt võre poole, mille ees käis lakkamatult kärsik tegevus. Ta teadis, et oleks vaja kohe lahkuda, aga ometi ei viitsinud ta tõusta. Ja kui ta ümbrusest nagu kuskil kaugel ja kõrval seistes lamedat veepudelit nägi, ajas ta enda kohmakana püsti, et suurte lonksudega juua.

Siis istus ta jälle liikumatuna, käed põlvedel. Ta teadis nüüd selgesti, et juba esmaspäeval lendavad esimesed vekslid protesti ja et sellest tunnist peale, mil see sünnib, on tema lauluke lauldud. Ja samal ajal, kui ta seda teadis, pidi ta tahtmata imestama, et ta võis sellele mõelda säärase suure ükskõiksusega. Teda oli nagu löödud, — suure nuiaga, otse lagipähe, — aga ta oli hoobile vaatamata püsti jäänud ja kaalutles nüüd endamisi, missugustel põhjustel küll ei jaksatud teda ninali virutada. Vähemalt väliselt, kõigile nähtavalt. Ja siis tõusis ta aeglaselt, võttis taskuräti, pühkis laupa ja hakkas hooletul sammul ukse poole minema, et otsida oma mantel ja lahkuda siit... jäädavalt!

Jää-da-valt... mõtles ta veel kord ja pidi tahtmata naeratama, sest selle sõna tarvitamises oli midagi vesiselt pateetilist ja väga magedatki. Näilise muretusega jälgisid ta silmad lakksaabaste läikivaid ninaotsi, ta püksiviigid olid korras, ta kuueesiselt tõusis prantsuse lõhnaõli kerget-kerget hõngu, meenutades korraga värsket metsaalust, kus kõik vaigupiiskadest sädeleb. Mitte midagi polnud väliselt muutunud... jah, mit-te mi-da-gi! Koridorid paistsid küll pimedaina, ta teadis aga nagu klaasist teravust omava selgusega, et väljas paistab ere kevadpäike; ning libistades lahtise peopesaga siledat käsipuud, otsustas ta peale lõunasööki jõe äärde luhale

jalutama minna, — parandama oma haiget pead vabas looduses...

Kui Joel Neegos alla jõudis ja paraadukse jalahoobiga lahti lükkas, pidi ta silmad kohe vidukile tõmbama ning vaatas loomusunniliselt raatuse kella. See hakkas kaheteistkümnele lähenema. Ja äkki kuulis ta end jälle hüütavat:

«Halloo, vana kaardiväelane!»

Joel Neegos pöördus, nägi taas enda ees kapten Hinti küüniliselt kibrutavat nägu. Koolivend tuli ta juurde ja küsis uudishimulikult:

«Noh, kas said raha?»

Joel Neegos vastas, nagu oleks see uudishimu täiesti omal kohal:

«Ei saanud.» Ja lisas äkki naerma pahvatades: «Jah, ei saanud. Sest nüüd on kastil kaas peal. Hahahaa! Täiesti! Aga mis seal parata, härra Neegos, sa pead ju ise aru saama, nagu ütles seda nii ilusasti sinu vana sõber. Muuseas — kas sa ootasid mind kogu aeg siinsamas tänaval?»

«Jah, siinsamas,» vastas ohvitser, «ma tahaksin sinuga veel veidi vestelda.»

V I I E S   P E A T Ü K K

«KAHJUKS MITTE!» ÜTLEB HÄRRA ABRAS

Sõbrad sammusid jälle mööda Suurturgu üles, käändusid vasakule Küüni tänavasse. Juhtis ikka Joel Neegos. Õieti oleks ta pidanud küll paremale, ülikooli poole suunduma, aga ta vaim oli veidi segane ja ta toimis hoopis vastuoksa. Muide — see näis olevat üks tema külgesündinud omadustest, tegutseda ärevuses ikka kuidagi viltu, ebaotstarbekalt. Ja alles siis, kui nad olid juba Kaubahoovi juurde jõudmas, märkas ta eksitust ja tahtis ümber pöörata, ei teinud seda aga nüüdki ning luusis mööda kitsast põiktänavat jõe poole.

Oma hajameelsuses ei pannud ta enam sedagi tähele, et ta võttis oma laia kõnnakuga enda alla kogu kõnnitee ja et koolivend, kes püüdis temaga ustavalt sammu pidada, pidi selletõttu rentslisse taanduma. Nõnda rühkisid nad tükk aega vaikides edasi, veidi koomiline paar, üks jämeda kehaga, tüse, uhkesti kuklasse heidetud peaga ja raskete ning laiade atleediõlgadega, teine aga kuni

veidruseni kõhetu, ette vimma langenud, sulil olevat lindu meenutav. Joel Neegos märkas, kuidas üks või teine vastutulijatest neid silmitses, teadis, et teda ja toda teist võrreldakse, mõtles aga samal ajal mingit otsust tegemata, et raha ta nõnda siis ei saanud. Ja nagu ikka oma elu äpardusehetkedel, nõnda hakkas ta endale tänagi jonnakalt selgeks tegema, et õieti polnud ju juhtunud mitte midagi katastroofilist, — tal on ometi peale selle tõpra, selle uhke direktorihärra Humala veel muidki tuttavaid, jah, ta vekslitele on ju siiani alla kirjutanud veel paljud teisedki vilistlased.

«Nagu tubakakaupmees Abras,» mõtles ta pominal ja otsustaski, et sellega ta veel ei jäta: muidugi mitte, nii kergesti ta juba ei alistu!

Kaaslasele ainsatki selgitavat sõna lausumata pöördus ta kohe kärmesti ja hakkas tuldud teed tagasi sammuma. Ta võttis jälle kogu ahta trotuaari enda alla, tõrjudes ohvitserist sõbra munakividele. Aga see püsis ometi takjana ta kõrval, midagi küsimata, ent kõige vastu endist viisi uudishimulikku huvi tundes. Ning üsna ootamatult hakkas ta jälle rääkima, kõlistades iga sammu juures kannustega, mis läigatasid ta säärikukontsadel:

«Pagana hoos olid sa jah ... see tähendab, sel õhtul, kui ma sind kohtasin. No niisuguses hoos, et lausa lust vaadata. Ma rääkisin sulle ennist, et sa ostsid ühest vürtspoest kaks kaussi seajalasülti ja et sa ühe neist kaussidest sõid tühjaks juba omnibussis. Noh, aga teine kauss jäi ju veel järele ... Ja arva, vennas, mis sa selle kausiga tegid, hahahaa! Aga vaat seda tegid, et pakkusid igale vastutulijale. Niipea kui me Suurturul masinast välja astusime, nii kohe torkasid ühele möödaminejale nina alla, et olge head — proovige. Ja ütlesid ise, et su enda tehtud, et niiöelda tutvustamisartikkel. Ja olid samal ajal nii kangesti tõsine, et kas usu kui tahad. Kuramuse

pihta! Ja peatasid oma tutvustamisartikliga nõndaviisi kinni i-ga vastutulija; kuni kordnik hakkas meid viimaks silmas pidama. Suure tegemisega sain su niikaugele, et me kõrtsi tagasi läksime. S e d a sa ju mäletad veel, Joel, eks ole?»

«Muidugi mäletan!» ütles Joel Neegos ja mõtles tusaselt, et nõnda siis on see tema kühmus kõndiv südametunnistus jälle oma piinamisi alustanud! Aga too esimene äraütlemine, mille ta oli äsja üle elanud, polnud jätnud talle mõju avaldamata ja sestap ei valmistanud oma lolluste kuulamine talle enam just kuigi suurt piina. Ta kordas hetke pärast, taandudes nüüd rohkem majade poole, kuna ta näis alles praegu märkavat, et koolivend teise jalaga rentslis kõnnib: «Mäletan küll . . . mä-le-tan!»

«Aga kas sa seda ka mäletad, kuidas me saalist läbi läksime?» küsis ohvitser ja piilus äkki kulmude alt.

«Ei . . . ei mäleta . . . Seda ma ei mäleta!» pomises Joel Neegos üle õla.

Ja just nagu — maksku mis maksab — kõiki ta patustamisi talle endale meenutada püüdes, algas kapten Hint jälle kohe:

«Vaat saali me läksime nõnda, et sa nõudsid kõrtsmiku käest endale kelnerikandmiku, tellisid siis pillimehed puhvetiruumi, maksid neile kenakese summa ja käskisid gladiaatorite tuleku marssi mängida. Need muidugi . . . mängisid. Sina aga käsutasid, et nüüd pole muud midagi, kui sammuge uhkes reas selle ja selle laua juurde ja mängige seal veel üks tubli lugu. Ja kui muusikamehed minema hakkasid, läksid sa ise nende kannul tagasi sõprade manu, kandes ikka seda kuulsat süldikausikest . . . H-ha-ha-haa! Kuradi lugu, ütlen ma sulle, sõber. Ja kui sulle siis veel siit ning sealt plaksutama hakati, ronisid sa koguni toolile ning pidasid käremeelse kõne . . . h-ha-ha-haa! seajalasüldi tähtsusest moodsa riigivormi arene-

misel Baltikumis, eriti aga Eestis. Seda sa ju mäletad... h-ha-ha-haa?»

«Mäletan, mäletan. Jah, mäle-tan... ka seda!» noogutas Joel Neegos, ja tõesti hakkas nüüd ta ette kerkima ähmaseid kujutlusi sellest, kuidas ta vaatas kustki kõrgemalt kohalt tihedasti asetsevatele laudkondadele, kes kõik olid nägudega tema poole pöördunud. Ja küllap ta siis oma kõne pidaski, mis seal ikka, arvas ta endamisi. Kuna ta aga ei tahtnud kaaslasele näidata, et oma vägitegude teadasaamine valmistab talle piinlikkusetunnet, ütles ta kohe üle õla: «Noh, pajata aga edasi. Mis ma seal's veel tegin ja toimetasin?»

«Ega sel õhtul midagi rohkem vist ei juhtunudki,» seletas kapten Hint. «Või õigemini: vähemalt mina ei mäleta, et oleks veel midagi niisugust juhtunud, millest maksaks rääkida. Muudkui, et sa jäid siis kohutaval kombel purju, taarusid ja vaarusid laudade vahel, nõudsid kas või poolenisti vägivallaga tuttavate naisi tantsima, kukkusid nendega paar korda orkestrisse. Aga see kõik läks üsna õnnelikult, kõik daamid pääsesid su käppade vahelt igatahes tervete kontidega. Noh, mõni perekond pani ju su eest lõikama ega saanud tellitud pudeleidki õieti tühjaks juua, aga... see on niisugusel ajal üsna pisike täpe. Ah jaa — ühele vanemale härrale sülgasid sa lagipähe ja tegid sinna näpuga risti, sest ta ei lubanud oma abikaasat sinuga «sina juua», aga selle tüli lõpetasid ooberid juba idus. Ja kaks või kolm korda komistasid sa tühjadele laudadele, nii et need tükis valmisseatud serviisiga ümber lendasid. Siis aga viidi sind kabinetti magama ja peale seda hakkasin mina minema.»

«Nii et sa ei tea mulle enam midagi head rääkida?» küsis Joel Neegos sapiselt.

«Ei tea jah. Rohkem midagi ma sulle tõesti enam rääkida ei tea,» ütles koolivend.

Ja Joel Neegos lausus:

«Kahju!»

Siis pöördus ta jälle midagi rohkem lisamata kauplusse, kus ta teadis sel kellaajal tavaliselt viibivat selle äri omanikku, heasüdamlikku organisatsioonivilistlast, kes oli aasta või paar tagasi samuti mõnele tema suuremale vekslile alla kirjutanud.

Tal oli õnne, jah, ta polnud eksinud, — vanahärra Abras istus tõesti kaupluse tagaruumis, suitsetas oma pikavarrelist piipu, sirvis arvetes, mis lebasid hunnikus ta ees laual. Ta oli pangamehest veelgi paksem, voldilise kuklaga, kuid süsimustade ning paksude juustega ja meenutas mõninga joone poolest tavalist ärijuuti, kes on suutnud juba välja kujundada oma standardtüübi. Tal olid kavalad, just nagu õlis ujuvad tillukesed pilusilmad, kitsas ning sirge nina, ümmargused punnpõsed ja vastu pead hoidvad kartlikud kõrvad, mida otse eest vaadates polnud üldsegi näha. Ja tema laiades ning koduselt-vallutavates liigutusteski oli midagi hommikumaist; ta viipas teisel pool lauda asuvale tühjale toolile ning ütles imelahke, õlise, nagu kogu lihavale näole laiali hõõrutud muigega:

«Palun, palun, sõber Neegos. Noh, pole sind enam hulgal ajal näinudki. Elad ikka veel, nagu ma nüüd omaenda silmaga seletan!»

«Elan, elan,» vastas Joel Neegos, riputas mantli varna ja oli endamisi kindel, et siit ei lähe ta ühelgi tingimusel ilma allkirjata. «Ja teie ise, härra vilistlane?»

«Minuga on päris kehvad päevad, see on tõsi,» ütles kaupmees, ei jätnud aga heatujulist naeratamist, pilgutas sõbralikult oma väikesi siilisilmi, lükkas jalad kolinal laua alla. Siis toetas ta kämblad puusadele, sirutas ähkides selga ja seletas kohe pikemalt: «Vaat kui paneb kuramus mulle ühel heal päeval nagu välguga läbi südame!

Mu õnnis vend läks ju niisama paksuks nagu mina ja oli minust vaevalt aasta vanem, kui oma laengu kätte sai. Sellepärast olen ma alati naisele öelnud, et ei mina või nii muretult magama heita nagu tema või mõni teine. Et mina pean ikka nii tegema, et puhas pesu olgu mul alati seljas ja sau olgu mul käes ja vöö olgu mul vööl. Noh, ja mis siis sind minu, vana tudikese juurde hõimule ajas? Muidu pole sinusuguseid suurte tegude tegijaid vägevaid kangelasi ju kunagi näha, kui ikka asja pärast... ikka asja pärast.»

Enne pilkab peenelt läbi ja siis kirjutab nime alla, — mõtles Joel Neegos rõõmsalt ja kraamis kohe oma mured lagedale. Jah, asi olevat nõnda, et ta lootvat jälle kord austatud vilistlase lahkele vastutulekule. Suvi seisvat ukse ees, tal olevat aga enne Tartust lahkumist paar hädalist asja korraldada, seepärast olevat ta sunnitud ühe väikese veksli tegema. Ta lootvat igatahes kõigest südamest, et härra Abras kui oma organisatsiooni vana, traditsioonidega vilistlane, teda praegu hätta ei jäta.

Kuid selle asemel, et nagu alles mullu ühegi vasturääkimiseta oma kaalukas nimi paberile pista, (nõnda oli Joel Neegos seni harjunud nägema), ajas vana kaupmees nüüd silmad pärani ja tegi näo, nagu oleks ta kuulnud praegu midagi väga veidrat, midagi lausa sensatsioonilist.

«Vekslit teha?! Tänapäeval tahetakse veel vekslit teha!» pasundas ta kogu kopsujõuga ja tagus endale tükk aega kahe kämblaga vastu põlvi ning kintse. — Jah, jah, ta olevat tõesti rabandust saamas, nähes jälle enda ees niisugust optimisti, kes tahab veel vekslit teha! Jajah, jajah, ta ei liialdavat, ta olevat praegu enam kui üllatatud, ta olevat otse pikali kukkumas, lämbumas, ei — ta olevat suremas! Ja neid kohmaka looma niisama kohmakaid nalju üha jätkates tegi ta Joel Neegosele igati sel-

geks, et on täiesti naeruväärne loota temalt allakirjutamist mingile paberile, mille kaudu tuleks tal ehk kunagi sekeldusi rahamaailma tölneritega, kes olevat teda juba niigi elus küllalt sakutanud.

«Aga sügisel te ei keelanud mulle. Tuletage meelde, härra vilistlane, te olite a l a t i nõus mulle seda väikest abi üles näitama . . .» ütles Joel Neegos nagu taevast alla kukkudes ja muutus silmapilkselt jälle väga ebakindlaks, isegi alandlikuks.

Aga vana kaupmees naeris vaid ja hakkas uuesti suure häälega imestust avaldama õilsahingeliste noorukite üle, kes olevat veel valmis minema säärasele pagana libedale teele, nagu on seda need nõndanimetatud Pikad Paberid.

Kui Joel Neegos jumalaga jättis, tuli lärmakas ärimees teda veel poodigi saatma, veiderdas, kepsles jalgadel, näis valmis olevat mingi seletamatu lõbususe sunnil kas või tantsu lööma. Müüja-preili näis tähelepanelikult kuulavat ta sõnarikast vatramist, taipas vist paljusid asju, muigas vaikselt omaette. Oli hirmus piinlik olla: piinlik üle põranda minna, piinlik tänavale astuda, piinlik eesruumis mütsigi pähe panna. Imelik sundkujutlus, nagu võiksid kõik möödaminejad tema hädast aimu saada, puges südamesse ja pesitses sinna nagu uss õunasse. Nõndaks, see oli ainsa tunni jooksul juba teine eitav vastus, ja kui see nii edasi läheb, siis oli tal äsja veel liialt vara rõõmutseda! mõtles Joel Neegos. Ta hakkas jälle kohe sihitult kuhugi minema, tõrjudes koolivenda ikka enam rentsli poole, kuni see sammus uuesti munakividel, millel libisemine ning komistamine pani kannused ta saabastel kõlisema kuidagi erakordselt lõbusalt, kuidagi erakordselt ülemeelikult.

Vähe aega sammusid nad jälle vaikides. Joel Neegos otsustas veel kord kindlasti, et ta siiski ei alistu. — Ei, kurat võtaks, ärgu seda loodetagugi! — Ta katsus üha

selgemaks muutuvat pead pingutades meelde tuletada kõiki neid inimesi, kes olid kunagi kirjutanud alla ta mitmesugustele võlakohustustele ja oli nüüd veendunud, et ta käib need läbi esimesest viimaseni, kuni paber omandab seadusliku maksvuse.

«Kas . . . said?» kuulis ta endalt samas küsitavat, vaatas üle õla ja kohtas taas ohvitserist koolivenna uudishimulikku pilku.

«Ei,» vastas ta lühidalt.

Ja kui ta nõnda vastas, haaras teda korraga mõte, nagu kujutaks tema, Joel Neegos, endast praegu midagi haavata saanud looma taolist, kes hakkab surema, ja nagu oleks tema kõrval kõndiv koolivend algavale kõdunemislõhnale järgnev raisakull.

«Õigupoolest — milleks see sind huvitab?» küsis ta ja seisatas silmapilguks.

«Noh, kuidas see ei peaks mind siis huvitama? Me oleme ometi sõbrad!» hüüdis kapten Hint võltsi paatosega. «Aga õigete sõprade vahel on ju nõnda, nagu kunagi õilsas inimkonnas — üks tunneb piina teise piinadest ja teine nutab pisaraid, kui üks pisaraid nutab. Hehehee!»

«Kuule, palun sind — ära ometi irvita!» ütles Joel Neegos.

«Anna andeks, ma . . . niisama!» vabandas ohvitser, naeris aga kohe uuesti.

Ja Joel Neegos, suutmata valada endas käärivat tigedust selle kahjurõõmsa inimese vastu millessegi tõhusamasse, peatus äkki, käändus kaaslase poole ning küsis luurates:

«Tead sa . . . mis oleks, kui sa õige ise minu paberile alla kirjutaksid? Sa oled ju ometi kindla palgaga inimene, ja see juba maksab midagi.»

«Ei noh, olgu nüüd pealegi,» ütles ohvitser kohe ja pilgutas talle nagu teda läbi nähes kavalalt silma.

«Olgu pealegi jah. Ma ainult naljatasin,» sõnas Joel Neegos.

Ning jälle oma hiljutisele kõneteemale üle minnes algas kapten Hint endise üksikasjalisusega:

«Õieti ütelda — see mürts seal peenes lokaalis oli sinu tolleõhtuse esinemise kõrgpunkt. Et hirnu ennast kas või lõhki, hahah-haa! Aga ega sellega veel ei jäänud, nagu ma pärast kuulsin. Üks sinu sõpradest, ma ei mäleta enam ta nime, juhtus mulle täna uulitsal vastu ja rääkis veel üht kui teist. Ja kõige uhkemaks jääb ikka see lugu, kuidas sa kahehobuse voorimehe välja tellisid, oma konvendist kaks rebast kaasa võtsid, kella poole kaheteistkümne ajal päeval ülikooli peahoone ette sõitsid ja siis pidulikult WC-sse sammusid. Just nagu mõni vana aadlik, kes hästi tüsedat «nalja» armastab. Astud läbi koridori, rebased ikka paar sammu paberipakkidega järel, käid oma tee ära, rebased peavad seni ukse juures auvahti, tuled uuesti välja ja lähed minema, rebased jälle paar sammu järel. Kogu börs oli sel ajal rahvast kubinal täis ja kõik jooksid kokku... ja vaatasid... ja naersid muidugi... hahahaa. Noh, vana vennas, sa oled ikka tõesti otsast alguseni vigureid täis nagu... nagu... mustlase hobune, kui sa nõnda enda kohta ütelda lubad... hahahaa!»

Joel Neegos kõndis nüüd nagu sütel, punastas, higistas, oleks meelsasti nurga taha kadunud ja jooksma pistnud. Jah, ta endagi mälu hakkas sellest visast «värskendamisest» pikkamisi töötama, — koolivenna jutustuses polnud mitte midagi liialdatud, pigemini oli ehk mõni nüansike veel väljagi jäetud. Selgesti tuli talle meelde, kuidas sõbrad ja kaasvõitlejad, kes juhtusid sellal ülikooli koridoris viibima, talle kahemõtteliselt pilgutasid; kuidas talle viibati, midagi hüüti; kuidas paar tuttavat õppejõudugi tema aadlikku ülbutsemist nägema juhtusid.

Issand jumal küll, kust ometi võttis ning leiutas ta purjus pea selliseid lollusi, kõiki neid totrusi? küsis ta endalt ja pühkis närvlikult üle otsaesise, mida katsid nüüd tihedad higipisarad. Siis kuulis ta jälle, kuidas koolivend jätkas, pidades temaga kogu aeg sammu:

«Nagu ma juba ütlesin, — seda janti ma isiklikult ei näinud. Ja mul oli sellepärast tõsiselt kahju, tõsiselt kahju. Sest, pagana pihta, lõppude lõpuks on maailmas ju nii hullupööra vähe lõbu ja nalja, ja miks me ei või siis ise seda vahetevahel teha, et end paremini tunda. Eks sa näe ju, kuidas sa täna jooksed mööda iga sorti rahajõmme, et kerjata ja manguda neilt allkirja või mõnekümnekroonist summakest. Ja mis seal imestada, kui järsku veri pähe lööb ja sind ennast kihutab härrat mängima. See on ju otse kuratlik huumor, palun väga: laenata, laenata, laenata, enamalt jaolt elada armsa taadikese kulu ja kirjadega, järsku aga hoog sisse võtta ja nagu mõni vana maahärra põikpeaks hakata . . . Noh, mine sisse ja osta oma paber ära, ma ootan sind.»

Joel Neegos astus postkontorisse, ostis veksliplangi, heitis pilgu läbi akna uulitsale ja nägi sõpra pikkade sammudega mööda trotuaari edasi-tagasi käivat, pea kuklas, teine käsi taskus. Ja juba varsti sammusid nad jälle külg külje kõrval mööda tänavat tagasi, Joel Neegos ikka laiana ja välise enesekindlusega mööda siledat asfalti, kõhn ohvitser konarlikel munakividel.

Järgmine, kelle juurde ta otsustas minna, oli noor advokaat, tubli mees, keda tundis kapten Hintki. Ja sellepärast arutasid nad nüüd ühiselt, kas maksab sellelt kogu kavatsetud summale allkirja paluda või oleks targem «normi» vähemalt poole võrra vähendada. Joel Neegos oli ise üpris sõjakas meeleolus, kuna ta katsus nõnda jagu saada oma hinges süvenevast häbitundest, kõhetu ohvitser aga näis elutargem ja väitis ikka ühtesid ja neid-

samu sõnu korrates, et parem olevat siiski pool muna kui tühi koor. Ja ikka omavahel südilt vaieldes jõudsid nad viimaks suure tammeukse ette, mille kaudu tuli jälle kolmandale korrale ronida.

Noor vandeadvokaat Juhkamson istus oma töötoas, tuhnis paberites, ütles kohe sissejuhatuseks, et ta olevat väga väsinud, kuna pidanud täna tervelt kolme kaabakat kaitsma; kuid siiski, siiski, — olgu aga armas kaasvõitleja lahke ja võtku istet! Ta oli pikakasvuline blond mees, dändilikult rõivais, kuid lahke kuni liialduseni. Ning ehkki Joel Neegos loomusunniliselt tajus, et ka siin soovitakse temast võimalikult peatselt lahti saada, ei kaotanud noore asjamehe nägu ainsakski hetkeks oma libedat naeratust, mis hakkas kohe tahtmata tülgastust tekitama.

Et sellest läiluseni ulatuvast lahkusest võimalikult ruttu pääseda, asus Joel Neegos kohe asja juurde. Ta ütles, asetades vekslipaberi sõbra ette lauale:

«Noh, armas vilistlane, ära viida asjata ei enda ega minu aega ja. . . kirjuta alla.»

Noor advokaat vingerdas nagu rasvapannil. Ei, jumalapärast, seda ta ei tegevat mitte mingi hinna eest. Jah, ta olevat sõna andnud, ta sõrmed ei puudutavat enam kunagi maailmas vekslipaberi tagumist külge! Kaasvõitleja ärgu pangu pahaks, aga nõnda olevat tõesti lood! hüüdis ta kiiresti üksteisele järgnevate lausetega ja punastas ise kuni oma suurte õhukeste kõrvadeni. Joel Neegos muutus äkilise vihahoo pärast meeletuks, lõi rusikaga vastu lauda ning ütles karjudes:

«Jah, jah, ma tean juba. Seda ma arvasin, palun ära enam edasi räägigi! Eks ole, mees, — sa oled väga üllatatud, nähes veel tänapäeval minutaolist imelikku optimisti, kes julgeb asju ajada pangahärradega? Ja peale

selle oleks sul minule ehk sedagi ütelda, et ma peaksin end parandama? Nõnda jah, eks ole... sa loll, sa... sa kõlupea!»

«Palun, ära ometi lärmitse,» ütles valgepäine advokaat, muutus korraga siiraks ning avameelseks ja lisas kohe, nõjatades enda toolikorjule:

«Pole mul tarvis sulle rääkida ei üht ega teist. Jah, ma ei hakka su ees viisakaid vabandusi otsima, millest sa niikuinii tead, et need on valed, ma ütlen ausalt, et ma sulle enam alla ei kirjuta. Aitab juba sellest, mis ma niikuinii pean enda peale võtma.»

«Kuradi pihta... nagu oleksin ma omadega juba karile jooksnud,» ütles Joel Neegos.

«Oledki, vennas! Jah, mis me seal vaidleme, oled jooksnud juba rohkem kui karile, oled juba... põhjas!» ütles advokaat.

«L-lori! Ei ole!» ütles Joel Neegos.

Ja advokaat ütles veel kord resoluutselt, puhastades rahulikult küüsi:

«Mis sa nüüd asjata vaidled, vana sõber! Sinuga on juba ammugi täiesti läbi.»

Vaikus.

«Väga huvitav, et täna on hakanud kõik minu käemehed ühesuguseid sõnu rääkima,» pomises Joel Neegos viimaks, pühkis üle lauba ja püüdis häälele pilkavat kõla anda. «Direktorihärra Humal, vana vilistlane Abras, sina, küllap vist need teisedki, kelle juurde ma olen alles minemas. See paneb ju lausa imestama. Just nagu aimaksite te vastastikku üksteise mõtteid... kauge maa tagant.»

«Noh, parem ära nende teiste juurde enam minegi,» ütles advokaat nüüd üpris tõsisena.

Äkki hakkas Joel Neegos taipama. Kuid ta ei uskunud siiski veel, et asi võiks tõesti nõnda kaugel olla. Ja suu-

tes vaevu rahulikuks jääda, kuna selline talitusviis näis talle alatusena, küsis ta ainsa lühikese sõnaga:

«Miks?»

«Vaat seepärast, armas kaasvõitleja, et paar päeva tagasi, just sel ajal, kui sa jälle mööda linna ringi tuiskasid, olid sinu žirandid omavahel koos ja otsustasid sellele mängule lühikese lõpu teha. Milleks me seda õletulukest enam kütame! Summa aina paisub ja sina kaldud üht kui teist veel terroriseerimagi, ähvardades uute allkirjade keeldumise puhul ka vanad notari juurde lasta. Noh, nüüd me teeme seda ise. Nii et... ole üsna mureta... esialgu kirjutame me sinu patud vabatahtlikult oma kontosse. On see sulle nüüd selge?»

«Ühe sõnaga — läbi?» ütles Joel Neegos vähese vaikimise järel.

«Jah, läbi... mis seal parata...» noogutas blond advokaat.

Üks kärbes oli püünisesse jäänud ja pirises haledasti.

Ja jälle läksid kaks meest pikkade sammudega astudes mööda kevadkuuma kõnniteed tagasi südalinna poole, tüsedam ees, kõhetu kohe tema kannul.

Vanad kastanid plankaedade taga sirutasid oma sirgeid küünalõisi päikese poole, et need kord juba... puhkeksid.

«Et need puhkeksid... et need puh-kek-sid...» kordas Joel Neegos mõttetult ja vaatas vidutatud silmadega otse vastu sügavsinist maitaevast.

HÄDALDAJAT TRÖÖSTITAKSE

Umbes tund aega hiljem üliõpilassöögimajasse jõudnud ja kaugeimas nurgas asuva lauakese juures aset võtnud, tundis Joel Neegos end väga väsinuna. Alles nüüd tajus ta täie selgusega oma praeguse seisukorra kohutavat katastroofi. Ta oli jooksnud järjestikku enam kui kümne mehe juurde, ikka tagajärjetult... ikka tagajärjetult! Jah, see on nõnda, tal pole pääsu — nüüd on ta siis lõplikult ja jäädavalt pikali ega suuda end enam iialgi jalule upitada! Tõsi küll, juba vahel varemgi, resignatsioonilistel meeleheitesilmapilkudel, oli ta hirmu tundnud oma ligi miljonilise võla pärast, ometi aga polnud ta mitte kunagi veel suutnud kujutleda oma tulevikku sellises valguses, nagu see oli saabunud nüüd, mõne minuti eest. Tõsi küll, juba vahel varemgi oli tal kahju mõttetult raisatud ajast, mõttetult raisatud rahast, mõttetult raisatud tervisest; kuid ta oli siiski endamisi üpris kindel, et peatselt muutub kõik, ja siis hakkab ta pisitasa

parandama neid muhke, mis noorusevallatused talle lõid: jah, ta maksab oma võlad, töötab enda üles, tasub vanematelegi nende hoole ja mure eest, vaevaga teenitud veeringute eest, mis talle läkitati korrapäraselt peaaegu igal esimesel kuupäeval. Ja veel mõni tund tagasi, täna hommikul, oli ta näinud läbi raske pohmeluseudu oma veidi laialivalgunud elu sirgjoonelist tõusuteed, veidi ülemeeliku, aga andeka ning tööka inimese tõusuteed... *per aspera ad astra* — nõnda, nagu ta ise oli seda ikka romantiliselt iseloomustada armastanud...

«Jah, *per aspera ad astra!*» kordas ta tasakesi läbi hammaste ja teadis mingi lõikava selgusega, et nüüd ei maksa enam unistada, ei maksa enam loota. Hea isa saadab talle ka tulevikuski veidi elamisraha; see on aga aja jooksul kuivanud nii hirmus pisikeseks; paratamatult peaks ta igas kuus hankima kustki lisasummasid, kui mitte rohkem, siis vähemalt neli-, viiskümmend kroonigi. Aga kust ta seda veel hangib, tema, mustas nimekirjas seisja, kel maksab panka astuda vaid ehk selleks, et kohata seal mõnd tuttavat. Jah, õppimine tuleb lõpetada, arstikutsele tuleb käega lüüa, oleks veel hea, kui ta kustki mõne tillukese kohakese saaks, et poleks tarvis koju sõita, vanematele kaela, naabritele naerda! mõtles ta väga pikkamisi ja kuidagi raskelt-raskelt, ning tegi samas otsuse, et juba täna õhtul läheb ta kohvikusse, rääkima enne esmaspäeval algava katastroofi kulmineerimist mõningate asjameestega, kes võiksid teda kuhugi soovitada.

Toodi praad, ta hakkas seda mõttetult silmitsema. Ta ei märganud sedagi hulgal ajal, et keegi oli ta laua juurde tulnud ja istus nüüd otse ta vastu — Jaan Madisson, väike küürakas mehike, tema parimaid sõpru. Suur söögisaal temast paremal sumises ja liikus, kõikjal ümberringi vilksatas rõõmsaid nägusid, siin-seal loeti söömise ajalgi konspekte ja õpperaamatuid, kuna eksamisesoon polnud

ju veel lõppenud. Oli üksikuid tuttavaidki, kes talle noogutasid, ja vana harjumuse sunnil tõmbas ta neile vastates näo naerule. Noored poisid ja tüdrukud edvistasid vastamisi, naersid, sädelesid vallutavast elurõõmust. Ja just nagu oleks igaühel neist vaja lakkamatult kuhugi rutata, kärmesti midagi korda seada või mingi üpris tähtsa teoga maha saada, sõid kõik sellise naiivse väledusega, et juhtus hetki, mil polnud kuulda midagi peale nugade-kahvlite klõbina vastu taldrikuid, peale üsna vaikse närimiskaja ja peale teenijate virga edasi-tagasi jooksmise, kuna rahvast oli palju ja kõik ootasid kärsitult oma tellimuste täitmist.

«Mis sinul siis täna häda on?» kuulis Joel Neegos endalt äkki küsitavat, pööras pilgu otse enda ette ja kohtas väikese küüraka helepruune silmi.

«Minul? Mitte midagi,» vastas ta teeseldud muretusega ja katsus hooletult õlgu kehitada. Ja kuna talle meenus alles nüüd, et ta oli söögisaali astunud päris üksi, küsis ta omakorda: «Millal sina's siia tulid?»

Küürakas naeris. Tal oli ilus, peaaegu tütarlapselik nägu, tugev ja sirge nina, sügavad silmakoopad, peaaegu sinakasmustad juuksed, lohukesed põskedes. Ta silmade ümber ning suu juures võis juba märgata kortsukesi, kui ta aga nõnda kössis toolil istus, meenutas ta vaevalt paariteistkümneaastast tillukest ja kahvatut last.

Joel Neegos tundis seda südamlikku, kuid pisut veidrat inimest juba oma esimestest tudengiaastatest saadik ja mõtles nüüd, et eks toogi ole ju üks temataoline, üks nendest, kes ei lõpeta kunagi oma pooleliolevaid õpinguid. Aga ta teadis samuti, et Jaan Madissonile polnud see nii olulinegi, kuna ta isa, sõjaaegne tõusik, evis üsna tulutoovat eksportäri, mille korrashoidmine toob talle sisse küllalt tõhusaid summasid. Ja kui küürakas vastas, et ta

olevat istunud siia juba kümmekond minutit tagasi, ilma et teda oleks ometi märgatud, katsus Joel Neegos jälle muretult naeratada ning küsis:

«Kuidas sa siis täna oma hoolitseva õeta oled...? Kas preili Tooni on ehk... haige?»

«Ei, tal oli mujal tegemist,» vastas Jaan Madisson. Ja kuna sõbra kummaline meeleolu ei andnud talle ikka veel rahu (sest tal oli küllalt terav pilk taipamiseks, et viimasega pole kõik korras), päris ta jälle usutledes: «Jah, kuule, mis sul on, vanapoiss?»

«Tõesti mitte midagi,» jätkas Joel Neegos salgamist.

Et pääseda vajadusest pikemalt seletada, teeskles ta nüüd nälga ja hakkas kärmesti sööma. Kuid äsjane suur isu oli sootuks kadunud: liha tundus tuimana, ta pidi iga suutäie juures vaeva nägema, et seda alla neelata. Tuli meelde seegi veel, et ta oli lubanud peremehele juba täna üüri ära õiendada, kaheteistkümne ja ühe vahel, ja et kell on määratud tähtajast kindlasti juba tublisti üle. Imelikul kombel hakkas teadmine, et ta ei suutnud siiski sõna pidada, vaevama teda hoopis enam kui kõik muud hädad. Ja taldrikut kärsitult kõrvale lükates tõusis ta jälle, et kohe lahkuda.

Küürakas vaatas teda ikka varjamatu uudishimuga, muigas endamisi, küsis jälle:

«Nii? Tähendab — sa hakkad juba minema? Kuhu?»

«Niisama... mul on asjaõiendusi,» vastas Joel Neegos ja taipas samas, et õieti pole tal mitte kuhugi minna, sest niikuinii pole pisimatki lootust raha saamiseks. Ning ta istus uuesti. Ja et ta pidi nüüd siiski viimaks sõbrale midagi seletama, ütles ta kohe:

«Vaata... mul on hädasti raha vaja. Vähemalt mõnikümmend krooni, sest peremees tahab üüri ja hiljuti siia sisse astudes leidsin ma taskust kaks kelneritele tasumata jäänud arvet.. kumbki umbes kümnekroonised.

A n t u d m o m e n d i l pole mul endal aga rohkem kui mõned sendid.»

«On sul siis lootust just nüüd seda summat kokku saada?» küsis küürakas ja muutus peaaegu pealetükkivaks.

Joel Neegos tunnistas puhtsüdamlikult:

«Ei ole.»

«Soo? Ja milleks sa siit siis minema putkad?» küsis Jaan Madisson, paljastades kerges naeratuses oma puhtad ning valged esihambad.

«Jah... ma ei... tea...» pomises Neegos, pistes masinlikult suhu suure lihatüki, kuigi isu oli nüüd lõplikult kadunud.

Vaikus.

Küürakas ütles vähe aja pärast:

«Ma võin selle summa sulle laenata.»

Jälle vaikus. Joel Neegos istus sirgelt, käed kõrvuti laudlinal, ei liigutanud end, ei lausunud hulgal ajal sõnagi. Siis vallutas teda korraga selline haledushoog, et ta oleks meelsasti nutta tahtnud, näo kätesse surunud, lapsena nuuksunud. Ja talle paistis: midagi on ta elus paratamatult minevikku kaldumas, üks ajajärk sellest on lõppenud!

Pärast seda, kui ta oli alles äsja näinud oma endisi häid sõpru pikisilmi tema lahkumist ootavat, liigutas teda küüraka vastutulek sügavaima südamepõhjani. Nagu mingi romantiline udu oli seni ta silmi täitnud; siitpeale peab see udu kiiresti haihtuma! mõtles ta pikkamisi ja ütles järsku:

«Tunda end kõikjal üleliigsena, see on sama, mis tunda end nakkushaigena! Kõik katsuvad su teelt kõrvale hoiduda... nagu... nagu...»

«Jah, ma mõistan,» noogutas Jaan Madisson tõsiselt.

Ning sirutades käe üle laua, pigistas Joel Neegos hoogsalt ja tugevasti küüraka peeni ning jõuetuid sõrmi,

pomisedes saamatult, kuna ta ei tahtnud näidata oma meeleliigutust:

«Tänan. . . tänan väga... Usu, ma olen tõesti. . . viimases hädas!»

«Pole midagi, küllap me hakkama saame,» vastas sõber naeratades.

Ja järsku pidi vaene hädavares pihtima veelgi enam, jah, ta ei saanud teisiti, see näis olevat tema kohus!

«Minuga on nüüd täiesti otsas. Läbi!» ütles ta närviliselt luksatades. «Jajah, ma olen nüüd kõripidi silmuses, vana vennas.»

«Kuidas nii?» küsis Jaan Madisson.

Ning Joel Neegos seletas, suutmata ikka ootamatult kurku tõusvaid luksatusi tagasi suruda:

«Jah... vaata... esmaspäeval läheb esimene veksel protesti. Mitte midagi ei aita enam. Täna katsusin veel väikest laenu teha, aga. . . omavahel on otsustatud mulle mitte enam alla kirjutada. Sest — kuula ja imesta — ma ähvardavat. Ometi pole mul endal aimugi, millal ma olen seda teinud! Väga võimalik, et ma vahel naljatades tõesti ütlesin, et kui ma uut laenu ei saa, siis peab minema ka vana. Noh, ja seda ongi siis võetud ähvardusena. Mu käendajad olevat ühe omavahelise istumise teinud ja seal olevatki siis kokkuleppele jõutud, et — kaas lõmpsatagu kinni. Ja lõmpsataski. Juba täna. Jah, ma olen nüüd täiesti läbi. Nii et — võta igaks juhuks arvesse — kui sa mulle laenad, siis. . . vaevalt ma saan sulle veel tagasi maksta.»

«Oh... mis sa nüüd selle pärast muretsed,» ütles küürakas. Ja just nagu oleks ta kuulnud midagi väga tavalist, lisas ta kulme tõstes: «Jah, see oli arvata, et kord nõnda läheb. Ime veel, et sa siiani vastu pidasid.»

«Kuidas nii. . . oli arvata?» küsis Joel Neegos.

«Jah, noh... kui kaugele pidid sa siis sedasi saama!» ütles küürakas ja kehitas jälle oma kõrgeid, püstiseisvaid õlanukke.

«Vähemalt nõnda kaugele, et ma oleksin ülikooli lõpetanud,» kogeles Joel Neegos.

«Aga seda, kulla mees, ei lõpeta sa ju kunagi,» muigas Jaan Madisson.

Joel Neegos punastas. Imelik, et suurem hulk ta tuttavatest oli temast sellisel arvamisel, imelik, et temasse ei suutnud uskuda enam too vana hea abivalmis sõbergi siin teisel pool lauda! Kuna ta ei suutnud ka nüüd veel kogu tõele silma vaadata ja oleks nii meelsasti tahtnud end pidada selleks, keda kiusatakse taga ja kellele tehakse ülekohut, kinnitas ta veel kord veendunult:

«Lõpetaksin küll, sõber, lõpetaksin küll.»

Küürakas tõstis endale suppi, puhus lusikale, vaikis. Kuid ta õrn tüdrukunägu väljendas selgesti, et ta ei usu Joel Neegose sõnu. Vähe aega sõi ta sõnalausumata, murdis leiba, silitas paar korda üle oma imetumedate juuste, mille panid läikima aknast sisse langevad kevadpäikese kiired. Viimaks ütles ta, kummardudes jälle sügavale taldriku kohale:

«Ei lõpetaks, usu mind! Ma võiksin sinuga kihla vedada kas või ükskõik mille peale, et ei lõpetaks.»

«Aga miks siis mitte?» küsis Joel Neegos tasakesi.

Vaikus.

Küürakas vastas uue omapoolse küsimusega:

«Ütle mulle kõigepealt, kui palju meie sõpruskonnast on sellega juba hakkama saanud? Kas pole nii, et mitte ükski veel. Olgu küll, et mõnel mehel on õnnestunud kasuliku tutvuse kaudu üsna tulukale teenistuskohale pugeda, endale ise leiba muretsema hakata ja... veksleid orjata. Va-na... kaardivägi! Jajah, oleme tõesti vana kaardivägi... romantilistest laiutusaegadest. Kõrtside ja

õõlokaalide viimased veteranid, kes me oleme ammu juba maha käinud, aga usume ikka veel oma tähesse. Jah, vana sõber, aeg on muutunud, aga meie ei taha sellega ühes muutuda! Ja kui olevik meist muiates mööda läheb, siis kinnitame endile muudkui, et oodake ainult, et küll meie kah hüppame. Millal? Kuhu? Triibulisse narrirüüsse, et oma hundirattalöömise abil veel mõnele vilistlasele meeltmööda olla! Ja sellepärast ole päris mureta, niikuinii oleksid sa pidanud kõige enam aasta või paari pärast ülikoolile selja pöörama, sest lõpetajat ei saaks sinust ka viimsepäevani mitte.»

Joel Neegos ütles, kuigi ta taipas loomusunniliselt, et sõbra sõnades on palju tõtt:

«Ei, ma ei usu seda.»

«Selles meie õnn seisabki, et me oma lõpusse veel ei usu. Isegi siis, kui meie elu hakkab ikka enam ja enam viltu minema, veeretame me ebaõnnestumised aiva kõrvaliste asjaolude süüks ja kujutleme hardunult, mis meist oleks kõik saada võinud ja milleni me oleksime tõusnud, kui kuri saatus poleks meile liiga vara varvastele astunud. Aga tõepoolest pole me midagi muud kui üleliigsed inimesed, ülearused numbrid, vääritud miljondikmurrud, mis ainult raskendavad arvestust, ei anna aga midagi juurde. Tänapäev on õnneks küllalt asjalik ning praktiliselt kaalutlev, et sirutada meie üle oma kindel käsi ja pühkida meid maha nagu pühitakse miljondikmurde maha matemaatilises arvestuses. Nõndaks. Ja nüüd on siis järg sinu käes. Oh, ära muretse, sedasi läheb veel nii mõnigi mees sedasama rada mööda,» rääkis Jaan Madisson viivitades.

«Ära ironiseeri, palun, ma olen praegu naljast. . . väga kaugel!» ütles Joel Neegos ja naeratas kuidagi süüdlaselt-haledalt.

Samal silmapilgul lausus keegi otse ta selja taga:

«Jah, õige, ärge ironiseerige, kaasvõitleja Madisson. Servus! Mille üle siin praegu vaieldakse?»

Joel Neegos pöördus, kortsutas kulmu. Need olid kaks temast tublisti nooremat üliõpilast, korporatsiooni kuuluvad poisid, kelle iga liigutus kõneles üpris suurest enesekindlusest, üpris tugevast usust oma võimetesse. Nad õppisid samuti arstiteaduskonnas, olid aga Neegosest juba ammu mööda läinud ja võisid nüüd olla kas kolmandal või neljandal kursusel. Neis oli juba pealiskaudselgi vaatlemisel veidi liiga sirgjoonelist, avalikult ablast, midagi nagu häbematutki, — midagi sellist, mis kaalutleb külmalt ning mõistlikult. Joel Neegos mäletas nii mõndki pidutsemist, millest olid ka need kaks osa võtnud, aga see, mis ta ometi ei mäletanud, oli nende meeste juures hoogu sattumine, hasart. «Nõndaks, me võime toimida sedasi, väga hästi võiksime me toimida ka hoopis vastupidiselt, ja kui meil tuju oleks, suudaksime me kindlasti toimida ka kolmandat moodi. Algame, mil tahame, lõpetame, mil see meile meeldib, võime kulutada oma lõbudele terve päeva, võime seda aega väga hästi kärpida ka paarile tunnikesele või veelgi vähemaks. Me oleme ise enda isandad ega tunnusta enda kohal mingisugust temperamendi, kalduvuse või romantilise minnalaskmise sundust,» näisid nende näod ütlevat, ehkki nad teesklesid samal ajal ka küllalt hästi elurõõmu ning lõbusust. Ja väike küürakas, silmitsedes uustulnukaid pilkliku naeratusega, tähendas hoolimatult:

«Noh, vaata, vennas: seal see kaine olevik praegu seisabki.»

«Ma ei mõista, kaasvõitleja Madisson. . .» ütles teine poistest ja punastas kergesti, sest talle näis, nagu tahetaks teda haavata.

Küürakas ütles:

«Pole ka tarvis.»

Ning Joel Neegos, kes tahtis oma vana sõbraga üksi olla, pöördus ning sõnas:

«Vabandage, meil on praegu omavaheline jutt.»

Kui noored poisid haavumisest õhetavate nägudega teise laua juurde sammusid, istusid nad vähe aega vaikides vastamisi, küürakas pikkamisi oma lõunat süües, Joel Neegos hajameelselt laupa hõõrudes. Ümberringi sumiseti, klõbistati nugadega, naljatati, naerdi tagasihoidlikult. Inimesi tuli aiva juurde, samuti oli rohkesti lahkujaid; paljud tüdrukutest kandsid juba kirevaid kleite, meenutades kuuma südasuve, juuli keskpaika. Oli kahju mõelda, et nüüd äkki on aeg saabunud, mil ta peab sellest kihavalt-nooruslikust elust eemale jääma, paratamatult kõrvale tõmbuma. Ja kui küürakas jälle rääkima hakkas, pöördus ta hajameelsena tohutu suure akna poole, et vahtida selle kaudu tühjale uulitsale.

«Jah, nägid sa, see oligi see oleviku liha ning veri,» ütles Jaan Madisson. «Ei midagi juhuslikku, midagi ülearust, mitte midagi, mis võiks kahjuks tulla noore inimese algavale karjääriteele. Osatakse ammutada iga väljaantava pennikese eest veel viimane, mis on võimalik ammutada. Nii — ülikoolimaks on kallis, seepärast tuleb tuupida kogu jõuga; nii — leivakilo maksab palju, sestap närigem iga suutäis läbi hästi põhjalikult. Ja kui mõni professoritest julgeks kinnitada, et kasulikum on siiski neelata toitu suurtes kamakates, siis teeksid need praktiliselt ning kainelt kaalutlevad inimesed kindlasti nõnda. Mäletad, vennas, kui meie sinuga organisatsiooni astusime, siis toimisime me sedasi vaid sel põhjusel, et nii paistis meile suurejoonelisem, nii tundus olevat rohkem romantilisem. See oli luule, lüürika, kena unenäoke, millest ei tohtinud loobuda: istuda suures ringis ümber konvendilaua, laulda, ühesõnaga — tunda end täiusliku üliõpilasena, boheemlasena. Õppimine — see oli parata-

matus. Ja on ju ikka nõnda, et paratamatusest hoidutakse võimalikult kaugemale, et see ei ulatuks segama noore inimese elu pühapäevalikkust. Aga need kaks, ma usun, on end organiseerinudki ainuüksi targasti kaalutledes, oma kindla tagamõttega. Ainuüksi sellepärast, et nõnda on kasulikum, et nõnda on tulusam! Üks vilistlane on kliinikujuhataja siin linnas, see seal, kolmas kuskil kolmandas kohas. Ja vanad professoridki on omaks võtnud need või teised korporatsioonivärvid — mis siis muud, kui — aidaa, velled: meie kah! Ja peale selle olen ma üsna kindel, et sisseastumisega oma organisatsiooni venitasid nad veel hästi kaua, soetades ja alal hoides vaid head vahekorda, sest mis semester vähem, see ka semester odavam. Ja kui nüüd täna või homme Toompealt dekreet tuleks, et kohtadele saavad ainult kõikjalt kõrvalseisjad, need nõndanimetatud metsikud, siis... astuks enamik neist ühegi kõhkluseta konventidest ja seltsidest välja, et olge head, et... meie kah. Nõndaks, sõber, s e e on olevik, võta arvesse!»

Joel Neegos katsus jälle naeratada; see õnnestus aga vaid osaliselt — ta tundis selgesti, et kõverdusid ainult huuled, kuna põsed ja silmad jäid liikumatuks. Ta ütles:

«Noh, sa liialdad jälle. Niisuguseid jooni, nagu sina neid maalid, võib ju esineda igas ajajärgus.»

«Muidugi võib, selles on sul õigus,» ütles küürakas, kehitas tüdinenult õlgu ja lisas: «Jah, võib esineda. Aga oluline on see, missugusel hulgal. Praegu, tänapäeval, on niisugused jooned... valitsevas ülekaalus. Ja see on ju kõige tähtsam, eks ole?»

«Võib-olla küll,» pomises Joel Neegos.

Vaikus.

«Justament nõnda nagu omal ajal, kui meie veel maksva tudengkonna moodustasime, oli valitsevas üle-

kaalus romantiline, tujude järgi laiali valguv mentaliteet. Siis — pidutseti. Nüüd aga töötatakse ja mõeldakse ainult sellele, kuidas kõige kindlamini jõukale järjele jõuda,» ütles küürakas.

Vaikus.

«Kas sa mäletad, vennas, mismoodi vaatasime meie tol ajal niisugustele poistele ja tüdrukutele, kes matsid end möbleeritud urgastesse ja pingutasid, pingutasid, pingutasid? Kes pigemini nälgisid, kui et nad oleksid nõustunud veksleid tegema! Ka kui neile vägisi allkirju pakuti! Iga vähegi mõistlikum meist — naeris. Ja pilkas ning irvitas, heitis nalja. Et vaadake, olge lahked, kus läheb raamatukoi, tolmulõhn sabas; katusekambri hall rott; instituutide ja referaatide õnnetu ori. Ja vaesed vellekesed teadsid isegi, kuidas neisse üldiselt suhtuti, hoidusid avalikkudest kohtadest kõrvale, pidasid oma harvu meelelahutusi kõigile märkamatult. Läksid lõunastamagi säärastesse söögimajadesse, kus neid ei nähtud. Noh — ja nüüd on olukorra terav ots pöördunud täpselt vastupidi . . . see on kõik.»

Vaikus.

«Olukorra terav ots on pöördunud nüüd . . . meie vastu. Just samuti, nagu see oli kuus või seitse aastat tagasi pööratud vaeste töömeeste vastu. Nemad olid tollal ainult vaevu sallitavad ja meietaolised vanad kaardiväelased oleme seda nüüd. Tõesti . . . harva meid isegi imetletakse veel, ja kui vahetevahel ollakse otsustatud ka mõnd tillukest mürtsu teha, siis seltsitakse meiega üsna meelsasti. Aga ometi ei võeta meid ammust ajast enam tõsiselt, me oleme neile ainult klounid, koomilised olendid, veidi romantilised, kuid seda enam ülearused. Nagu kergemeelsed tüdrukud, kellega seltsitakse samuti . . . teatud olukorras. Öösel kõrtsilaua juures kuulatakse päris suure mõnuga meie lopsakat, jõhkralt-julget žargooni, meie

anekdootlikke seiklusi, meie vaheldusrikast minevikku... ja tasutakse ka meie osa arvest. Aga päise päeva ajal, kui ümberringi kihab ja keeb kaine realiteet, püütakse meist kõrvale hoiduda. Sest tõelisusse, viie meelega tajutavasse äri- ning tegutsemisõhkkonda meie enam ei passi. Ja seal tulebki siis nii ühele kui teisele meist sääране kujutelm, et parema meelega näeksid meie vanad, ümberorienteerunud või juba algusest peale uutes olukordades kodunenud tuttavad meie lahkumist nende silmapiirilt, kuni... kohtumiseni kuskil öölokaalis.»

Joel Neegosele meenus jälle hiljutistelt külaskäikudelt kaasa toodud mulje, nagu oleks tema minekut oodatud tõepoolest pikisilmi. Ja kramplikult neelatades, kuna midagi näis teda ahistavat, küsis ta vaikselt:

«Kas... sina kah oled siis... seda märganud? Seda, et sa... minema peaksid.»

«Aga kuidas siis? Olen! Korduvalt olen seda märganud,» ütles küürakas.

Tõusti, et lahkuda.

Küürakas ütles, käies pikkade sammudega Joel Neegose kõrval:

«Ja see on ju täiesti loomulik, vennas. Kuhu me's enam kõlbamegi?!»

SEITSMES PEATOKK

KUTSE ÕHTUSÖÖGILE

Äsja söögisaali astudes oli Joel Neegos oma vana koolivennaga, tolle kõhetu näoga ohvitseriga head tervist jätnud ja endamisi lootnud, et küllap see läheb kas teenistusse või koju. Vahepeal oli ta selle mehe juba unustanudki. Ja ta oli tõesti ebameeldivalt üllatatud, kui ta nägi koolivenna küünilist nägu endale jälle üle tänava vastu naeratavat, lähenema hakkavat ja enda juurde tulevat.

Kapten Hintile endale näis ta käitumine aga vist täiesti loomulik olevat, sest vaevalt oli ta ka väikesele küürakale käe ulatanud, kui ta juba oma sõnaohtrat lobisemist algas.

«No läks sul aga kah aega, pagana pihta!» ütles ta nagu etteheitvalt pead väärutades.

«Jah, mul oli seal oma rääkimisi,» vastas Joel Neegos, varjamata oma vaenulikku meeleolu.

Ohvitser noogutas agaralt:

«Loomulik, loomulik, mis seal's ikka. Eriti — kui mõne hea tuttavaga kokku saadakse. Jah, kui mõne hea tuttavaga kokku saadakse, siis... tunnid muudkui kaovad aina... hehehee! Ma olen seda ise samuti vahel tähele pannud. Mõtled kogu aeg, et täna ma pean ruttama, et täna on mul veel üht kui teist õiendada, või et mind oodatakse... aga näed järsku nurga tagant välja tulevat mõnd sõpra või kamraadi, hakkad sellega maailma asju arutama ja — varsti ongi hilinemine käes... hehehee! Pärast vannu või tee mis tahad! Noh, see tänane ei tähenda midagi, vennas, selle pärast ära sa ennast kurvastagi. Mul oli ka endal toimetusi... käisin nimelt habet ajamas... ja pidin samuti vaata-vaata et hiljaks jääma. Mõtlesingi — ehk sa oled juba ära läinud. Kavatsesin veel paar tiiru teha, sinna nurgani ja tagasi, siis tahtsin söögimajasse sisse astuda ja vaadata. Kuspoole me's nüüd kõnnime, — kas pahemale või paremale?»

«M i n a lähen sinnapoole... kaasvõitleja Madissoniga ühes...» ütles Joel Neegos ega suutnud ohvitserist sõbrale ülesleegitseva viha pärast otsagi vaadata. Jumal küll, kuidas see inimene võis tüüdata, tüüdata, tüüdata! Just nagu oleks mul endal veel vähe muresid... mõtles ta piinatult. Pealegi paistis talle ikka, nagu oleks kapten Hintil oma kannatliku kaasaskäimisega mingi kindel tagamõte, mingi kava, mida ta ei julge aga õnnetuseks esile tuua, ja see ebamäärane tunne erutas teda veel omakorda. Viimaks ei suutnud ta end enam tagasi hoida, muutus häbematuks ja ütles: «Sa viidad täna minu peale kole palju aega... Kas sul mulle ehk midagi... ütelda on?»

Veider ohvitser tõrjus pateetiliselt mõlema käega. Ei, jumala pärast, tal polevat hingel mitte midagi tähtsat, jah, tõesti mitte! Ilm olevat põrgulikult ilus, päike paistvat, tal olevat pealegi vaba päev, ja mispärast siis mitte

heade tuttavatega veidi kõndida ja värsket õhku hingata! Kuid ometi värises mehe heledates silmades seda rääkides nagu midagi hirmu taolist, midagi, mis kangesti meenutas närvesöövat ootust. Ja Joel Neegos, kes hakkas nüüd üha enam harjuma hirmsa mõttega, et ta ümber on kõik rusuks langenud, kordas jälle tigedalt:

«Jah . . . m i n a lähen sinnapoole.»

«Ega's minulgi . . . ma võin kah sinnapoole . . .» tõttas kapten Hint kohe teatama.

Jaan Madisson, jälgides mõlemat koolivenda oma sügavtõsiste silmadega, ütles:

«Kaasvõitleja Neegos tuleb nimelt minu poole. Ma elan jaama lähedal. Kui teil, härra kapten, midagi ees ei ole . . . palun väga.»

«Tänan . . . tänan südamest . . . Mul ei ole tõesti mitte midagi ees! Uskuge, mitte midagi!» hüüdis ohvitser, ja kohe omandas ta hääl sellise ahastusliku, maksku mis maksab veenda-tahtva kõla, nagu kardaks ta, et teised teda siiski ei usu ja ilma temata oma teed lähevad. «Jah . . . mitte kui midagi. Vaba päev. Seda juhtub meiega küll üsna harva, aga vahel ikka juhtub. Kui tervis just korras pole või midagi niisugust. Eks te tea ju, härrad üliõpilased, — soldati elu. Mõeldakse küll, kui kõrvalt vaadata, et ohvitserid, need on kuldsel põlvel. Aga tõepoolest pole seda kuldset põlve ollagi! Muudkui lippa aga ise jaanidega igal pool ligi nagu madiseb . . . hehehee! Ikka — «üks-kaks, üks-kaks, üks-kaks! Parremm . . . pooool! Suu-nas-s vasakule-e . . . m-maarssss!» Hehehee! Kuiv amet, tüütav amet. Teenistus nagu iga teinegi, na-gu iga teinegi! Igav! Hullumoodi igav. Päevast päeva tee sedasama, mis sa oled teinud juba ligilähedale kümme aastat või veelgi kauem. Just nagu automaat. Ja siis vahest tuleb mõte pähe küsida, et mis pagan sellest kõigest kasu on . . .? See tähendab — sulle en-

dale kui indiviidile? Et kas elu on inimesele ainult selleks antud, et nagu käsn kuhugi kinni kasvada ja ... vegeteerida. Juba niikuinii on see meie maine teekond üpris lühike ... Ja kui sa siis sellel lühikeselgi teekonnal muud ei tee, kui mõtled aga alati oma kohustustele, — vaat siis läheb meel päris haledaks! Kord jõuab kätte aeg, mil su jalad külmaks jahtuvad, mil sinust ei jää järele mitte midagi enam... sest hinge ei pidavat ju uuemate uurimiste järgi olema ... hehehee! ... ja ometi pole sa saanud maailmas oma korralikkusega midagi rohkem kui mõni päris suur suli. Või mis ma räägin — rohkem! Vähem, mitu korda vähem! Sest see päris suur suli on ikka midagi maitsnud, meietaolised, oma kohusetruuduses vaiksed vellekesed on aga aina kuivanud. Kas pole nii? Ja ma usun, et meie, ausakeste, surivoodil on see kindlasti nõnda, nagu rahvas ütleb olevat vanatüdrukutega: et ei tea enam isegi, mida kõik lubaks ja pakuks mõne väikesegi patukese eest. Hehehee! Kas pole, ah?»

«Õige, õige,» ütles küürakas, naeris ja pilgutas Neegosele lõbusalt silma.

«Ei noh... kurat... miks see siis õige ei ole! Täiesti õige. Ma olen kohe päris liigutatud, härra üliõpilane, et te mind mõistate! Noh, nali naljaks, aga seda te küll ütelda ei saa, et ma oma jutuga midagi valetada või liialdada olen tahtnud. Või saate seda ütelda, ah? Saate... ah? Ei, ei, olge lahked ja vaielge, kui te mind fantasööriks peate! Hehehee! Sest kui te vaidlete, avaneb mul kohe võimalus oma vastuväidetega teie suukesed nagu klõpsub kinni lüüa! Vabandage väga sõjameheliku kõneviisi pärast ... Aga ma olen selle kõik aastatepikkuselt läbi mõtelnud ja iga juhusliku lausega te mind tõesti väärata ei saa. Ei teie ega teie targad professoridki. Praegu karjutakse küll: «Töö, töö, töö!» Aga mina ütlek-

sin: «Töö ja lõbu, töö ja lõbu!» Jah, just nõnda ma ütleksin! Sest inimene on ikka inimene, nii kaua kui ta elab ja hingab, aga kui inimene kord maha kärvab, siis ta... enam tagasi ei tule, siis ta enam inimene ei ole. Jah! Mis tähendab seda, et elu on üürike, nagu ütleb vana rumal lauluraamat. Liha on kui lilleke, ta õitseb, närtsib surmale... hehehee! Eks ole, ah? Ja mis kuradi mõte on mul kuivada, kuivada, kuivada, kui ma tean, et ma ise sellest kuivamisest midagi kasu ei saa...? Hoopis teine asi muidugi, kui keegi mulle ütleks, et vaadake, kapten see-jasee... Et olge lahked, lõhkuge viis aastat järgemööda töötada, nii et turi aurab, siis antakse teile niisamapalju aega puhtaks lõbutsemiseks. Et tehke mis tahate ja prassige nii palju kui süda soovib. Ja kõik niiütelda kroonu kulul. Viin ja head toidud ja nägusad tüdrukud — kõik, kõik kroonu kulul, hehehee! Vaat siis ma tõmbaksin tõesti roomad sirgu. Aga nüüd karjutakse ainult, et töö, töö, töö, ja kui sa natuke vahel lõbutseda tahad, näidatakse kohe näpuga. Tänan väga, armulised tuttavad ja sugulased! Murrad ja murrad, murrad maast-madalast, murrad mehe-eas, murrad surmani, aga ikka ei saa sa sellest mitte mingisugust kasu peale tükikese leiva. Tähendab — ainult kõhu pärast. Või õigemini — selle mateeria alalhoiu pärast, millest sa koosned. No hästi, olgu nii ja jäägu sedasi. Sest see on paratamatus. Aga ärge hüüdke, et töötage rõõmuga, töötage heal meelel, töötage kõigest hingest! Kellele? Tulevastele põlvedele? Ja tulevastele põlvedele karjutakse jälle, et töötage, töötage, töötage! Et muudkui salake end ära kuni surmalaupäevani ja töötage! Jälle: kellele? Aga jälle: tulevastele põlvedele! Nonoh! Tänan väga! Ma elan üksainus kord, ja ma tahan... mitmekesisust. Saate aru, eks ole, härrad üliõpilased, — mitmekesisust!»

«Täiesti,» ütles küürakas ja naeris ikka veel.

Joel Neegos, unustades hetkeks omaenda mured, muigas samuti ning sõnas:

«Sina kah . . . tahad vist viimast mohikaanlast mängida. . .?»

«Mina? Ja viimast mohikaanlast?» hüüdis kapten Hint, ja korraga võis ta hingeõhus haista viinalõhna. Keset leebelt mahedat kevadpäeva oli see vastik, veidi tülgastav. Aga ometi oli selle omapärase mehe kirglik kõnevool end tahtmata kuulama sundinud, ja Joel Neegos ei vihastanudki enam, kui ta jätkas: «Ei, ma pole küll mingisugune viimane mohikaanlane. Ei, ei ole. Ma olen lihtsalt. . . mees, kes mõtleb. Ma olen mees juurdlevate ajudega. Enamik minu seisukorras kivinevad, muutuvad koduloomadeks, kellele pole vaja midagi muud kui toitu, armatsemist ja meelitusi, aga mina ütlesin juba varsti, et kannatust, sõber Hint, et siin on küll vist midagi veidi viltu. Isamaa, rahvus, oma väikese vabariigi hiilgav tulevik, töö, töö, töö! Nõndaks. See on see, mis ma kõik pean andma. Aga lubage küsida, mis mina kui indiviid, kui ruumiliselt piiratud iseseisev olend selle eest, mis ma annan, vastu saan? Ja ma ütlesin teile täie veendumusega: muud midagi kui toitu ja meelitusi. Toitu raha näol ja meelitusi, mis peaksid tagant kihutama — tühise auastmelise kõrgenduse näol. Ja kõik? Jah, kõik! Aga kas sellest ei ole siis vähe, kallid kaaskodanikud, küsisin ma endalt mõttes. Oletame, et ma elan kuuekümne aastaseks. Selle aja jooksul olen ma hirmsa hulga tunde ära raisanud harjutusväljadel, laagrites, kantseleides ja nõnda edasi, ja nõnda edasi. Või mõni teine pangalaua taga; mõni kolmas kuskil kaupluses; mõni neljas või viies riigiteenistuses; mõni kuues või seitsmes sadamas, vabrikus, turbarabas. Me oleme oma niigi lühikese elu kaalule pannud, sellega mänginud, riskinud, — üks nõnda, teine teisiti . . . Kes relva käes hoides, kes peaga tööd tehes,

kes kuskil masinate juures seistes või poole taevatee peal mööda tellinguid ronides. Ja igaühele meist öeldakse ikka: «Töö, töö, isamaa, rahvus, riigi hiilgav tulevik!» Aga vaadake, härrad, mina tahan ise ka midagi saada, midagi rohkemat, kui on seda igapäevane leib ja oma kohusetäitmise meelerõõm. Jah, tahan! Sellepärast, et ma olen juba kümme korda toonitanud, et maailmas saab ju elada ainult üks kord. Üksainus kord! Katsuge, mu härrad, nende kahe lühikese sõna tuumasse ja sisusse tungida, ja te näete, missuguse tiheda filosoofilise süsteemi võib neile ehitada. No saage minust ometi aru, kuulge! Kui me targad oleme, siis me võime neist kahest sõnast välja kasvatada kas või hoopis uue ühiskondliku korra. Jajah, ärge naerge, ma olen selle põhjani läbi mõtelnud. Või kui mitte seda, sest seda me ei saa, kuna pühi puupäid on ju liiga palju, siis õpime me vähemalt nii ühele kui teisele juhtumisele elus vaatama hoopis teisest vaatevinklist. Eks ole, sõbrad?»

«Täitsa!» kordas küürakas.

«Noh, vaadake!» ütles ohvitser-mõttetark.

Ja kui nad kevadiselt rohetava Toome nõlvale jõudsid, tähendas Joel Neegos, mõeldes jälle omaenda nurjuma kippuvale elule:

«Vennas, sa oled umbes kümme aastat hilinenud. Ühes meiega oleksid pidanud sa esile kerkima. . . ühes meiega, jaa!»

«Arvad, et ma ise seda ei kahetse!» hüüdis ohvitser mõlema sõbra suureks üllatuseks. «Kahetsen, vana sõber, kahetsen. Sest nüüd oleks ka minul olnud midagi, mida meelde tuletada ja mille kohta ütelda, et tulgu edaspidi kas või halvem, aga mina olen igatahes maailmas müranud nagu kord ja kohus, ja seda, mis ma olen saavutanud, ei suuda minult isegi vanakurat tagasi võtta . . . hehehee! Täpselt nõnda, või nagu sõdurid peavad ütlema,

just nii! Oled midagi näinud, midagi maitsnud, midagi alla neelanud, ja — stopp! Jah! Ja võid nüüd ka saba jalgade vahele tõmmata ja vastu minna kuivale teenistusele ja alatisele kohusetäitmisele. Ja kui keegi sulle midagi ütlema tuleb, siis võid rinna ette ajada ja kosta, et pea ilusasti mokk maas, hehehee! Jajah! Vana kaardivägi! Va-na ... kaar-di-vä-gi! Kui te teaksite, härrad üliõpilased, kuidas see termin meeldis mulle juba esimesest silmapilgust peale, kui ma seda kuulsin. Va-na... kaar-di--vä-gi! Ma kuulasin seda nagu jumal teab missugust vaimukust, ja kui ma koju läksin, siis kordasin seda enda ette nagu noor poiss mõnd teatud sõna, mis kuulub... naiste juurde. Te ju mõistate mind, eks ole? — Kui minu elu teie omaga kõrvuti panna, siis... mis ma õieti olen? Üks tühine täpike, valge lehekülg, kirjuks tehtud ainult... kärbeste poolt. Arg, ettevaatlik, väikekodanlusest luudeni rikutud, sest enamik neist, kellega ma olen seni kokku puutunud, on kuni juuste tippudeni kuivanud käsnadeks muutunud... oma väikekodanluses. Ja iga asi maailmas hakkab ju külge. Nagu tänagi, armas koolivend, kui sa minult allkirja küsisid. Ma ei andnud. Ma kohkusin koguni ära ja mõtlesin, et nüüd, sõber Hint, laseme aga jalga. Et kui asi juba vekslini läheb, siis pole küll midagi muud teha kui ... jah ... jalga lasta. Aga kui sa nüüd veel tahaksid, siis ei mõtlekski ma enam keelata. Kas tahad, sõber?»

Jaan Madisson muutus tähelepanelikuks, näis uudishimulikult jälgivat asjade edaspidist arenemist. Ta hoidis silmad pidevalt oma kahel kaaslasel. Paistis, nagu ootaks ta, mis Joel Neegos säärasele pakkumisele vastab. Ta ahtad suunurgad tukslesid ärevalt, silmad sädelesid, piilusid kulmude alt. Ja jälle ilmus ta huultele kerge naeratus, kui Neegos käe ohvitserile õlale asetas ja ütles:

«Ei, olgu pealegi. Igatahes ma tänan sind väga su lahkuse eest, aga nüüd oleks see ainult asjatu kergemeelsus. Ma vist ei kõnelnud sulle ennist, et käemehed ütlevad mulle allkirjad üles, tähendab — ei anna neid enam pikendusvekslitelegi. Ja seega on — krahh!»

«Las nad ütlevad! Aga mina kirjutan ikka alla!» hüüdis ohvitser; ja kuna tuul puhus nüüd küljelt, võis jälle tunda ta suust voolavat viinalehka.

Joel Neegos ütles:

«Ei, olgu peale, me ei tee seda. Sest kolme kuu pärast on sul kingitus kindlasti käes.»

«Jah, härra kapten, see on niisama hea kui aamen kirikus,» ütles küürakas ja naeris jälle kogu oma tütarlapseliku näoga.

Aga ohvitser püsis jonnakana oma hiljutise pakkumise juures ja kordas:

«Kolme kuu pärast? Noh, mis siis, kurat sellega, mis kolme kuu pärast juhtub!»

Kell lõi all-linnas kaks, seega oli aeg veel küllalt varajane, ja Jaan Madisson tegi ettepaneku istuda väheks ajaks pingile. Kellelgi polnud midagi selle vastu. Joel Neegose meeleolule mõjus kevadilma leebus ikka kuidagi rahustavalt, ohvitserile näis aga praegu tähtis olevat vaid see, kas ta saab edasi rääkida või ei saa ta seda mitte. Baeri ausammas helkis raskelt-metalliselt; puhuti näis, nagu võiks tuul iga silmapilk raamatu ta põlvedel kinni lükata; puude pungi ajavate oksade tagant paistis sügavsinine taevas, pehmetooniline nagu riie. Toomevaremete vahelt lendas üles suur parv musti kirikuhakke, kaugenedes üle orus kasvavate pärnade, kadudes viimaks silmapiirilt.

Joel Neegos nõjatas selja vastu pingikorju, laskis päikesel endale näkku paista, sulges silmad ja mõtiskles. Jah, tõesti, elu on elu, pahatihti paistab see lihtne ja

sirgjooneline, niisama pahatihti on teda aga üpris raske mõista, lahti muukida, temast aru saada! Pohmelus oli nüüd sootuks hajunud, pea ei valutanud üldse enam, kõht oli täis; talle paistis, nagu oleks ta pidutsenud kunagi mitme kuu eest, mitte aga alles eile. Jah, praegu võiks ta vist küll oma olemisest suurt ning sooja rõõmu tunda, kui poleks vaid seda vastikut laostumist, mis pidi juba varsti täie hoo sisse võtma, et teda lõplikult silmili tänavatolmu paisata. Ta oli koguni sagedasti kuulnud räägitavat, et see või teine olevat hakanud oma veksleid protesti laskma, ometi polnud ta siiani veel kunagi sellest põhjalikumalt mõelnud. Pöördudes jälle raskest ängistustundest kinninööritud kurguga väikese küüraka poole, küsis ta sellelt tungivalt:

«Hea küll, olgu — see pidi ehk tõesti nii minema... nagu sa kinnitad. Aga... mis minust siis edasi saab?»

Jaan Madisson vaatas teda sõbralikult, kaastundliku pilguga. Oli ilmne, et ta tunneb selle suurekasvulise, tugeva mehe pärast ivake kahju. Soe tuul surus mööda libamisi laskuvat mäekülge üles, pani õhu puude vahel virvendama; kaks armastajat läksid pikkamisi mööda, vaevalt paarikümne-aastane poiss ja veelgi noorem mustapäine tüdruk. Joel Neegos kujutles korraga seda lapsikut, vahenditut rõõmu, mis need õnnelikud inimesed pidid kindlasti tundma, kogu hingest tajuma. Kui ta oma küsimusele ikka veel vastust ei saanud, kordas ta uuesti:

«Jah... ma tõesti ei tea, mis mul nüüd teha tuleb... üldse mitte! Ühekorraga oled nagu... juhmiks löödud. See on igatahes selge, et lootus ülikooli lõpetamisele läheb vett vedama. Aga... mis siis edasi saab?»

Ohvitser tahtis jälle rääkima hakata, naeratas juba. Ning püüdes selle pikast vadast ette jõuda, ütles väike küürakas viimaks õlgu kehitades:

«Noh... pagan nüüd teab... Üks asi on ka igatahes selge, et... päris surnuks ei löö sind see õnnetus kaugeltki mitte. Mis siis, las rändavad aga notari juurde... need sinu vekslid. Sa pole ju esimene, kellel nõnda juhtub. Ma ütleksin koguni, et tuleva nädalaga algab sinu elus uus arvetepidamine. Nõndanimetatud bilansi tegemine. On ju muidugi asju, millest sul ei maksa enam unistada, millega on tõesti läbi. Ülikool? Seda ma ei tea, sest korraldamata võlad ei too igatahes kaasa eksmatrikuleerimist. Aga konvent, senine tutvuskonna enamik organiseeritud tudengkonnas — lükka aga prundike ette, vana vennas. Kui mina sinu asemel oleksin, mõtleksin ma nüüd kõigepealt mõnest ametinatukesest, kuhu väheseks ajaks varjule pugeda.»

Joel Neegos ütles neelatades:

«Ma... ise kah... arvan sedasama.»

Vaikus.

Jälle tuli mööda mäekülgi üles sooja kevadtuult, mis litsus näole ja rõivastele otsekui midagi pehmet, midagi, mis lõhnab imaralt. Kevad, kevad, kevad, mõtles Joel Neegos hajameelselt, jälgides läbi vidukil laugude tillukest oravat, kes jooksis vilkalt üles-alla mööda krobelist puutüve. Armastajad kadusid anatoomikumi suunas, tähetorni poole, kus oli tavaliselt vaiksem. Ja taevasse oli vahepeal tõusnud suuri, lumivalgeid rünkpilvi, mis tundusid samuti pehmed ja soojad nagu muugi osa kõrgest taevavõlvist.

Äkki puudutati Joel Neegost küünarnukist; ta virgus kohe oma unistuslikust meeleolust; kui ta küsivalt üle õla vaatas, kohtas ta jälle oma veidra koolivenna heledaid silmi. See oli nüüd püsti tõusnud, naeratas kogu oma kortsulise näoga ja näis midagi seletada tahtvat. Ent tal oli samal ajal just nagu piinlik, nagu veidi raskevõitu rääkima hakata, kuni Joel Neegos viimaks küsis:

«Noh, mis on?»

«Vaata, sõber... ma... ma... kutsuksin sind ja kõiki sinu sõpru täna väikesele olengule...» ütles kapten Hint ja näis jälle häbelikuna. «Kõiki, kõiki, keda sa aga arvad heaks ligi võtta. Ja kõigepealt teid, härra Madisson. Jah, kas tulete? Tulete? Siin on aadress, palun. Kella üheksa või kümne paiku, jah?»

Küürakas küsis lõbusana:

«Mis teil siis on, kas ehk sünnipäev?»

«Ei ole sünnipäev... niisama...» ütles kapten Hint.

Ja kuna ta polnud oma küsimusele veel vastust saanud, nurus ta jälle pisut tarbetuna tunduva pealetikkuvusega:

«Kas tulete, jah? Tulete? Palun, palun! Ma jään lootma, ja kui te mind tüssate, siis... siis... olen ma igatahes väga õnnetu. Vä-ga õnnetu! Paariks või kolmeks aastaks vähemalt... hehehee...! Jah, eks ole? Kas üheksa, pool kümme või kümme. Aga h i l j e m a l t kümme... olge kohal. Sellepärast, et mina kah... istun päris hea meelega... mõnusate meeste seltskonnas. Nii et — jah?»

Joel Neegosel oli tunne, nagu peaks ta kindlasti ära ütlema, ometi aga polnud see tänasest peale enam kuigi tähtis, kas ta elab karskelt või joob edasi. Ja ta ütles, heites abitult käega:

«Hästi. Ma tulen.»

«Mina tulen samuti, härra kapten,» hüüdis väike küürakas.

Ja siis jälgisid nad kaua vaikides tolle kummalise inimese ettepoole vimma hoiduvat kogu, mis kaugenes pikkade sammudega tagasi linna poole. Ohvitser ruttas, läks peaaegu joostes, just nagu oleks tal midagi meelde tulnud.

«Üks meietaoline... põhiliselt romantiline tuuletallaja...» kuulis Joel Neegos oma naabrit mõtlikult ütlevat.

Ta kehitas õlgu ega lausunud midagi.

Kõnniteede kruus krabises tasakesi möödaminejate taldade all.

T E I N E   J A G U

ROISKVEED

PATULANGEMINE

Joel Neegos oli lasknud end väikese küüraka trööstisõnadest nagu suigutavast jõevoolust kaasa kiskuda. Ja nüüd tuli paratamatu reaktsioon. Talle näis, nagu oleks ta jalgealune äkki kõikuvaks muutunud, mitte üksi sümboolses mõttes, vaid ka. . . tõeliselt; nagu peaks ta iga hetk kartlikult selja taha vaatama või nagu oleks ta just natuke aega tagasi midagi maha pillanud, nagu oleks see midagi tuhandeks tükikeseks purunenud, nagu peaks ta need tükikesed üles korjama ja uuesti ühte liitma, mis polnud ju võimalik, jah, seda ei maksnud tõepoolest katsudagi! Ning nüüd polnud tal nagu kuhugi enam minna, midagi teha, millekski tõtata, kuhugi välja jõuda! Nõndaks, kogu tema maine olemine oli korraga hirmus sihituks ning mõttetuks muutunud. Ta tundis end viimaks selliselt üleliigsena, et oli loomusunniliselt valmis kõrvale astuma ka kõige poisikeselikuma vastutulija eest, kui sel jätkus vaid häbematust teda riivata või tõugata.

Ta läks jälle läbi Toomeoru, luusis edasi väga aeglaselt. Kell hakkas varsti pool kolm saama. Ilm polnud enam nii kuum kui ennist, soomust meenutav hall pilvekord oli tõmbunud üle taevavõlvi. Miskipärast pani see teda mõtlema seisvast umbveest, mille pinda katab tihedalaiguline kõnts, midagi hallituse taolist — inetu mudamaks. Tuul oli nüüd täiesti vaikinud, ükski oks ei liikunud, kogu ümbrus näis midagi teraselt kuulatavat — küllap vist seda vägevat idanemist, mis toimus sügaval mullas, puukoore all, libamisi tõusvatel mäekülgedel. Anatoomikumi taga asetseva vana ühishaua juures pingil oli istet võtnud toosama armastajapaar, keda ta oli varem näinud kaduvat tähetorni suunas. Ja Lossi tänaval tulid talle vastu kaks pimedat, poiss ning tüdruk, rõõmsatena vadistades, naerdes, oma tühje silmakoopaid vastu valgust hoides, hallid, armetud, ometi mitte õnnetud.

Mööda kallakut kivisillutist alla raatuse poole sammudes pistis Joel käe taskusse, kobas seal ringi, krabistas paberrahadega, mis ta oli küürakalt saanud. Viiskümmend krooni — jah, sellest jätkub, et õiendada kõige pakilisemad võlad, varsti aga peab ta kindlasti lisa laenama, sest kuigi tal õnnestuks lähemate päevade jooksul mõnda kohta leida, vajaks ta siiski esialgu veidi elamisraha... Ta mõtles nüüd rahulikult ning kainelt, kelle poole võiks ta veel pöörduda.

Peatudes lilleäri akna all, võttis ta taskust plokikese ning märkis üles rea meenuvaid nimesid. Need kõik, keda ta arvas avitamisvõimelisteks, olid igatahes mõnusad mehed — vähemalt tema seniste kogemuste järgi. — Ent ta oli siiski viimase poolpäeva jooksul ettevaatlikuks tehtud, umbusklikkusele manitsetud. Jah, kes teab, võib olla, et tänasest peale oodatakse kõikjal tema lahkumist juba

esimesel kohtamishetkel, kes teab, kes teab, pomises ta küüniliselt.

Hetk hiljem jätkas Joel Neegos uuesti oma teed, aeglaselt, käed jälle seljal risti, jõudis raekoja taha, vaatas kella ja seadis käeuuri õigeks. Jah, ta oli tublisti hilinenud, — nõnda siis jäi ta juba esimest korda sõnamurdjaks, — aga ta teadis samal ajal, et ta peab õnnelik olema sellisegi ebatäpsuse puhul. Taskus ikka paberrahadega krabistades läks ta üle Rüütli tänava nurga ja suundus otse üle Suurturu, öölokaali poole, kus ta oli möödunud õhtul võlgu jäänud.

Kõrtsi pikk eeskoda oli kõle ja tühi, nagu juba ammu aega tagasi maha jäetud. Riietehoidja tukkus toolil istudes, käsi põse all, kuulis samme, kargas püsti, tegi rea kummardusi ja sirutas käe mantli järele. Joel Neegos mõtles, et olgu pealegi, et teenigu see vaene inimene teda's veel . . . viimast korda! «Vii-mast korda . . .» pomises ta samas sentimentaalselt, häbenes ise selle pärast, tundis aga siiski midagi kahetsusetaolist rindu asuvat, just nagu sunnitaks teda kõrtsielust kõrvalejäämisega loobuma millestki väga olulisest, ülitähtsast. Ja äkki pidi ta tahtmatult naerma, kuna talle endalegi näis koomilisena see kummaline kokkukasvamine restoraniga, ehkki ta oli seda põrgu põhja vandunud alles mõni tunnike tagasi, alles täna hommikupoolikul.

Ta läks pikkade sammudega, peaaegu pooljoostes trepist üles, käändus uksest sisse, nägi tuttavat kõrtsmikku, teretas seda kättpidi. Kelnerid seisid igavate nägudega seina ääres, paar neist katsus õnne Punase Risti mängumasinaga. Kõikjal valitses täielik vaikus. Puudusid isegi tavalised lõunastajad; näis, nagu oleks suurtele ruumidele tõmmatud hall linik: orkestripoodiumilt kuni puhvetitoani, rõdult alla, üle vaikselt valendavate laudade.

Kõik siin oli praegu puhas, meeldiv, kuidagi kosutavalt mõjuv oma lepitava rahulikkusega. Harva oli Joel Neegos juhtunud kõrtsi sellisel varajasel kellaajal, samuti polnud ta veel kunagi kujutlenud seda kohta nii üksikuna ja nii mahajäetuna. Ja hinges sügavat tuska tundes pöördus ta kelneri poole, keda ta mäletas end teeninud olevat, püüdis naeratada ning küsis:

«Vabandage, teile ma vist jäingi öösel veidi võlgu?»

«Minule jah, härra Neegos,» vastati kohe rõõmsa alatooniga.

Äkilist piinlikkust tundes küsis Joel Neegos:

«Seda on vist kahe arve järgi, kui ma ei eksi?»

«Kahe arve järgi jah, härra.»

Korraga tungis läbi Joel Neegose hinge kange vajadus nägu kätesse suruda, nutma puhkeda. Ometi ei teadnud ta samal ajal, mispärast õieti. Kas omaenda äparduste pärast; kehva teenija pärast, kes seisis alandlikuna ta ees, keha ette kallutatud, käed kõrval; selle suure ning tühja ruumi pärast, mis ümbritses teda kõikjalt oma sügava vaikusega? Või nende lumivalgete linadega lauakeste pärast, mille juurde ta teadis juba varsti ilmuvat inimesi, kes vajasid lõbutsemist...? Või tüseda kõrtsmiku pärast, kes vahtis uudishimulikult ukselt, valgusesära ümber palja lagipea...? Või ehk koguni vaikivate, raskete seinte pärast omapäraste kaunistustega, mida ta oli vaadanud korduvalt läbi viinauimast hämarduvate laugude...? Ja kuna ta tundis, et ta ei suudaks end tõesti kauem enam taltsutada, surus ta teenistuvalmilt ootavale kelnerile kiiresti rahapaberid pihku, lisas suure jootraha ja viipas käega, pöördudes kohe ära. «Närvid, närvid, närvid...» kordas ta kuuldavalt, väljudes pärani lahti seisva ukse kaudu ja minnes joostes mööda treppi alla.

Riietehoidja kargas jälle krapsatades püsti, haaras varnast mantli, valmistus seda talle selga upitama. Oli

ilmne, et teda imestas tublisti Joel Neegose kiire tagasitulek, — muidugi, kus sa sellega, on siis säärast asja varem nähtud, et vana kunde lahkub kõrtsist juba vaevalt minuti pärast! Haigutades suu juurde tõstetud käe varjus pidas mundris mees vajalikuks tähendada, rõhutades oma tuttavlikkust, just nagu tingiks see kindlasti parema jootraha:

«Pagana kuum. Ja alles... mai. Kord, siis ma olin küll alles pisike poisipõnn, oli kah mais juba...»

«Head päeva!» ütles Joel Neegos ja surus talle kiiresti pihku paar metallraha.

Nii, see oli õiendatud. Taskus oli küll veel vaevalt nii palju, et peremehegagi asjad joonde ajada, aga noh, mis sellest! Peaasi, et ta lõplikult valelikuks ei jäänud, närakaks, kes peab oodata laskma juba kõrtsegi. Ta kaldus endale ikka veel moraali lugema, ehkki pohmelus oli juba ammu lahkunud, ja puhuti hakkas talle tõesti paistma, et ta pääseb nüüd varsti jumal teab millisest hukatuslikust mülkast.

Näis, nagu oleksid väikese küüraka hiljutised sõnad alles nüüd idanema hakanud ja nagu otsiks ta neist virgalt vajalikku trööst, — õnnetu inimene, kes teeb kõik, et pääseda vaid oma suure mure raskuse alt. Ja kui ta vaevalt veerand tundi hiljem lõõtsutades läbi hämarale trepikoridoride ronis, aiva lähemale oma möbleeritud toakesele, võis ta juba vilistadagi. Ta mõtles väga asjalikult ning kainelt, et varsti läheb ta kohvikusse, kus käivad istumas need kõikvõimsad isandad, kes suudaksid teda ehk avitada ka teenistuskoha suhtes.

Ukse šneppervõtmega lukust lahti käänanud, astus ta tillukesse, peaaegu karbitaolisse eeskotta. Ta riputas mantli varna, viskas mütsi lauale, lükkas saapadki jalast ja läks edasi tuppa. Siin istus ta sohvale, nägi samal hetkel oma peegelpilti ja üllatus suuresti oma näo

nooruslikult värskest jumest, — ta oli endamisi kindel olnud, et ähvardav katastroof hävitab tema väliseltki.

Nõnda istus ta hulk aega liikumatult kohal, puhkas kogu kehaga, lõõtsutas kuuldavalt. Märgates pesulaual pilgeni täis veekarahvini, tõusis ta ja hakkas suurte sõõmudega jooma — otse karahvinist, pikkamisi, imeliku, karastava mõnutundega. Uulits sumises all, kivisillutis põrises möödasõitvatest veomasinatest. Ta pidi mõtlema, et vististi on ta sunnitud sellesse korterisse esialgu edasi jääma, sest kojusõidule ei maksa lootagi ja kallis pole siin samuti... Siis tundis ta magu pikkamisi täis saavat, jätkas aga ometi joomist, kummutas pudelit nagu mingi jonniga, nagu kellelegi kiusuks. Läbi, läbi, läbi... pomises ta samal ajal endamisi, tegi seda taktis neelatustega ega teadnud äkki, mis asja kohta nimelt ta nõnda ütleb: kas vee kohta või oma senise elu kohta. Siis sai pudel tühjaks ja ta pani selle tagasi pesulauale, tundes kõhus liigjoomise vastikut survet. Ilma ühegi põhjuseta hakkas ta äkki naerma, vaikselt, kihistades, võõra ning ebaloomuliku häälega, millest ta teadis isegi, et see on võõras, ebaloomulik. «Läbi...» ütles ta jälle, nüüd aga juba kuuldavalt. «Lä-bi... lä-bi!» Kuid see oli vaid õige tilluke närvihäire ja juba varsti istus ta tagasi sohvale, sirutades jalad jälle kaugele põrandale.

Äkki koputati; ta tõmbas enda kohkunult koomale, — oli, nagu peaks ta midagi kartma või kedagi häbenema. Kõik nood tühised detailid, mida aju oli äsja registreerinud, kasvasid äkki kohutavalt suurteks. Hetkeks ei tulnud talle meelde vastatagi, ja kui ta end jälle koguda suutis, lükati uks juba tasakesi praokile.

«Palun, kas tohib?» küsis perenaine.

«Jah, olge head, olge head!» hüüdis Joel Neegos ja tundis ikka veel oma ümbruse ebaloomulikku paisumist.

Proua Mitt kõpsis lähemale, naeratas kohmetult. Ta oli enda kuidagi üleliiga korda seadnud, ehkki ta polnud hooletu igapäevases jooksvas elus. Kui Joel Neegos toolile osutas, istus ta kohe häbelikult. Ta tuli nähtavasti otse lokkija juurest, sest ta tumedad juuksed langesid otsaesiselt kaldu kõrvade poole suurtes lopsakates lainetes, lahk oli aetud uuele kohale, ta pea ümber hõljus kerget kõrbelõhna, ta rõivadki olid hoopis teistsugused kui siiani — heledate roosidega, väga maitsekad. Jumaluke, kas siis sellelgi heasüdamlikul inimesel on talle ette kanda midagi ametlikku, midagi sellist, mis nõuab säärast ehtimist! mõtles Joel Neegos irooniliselt ega pööranud külaliselt silmi. Ja vähese vaikimise järel hakkas naine rääkima, väga abitult, peaaegu igal lausel komistades ja kogeldes.

«Vaadake . . . vaadake . . . härra Neegos . . . » ütles ta ainult ja punastas nii sügavalt, et isegi ta õhukesed kõrvalestad hõõguma hakkasid.

Joel Neegos taipas nagu kuskil kõrval seistes, et too vananemisele kalduv, umbes kolmekümne viie aastane naine on tõesti väga meeldiva välimusega, peaaegu ihaldusväärne. Ta küsis naljatades, niisutades keelega kuivi huuli:

«Noh. . . mis me siis vaatame. . . ?»

«Jah. . . teate, mul on väga piinlik. Uskuge. . . nii piinlik, et . . .» ütles naine ja pöördus tema poole korraga sellise ahastuslikkusega, nagu oleks tõesti juhtunud midagi väga olulist ning ülitähtsat.

«Piinlik? Aga mispärast?» küsis Joel Neegos.

«Oma . . . oma . . . mehe pärast!» pahvatas proua Mitt nüüd lootusetult, vaadates kohe oma kinganinadele, mis kepslesid kõrvuti põrandal.

«Oma . . . mehe . . . pärast . . . ?» kordas Joel Neegos, kuna ta tõesti ei mäletanud, milles asi pidi seisma.

Naine ütles:

«Nojah... kui ta teilt raha küsis. Jah, uskuge, härra Neegos, mul oli tõesti väga piinlik. Ma oleksin kas või põranda alla vajunud, et mitte kuulda, kuidas ta seda teile ütles. Pa-lu-sin teda, nurusin... et ta jätaks. Aga nägite ju ise: ta tuli otse rongilt ja oli väsinud... Ja närviline... saate aru... Sest kui ma teile omavahel ütlen — ta kaotas mõni päev tagasi hulga raha... kohtu teel. Ja kui ta siis kuulis, et te olete nii kaua ühtejärge kõlkõlvatut elu elanud... ja pum-pummeldanud... ja maailmatu suure summa ära raisanud, siis sai ta väga vihaseks ja ütles, et mis see siis tähendab! Et pillata on inimesel raha nagu muda, mina aga pean selle näljase mõneteistkümne krooni taga ootama. Muudkui ei hoolinud millestki ja tuli kohe küsima. Oi... mul oli piinlik, uskuge mind, mul on nii-i piinlik...!»

Joel Neegos naeratas, paljastades oma mõõdukalt suuri ning tugevaid esihambaid, mis läigahtasid vaid korraks. Vaatamata oma nii moraalsele kui füüsilisele viletsusele tundis ta end jälle elumehena, vana kaardiväelasena. Naine punastas veelgi sügavamalt, vaatas hetke jooksul üles, silmitses siis taas oma läiklevaid kinganinasid. Kaktuste jätkulistele lehtedele oli tekkinud veelgi enam roosakaspunaseid õisi, mahlaseid, võib-olla — lõhnavaidki. Oli nii vaikne, et alt uulitsalt kostev tume mürin näis rohkem suigutavat kui virgutavat. Ja libistades vargsi pilgul enda ees istuja sihvakaid sääri, mida varjasid võrkõhukesed siidsukad, sõnas Joel Neegos veidi käheda häälega:

«Ah, kuulake nüüd! Olete teie ka, proua Mitt, õrnatundeline. Noh, mis siis, et teie härra abikaasa tuli minult oma raha küsima? Selleks oli tal ju oma peremeheõigus. Või arvate, et see oli minu poolt ilus, nii kaua viivitada ja venitada?»

«Just nagu oleksime me kartnud, et te meid varastate, kas pole?» ütles naine. «Ja ma võiksin kas või vanduda, et me pole teid veel silmapilkugi umbusaldanud. Uskuge, palun!»

Joel Neegos ütles:

«Usun, usun, armuline proua.»

Vaikus.

Kogu majas polnud sel hetkel kuulda ainustki häält — tänav ei kõmisenud, isegi kärbsed ei pirisenud. Õhk tillukeses möbleeritud toakeses oli kuum ning umbne. Joel Neegos tundis, kuidas ta selg ning õlad muutusid üha raskemaks, tihedamaks, nagu senisest hoopis laiemaks. Ta nägi äkki kõõrdi heidetud kõrvalpilguga, et teise soki varbas oli tilluke auguke, et selle kaudu paistis silma laik roosakasvalget küünt, et ta jalad olid higistanud. Imelikul kombel mõjus aga see üsna tühine asjaolu talle väga kainestavalt, ja kõik see, mis temas seni naise poole püüdis, vajus kohe tagasi. Tujud vaheldusid imekiiresti — kord läbis ta hinge kerge rõõmutunne, siis näis kõik jälle mornina ning rõhuvana, ta teadis, et see tähendas närvlikkust; ometi aga jäi ta meeleollu sohval istuva perenaise vastu midagi tänu taolist, nagu perekondlikku. Tuli jälle meelde õe kiri, — abitud pliiatsiread, hall ümbrik nii kummaliselt tuttavlikkude näpujälgedega. Ja samas pidi ta kärmesti ümber vaatama, töölaua poole, et jõuda veendumusele, kas see armas-armas kiri paistab kätte ka siia, sohvanurgale...

Proua Mitt ütles, vaadates teda oma suurte lapsesilmadega:

«Jumal tänatud, et te mind usute. Tõesti, härra Neegos — jumal tänatud! Igatahes... ma ütlen teile... see oli minu elu piinarikkamaid päevi. Ootasin, ootasin, ootasin... et te kord juba tuleksite. Ja kuulasin ja kuulasin. Aga mitte kippu ega kõppu. Kas või nuta, kui tahad! Va-

namees ise aga lamab ristseliti voodis ja norskab, just nagu poleks see tema asigi. No siis mu süda läks täis, andsin talle paraja vommi vastu külge ja ütlesin, et ärka aga ise ka üles ja tunne oma viisakusetuse pärast piinlikkust. Või arvate, härra Neegos, et ta ei tundnud seda? Noh, te oleksite teda nägema pidanud! «Kes p-p-pagan mind sinna küll tänitama ajas ... ja ennast narriks ning vallavaeseks tegema...» ütles. Mina aga vastu, et «paras, paras!» Et «teine kord ole targem ja ära tüki kellelegi moraali jutlustama.» «No mis see sinu asi oli, et härra Neegos sõprade seltsis veidi lõbutses?» küsisin. «Või peab ta sinu moodi kodus konutama, voodis, naise selja taga?» küsisin. Jaa ... jaa ... ma küsisin temalt veel, et ole lahke ja ütle, mitu krooni on sulle maksmata jäetud, kurivaim?»

Joel Neegos naeris, tundis tuju sellest lihtsameelsest intiimsest lobisemisest hoopis kergemaks ning paremaks muutuvat. Ta sirutas jalad jälle kaugele üle põranda. Ena kah asja — auguke sokininas ... olgu nüüd pealegi! mõtles ta endamisi. Oli nagu vaja omaltki poolt rääkida, midagi juurde lisada, millegagi naise jutustust täiendada, naljatleda. Ent midagi ei tulnud meelde; ja siis näis talle, et ta peaks enda ees istuja kätest kinni võtma ja neist tugevasti-tugevasti tõmbama. Lihtsalt niisama: süütult, ühegi kavala tagamõtteta, sõbralikult. Naise sõrmed olid valged, nagu liiga heledad ja väga peened, ja vististi ka soojad. Soojad, soojad, kordas ta sosinal. Ja siis kummarduski ta järsku ettepoole, ulatas oma suured kämblad nende kitsaste luitunud kipskäte juurde, muljus, muljus, hambad vastamisi.

Aga proua Miti käed ei olnudki soojad, ei, vastuoksa, need olid väga jahedad. Peaaegu ehk külmadki. Pöial tundus veidi kondine, ranne täiesti ümar, nahk nii õhuke, et võis selgesti kombata, kuidas musklikõõlused selle

all pehmelt ja sujuvalt liuglesid. Ja randmest veidi edasi algasid õige õrnad karvakesed, tumedad nagu esimesed udusuled linnupoja tiivavantidel. Ja miskipärast need karvad näisid vahetpidamatult liikuvat. Oli imeliselt hea tajuda seda jahedust, mis väljus sellest valgest randmest ja neist lakkamatult liikuvatest karvakestest, imbudes pikkamisi-pikkamisi kehasse, nagu pidevalt nõrgudes. Transfusioon... jajah... ütles Joel Neegos mõttes, nägi, et naine tagasitõmbumise asemel aina naeratas, läks äkki ärevaks ning tiris veelgi tugevamini.

Ja just sel momendil muutus kõik ta ümber imeveidraks, unenäoliseks. Kõigepealt üllatas teda see, et naise käsi hakkas venima. Jah, see pidi ometi võimatu olema, see oligi võimatu — ta teadis seda, — peale muu oli see veel kuni jälestuseni kole, vastikustunnet tekitav. Aga ometi polnud midagi parata, see sündis, naise käsi venis. Pisitasakesi, väikeste jupikeste kaupa, nõksatades. Keha jäi paigale, silmad ja suu naersid lakkamatult, käsi tuli aga aiva lähemale. Ulatus juba ta sülle, põlvedele, puudutas nüüd rinda ja kaelagi. Külm, jubestavalt valge käsi. Õrnanahaline, kaetud tumedate karvakestega, mis vahetpidamatult liikusid. Ja siis läksid pikad ning peened sõrmed, mis olid seni rusikasse hoidunud, nagu iseenesest lahti — just nimelt nagu *iseenesest*, — sest naine neid kindlasti ei liigutanud, — ja nüüd teadis Joel Neegos hirmsa selgusega, et teda hakatakse... kägistama.

«Noh... jätke... jätke... jätke juba, kuulge...» ütles ta hirmuvärinaga ja avas kohe silmad.

Nii, ta oli tukkunud.

Ja samal hetkel nägi ta naist jälle enda ees istuvat, õhetava näoga, alles veel ärev äsjasest jutustamisest.

«Jah, palun?» küsis ta kärmesti, et varjata oma segadust.

Naine küsis, kohendades end süüdlasel ilmel:

«Vabandage, kas te tahate ehk puhata?»

«Ei, pole midagi,» ütles Joel Neegos.

Ning hetkelise vaikuse järel jätkas proua Mitt peaaegu samade sõnadega, nagu ta oli äsja alanud:

«Vaadake, härra Neegos... Ma jah päris ei tea kohe, kuidas teie ees vabandada. Mul on väga piinlik. Oh... kui... piin-lik! — Nii piinlik, et... Ja oleks mul aimugi, miks ta nõnda tegi. Varem pole ta mitte kunagi nurisenud, kui te oma üüriga mõni päev hiljemaks jäite. Ja mitte kellegagi pole ta seda siiani teinud. Ikka on ta viisakas olnud... nii-i viisakas...! Nüüd aga äkki... just nagu lõvi. Muudkui tikub ja tikub teile hommikul vara ütlema, et olge lahked ja õiendage oma võlg ära. Ja poleks ma mitte teda tagasi hoidnud, noominud! Päris nutsin kohe! Aga... oh... oleks see aidanud! Niikaua kui sai viimaks oma tahtmise, olgu küll, et ta pärast ei teadnud, kuhu häbi pärast silmad peita.»

Joel Neegos kuulis end vastavat, samuti peaaegu äsjaste sõnadega:

«Ah, jätke nüüd, armuline proua. Ennäe, kus asi, mille pärast te peaksite vabandusi pajatama.»

Naise silmad hakkasid kohe naeratama, puna põskedel levis aga veelgi kaugemale.

«Nii et... te ei pahanda siis, eks ole?» küsis ta rõõmsalt.

Joel Neegos lõi käega ja sõnas:

«Ei pahanda, ei pahanda, armuline proua.»

Ning siis äkki keegi nagu tõukas teda edasi astuma: ta tundis end millestki kinni haaravat, mõtles samal hetkel, kui ta seda tegi, väga asjalikult ja täpselt, et küllap säärast aktiivsust oodati temalt juba ammu... — Härra Mitt oli nähtavasti õhtusesse vahetusse ametisse läinud, sest kõrvaltubades valitses praegu sügav vai-

kus... Ja naine teeskles pahameelt vaid õige lühikest aega, muutus kiiresti lõdvaks ning ütles leebelt:

«Ära nüüd ole vallatu, kuule! Ma ei salli niisugust ulakust, tead sa...!»

Keegi kompsis mööda kõvu puutreppe üles ja vilistas lõbusalt.

UNENÄGUDE SÜMBOOLIKAST

Veidi hiljem üksi jäänud, istus Joel Neegos tükike aega voodiveerel, mõtles siis, et oleks vaja nüüd kohe minema hakata, ehkki tal endal polnud aimugi, kuhu nimelt. Ta vaatas kella — see oli alles pool neli. Nõnda siis oli kohvikuski vaevalt kedagi leida. Ja kuna kujutlus inimtühjast ruumist lagedate, külmade laudadega hakkas teda miskipärast hirmutama, otsustas ta veel väheke puhata.

Ta laskus pikkamisi selili sohvale, jättis jalad rippu põrandale, tõstis need aga hetke pärast toolile ja nõjatas kukla risti pandud sõrmedele. Noh, pagana pihta, oli's nüüd temalgi vaja asuda selle pika armukesterea sappa, keda oli see naine omanud! mõtles ta äkki vihaselt. Ja just siis, kui ta seda mõtles, jäi ta sügavasti magama, kuidagi äkitselt, rampraskelt, just nagu oleks teda ootamatult rabatud ränga liivakotiga.

Ent ometi ei kustunud teadvus täielikult. Ta mõtles kuumusest hingeldades ja õige vaevaliselt, et varsti on vaja jälle ärgata. Jah, ta otsib täna tingimata üles kõik need vilistlased ja muidu-tuttavad, kelle nimed ta märkis hiljuti taskuraamatusse, et mitte unustada. Ta küsib neilt teenistust, mispärast peaks talle seda keelatama; see on päris kindel, et ta varsti jälle jalad alla võtab, kuigi mitte enam härrana, sellisena, kes võib vaid — e l a d a! Kogu ta keha oli nagu tina täis, ometi aga töötasid ajud selgelt ning väga loogiliselt. Ja alles õige pikkamisi (kui pähegi puges samasugune raskus, nagu see lamas rängalt jäsemetes ja kõikjal naha all) hakkas ta nägema üht neist keskendatud ja veidralt algupärastest unenägudest, mida nähakse tavaliselt suures kimbatuses olles ja mis moodustavad ikka mingi allegooriaterea tõelisele elule.

Kõigepealt oli ta nagu veel üsna tilluke poiss, kuigi juba kolmekümne-aastane, pidi gümnaasiumi oma harilikule tööpäevale minema ja imestas ise, et miks teda sinna aetakse. Jah, ta on ju üliõpilane, studeerib arstiteadust, saab võib-olla kunagi tohtrikski, nüüd aga sunnitakse teda veel tegelema iga sorti algebravalemitega, mida ta pole armastanud mitte kunagi maailmas. Ta pidi aga minema, ja ta läks, läks, läks sõnakuulelikult, raamatupamp kaenlas. Esmalt oli ilm nagu tänagi: kevadine, täis kasvamist ja imarat pungumislõhna, siis muutus ümbrus talviseks, väga lumerikkaks. Aga ometi ei tundnud ta külma, kuigi tal olid jalas ainult õhukesed niidisokid, millest ühel oli varbas pealegi suur auk...

Siis sattus teele nagu mingi hiiglaslik maja; ta pidi sellest läbi minema; välisuks oli pärani lahti ja palju lund oli tuisanud nii eeskotta kui laiadele treppidelegi. Ta trampis jalgu, puhastas neid traatmattidel, kuid see ei aidanud midagi, ja viimaks kummardus ta maha, et kit-

kuda lumekamakaid sokkide küljest lahti kätega, kõigi sõrmedega. Aga seal nägi ta kohkudes, et tal polnud ju isegi sokke jalas, ja pükse polnud tal samuti... oo halastust, ta oli ju päris paljaste kintsudega, seljas vaid särk, kuub, vestki nende vahel, ja krae korralikult kaelas ning kõige uuem ristlips ees... Mis ta pidi tegema, kuhu ta pidi minema? Ja nüüd ei viibinud ta enam selles suures ning tühjas majas, vaid hoopis ühes südalinna kohvikus, just selle uksel, parajasti sisse astumas, — ta pidi ju teenistust otsima, ta pidi ju kelleltki tööd paluma! Kõik vaatasid teda suurte, parastavate silmadega, naersid, näitasid talle näpuga, aga tagasi pöörduda oli samuti võimatu, sest selja tagant rõhusid teda kogu aeg uued juurdetulijad. Ja nõnda pidi ta samm-sammult mööda kitsast teed edasi minema, mõlemal pool rahvast tulvil klaaskattelised lauad, kõikide kahjurõõmsad pilgud kiindunud temasse nagu imeloomasse, ümberringi selline naerumürin, et polnud enam muusikatki kuulda.

Kuid seal polnud midagi parata, ta pidi minema, p-i-d-i! Ja ta läkski. Külm hirmuhigi kattis teda üleni, jooksis mööda paljaid jalgu alla, ta nuttis, aga... läks siiski! Jah, kuhu sa pääsed, vaene põhjaläinu, kui sa teenistust vajad, oleks ta samas nagu mõelnud. Ja üks mees tuli talle vastu, ja see mees oli nagu üks tema pealiskaudsetest tuttavatest, hirmsa kongninaga ärijuht, keegi vabrikant, paberivabrikant. Ei, siiski mitte nii — see mees oli linna tuntumaid pangadirektoreid, jah, see ta oligi. Ja ta kuulis endalt küsitavat, — selgelt ja väga täpselt — sest nüüd oli kõik ta ümber väga vaikseks jäänud:

«Noh, mis on?»

Tema aga, Joel Neegos, oli kogu aeg ametis vaid sellega, et end kuidagi varjata, et end millegagi katta. Aga millega, millega? Kui ta edasi kummardus ja särgi ning

kuue hästi madalale tõmbas, läksid paljaks ta kindrid; kui ta neid samal viisil peita katsus, jäi ta nähtavaks kuni kõhuni. Kuid teha polnud midagi, sest kongninaga mees ootas ju vastust. Ja nõnda pidi ta tahes-tahtmata seletama, et ta otsivat teenistust, et tal polevat praegu mingit kohta ja et ta lootvat kõigest hingest... truusüdamlikule avitamisele.

«Tantsi!» ütles juut.

Ning nüüd oli ta nagu kuskil hoopis mujal, mitte enam kohvikus, — ühes rahvarikkas öölokaalis, mis sumises veelgi enam kui äsjane kohvik. Ta oli nagu vaene revolutsionäär Kain tollest Gorki jutustuse järgi mängitud kinotükist, mida ta oli mullu näinud. Ja need, kes sundisid teda tantsima, olid tema vanad tuttavad, endised napsilauasõbrad. Orkester mürtsus, löödi kätega takti, naerdi, sunniti vaid: «Tantsi, Džo, tantsi!» Kelnerite näod lõkendasid heameelest, kõik nad vehkisid pikkade, vekslipabereid meenutavate arvetega, millele olid kirjutatud tohutu suured summad, selgete numbritega, süsimustalt. Ja nemadki hüüdsid kooris, looga ühes taktis: «Tantsi, tantsi!» Ja mis ta pidi siis tegema, vaene väike Kain Gorki jutust, mis ta pidi siis tegema, kui mitte tantsima?! Ei tahtnud küll, aga pidi. Tegi esimese liigutuse: habe võbises lõua otsas; tegi teise liigutuse: õladki hakkasid tõmblema. Ja suured rasked säärikud kompsatasid kordamööda vastu põrandat, üks kontsaga, teine ninaga, üks kontsaga, teine ninaga. Siis värises juba rind, siis kõhtki, nüüd hakkasid pikad ja luised käed veidraid liigutusi tegema, ja tants algas, algas, algas, kiirenes, kiirenes, kiirenes! «Tantsi, tantsi, Kain! Tantsi, Kain!» Keegi pistis talle jala ette, ta oleks peaaegu ninali kukkunud, ta oli järsku nagu kaheks killustatud, — üks pool vahtis kõrvalt, kui teist piinati. Ja see pealtvaataja pool vehkis samuti kätega, lõi takti, kisendas ja parastas.

«Tantsi, tantsi, Kain! Tantsi, Kain!» Ja oli veel nagu kolmaski osa tema minast, kes haletses variserlikult, läbi naeru: «Vaene Kain... oh sa vaene, vaene Kainike küll... hahahaa!»...

Unenägu viskas aga samas uue käänaku, ja nüüd seisis ta jälle tolles suures ning tühjas majas, selle eeskojas, oli kummargil oma paljaste jalgade kohal ja rebis nende karvade küljest lumekamakaid. Ta ei võinud ju nõnda jälgi tehes sisse minna. Aga kui ta end viimaks sirgu ajas, polnud nagu üldse enam toda suurt ning tühja maja, ei, seda ei olnud, ta läks ju pikkamisi edasi mööda laia maanteed. Ja ta polnud koolipoisski, vaid hoopis täiskasvanu, jõumehe kehaga, härja turjaga. Aga kui ta seal nõnda edasi läks, päikesesoojus kuklas ja pikk ning raske vari jalgade ees, hakkas temaga rööbiti jooksvatest kraavidest äkki vett voolama, kuni seda ajas suure hooga üle kallaste, aiva kõrgemale, aiva kõrgemale.

Ta mõtles juba, et nüüd pole enam mingit pääsu, tahtis appi karjuda, kuid — oli siiski üks pääs. Otse ees seisis kõrge küngas, see pidi kindlasti olema Otepää Munamägi, ja kui ta kõigest jõust jookseks, pääseks ta kivilt kivile hüpates sinna üles. Nii, ta peab seda tegema, ta ei või ju ometi uppuda, otsustas ta ahastades. Aga samas hakkas vett välja voolama pisimatestki lohukestest ning augukestest maapinnas, see oli tal kannul, ta kuulis enda taga lakkamatut kohinat, nagu seisaks ta mere kaldal seljaga selle poole. Mustadena rulludes, laksahtades, prahvatades, nagu lõhkemiskajast möirates tormasid lained ta jalge alt läbi, ta ei vajunud aga sisse, sest ta käis mööda purret. Mööda kitsast purret, mis koosnes ühestainsast lauast. Ahtakesest lauast, mis nõtkus, võbises, oli murdumas, vajus vahetevahel nii sügavale, et vesi talle ligi kaelani tõusis. Siis oli nagu sild, see hakkas

lagunema, ta jooksis meelt heites mööda kõverduvat käsipuud, balansseeris nagu köietantsija. Ja kõige lõpuks ronis ta läbi kitsaste ning kohutavalt mustade kanalisatsioonitorude, ilma et ta oleks kuhugi välja jõudnud, ilma et ta oleks enda ees ivakestki valgust näinud.

Säärane segane, puhuti ebamääraseks rägastikuks kokkusulav ja samas taas loogiliseks ning selgeks muutuv jamps kestis veel tükk aega, piinas teda, rõhus nagu tuhandepuudase raskusega. Oli hirmsasti tüütav; miskipärast pidi ta kogu aeg ahastama ja nuuksuma; pildid ja sündmused kuhjusid, kuhjusid, kuhjusid. Viimaks ometi hakkas mõte uuesti teadvuse piiridele lähenema; ta trööstis end juba ettevaatlikult, et vististi on see kõik vaid halb uni. Ja siis teadis ta end ärkavat, ärkavat, ärkavat, tõustes üles nagu kitsast ning lämmatavalt kuumast sügavusest, avas silmad ja nägi jälle enda ümber tillukest möbleeritud tuba, mille seinad, lagi ning põrand näisid praegu seisvat talle nii lähedal, et ta arvas end sellest lähedusest hingeldama hakkavat ja ummuksesse surevat.

Ta tõusis, ringutas, avas akna, kuid kohkus samal hetkel — väljas oli juba pime ja kambrikest valgustas vaid elektripirn, mis kõikus juhtmetel. Armas jumal, seega siis oli ta jälle midagi maailmas maha maganud, kuigi sel korral ainult ühe laupäevaõhtu! Aga tänasest laupäevaõhtustki oleks võinud tulla talle suurt pääsmist, mõtles ta valutama hakkava südamega. Rohekasvalge hämarus, omane põhjamaistele kevadöödele, varjas sügava kanaliga sarnanevat tänavat, kivisillutist polnud näha, ta arvas endamisi, et kell peaks olema juba vähemalt kümme. Aga ta oli tugev ning välja puhanud, kuna ta oli maganud ju ligi kuus tundi järgemööda. Ja seepärast tegi ta korraga otsuseks jalutama minna, et värsket õhku hingata.

Ta rõivastus, tõmbas kingad jalga, seadis enda peegli ees korda, võttis mantli käele. Läbi avatud akna puhus ainult veidi tuulekest ja ta otsustas selle järgi, et nõnda siis on ilm vaikne ning kindlasti ka soe. Kõrvaltoas vist magati juba — sealt polnud kuulda ainustki häälitsust. Jah, ta peaks ju tõesti väsinud olema, see patune tudengitekaasa oma naiivsete lapsesilmadega! mõtles ta miskipärast vihaselt muiates ja petetud abielumehe üle kahjurõõmu tundes.

Kikivarbaile tõustes, põlved konksus, astus Joel Neegos vaikselt-vaikselt trepikoridori, sealt kohe tänavale. Oli tõesti ilus öö: soe, hämar, pehmete toonidega, just nagu midagi, mis ei võiks kuidagi tõelik olla, mis peab kindlasti kuuluma kas ettekujutusse või hea maali juurde. Taevas oli hele, paiguti pilvitu, paiguti aga kaetud raskete hiiglarüngastega. Majade katused tõusid sel kollakassinisel heledal tagapõhjal esile tumedatena, massiivsetena. Ükski korsten ei suitsenud enam, ainustki inimest polnud kuskil näha ja, — mis kõige kummalisem — ainsastki aknast ei välgatanud tulekuma. Joel Neegos mõtles, et vististi on kell veelgi kaugemal, kui ta äsja arvas, jah, pole kahtlust — kesköö on juba ammu kätte jõudnud. Aga ka selle võimaluse juures tundus usutamatuna see pilkane pimedus kõigis majades, nagu näis — kogu linnas. Ja selle asemel, et edasi minna, nõjatus Joel Neegos seljaga vastu laternaposti, vaatas, vaatas ning muutus korraga väga ärevaks.

Nimelt lõi läbi ta pea järsku hüppeline mõte, et võibolla on talle õnn osaks langenud näha midagi säärast, mis kordub aastatuhandete jooksul vaid üksainus kord, mis polegi ehk siiani esinenud: üks tilluke hetk kogu maakera tsiviliseeritud mineviku, oleviku ja tuleviku jooksul, mil viiekümne-tuhandeline linn on täiesti pime (a b s o l u u t s e l t p i m e), mil ei põle kuskil ei

lambikest, ei küünlakest, ja mil tänavavalgustuski on mingi juhusliku rikke tõttu katkestatud. Silmapilk, teine, kolmas, ja jälle on kõik möödas, jälle on valitsema hakanud see korralagedus, mille kohta võib öelda, et kuskil leidub ikka inimene, kes mõnesugusel põhjusel ei talu enam oma eluruumides valitsevat pimedust. Ja kui ta seda imelist mõtet mõtles, haaras teda nagu seletamatu hardumus, nõnda et ta oleks meelsasti maha kummardunud, palja käega sillutisekive kombanud, sõrme tollesse hädisesse haljendusse torganud, mis iseloomustab tavaliselt vaid linna, seda vooderdatud hiiglakasti.

«Noh, see on narrus...» ütles Joel Neegos viimaks õlgu kehitades, pöördus ja hakkas minema.

Õieti polnud tal ka sel korral aimugi, kuhu nimelt peaks ta suunduma, kus nimelt oleks kõige soodsam karastada end jaheda ööõhuga. Ta läks vaid edasi, ikka otse, kõrvale pöördumata. Pea oli raudraske, mõtted ei töötanud enam, oli hea vaid astuda, astuda, astuda. Majad riivasid teda, heitsid talle alla oma kohmakaid varje, tundusid väga sõbralikud, nagu soojadki. Hetkeks vallutas teda kujutelm, nagu oleksid need elavad olendid, kes hingavad, lõõtsutavad, ähivad ning puhivad oma sisemisest kuumusest. Kõrgetena, ladvad nagu hiiglasuured imemisnäsad oma pikkade juhade otsas, paiskusid lehtpuud plankaedade taga vastu taeva helendavat tagapõhja. Ja Joel Neegos märkas oma suureks imestuseks, et selle mõne tunni jooksul, mis ta oli maganud, olid pungad okste küljes paisunud peaaegu lehtedeks.

Tuli agul, ka see jäi seljataha, juba paistsid põllud, lagedad ja väga tühjad. Ta polnud veel kunagi oma Tartus viibimise ajal seda teed mööda välja saanud, ja nüüd, mil ta oli kord juba siin, otsustas ta veelgi edasi minna. Mis siis, pole ju koduski palju mõnusam voodis pikutada ja oma elu üle muremõtteid mõlgutada, ütles ta kuulda-

valt. Udu tuli talle vastu, puhudes näkku kaugete rabade poolt, sest kõikjal võis selgesti haista toorest turvast. Ei ühtki hingelist, ei ühtki teekäijat — tühjus, tühjus. Ja Joel Neegos astus, aiva astus, ikka endiselt tagasi vaatamata, millestki hoolimata, kuigi ta teadis, et ta oli oma toast väljunud vaid selleks, et end veidi lahutada.

Ta oli nõnda läinud juba tund või enamgi, kui maastiku profiil muutus äkki mitmekesiseks, senisest palju huvitavamaks. Tuli madalaid künkaid, mille turjalt võis näha kaugele üle lagedate kevadöiste väljade; küngastele järgnesid jälle orud; männikud ja kuusesalud vaheldusid sellise lagedusega, et puhuti polnud ümberringi näha madalamaidki põõsakiderikke. Või ta hüppas üle kraavide, kuna tee oli vahepeal muutunud väga juhusliku iseloomuga karjatanumaks, ületas sillatrumme, trampis neid jalgadega, et kuulda vaikuses sündivat kõminat. Aga kogu vaheldusrikkusele vaatamata võis ometi märgata üht asja, ja nimelt seda, et tuli tõusta pidevalt mäkke, kõrgemale, aiva kõrgemale.

Ja jälle tajus ta enda ümber painajalikku unenäolisust, veidraid seikasid, mis sundisid teda mõtlema, et kas ta ka praegu ehk ei maga. Või leidub tõesti siinsamas linna läheduses selliseid kohti, selliseid detaile? Ta oli üpris kindel, et ta on siiski ärkvel, ja ütles endale korduvalt, et nähtavasti pole mingit maapinna pidevat tõusu, et selline tunne on vaid pettekujutlus, jälle arvatavasti tekitatud ta väsinud närvikava poolt. Ja ta mõtles, et ta läheb veel veidi maad edasi, sest aega ju on, kuna homme on pühapäev.

Kuid ometi näis ta minevat järk-järgult kõrgemale, kõrgemale, aiva kõrgemale. See oli juba nõnda, nagu peaks ta varsti päris ronima hakkama, — orge ei tulnud enam, püsis ainult tõus. Ja oli olnud vist öökülm, sest ta märkas, et muld jalgade all oli kontkõva, ei nõtkunud

raskeimategi sammude juures, kõmises sügavalt. Tillukesi lombikesi rattaröõbastes kattis kerge jääkirme, mis purunes praginal, kui ta sellele astuma juhtus. Ning siis hakkas tal veidi hirmgi, sest järsku vallutas teda ebamäärane kujutelm millestki, mis pidi jätkuma lõpmatuseni, millel polnud nagu algust ega otsa — tee, mida ta sammus, sammus ja sammus . . . !

Aga unenäolisus ta ümber üha süvenes, süvenes. Iga hetkega, mis tast üle kulges, muutus rada kord-korralt kitsamaks, ja viimaks pidi ta rasket vaeva nägema, et mitte kõrval haigutavatesse kraavidesse sattuda. Nukk kinni nukis, konarus kinni konaruses! Ta mõtles, et oleks aeg tagasi pöörduda, koju minna, magama heita, aga selja taga valitses niisamasugune sihitus nagu ees ja — pigemini läheb ta siis juba edasi. Taevas tõmbus tumedasse pilve; sadama siiski ei hakanud, ei langenud isegi üksikuid piisku, nagu tavaliselt selliste ilmade puhul. Ning ikka ei ühtki maja kuskil, ei ühtki elavat olendit, ei tulukestki taluaknakesest!

Ei, ma siiski vist magan, mõtles Joel Neegos, ja selsamal silmapilgul, kui ta seda mõtles, otsustas ta tagasi pöörduda, mitte enam kaugemale minna. Ta pidi nagu millestki kindlasti teadma, et kui ta oma teekonna nüüd katkestab, katkeb ka too painajalik unenägu, sest ilmsi ei võinud see ju ometi sündida. Ja oli kuidagi kerge ning rõõmus mõelda, et see pole siiski ärkvelolemine, kaine tõelisus, mis teda ümbritseb, vaid üsna tavaline viirastus. Nii, varsti ta virgub ja siis on kõigel lõpp; siis paneb ta end kiiresti rõivaisse, et kohvikusse minna!

Ent äkki tuli uus häda — ta oli endalegi märkamatult tõusnud mööda järsku nõlvakut väga-väga kõrgele, nüüd aga oli tarvis seda mööda alla minna, et — üldse veel ärgata! Kuid tee ta selja taga oli jäätunud ja ta kartis, et ta võib libiseda. See oli nõnda, nagu paar aastat tagasi

kord enne jõule, mil sadas tänavatele ning kõnniteedele nii paks kord jäätist, et autodki ei suutnud enam kohalt teise liikuda. Ta oli tollal kuni hilise ööni kõrtsis istunud, väljus sealt purujoobnuna, tahtis koju minna, kuid suutis vaid — kukkuda, aina kukkuda. Ta seadis end astuma küll nii, küll teisiti, see ei aidanud aga midagi, kuni teda haaras viimaks selline ahastus, et ta oleks meelsasti karjunud, kas või jumalatki palunud. Niipea, kui ta end liigutas, nii ta kohe langes; ja niipea, kui ta tõusis, nii langes ta kohe uuesti. Ja viimaks ei suutnud ta enam teha midagi muud kui ühel ja samal kohal seista, ponnistudes, kramplikult tasakaalu säilitades, iga lihas pinguli nagu vedru, mida hoiab vaos mingi hiiglajõud.

Ning samasugune ahastuslik hirm vallutas Joel Neegose ka täna, seda enam, et tee oli liiga liusk, viis mäest alla ühegi vahepealse tõusuta. Ta seisis, seisis, vahtis enda ette pimedusse, kandis ajudes vaid üht ning sedasama piinavat teadmist, et kui ta nüüd sekundi murdosakski järele annab, libastub ta silmapilkselt, hakkab veerema, tormab noolekiirusega alla lausmaale, kust ta oli hiljuti tulnud. Aga äkki hakkas teda miski nagu kiskuma, kiskuma, kiskuma, kuni ta mõtles hirmsa selgusega, et nüüd-nüüd ta langeb, kukub ninali, ei jõua end enam püsti hoida.

Kuid ta ei tahtnud veel alistuda, ei, ta pidi võitlema — ka kui see lõpeks tõesti tema paratamatu surmaga. Oli tarvis midagi ette võtta, end millegagi kindlustada. Jah, kogu tema edaspidine elu oleneb ju vaid sellest, kas ta suudab nüüd püsima jääda. Ning siis laskus ta esmalt põlvili, seejärel käpuli, viimaks kõhuli, kogu pikkuses, kogu laiuses, ja surus enda tugevasti-tugevasti vastu konarlikku teerada, otsekui sellesse puurdudes.

Soo, see peab vastu, ta võib nõnda kauaks ajaks püsima jääda, mõtles ta rõõmuga.

«Peab vastu . . . peab vastu . . .» pomises ta lõdisedes. Ja siis nägi ta end ikka endiselt sängis lamavat, käed ristis kukla all, mõlemad jalad voodiotsale tõstetud.

Kell hakkas varsti neli saama, päike valgustas roosasid kaktuseõisi.

End kiiresti rõivastanud, heitis Joel Neegos mantli käsivarrele ning väljus, sel korral juba tõeliselt.

K O L M A S   P E A T O K K

MEHED PEETRI TÄNAVAST

Sääraseid unenägusid, painajalikke ning selgeid, oli Joel Neegos näinud varemgi, ja seepärast ei pööranud ta neile suuremat tähelepanu. Noh, mis siis, on ka, mille pärast hingelist tasakaalu kaotada, mille pärast vaevelda ja piina tunda! Ta läks mööda treppi alla, hoidis teise käega käsipuust kinni, tundis selle karget libedust, kolistas kulunud tuhvidel sellise hoolimatusega, et koridor ta sammudest vastu kajas. Aga vaevalt oli ta mõne hetke pärast kõnnitee suurtele paetahvlitele astunud, kui ta äkki selgesti tajus, et äsjasest viirastusest tekkinud elamused olid temasse siiski sügavaid jälgi jätnud ja et ta praegune meeleolugi oli täiesti sõltuv nende viirastuste mõjutustest.

Kõigepealt tundis ta seda unenägudest pärit olevat tungi kuhugi minna, midagi korda saata, ääretut vastumeelsust kohalpüsimise vastu, selle vastu, et ta peab

olema just seal, kus ta parajasti on. See paistis küll talle endalegi mõttetusena — rumal kujutelm, võimatus. Kuid seletamatu rahutus oli puurdunud ta südamesse, ei lasknud teda paigal püsida. Ta seisatas, tonksis kepiotsaga ümaraid munakive, katsus end asjalikult analüüsida, üllatus aga äkki õudsest kujutlusest, nagu oleks kuhugi ta hingehämarusse riputatud suur ja raske klaasmuna, mis teda lakkamatult rõhub. Ta mõtles samas, et kui ta peaks kauemaks üksi jääma, ei suudaks ta kindlasti taluda oma arutelude valulist raskust. Ja ta hakkas jälle kohe kärmesti edasi minema, sihitult, ühegi kavatsuseta, närvlikuks tehtud tänavasillutise tugevast survest, mis näis viimaks sääri täitvat nagu sitke ning kuum mass — varvastest kuni põlvekontideni.

Alles siis, kui jõgi vanade puuhoonete tagant paistma hakkas, otsustas ta endamisi, et kõige targem oleks praegu veidi aega jalutada, värsket õhku hingata: puhata tund või paar kõigest sellest, mis oli teda möödunud poolpäeva jooksul ärritanud ning piinanud. Kuid just sel hetkel, kui ta seda otsustas, taipas ta nagu sisemise tulekuma valgustusel, et ka see on ju mõjustatud äsjasest unenäomeeleolust — vajadusest end matta looduse vaiksesse üksindusse. Jah, aga elama peab, peab, peab, mõtles ta kohe ühegi üleminekuta. Oli ääretult igav, pisimadki nähted tüütasid hirmsasti — kuhu küll minna, mis küll ette võtta?! Juba mitmendat korda heitis ta pilgu kellale, ehkki ta taipas isegi selle mõttetust; nõnda, nõnda, — ligi kolm tundi on veel aega kuni kohvikutundide alguseni. Kui ta Meltsi sauna juurest jõekaldale käändus, pidi ta silmad vidukile tõmbama liigse valguse pärast, mida näis äkki ta üle suurel hulgal kokku voolavat: selge ning puhta taevavõlvi helendus, kevadpäikese pimestav kiirtevihm, klaastasase vee vastupeegeldus.

Ta tahtis juba Vabadussilla poole pöörduda, mõtlesaga kohe ümber ja läks mööda liivast kallast ujula suunas. Oli palju jalutajaid: mehi, naisi, lärmitsevaid poisse, noori tüdrukuid. Ja jutuvada, mis läbi pruunika tuiskliiva edasi roomas, hakkas teda kohe riivama. Haiglaselt tundlikuks teritatud ajud registreerisid puhuti isegi kompamismuljeid, mis tekkisid nagu just sellest riivavast jutuvadast, — üksikud sõnad ja laused näisid teda puudutavat, vastu ta nägu põrkavat. Kuigi ta teadis, et ka see olukord on vaid hiljutise närvidepinge hajuv tagajärg, haaras teda siiski paaril korral äkiline hirmusööst. Ja see veider, paiguti kuni vastumeelse kõleduseni ulatuv tühjusetunne, mis näis nüüd välja kasvavat silmapiiri nihkumisest lagedate kauguste poole!

Kui ta ujulast mööda jõudis ja kõrgele ning kuivale kaldajärsakule istus, kepp püsti põlvede vahel, oli tal hetk aega üsna hea olla. Ta sulges isegi silmad, et kogu kehaga mõnuleda. Kuid juba varsti hakkas see mugavusetunne kahanema, kahanema, kahanema, asendudes jälle niisama rahutu minna-tahtmisega nagu pool tundi tagasi kõnniteele astudes. Paistis olevat ääretult mõttetu kükitada siin oma kandadel, mitte midagi tehes, mitte millekski võimeline olles. Jõgi sillerdas nagu hanguma hakkava metallist katte all, kaks kerget lõbusõidupaati libisesid mööda, üks süstataja vehkis aerudega nagu muinasjutuline pegasus oma tömpide tiivavantidega. See ootamatult pähe tärganud võrdlus pani Joel Neegose tahtmatult naerma, sest nagu kõik korralikku seltskonda kuuluvad inimesed, nõnda ei sallinud temagi kirjanikke ega nende raamatuid: esimesi seepärast, et ka ta ise oli kunagi poisikesepõlves värsse sepitsenud, teisi aga kui asjatut ajaviidet, millega ei maksa kunagi tegelda mehisel mehel. Ja ikka veel tasast naeru mügistades tõusis ta varsti oma kohalt, läks veelgi kaugemale

vastuvoolu üles, istus uuesti ja toetas kepi jälle põlvede vahele.

Tuul hakkas valjenema. Äkilise hooga üle kalda paiskuvatest iilingutest kurruliseks tõmbuv veepind meenutas õige kõrvalisi ühendusteid mööda ohvitserist koolivenda; tuli kohe meelde, kuidas ta sellega seltsis hommikupoolikul pangast panka käis, jah, mis siis, ta võiks ju tõesti mõningate tuttavate poole sisse astuda, et kaptenihärrale koguneks küllaldaselt seltskonda. Ta lõi lahtiste kätega vastu kintse, kepp kukkus kaldast alla ja libises otseti vette; ta muutus kohe jälle tõsiseks ja mõtles asjalikult noogutades, et ise ta siiski ei võta enam ainustki tilka. Kui nüüd tänane kohvikusse minek vähegi tagajärgi annab, pole katki veel midagi, jah, see on nõnda, ütles ta. Ja mööda libajat liiva alla ronides ning kepi võtmiseks maha kummardudes märkas ta korraga, et ta oli ju endaga kuuldavalt rääkima hakanud! Ta vaatas ringi: jumal tänatud, kedagi polnud läheduses!

Kohe seejärel hakkas ta linna tagasi minema, kiirustas aina käiku, pöördus jälle Meltsi sauna nurga juurest vasakule. Ta pidi esmalt mäkke tõusva põiktänava kaudu Tallinna tänavasse suunduma, mõtles aga ümber ja möödus varsti loomakliinikust. Ta oli unustanud nüüd kõik muu peale selle jõekaldal tärganud kavatsuse — koostada seltskond õhtuseks pidutsemiseks. Kuradi pärast, nagu tal endal oleks veel vähe muresid, nagu ta ise poleks juba niigi kaelani kaevus, mõtles ta südametäiega. Kuid ta oli kord liikuma hakanud, niikuinii pidi aega millegagi täitma — noh, mingem siis edasi! Ning korraga haaras teda kange tahtmine just täna, mil on alanud tema enda allamäge veeremine, vaatama minna Kalmistu ning Peetri tänava kamraade, seda nõndanimetatud «esimest kompaniid»... mehi, kellele on nende lõppjaam juba saabunud.

Ja just siis, kui ta seda otsustas, teadis ta selgesti, et hiljutine rahutus ning sihitusetunnegi oli vaid alateadlikust tungist seltsida tänasest päevast peale nende sõpradega, kes on oma võitlemised juba ära võidelnud, kes on oma ahastustest ammugi üle saanud. Täpselt nõnda — sinna ta pidigi minema! Näiteks kas või vana ja heasüdamlik Andres Koosa, see mõnus vatsakandja, lihav õllest ja rikas võlgadest! Eks tema, Joel Neegos, või ju pisimagi üksikasjalisuseni meelde tuletada, kuidas too vaene poiss aasta või paar tagasi suures ahastuses mööda sõpru ringi jookis, raha otsis, higistas, vajalikke summasid aga kuidagi kokku ei saanud — kasvult aina sirguvate protsentidegi tasumiseks. Vastikust ning häbitunnet sisendavad nutuluksatused, abitult voodiveerel kössi tõmbunud lihav kogu, lühike ja ühtlane nagu halvasti täidetud põhukott, märgadena vastu kramplikult lõdisevaid näovolte surutud jämedad sõrmed . . . Kui täiskasvanud mees tasakaalust välja langeb ja selliselt enesevalitsemise kaotab, võib ta äratada kaaslastes vaid halvakspanu ning põlgust, mõtles Joel Neegos veel tänagi, meenutades tookordseid kahjurõõmsaid nalju, mida nii ohtralt vaese karilejooksnu kohta lausuti. Siis vaatles ta süvenenult ja kaua kaasvõitleja Koosa edaspidiseidki elupäevi, nähes kõikjal vaid pikaldast ning järjekindlat kohanemist, alistuvat leppimist ka sellega, et enamik endistest sõpradest ei tahtnud teda enam tunda, kõnelemata organisatsioonist, kust ta välja sülitati nagu kõlbmatu puuviljajäänus.

Ja Joel Neegos, põhjamineja, kehitas õlgu ning ütles:

«Noh, mis siis, peab ju elama . . . Pe-ab — ju — e-la-ma . . .»

Kui Joel Neegos Narvamäest üles läks, tuli talle vastu paar tuttavat — noored poisid, kes olid alles sama päeva hommikul eksamil käinud. Neil olevat vedanud, õpingu-

raamatutes ilutsesid *maxime'd*, nüüd olevat vaja veel mõningaid jooksvaid asju korda seada, et õigeks ajaks valmis saada. Jah, nad sõitvat juba minema — selge ots — milleks nad siin enam aega viidavad! Ja kui nad lõbusatena ning rõõmust säravatena edasi vatrasid, taipas Joel Neegos üsna pikkamisi, et need poisid on pärit temaga ühest linnast, peaaegu ühest ning samast rajoonistki. Ta meeleolu muutus kohe kadedaks, veidi vaenulikukski, ehkki selleks polnud põhjust, ja kui noored üliõpilased kippusid laskuma oma äsjaste eksamite üksikasjadesse, küsis ta juttu mujale juhtides:

«Nõnda et . . . kah pärnakad?»

«Kas sa's seda siiani ei teadnud?» hüüdsid poisid ja naersid rõkkavalt.

Joel Neegos muutus tusaseks, noogutas jumalagajätuks ja hakkas jälle minema. Ta mõtles samal ajal imelise valulisusega, et õigupoolest peaks ta ise samuti oma pakid kokku siduma ja Tartust lahkuma. Õde ootab, vanemad ootavad, needki, kes teda onuks hüüavad, ootavad ja mõtlevad kingitustele, mis ta võiks endaga kaasa viia. . . Hetkeks viirastusid talle rõsked segametsad, mida ta oli loendamatutel kordadel silmitsenud läbi vaguniakende, laudtasased lagendikud, mis paeluvad oma avarusega, korrapärasele ringjoonele sarnaneva silmapiiri ähmjas sinetus. Kas stiimrid on juba sadamasse sõitnud, tohutud raudhiiglased kaugete merede tagant? Ja et neist sentimentaalsusse kalduvatest mälestustest kiiresti vabaneda, tõmbas ta mütsi järsu liigutusega sügavale üle otsaesise, kiirustas sammu, naelutas pilgu ahastusliku teravusega nõlvakul seisva Peetri kiriku telliskivipunasele tornile.

Ülejäänud osa teest möödus jälle nagu unenäos: niisamasuguses viirastuslikus hajameelsuses, niisamasuguses tujukuses. Möödalibisevad majad, vähkpunased

omnibussid, veovoorimeeste laiad ning madalad vankrid, asfaltsillutise veider sarnasus hirmus laia nahkrihmaga, pikad heledad pilveribad kevadtaeva sinetuses. Jalakäijad, jalakäijad, jalakäijad, jalakäijad. Kaks poissi jooksid temast suure ajuga mööda, pakkusid värsket «Postimeest», reklaamisid selle uudisteküllust. Siis tuli rida kollaseks värvitud ühekordseid äärelinnamaju, ja kui polnud enam vaja edasi minna, kuna ta oli juba jõudnud sõber Koosa korteriakende kohale, viskas ta mantli hooletult käsivarrelt õlale, surus sõrme kellanupule ning ootas, kuulatades ettepoole kummardatud peaga.

Uks praotus, paks õmblejannast perenaine vaatas küsivalt üle prillide. Jah, noorhärra olevat kodus, noorhärra vist magavat, noorhärra olevat nimelt nii väsinud, et ta polevat saanud hommikul tubagi koristada. Ta läks ees, triibuline mõõdurihm ripakil üle õla, laiad puusad õõtsusid nagu õhupallid. Eeskoda oli tühi ja hämar, kaks ust viisid siit laiali — üks otse edasi, teine paremale. Lõhnas koide ja naftaliini järele.

Koputanud energiliselt uksele, astus Joel Neegos tillukesse tuppa, mis haaras teda otsemaid oma läppunud kuumusega. Esimesel hetkel ei näinud ta midagi, sest kogu ruum oli laest põrandani täis kibedat paberossisuitsu. Näis, nagu imbuks seda tumehallidest tapeetidest aiva juurde: üle vana mööblikolu, üle akendel seisvate lillepottide ja üle kahe suure ning määrdunud jalagi, mis toetusid harali aetuna raudvoodi madalale otsale. Koide- ning naftaliinilõhnale tuli nüüd juurde mädaneva higi hais, mille esiletungimist ei suutnud takistada tihe tubakasuitski. Ja ootamata tervitust, pööras voodis lebav mees oma paksu ning ümarat pead, viskas paberossiotsa põrandale ja ütles loiult:

«Ahaa . . . sina oled, sa Abessiinia kuningas, hohohoo! No teregem kah!»

Joel Neegos ängas lamajale käe, riputas mantli üle sohvaotsa, istus ratsa toolile. Samal hetkel, kui ta seda tegi, pidi ta korraga mõtlema millelegi, mis laguneb pikkamisi, samm-sammult, kõduneb nähtamatult. Andres Koosa, «eluaegne» õigusteadlane, tõusis nohisedes püsti, laskus aga kohe jälle tagasi voodiservale, kratsis end põue pistetud käega. Ta polnud enam noor, ei, ta näol võis juba selgesti märgata sügavaid kortse, mis ümbritsesid peene võrgustikuna nii suud kui silmanurki. Tal olid linavalged, hooletult üle pea heidetud juuksed, lühike ning jäme kael, pungituv kõht ja vedelad õlad ning käsivarred. Ta särk oli must, määrdunud, tolknes nagu tallukas. Kõik ta ümber oli pehme ja jõuetu nagu naisel, kelle noorus on juba ammu möödunud. Ja mingi kohutava, oblomovliku apaatsusega uut paberossi süüdates veeretas too laisk lihamass üle huulte jälle küsimuse, nii lõdva, et tekkis paratamatult tunne, nagu võiks see vormituna õhku rippuma jääda, jõudmata sihtkohta:

«Kust... sa... tuled?»

Joel Neegos vastas:

«Kodunt.»

«Nii-i... Kodunt...» ütles Andres Koosa.

Vaikus.

Jah, kõik siin oli nagu seisma jäänud, paigale tardunud, vettis, kogus hallitust. Ometi aga oli see mees alles mõni aasta tagasi elavana ringi seigelnud, teotsenud, oma rõõmsaid pidusid pidanud. Nõnda, nõnda, ta isegi muutub ehk kord selliseks, mõtles Joel Neegos ja tundis vastikut pööritust. Ta nägi laual raamatuid, loenguid, konspekte, vaatles neid nukralt. Ja kui voodilistuja ikka ühesuguse loidusega oma paberossikest imes, ei saanud ta teisiti, kui pidi küsima:

«Noh, kuidas sa siin siis elad, vanapoiss?»

Vaikus.

«Hästi . . . Mis seal's ikka . . .» vastati viimaks uniselt.

Joel Neegos, pööramata nüüdki pilku väikeselt töölaualt, päris edasi:

«Kas õpid juba eksamite vastu?»

«Ja-a-ah. . .»

Joel Neegos pistis käe taskusse, võttis sealt sigaretikarbi, tundis samas, et sõrmed on värisema hakanud. Millest? Kas mitte hirmust? Kui suits teravalt kopsudesse tungis, tõusis ta närvlikult ja vaatas veidi aega aknast möödamarssivaid ratsaväelasi. Ta küsis ivakese aja pärast, vahtides ikka veel tänavale:

«Nii et . . . lähed kindlasti proovima?»

Lihav mees vastas veidi elavnedes:

«Lähen küll. Muidugi lähen.»

Jälle — vaikus.

«Kaugel sa's juba oled? Kursus on korralikult läbi võetud?»

«Seda küll mitte. . . aga. . .»

«Nii. . .» ütles Joel Neegos. Ja päris jälle aiva tungivamaks muutuval häälel: «Selleni on's veel aega? Arvad, et suudad vajalikult ette valmistuda? Üks viimastest tähtpäevadest, mis?»

Kaasvõitleja Koosa kordas täpselt äsjaste sõnadega, just nagu ei viitsiks ta enam uut lausetki koostada:

«Ei. . . seda küll mitte . . . aga. . .»

«Tunahomme juba, eks ole?» ütles Joel Neegos ning puhkes korraga pilkavalt naerma.

Ja samuti muiates, ehkki ainult lihavate ning tömpide huultega, noogutas kaasvõitleja Koosa nõus olles:

«Tunahomme jah. . . õhtupoolikul.»

Vaikus. Joel Neegost vaevas ikka tunne, nagu viibiks ta mingi roiskuva eseme läheduses, nagu ähvardaks see roiskumine nakatuda temasse endassegi. Ja nagu lõhnaks kõik ümberringi pikaldasest hääbumisest, suremi-

sest. Va-na... kaar-di-vägi... jajah... ütles ta endamisi. Paks mees silitas kohutavalt venivate liigutustega läbi särgi pungituvat kõhtu, röhatas paaril korral, sülgas paberossiotsa jälle põrandale. Kuradi pihta, vana kaardivägi, jah... ütles Joel Neegos uuesti ning liigutas end pikkamisi. Ja osutades kuidagi mõttetult-mõttetult vana öökapikese poole, mis seisis sängi päitsis, lausus kaasvõitleja Koosa äkki ühegi üleminekuta, küllap vist omaenda mõtete jätkuna:

«Kuradi huvitav. Kui sa aega saad... loe kord. Perenaine kiitis kangesti ja tõi siia, mina hakkasin's... täna sorima. Tõmbab närvid pingule... Muuseas... mul oli jälle väike prassimine.»

Joel Neegos vaatles osutatud raamatut, võttis selle kättegi. «Verine kaelarätt, salapolitseinik Pinkertoni ülihuvitavad juhtumised. Ilmub kümnes andes. Iga anne kuus kopikat. Trükitud Tallinnas.» Leheküljed olid täis rasvaste sõrmede tuhme laike, kärbsesitta, pliiatsiga tehtud märkusi, vaimustusest nõretavaid, vigaseid. Kui juba selleni välja jõuda, siis ei maksa küll vist üldse enam eksamitest rääkida, mõtles ta nukralt. Mädanemine, mädanemine, mädanemine. Ja raamatu tagasi oma kohale visanud, pidi ta jälle küsima:

«Nii? Kus sa's prassisid?»

«Noh, kur-rat... kui ma seda isegi mäletaksin,» ütles Koosa ja naeratas jälle kuidagi abitult, ainult huultega. Ning seletas kohe edasi, pistes nüüd särgi alla ka teise käe: «Noh... nagu alati. Tegin kõvasti tööd ja just eksami eelõhtul hakkas pea valutama. Lihtsalt... suurest tuupimisest. Mõtlesin siis, et lähen õige korraks jalutama. Aga vihma hakkas tibistama. Ja astusin siis Novitski manu sisse. Et ootan natuke aega, kuni ilm jälle ilusaks läheb. Tellisin pudelit paar õlut. Aga vaat — ma olin kaua liiga kergel toidul ja seepärast hakkas see kiiresti

pähe. Jumala eest, ma räägin tõtt. Kaks purjus venelast hakkasid juttu ajama ja pärast lõime lauad ühte. Mis seal's enam. Mõni mitu päeva olin tagantjärele kohe päris haige.»

Joel Neegos küsis, vaadates nüüd sõbrale otse silmi: «Ja eksam? Läks muidugi vett vedama?»

Kaasvõitleja Koosa noogutas ükskõikselt:

«Läks küll. Aga... ega ma suuremat ei kahetsegi. Pärast kuulsin, et vana olevat hirmsasti pinninud. Niikuinii oleks ta mu läbi lennutanud. Ja nüüd, mil ma tahan tõsiselt tööd teha ja varsti lõpetada, pole kuigi tark libiseda. Jääb lihtsalt halb mulje. Pealegi veel... ma olen ju ikka soliidne härra, mitte aga mingi noor nolgike, keda... ei märgatagi.»

«Jah, seda nüüd küll,» noogutas Joel Neegos.

Paks mees sattus korraga hoogu. Jahmatamapaneva elavusega hakkas ta pikalt ja laialt oma tulevikukavatsusi seletama. Muidugi, see olevat nõnda, tarvis on õppejõudude ees endale vajalik reputatsioon luua, — hüüdis ta. Näiteks — mis siis, kui ta lõpetab küll varsti ülikooli, aga kui enamik professoritest suhtub temasse kui logelejasse või naljatilgasse, kellel puudub nii tõsidus kui väärikuski. Ja vastavad soovitused, atestatsioonid, ai-ai! Seepärast pooldavat ta isiklikult kas või paari lisasemestrit, mitte kunagi aga liiga pealiskaudset ettevalmistumist. Muide — hiljemalt tuleva aasta jõuluks jätvad ta selle neetud tuupimise seljataha, jah, varsti olevat sellega läbi, ta avavat oma kontori ja aidaa! raha jookseb nagu raba! Sellist suurt kava oli ta endas kandnud juba pikemat aega, ta rääkis sellest säärase innuga, et ta rasvavoltidesse uppuvad silmadki jälle korraks särama lõid. Kuid Joel Neegos teadis ometi kaljukindlalt, et see jutt on vaid lapsik endalohutus, hõre varjukate, mille taha saab peitu pugeda aeg-ajalt virguvate südametunnistuse-

piinade eest. Ning vaadates aina nukramaks muutudes põrandale, küsis ta alles hulga aja pärast, kui kaasvõitleja Koosa oli juba ammu tagasi langenud oma tavalisse apaatsusse:

«Aga kas sellele ettevalmistatavale eksamile minekuks pole ehk kahest päevast siiski vähe?»

Paks mees naeris kohmetult, lõi käega.

«Vähe?» ütles ta. «Noh ... armas sõber, ma ei ole ju enam poisike!»

Vaikus.

Ja mantli taas lahtiselt üle käsivarre visanud, pöördus Joel Neegos varsti minema; ta tundis järjest selgemini, et ta ei suuda siia enam silmapilkugi kauemaks jääda, seda mürgist õhku sisse hingata.

«Mädanemine ... mädanemine ...» pomises ta jälle ja sammus pikkamisi läbi naftaliinist lehkava eeskoja.

Ent ta ei jõudnud veel üle tänavagi, kui teda avatud õhuakna kaudu hüüti. Ta peatus, läks tagasi. Kaasvõitleja Koosa oli kardinad kõrvale lükanud ja naeratas süüdlasel ilmel. Tuul liigutas piklikke oleandrilehti, silitades nende teravikkudega üle ta paksu kaela. Joel Neegos küsis vaikselt:

«Noh, mis on ... vana sõber?»

«Kas sul ... ei leiduks ehk paar kroonikest ... Tasun ausasti ... nii kohe kui saan ...» vastas kaasvõitleja Koosa.

«Leidub küll, ole hea ...» ütles Joel Neegos ja ulatas toasolijale kaks lipendavat rahapaberit.

Ning jälle oli ta minemas, kui Andres Koosa uuesti hüüdis, sel korral juba hoopis elavamalt:

«Noh ... tänan väga, tänan väga! Ja ... muuseas ... kui kaugel sa ise juba oled? Mina küll ei viitsi enam kauem venitada. Tunahomme üks, septembri algul vähemalt kolm, detsembris samuti kolm. Noh, kõige hal-

vemal juhul jääb jaanuariks ainult... paar või kolm... noh... või neli väiksemat volaskit. Noh, servus, kamraad!»

«Hästi... servus...» ütles Joel Neegos.

Aken tõmmati naksatades kinni ja ta hakkas kohe edasi minema. Tuim ränkusetunne rinnus, mis oli teda vallutanud selles poolhämaras, puusärki meenutavas toakeses, hakkas pikkamisi lahkuma; ta mõtles väga asjalikult ning kainelt, et kui ta vastu ei seisa, võib ta samuti langeda sellesse lootusetusse kõdunemisõhkkonda, millest ta just praegu tuli. Läbiroostetanud tahtejõud, läbiroostetanud keha, vedelus kogu olemises, jälestav jõuetus nii hääles kui hingamises!

Meeleolu unenäoline katkendlikkus, ühinedes ajude liigse tundlikkusega, tõi ta vaimusilma ette pessimistlikke kujutelmasid omaenda tulevikust, sellest, millisena ta võiks küll esineda paari aasta pärast. Ja kuna talle äkki meenus, et kaasvõitleja Koosaga ühes majas elab ju veel teisigi tuttavaid, pöördus ta kohe tuldud teed tagasi, surus sõrme jälle tumepruunile kellanupule, ootas miskipärast rahutuks muutudes.

Perenaine vaatas teda hetke pärast imestunult üle prillide. Joel Neegos ütles vabandavalt muiates:

«Andke andeks, proua. Õieti oli mul suurem asjaõiendus teie ülemise korra meeste juures. Või on nad ehk välja läinud?»

«Päise päeva ajal? Kuhu?» küsis perenaine omakorda ja tõmbas suu sõbralikule naeratusele.

Need, kelle juurde Joel Neegos nüüd mööda järsku pööningutreppi üles ronis, olid Endel Ots, teoloog, ja Hermann Lall, majandusteadlane. Nad mõlemad olid alles aasta tagasi kuulunud Eesti Üliõpilaste Seltsi, jäid sealt kõrvale samuti protestiminevate vekslite pärast, polnud aga siiski veel langenud sellisele degeneratsiooni-

astmele nagu nende kommilitoon, kaasvõitleja Koosa. Nad julgesid veel nii siin kui seal ringi liikuda, ei läinud küll enam kunagi kaugemale teistest omataolistest, armastasid sagedasti vanduda ning manada endisi sõpru, kes neid enam ei tunnistanud, nimetades neid kord karjeristideks, kord «sõpruskonna reetjateks». Nad moodustasid midagi keskmist ühelt poolt kaasvõitleja Koosa ning viimase sõprade ja teiselt poolt Jaan Madissoni, Änilase, Kingsepa, Matsi ja notar Ollino vahel. Õieti aga oli see küll täiesti ükskõik, sest vahe seisis ju ainult selles, kui sügavale on see või teine juba libisenud. Ning surudes end lõõtsutades üles mööda järske astmeid, mis viisid räpasesse pööningupimedusse, mõtles Joel Neegos endamisi, et küllap väikesel küürakal oli ennist õigus — selle nõndanimetatud vana kaardiväe ridadesse kuulujaist suudavad pinnale jääda vaid vähesed... üp-ris vä-he-sed!

Juba kohe, kui ta ukse juurde jõudis, ukse juurde, mida võis hämaruses ainult vaevu seletada, kuulis ta vihaseid hääli, mis näisid omavahel tülitsevat. Ent niipea kui ta koputas, jäi toas kohe vaikseks. Keegi oleks nagu midagi hõiganud, ja ta surus lingi alla. Uks oli lahti. Ruum, kuhu ta astus, paistis talle nüüd vastu kogu oma hämarusega, pikk ning madal, meenutades kitsavõitu kasti, mille ühte otsa on raiutud avaus valguse tarvis.

Joel Neegos teretas, viipas koduselt käega, riputas mantli ning mütsi suure raudnaela otsa. Üks toasviibijatest pikutas voodis, teine istus lauakese juures, jalg põlvele heidetud, pea käe najal. Ja see, kes lamas voodis, hõikas rõõmsalt, just nagu oleks sõbra tulek päästnud ta millestki väga ebameeldivast:

«Tere, tere jah!»

Laua juures konutaja osutas terava ning pikliku kuklaga vana sohvatüki poole:

«Istu, ole lahke.»

Joel Neegos nõjatus seljaga vastu ragisevat leeni, pühkis higi. Esimene, mis ta siin tundis, oli jälle toosama roiskumislehk, mis oli teda äsja kaasvõitleja Koosa pool üllatanud. Ärklikambri seinad olid rõsked, hallitanud, tapeediräbalate alt vahtisid vastu paljad lauad, õhk haises ka siin tubakasuitsust, mustadest jalgadest, rõivastesse nõrgunud higist. See, kes istus laua veeres, oli pikakasvuline, veidi loidude näojoontega tugev mees, umbes kahekümne kaheksa aastane, säpru hoiduvate mustade juustega ja kitsa pealuuga. Teine käsi rippus üle toolikorju, tugevad pruunid sõrmed harali, vasak jalg oli viltu põrandale ulatatud, kõrgete põsenukkidega nägu punetas ärritusest või pahameelest. Joel Neegos küsis, libistades pilku mööda tuba edasi-tagasi:

«Noh, mis te siin lärmasite?»

Väikese kehaga kuid seda tugevamate lihastega poiss, usuteadlane Ots, vastas kiiresti:

«Omavahel üteldud — mitte midagi. Lugesin praegu armsale toanaabrile ette vastsemaid uudiseid Hitlerist ja Saksamaa uutest suundadest. Ta läks ägedaks. Sa ju tunned teda — niisugune tulihing. Ma olen talle mitmel korral üteldnud, et ühele õigele kommersandile ei passi kuidagi äkiline iseloom. Aga mine talle rääkima . . .!»

«Soo . . . või nii . . .» ütles Joel Neegos, ehkki ta aimas, et lugu polnud just selline.

Ja majandusteadlane Lall kärkiski juba vihaselt:

«Pea lõuad! Mis sa, lojus, veel vigurdad! Tu-le-va-ne . . . õpetaja! Suli, aga mitte õpetaja! Ära kipu, lurjus, kantslisse, võta puss ja mine metsavahele kõrisid lõikama!»

«Ära nüüd pahanda . . . armsake!» hüüdis kaasvõitleja Ots ja ajas huuled koomiliselt torru.

Kaasvõitleja Lall ütles:

«Jumala eest... missugune siga sa siiski oled!»

Kaasvõitleja Ots kordas jälle:

«Palun... palun! Ära nüüd pahanda ometi, armsake...»

Istuti hetk aega vaikides, pinevalt. Joel Neegos sulges silmad ja tundis kohutavat igavust, mis ähvardas jälle umbseks meeleheiteks paisuda. Siis pöördus pikk majandusteadlane pahurana ta poole, kobas taskutes, ulatas talle kortsunud paberilipaka ning ütles, lüües rusikaga kurjalt vastu lauaserva:

«Niisugune... v-varas! Eks sa ole lahke ja vaata! Pandimaja pilet... minu hallile suveülikonnale. Ta kurat on selle lombardi viinud. Muidugi — ilma minu teadmata. Terve talv otsa polnud mul sellest aimugi ja alles täna, kui ma tahtsin seda selga panna, tuli ilmsiks. Kadunud! Läinud! Tuliuus ülikond, kurat võtaks! Ja oleks veel, et ta ütlekski kohe! Otsin ja otsin nagu vana loll, käin küsimas perenaiselt ja sorime viimasega kahekesi läbi isegi pööningunurgad. Loomulikult — mitte kui midagi. Ja alles nüüd ta siga otsib pileti taskust välja ja lükkab mulle nina alla. Jah, asi olevat nõnda, ta olevat selle vargatembu korda saatnud juba enne jõule, detsembris.»

«Jaanuaris, armsam, jaanuaris!» seletati voodist.

Kaasvõitleja Lall käratas:

«Pea lõuad, vana hagijas! Jaanuaris? Noh, kurat, olgu siis jaanuaris! Inimesel tuleb tuju viina juua, raha aga pole, ja mis siis muud kui varastama. Usuteadlane! Häbi! Jumala eest, ma ei imesta, kui see lurjus enam tänast päeva üle ei ela.»

«Sõber... sõbrake... ma ju rääkisin sulle, mis puhul ma seda tegin!» kostis jälle ajalehe varjust. «Sinu enda huvides, kiisu! Noh, ma võin ju sinulegi selle loo lähemalt ära jutustada, Joel,» pöördus usuteadlane Ots nüüd

külalise poole ja pajatas varjatud edevusega: «See juhtus nimelt üheteistkümnendal jaanuaril, selsamal saatuslikul päeval, kui meie ühine vend issandas oli parajasti õiendamas üht oma harvadest eksamitest. Üle kahe või kolme aasta ... jälle kord. Ja sa võid ette kujutada, Joel, missugune hingeline ahastus mind haaras, kui seesinane meie ühine vend issandas tuli tuisusel õhtupoolikul koju pika näoga ja lontis kõrvadega. «Läbi, mu talleke?» «Lä-bi!» Oh seda nukrust ja oh seda nuttu! Ei, nüüd ma eksisin, see juhtus hommikupoolikul, sest linna laenukassa Auriku tänaval oli parajasti veel avatud. Ja kui siis ikka see meie ühine ja armas vend issandas oli parajasti istumas ning mõtlemas ühes teatud kohas, ei suutnud ma enam kauem vastu pidada, nutsin suure häälega ja sammusin pandimaja poole, pamp kaenlas. Usu, Joel, saba oli suur. Aga ma kannatasin mehiselt kuni lõpuni ja võisin siis poodi minna ja tuua sealt oma õnnetule sõbrale nii viina kui limonaadikest. Nii vorsti kui leivakest. Nii korvi õlut, kui ... kui ... pool kilo kohvi ja ühe suure konjaki. Nõndaks oli see lugu, armsad härrad. Ja nüüd ... visake kividega. Siin mina seisan ja teisiti mina mitte ei võinud!»

Kaasvõitleja Lall pomises läbi hammaste:

«Sa lojus ... heidad veel nalja!»

Teoloog Ots naeris, suu ammuli. Ja ütles viimaks, suutes jälle hinge tagasi tõmmata:

«Oh ei, ma ei naljata, ei naljata. Aga kas sa mäletad veel, armas hing, kuidas sa katsusid sel korral kõigest jõust nii teha, et mu kukkur aina kahaneks, aina kahaneks. Missuguse osavusega sa provotseerisid aina uusi ja uusi pudeleid. Mihukese hulga iga sorti santlaagreid sa siia kokku tirisid! Ja kui muud midagi enam ei aidanud, siis koputasid minu õrna südametunnistuse pihta isegi sellega, et katsusid mind nimetada lahkekäeliseks

kamraadiks, kelle auks võib püstigi tõusta ja põhjani juua. Isegi hurraa hüüdsid sa mulle vähemalt kümnel korral! Jajah, kas mäletad, armsam, nagu ütleb seda nii ilusasti üks suur kirjanik...?»

«Noh, kurat, ma mõtlesin ju, et sa omaenda rahaga laiutad!» seletas majandusteadlane Lall avameelselt.

«Seda ma mõistsin, seda ma mõistsin!» noogutas teoloog Ots tõsiselt.

«No mis kuradi pärast sa's hiljem mu õpperaamatud ja konspektid vanakraamiturule viisid?» küsis kaasvõitleja Lall vähe aja pärast.

«Aga prot-sen-did... kulla mees!» hüüdis teoloog Ots voodist laitva häälega.

Joel Neegos küsis tahtmatult muiates:

«Nii et sind on siis päris paljaks tehtud?»

«Täitsa! Ime veel, et see Rummu Jüri mul magamise ajal pesu seljast ei kiskunud ja maha ei müünud!» siunas Hermann Lall ja sülgas südametäiega.

Usuteadlane Ots naeris jälle suud ammuli ajades, oli ise ikka oma vembu üle edev, seletas jälle pikemalt:

«Palun, kallis sõber, miks sa mind ikka nii tigedasti laimata katsud! Oli mul üldse mõnda muud väljapääsu...? Pane nüüd ise hoolega tähele! Viina ja suupisted ma kulutasin sinu peale, ülikond oli sinu oma, kui pandimaja-mehed oleksid selle oksjonile lasknud, oleksid sina sellest ilma jäänud. Ütle siis, palun, kelle poole ma pidin pöörduma, et seda õilsat tehingut siiani korras hoida? Loomulikult sinu enda poole. Ma ju niikuinii teadsin, et sul säärase ülearuse prahiga nagu raamatud ja muu puhtteaduslik materjal pole enam mitte midagi peale hakata. Igatahes võiksid sa sõimamise asemel mulle tänulik olla: ülikond on hästi alal hoitud, kõigi eeskirjade järgi, nii et isegi koi selle voltide vahel pesitseda ei julge, vastav dokument lebab üllas rahus sinu

ees laual, pole vaja midagi muud kui kunagi edaspidi sisse astuda ja komps kaenlasse võtta. Nüüd aga, mil meile on külaline tulnud, palun lõpetagem see jutt. Säh, siin on sulle üks sinikael. Löö sirgeks ja too midagi ... joodavat. Semestri lõpu puhuks või umbes nõnda. Nõus, eks ole?»

«Mis ma sulle, teeröövlile, ikka teha saan!» ütles majandusteadlane Lall, võttis raha ja tõusis kärmesti.

Joel Neegos seadis end paremini istuma ja mõtles jälle nukral meelel:

«Vana kaardivägi ... Jah ... vana kaardivägi.»

TEISI KAARDIVÄELASI

Umbes pool tundi hiljem ruttas Joel Neegos kikivarbail läbi hoovi, hoidus ettevaatlikult vastu seina, et teda aknast ei nähtaks, ja lipsas läbi tasa avaneva jalgvärava tänavale. Kui ta hetkeks kuulama jäi, ulatus ta kõrvu üsna selge laulujorin, mitmehääleline, korratu. Issand jumal, halasta, kuidas see kõik juhtub küll ammutuntud šablooni järgi, ikka nõnda, nagu see on juhtunud juba aastaid ja nagu see juhtub kindlasti tulevikuski! Kellelgi on parajasti veidi raha, keegi teine läheb poodi, keegi kolmas lippab jooksujalu kõrtsi viina järele, sõbrad kogunevad ükshaaval nagu kaarnad roiskumislõhna peale... Või nagu näljased koerad, kes haistavad saaki juba kauge maa tagant... Aeg? Pole tähtis! Koht? Pole tähtis! Mis saab homme, tunahomme, ületunahomme, sõnaga — mis saab tulevikus? Pole tähtis! Ja pikkamisi libisetakse aiva sügavamale, aiva sügavamale, aiva

sügavamale, kuni õpperaamatud asenduvad viimaks pinkertoni-lugudega, tahtejõud minnalaskmisega, väline distsipliin boheemitseva lohakusega. Veel kunagi siiani polnud ta enda ümber nii selgesti tundnud seisvate roiskvete lõhna kui täna, mil ta teadis, et ta isegi on paratamatult selle voogudesse vajumas. Ja just nagu võiks talle tema olukorras saatuslikuks muutuda isegi siinses linnajaos viibimine, tegi ta otsuseks nüüd kohe minema hakata, siit lahkuda, siia iialgi mitte enam tagasi tulla!

Ent samal ajal liigutas temas ometi teinegi tung, — tung astuda veelgi lähemale kõigele sellele, mis ootas tulevikus ka teda ennast. Nii, — maksab tal siis üldse enam silmi kinni pigistada ja sõrmi kõrvu toppida, et mitte näha, et mitte kuulda. Muide — kõike seda, mis ta täna valvsaks tegi, oli ta vaadelnud juba varemgi korduvalt, alati aga liiga pealiskaudselt, et taibata asjade ja olukordade tõelist iseloomu. Ja hajameelselt mantli selga tõmmanud, ehkki üle tänavate paistis ikka ühesugune ere kevadpäike, suundus ta mööda Peetri tänavat veelgi kaugemale kasarmute poole, kuni peatus viimaks tillukese aiamajakese ees, mille avatud akna kaudu kostis talle jälle kõrvu rõõmsalt lärmitsevaid hääli.

Ta avas madala pulkvärava, läks nüüd edasi mööda kevadiselt lõhnavat mullast teed, nägi endast vasakul helerohelisi murutuuste. Noored kastanid sirutasid püsti oma suuri ning vaiguseid pungi, kõik pakatas, kõik idanes. Kõver ätt kaevas suure hooga läikivat musta mulda, kohendades labidaga sõstrapõõsaste ümbrust, mida oli hiljuti väetatud. Joel Neegos ütles, meenutades oma isakodu, kus pidi praegu samuti käima kärsik valmistumine oodatava suve vastu:

«Jõudu, härra Raukas! Kenad ilmad, kas pole?»

«Annaks jumal, et aga nõnda edasi kestaks,» noogutas vana ja tõstis käe oma musta nokkmütsi juurde. «No tere ka teile endale, härra Neegos.»

Joel Neegos arvas:

«Noh, ega vihmgi praegu liiga ei teeks. Ma mõtlen nimelt niisugust parajat, sooja hoogu, nagu ...»

«Koerad sõid rohtu ... küllap seda ehk varsti tuleb,» arvas taat.

Mõeldes ikka veel oma äsjastele külaskäikudele vanade sõprade juurde, astus Joel Neegos majja. Tuli minna läbi köögi, kuna eesuks puudus; tuli perenaiselegi tere öelda; tuli jälle paar sõna kodust juttu vesta, sest inimesed olid siin südamlikud ja oskasid oma allüürnikkudele kui ka nende tuttavatele lähedale tulla. Siis koputas ta ettevaatlikult viltu ning kiiva kiskunud vaheuksele, avas selle ja astus õige väikesesse kuid mugavasse toakesse, kus käis nähtavasti kibe õppetund, sest Saar-Eerik, lohmakas filoloog, oli parajasti ametis kolme gümnasistiga, seletades neile lootusetul ilmel mingit saksakeelset lausevormi.

Et sõpra selle töös mitte segada, tahtis ta temast kohe kikivarbail mööda minna.

Kuid tunniandja lausus keelates:

«Oota nüüd, oota! Vestleme pisut.»

«Sul on ju ... tegemist,» ütles Joel Neegos.

«Pole midagi! Need oinad võivad ka väga hästi jalga lasta. Niikuinii saavad nad oma kärnase kroonikese eest küllalt juba!» vastas filoloog naerdes. «Noh, poisid — marss! Tehke see küsimus endale selgeks ja tulge kesknädalal tagasi!» sõnas ta kohe ka õpilaste endi poole.

Gümnasistid lahkusid; nad jäid kahekesi.

Ja jändrik filoloog seletas nüüd halvakspaneva muigega, sirutades roidunult oma suuri maamehe-käsivarsi:

«Ehh, kurat ja põrgu teda võtaks, seda niisugust elu! Et vanamees, va puupea, ei jõudnud ennast ja oma talunatukest vähemalt veel nii kaua vee peal hoida, kuni ma oleksin oma stuudiumiga valmis saanud. Nüüd — anna tunde! Nüüd — mängi repetiitorit! Ptüi, ptüi ja ... ptüi! Nagu mõni vana bonne, tõepoolest. Ma olen endale juba mitu korda peapesu teinud ... nimelt selle eest, et aastat kolm või neli tagasi ei saanud veidi korralikumalt laiska liigutatud. Kujuta ette — neli tundi nädalas, ehk teiste sõnadega — neli või viis krooni seitsme päeva peale. Noh, istu ometi, ole lahke.»

Joel Neegos nõjatus vastu vana tammepuust kirjutuslauda, vaatas sedagi vana sõpra-kaardiväelast enam tähelepanelikumalt. Selle silmavalged olid punased, soonelised, pupillid tuhmid, hallivõitu, nagu luitunud või pleekinud. Jah, polnud kahtlust — vaatamata oma raskele seisukorrale oli see mees kindlasti alles hiljuti kõvasti lõbutsenud, — kas mitte ühes tema endaga viimaks? Ja ta küsis, pööramata ikka veel pilku sõbra pondunud, vananema hakkavatelt põskedelt:

«Sa oled vist jälle tugeva plahvatuse üle elanud?»

«Mhh ... ! Ju ma sinu enda kulu ja kirjadega seal puristasin!» vastas Saar-Eerik, surudes sõrmeotstega meelekohti.

Joel Neegos punastas sügavalt. Ta ei teadnud küll ise, mispärast, aga seda selgemini tundis ta kuuma verelainet läbi põskede uhtuvat, kuklanigi ulatuvat, kõike näos kuumalt hõõguma panevat. Et sellele ebameeldivale jutule lühikest lõppu teha, lausus ta ükskõiksust teeseldes:

«Nojah ... Seda ma tean. Kas need seal ... mängivad jälle?»

Ta osutas käega valgele vaheuksele, mille pragudest imbus tuppa peeni suitsuniresid.

«Muidugi... See on ju nende amet,» vastas tunniandja.

Imeti sigarette, vaadati teineteisele otsa. Joel Neegos tundis tülpimust ja veidi nagu vaenulikkustki. Ukse taga vannuti, hõigati üksikuid sõnu, naerdi möirates. Noh, mis siis, et eksamisesoon on saabunud, küllap juba lolle leidub, kes kipuvad sedagi arvestama. Vana kaardivägi ei hooli millestki, vana kaardivägi elab omaenda elu, iseseisvat, lustakat, kas või häbematutki! — näis kõik siin ütlevat, irvitavat, lausa üleolevalt mõnitavat. Ja Joel Neegos, naeratades äkki kuidagi süüdlaselt-haledalt, näitas kõrvaltoa poole ning ütles:

«Hea küll... Lähme kah sinna.»

Mindigi. Neli meest istusid vestiväel ümber pikliku laua, näod õhetamas, kaardid lihavate sõrmede vahel. Nagu kaasvõitleja Koosa ja Lalli ning Otsa pool, nõnda võis siingi ainult vaevu-vaevu seletada vastasseina: nii paks suits ühendas põrandat laega. Teretati väljasirutatud kätega, näriti paberosse, veeretati neid keelega ühest suunurgast teise. Ja jälle kostis aknast uulitsale otsekui kärsitu haukumine, sõbralikult kärkiv, kindlasti samuti laiutada tahtev, samuti edev, et vaadake ometi ja imetlege, mihukeste vempudega me veel hakkama saame!

«Viis!»

«Kuus!»

«Omal kuus!»

«Seitse!»

«Omal seitse!»

«Kaheksa!»

«Omal kaheksa!»

«Ruutu!» ütles kõhn, paljaksaetud peaga poiss, Kristjan Toll, keemik. Ja kui uue mänguga oli algust tehtud, viipas ta käega vabale toolile, noogutas Joel Neegosele

pead ja ütles: «Võta platsi, ära lase paluda! Näed, meie töö käib täie hooga. Juba hommikust saadik. Karu ja Tammik on võitnud oma kõvad õlled... Kontus, kuradi hani, sa teed jälle totrasti.»

Ta paarimees, keskmist kasvu, üsna ilmetu välimusega, kuid selle eest teravalt torkavate silmadega mees, vastas:

«Ära nüüd kisa... Pane parem e n n a s t tähele.»

Joel Neegos istus veidi aega Kristjan Tolli kõrval, jälgis tähelepanelikult mängu, vaevles aga ikka tülpimustunde käes ja tõusis viimaks hirmsa roidumusega, et end voodisse sirutada. Ta tundis oma keha nüüd väga väsinuna, just nagu oleks ta pikki tunde järjestikku töötanud, ühegi puhkuseta, pingutatult. Ta sulges silmad, tõstis käed pea alla, tundis kukla ning kaelaga halli väliteki karmust. Ja hetkekski vabanemata tollest rängast, ümarakslihvitud klaaskamakat meenutavast raskusest, mis täitis juba ärkamisest saadik ta kolpa, hakkas Joel Neegos hajameelselt kuulama habemikku, ammu kulunud sõnademängu, mida tarvitasid kaarte löövad sõbrad laua juures.

«Näe, sa kurat... sisse õõtsutas!» ütles Kristjan Toll.

Paarimees vastas vihaselt:

«Idioot, mis sa's luikasid!»

«Vala... vala... vala tõprale... poti papaga... otse silmade vahele!» hüüdis Karu, ahvi meenutav mees, kellel öeldi olevat nii pikad käed, et need lohisevat purjusoleku ajal otse mööda põrandat.

«Laiaks nagu liistakas... see sai nüüd... löödud!» ütles kaasvõitleja Tammik väga rahulikult.

Ja Karu, visates latsatades lauale uue kaardi, juubeldas väljakutsuvalt:

«Noh... möirga, Hiina... möirga, möirga, möirga, Hiina! Hõhõhõõ!»

Jälle — vaikus. Kaardid langesid lauale, ühes kaartidega mürtsatasid rusikadki; oldi hasardis, nagu oodati midagi. Soo, see oli läbi, nüüd loeti silmi. Neli, neli, seitse, kaheksateistkümmend, kakskümmend üheksa, kolmkümmend kolm, kolmkümmend kolm, kolmkümmend seitse ja nelikümmend kaheksa, nelikümmend kaheksa, nelikümmend kaheksa, viiskümmend üheksa... «Lehma võit!» ütles keegi ja naeris, küllap vist jälle Karu, see üks õnnelikkudest. Ja Kristjan Toll, pikk paljaspea, sai veel kord sõimata: «Lojus! Mängid kaarte nagu vana vihmavari. Häbi päris... sinuga paaris istuda!»

«Ei, sõber, ära ütle mulle lojus... Ma saan viimaks pahaseks,» ütles Kristjan Toll, ja raske oli taibata, kas ta räägib tõsiselt või heidab nalja.

Vaikiti jälle uniselt.

Jagati jälle kaarte.

Ja pakuti jälle:

«Viis!»

«Kuus!»

«Kuus omal!»

«Seitse!»

«Seitse omal!»

«Kaheksa!»

«Tee, kurask, kui sa nii ahnitsed!»

«Ja ma ütlen nüüd pada, poisid, ma ütlen — pada!»

Ja ikka kaardid latsatasid, latsatasid, latsatasid! Omapärased oskussõnad segunesid raskete suitsupilvedega; siingi lehkasid kellegi jalad; keegi üritas laulu ja teine sõimas teda kohe ogaraks leivalasnaks. Aga aeg-ajalt ulatus kuni voodini kergeid tuulehoogegi, ja siis virastus Joel Neegosele jälle juhuslikke pildikesi koduümbrusest, suurest ning puhtast lagendikust, merekaldast. Õigupoolest — mis pagana pärast ta sealt kümme aastat tagasi lahkuski? Tarvis oleks siit minema sõita,

minema sõita, minema sõita ... mõtles ta kohe edasi. Ja just siis, kui ta nii mõtles, pidi ta tahtmatult kuulama jääma, sest Karu, ise kaarte jagades, hakkas nüüd jutustama oma viimasest seiklusest.

«See oli kuradi lugu, jajah,» ütles poiss. «Kuradi lugu! Ja kui ma need saksad kätte saaksin, kes mulle selle viperuse mängisid, tõmbaksin ma neil põrsakestel naha lahti kuklast kuni ninajuureni. Ptüi, kurask, talitada nõnda vanema kaasvõitlejaga, kellel on seljataga peaaegu niisama palju semestreid kui mõnel molkusel eluaastaid. Ptüi, ma ütlen!»

Naerdi:

«Hõhõhõhõõ!»

Karu ütles:

«Jah, mökitage aga pealegi, hirnuge aga pealegi. Aga ma tahaksin teada, mis häält te ise oleksite teinud... minu nahas. Poti poiss kukkus ümber, vabanda väga. Õieti pole ma teile tervet seda lugu veel pajatanudki, sest esialgu oli mul väga häbi — sellepärast! Soo, kas aitab, igal on ju üheksa, mis? Nõndaks. Algas see kõik... nagu ikka ... kolme traditsioonilise õllega. Vana burš, nagu ma olen — minul on ju oma harjumused ja kombed. Laupäeva õhtu — kõlbab siis kuivalt koju kõmpida. Tuttavaid ei olnud, läksin üksi. «Segerlini». Vana saksik koht, noh, hehehee! Võtsin poti, võtsin teise, võtsin kolmanda. Mis? Viis? Noh, olgu siis kuus. Kuus jah, kurat! Kas sa ei kuule või! Noh, kui kell kolm lõi — arve ja minema. Aga just uksel tuleb vastu endine kommilitoon, va kena mees Meier. Polnud me ju teineteist üle hulga aja enam näinud, sest... mõlemad me jäime kõrvale ja tema sai Tallinna väikese näljakoha. «Tere!» «Tere, tere jah!» Seitse, kaheksa, ruutu ... kas said nüüd ...? Ja turgu tuleb kohe pada mamsel, et meesterahvad madinal kokku jookseksid, hohohoo! Noh, heake küll, vestleme nii-

sama ratsa ja ujume kohe välja. Hulgume... mööda Suurturgu. Aga nagu te teate, asub Suurturul üks vaikne ja tagasihoidlik lokaalike: endine «Novitski», endine «Pariis», praegune «Room». Astume sisse. Istume. No, poisid, pange tähele, ruutu daame näitab tagumikku. Ja nii see algas ja nii see läks. Tuttavaid jälle... nagu merd. Ja viimaks, mis te arvate, mis seal plaanitsetakse... hehehee? Et võtame vene valgetel lipu maha ja riputame anatoomikumi ette surnukeldri katusele. Mõeldud, tehtud — nagu öeldakse «Vagas Jenoveevas». Läheme. Mina täis nagu vana tinasoldat. Soo, sel korral vist saime mööda pükse...»

Loeti jälle silmi:

«Kakskümmend üks, kolmkümmend kaks, kolmkümmend kuus. Nelikümmend, nelikümmend, nelikümmend, viiskümmend üks ja kuuskümmend üks.»

Kristjan Toll ütles suurustledes:

«Jah, see sai lömakile löödud... See kukkus teil kükakile, poisid... see kukkus teil kükakile!»

«Mina, nagu ma juba märkisin, olin täis nagu tinasoldat,» ütles Karu. «Aga mis seegi tähendab, kui kuraas hästi vinklis seisab. Ja see seisis mul tõesti vinklis, seda te peate teadma. Varitseme nagu punanahad. Mina olin vanasti hea ronija. Ja nüüd ma ei saa isegi veel aru, kui olen juba venelaste rõdul. Lipp lööb ikka siia-sinna: mauhti, mauhti! Nagu maailmatu suur härjakeel... limpsab minu lagipead. Kangutan ja kangutan, nii et silmad tõusevad pungi nagu keedetud vähil, ja siis... kõmmdi! küljeli kividel tükkis lipuvardaga. Mis muud kui plagama. — Ei, pass, sel korral ma ei tee häältki. Karjuge aga, karjuge. — Jooksen nagu hull, hing kinni. Viimaks jõuan jumal teab missuguseid teid mööda Laia tänavasse ja kihutan Toome poole. Ma unustasin ju ütlemata, et venelased olid juba algusest saadik meil kannul.

Hirm... muudkui tõuseb, milleks ma häbenen seda ütelda. Ja mitte ei saanud teisiti kui tegin parajal kohal oma tiigrihüppe — otse mäeküljelt alla. Juhtus, kurask, järsk koht. Aga lipp oli mul ikka kaenlas nagu vana röövrüütli oda ja just see mind päästiski. Toksasin varrega vastu kivimüüri, ise aga kukkusin põlvili. Noh, kui oleksin näoga seda seina paitanud, ei ma istuks täna teps teiega, armsad seltsimehed. — Jah, selle kuninga ma litsun nüüd küll laiaks... oma risti Midriga. — Venelased kihutasid muidugi mööda, sest nad vaesed ei näinud, kuhu ma kadusin. Hiljem kogunesid mu naljakaaslased kokku ja nõnda lehviski varsti kolmevärviline plagu surnukeldri korstna küljes. — Poisid, meil on veel kaks vaja ja siis saab partii jälle täis. — Jah, lipu me viisime ikka sinna küll, kuhu me selle viia lubasime.»

Naerdi jälle:

«Hõhõhõõ!»

Joel Neegos mõtles endamisi:

«Pagana pihta... kuidas ta kelgib! Ise aga varsti juba kolmekümne-aastane mees...»

Tammik, too rahulik flegmaatik, nuuskas põrinal nina ja küsis:

«Noh, mis siis edasi sai...? Siiani ei peaks ju mitte mingi asi sulle vihastamiseks põhjust andma.»

«Mis... edasi... sai...» urises Karu. «Noh, edasi sai nõnda, et läksime suure hooga ühte väga tuntud konventi, mille mehed minuga kogu seda nalja kaasa tegid. See on ju loomulik — me pidime oma kordaminekut pühitsema. Kurat seda teab, mis seal küll sündis või oli, aga tagatipp kujunes niisuguseks, et ma leidsin enda hommikul... arvake, kust!»

Mäng katkestati, hüüti läbisegi:

«Noh, kust kohalt...? Kust kohalt, kuradi pihta... sa enda hommikul leidsid?»

Joel Neegos mõtles jälle, piiludes nüüd tüdinenult laugude vahelt:

«Küll aga praalib, küll aga praalib!»

Ja Karu ütles, lüües mürtsatades vastu lauanurka:

«V-val-gast!»

Korraga täitus tuba sellise möirgamisega, et Joel Neegose kõrvadel valus hakkas. Täisealised, enamikus lihavusele kalduvad mehed naersid pärani avatud suudega, käed taskutes, jalad kaugele laua alla sirutatud, seljad sirgetena vastu toolileent toetatud. Näis, nagu oleksid nad juba ammu tuttavad selle loo lõpuga ja nagu oleksid nad lasknud asjaosalist jutustada sellise detailsusega vaid narritamiseks. Noh, mis siis, et nalja saada, peab seda ju ise tegema, armastasid nad sagedasti öelda, suurustledes oma poisikeselikkude tempudega. Ja kulus enne tükk aega, kuni kaasvõitleja Karu sai jälle jutustama hakata, liialdatud tõsidusega, just nagu oleks tal kogu aeg pajatada midagi väga tähtsat, midagi ääretult olulist.

«Valgast jah,» ütles ta traagilise ilmega silmi pungitades. «Ja nimelt Valga jaamast. Ärkan üles sellest, et keegi mind raputab, teen silmad lahti, vaatan: konduktor. Raputab ja raputab, et kallis härra, ärgake nüüd ometi, rong sõidab varsti edasi Lätimaale. Ja vaat siis ma sain kohe aru, olgu küll, et mu pea lõhkus tuksuda nagu tulepaak. Laadisid, satikad, mu lihtsalt voorimehele, sõidutasid öisele Riia kiirrongile ja saatsid Tartust — padavai — minema. Noh, mis mul's enam parata, muudkui kõbisin vagunist välja ja hakkasin hommikut ootama. Kõige hullem aga oli see, et raha — nee! Ja õnn oli, et ma juhtusin videvikukamul üht tuttavat nime lugema: *Henrikson, vannutatud advokaat.* Helistasin üles: «Tere!» «Tere-tere!» Vaat nii ja sedasi ja nüüd muudkui avita mind hädast välja. Laenas — labidas tasugu talle kord

kõik minu võlad ja võlakesed! Noh, see ongi lõpp. Lõunaks sõitsin tagasi koju. Aga ... küllap te näete, et nii mõnigi mees kaotab kord mulle oma verise skalbi ... kui ma aga teada saaksin, kes just niisugune siga oli ... oma vanema kaasvõitleja vastu.»

Ning jälle — naerdi, naerdi:

«Hõhõhõhõõ!»

Joel Neegos tõusis istuli, ohkas. Milline hirmus monotoonsus, milline igavus, mihuke ... mõttetus! Ja miks küll märkab ta sellise elu rumalat otstarbetust alles nüüd, vähemalt kümneaastase hilinemisega, kui kõik ta elus on paratamatult purunemisele määratud! Ta sulges jälle silmad ja keegi oleks nagu tema läheduses rääkima hakanud, maheda, sõbralikult lohutava häälega: Jaan Madisson, tema ainus sõber. Siis ajas ta end taarudes püsti, surus mütsi pähe, käändus minekule.

«Sa... lähed juba ära?» küsis Kristjan Toll, ei vaadanud aga ta poolegi.

«Jah, lähen küll,» ütles Joel Neegos.

Ja kui ta juba ukse juurde jõudis, andis ta toasviibijatele edasi kutse õhtusele pidutsemisele:

«Ma tulin nimelt selleks, et teile väikest ettepanekut teha. Keegi mu tuttav korraldab olemise. Minu isiklikud sõbrad on ka... tema sõbrad. Eliisabeti tänav number see-ja-see. Tulete ju, kas jah? Maja on sama, kus mina vanasti elasin. Mäletate veel?»

«Nooh... miks mitte!» hüüti kooris.

«Ja võtke kaasa ka vana Koosa ... oma majalistega.»

Läbi kevadpäikesest sädeleva aia minnes pidi ta jälle tahtmatult kuulama hääli, mis esitasid lärmirikkalt oma pakkumisi:

«Viis!»

«Kuus!»

«Kuus omal!»

«Seitse!»

«Seitse omal!»

«Kaheksa!»

«Kaheksa omal!»

«Pass, tee kui tahad!»

«Ja nüüd tuleb ärtu! Poisid, nüüd tuleb ärtu!»

Joel Neegos pöördus mööda tänavat tagasi Peetri kiriku poole.

VIIES PEATÜKK

SELLEST, KES KANNATAB

Joel Neegos oli juba kohviku juurde jõudmas, kui ta tundis äkki kanget tahtmist täna veel kord kokku saada Jaan Madissoniga, oma ainsa sõbraga. Muidugi — ka see soov on tingitud kärsitusest, mille põhjustasid need neetud unenäod, mõtles ta pahuralt. Ta vaatas kella, nägi, et see polnud veel kuuski ja otsustas omnibussiga üles sõita. Kui ta ruttab ja liiga palju aega ei viida, on ta pool kaheksaks kindlasti tagasi, seega päris parajaks ajaks, mõtles ta. Ja vaevalt veerand tundi hiljem läkski ta kärmesti mööda kollast puutreppi üles, jõudis sõbra korteri ette ja tõmbas tugevasti pika sangaga uksekella, mille kõlin näis kohe läbivat kogu suurt maja.

Ta oli miskipärast kindel, et avama tuleb väike küürakas ise, ja kui ta ette ilmus siis süsimustade juustega ja sügavtumedate silmadega noor naine, kohmetus ta poisikeselikult ja tundis end punastavat. Ometi oli ta oma

sõbra õega tuttav juba üle paari aasta. Kuid neiu oli täna kuidagi eriliselt tõsine, näis murelikuna, unustas isegi oma alatise lahke naeratuse ja tervitas vaikides. Jah, vend olevat kodus, ta paluvat väga, aga ta arvavat siiski, et härra Neegosel tuleb ivake aega oodata.

Kuni Joel Neegos mantli varna riputas, seisis ta vaikides kõrval, pöördus siis minema ja juhtis külalise ruumikasse tuppa, mis oli sisustatud saalina. Ning osutades tohutu suurele moodsas stiilis sohvale, lausus ta pikkamisi, väriseval häälel:

«Palun istuge. Ma pean teid kohe üksi jätma. Loodedavasti ei hakka teil siin igav. Ma katsun igatahes nii ruttu kui võimalik tagasi olla.»

«Kas Jaan on ehk vannis?» küsis Joel Neegos, kuna ta tundis üpris hästi oma sõbra inglaslikke kombeid, pesta end üleni vahel mitu korda päeva jooksul.

Kuid preili Tooni vastas kohe kõrvale vaadates:

«Ei, tal on praegu . . . midagi muud ees.»

Joel Neegos jäi üksi. Ta oli nüüd hirmsasti väsinud. Nagu alati, nõnda oli tal tänagi siin imeliselt kodune olla, istuda, vahetevahel ajakirju sirvida, mis seisid hunnikus madalal tammelaual. Preili Madisson teenis keeleõpetajana kohalikus keskkoolis, oli enda jõudnud juba lühikese ajaga korralikult sisse seada, näis kogu hingega armastavat luksust ja mugavust. Kuid ometi ei tahtnud ta seda pakkuda endale isalt saadud raha eest, pidades lugu vaid sellest, mille muretsemiseks on vaeva näinud otseselt tema ise. Ja Joel Neegos, kes oli juba varem läbi käinud teisedki toad selles kenakeses korteris, mõtles endamisi, et küllap siin on mõnigi ese veel välja maksmata . . . Kõikjal võis aimata praktilist, veidi ehk liigagi põhjalikult kaalutlevat mõistust, head maitset, mis toetus otstarbekusele, hoolt, milles pahatihti avaldus naiselik pedantsus.

Joel Neegos süütas sigareti, nõjatus mugavasti vastu sohva seljatuge, toetas käed enda kõrvale, siledale mööbliriidele. Ta mõtles, et praegu oleks nii mõnus külјeli laskuda, käsi põse alla pista ja vaikselt lamada, midagi tegemata, millegi üle muretsemata. Lihtsalt — lebada, lebada, lebada, vaadata enda ees avarduvat ruumi, imeda oma sigaretikest, puhuda lae poole suuri suitsurõngaid. Tundide viisi, terveid päevi, nädalaid, kas või veel kauemini. Ja siis jõuaks ta kindlasti kuni absoluutse selguseni nii mõneski asjas, nii mõneski küsimuses. Imelisel kombel oli see lamamise ja selguselejõudmise idee olnud tema unistuseks juba lapsepõlvest peale, jah, nõnda see oli, aga ta elu oli kujunenud ikka kuidagi teisiti, kuidagi suure tormamise ning kihutamise tähe all. Ta sulges silmad ja püüdis kujutleda, kui palju oleks tal küll mõelda ning kaalutleda, plaanitseda ja järeldusi teha, tõesti — seda tal oleks. Ning ikka endasse suurte sõõmudega suitsu ahmides hakkas ta kohe jälle meelde tuletama oma äsjaseid külaskäike vanade kaasvõitlejate poole; ja neid kummalisi sümbolistikasse kalduvaid unenägusidki, mis olid teda vähe aega tagasi äkki mõjutama hakanud, viirastusi, mille meeleolud ja tunneteskaala kuulub kindlasti tõelisse ellu, ainult selle väikese vahega, et nende meeleolude ning tunnete väljenduslik külg kujuneb ikka allegooriliseks, pahupidiseks.

Uks klõpsatas; ta virgus kohe oma rammestusest, avas silmad ja nägi preili Toonit tagasi tuppa astuvat, sel korral juba veidi rõõmsama ilmega, nagu kosunumana. Ta ajas enda kärmesti sirgu, surus sigareti vastu tuhatoosi põhja, hüppas püsti oma alatise distsiplineeritud galantsusega. Ta terav pilk ütles talle kohe, et midagi on vahepeal muutunud, küllap vist paremuse poole kaldunud. Kui ta nõnda viisakana ette kallutus, ütles Tooni Madisson naeratades, tõmmudes põskedes jälle need

tillukesed lohukesed, mis olid Joel Neegosele meeldima hakanud juba nende esimesel kohtumisel.

«Jaan kutsub teid oma tuppa. Ta on nimelt... vähe haiglane. Aga nüüd on tal jälle palju parem, ja kui asi päris heaks läheb, siis me tuleme ehk ka teiega välja... kohvikusse. Jaan rääkis, et te olevat lubanud sinna sisse astuda.»

«Teab, teab juba minu loost!» mõtles Joel Neegos, ei tundnud aga sõbra vastu selle usalduse kuritarvitamise pärast pisimatki pahameelt. Oli koguni nagu kergemgi olla, nähes seda õrnpuhast tüdrukut vaatavat endale tagasihoidliku kaastundega... Ja ta ütles, püüdes ikka naeratada:

«Jah, ma p e a n sinna minema. Õieti ma ei kavatsenud teid tülitama tullagi, aga aeg oli varajane ja siis ma mõtlesin, et sõidan siiski korraks siia. Ja just seda ma ka lootsin, et te ehk minuga kaasa tulete.»

«Uskuge, ma olen teile tänulik. Mulle endalegi läheks ju ivake lahutust vaja,» ütles tüdruk ja läks ees.

Tuli läbi minna söögitoast, jõuti väiksesse ja väga lihtsalt sisustatud töö- ning elutuppa. Jaan Madisson pikutas voodis teki all ja katsus lõbusust teeselda, sellest ei tulnud aga midagi välja ning ta pühkis abitult üle otsaesise... Näis, nagu vaevleks ta praegu kange kuumuse käes. Joel Neegos märkas, et ta oli täiesti rõivais, ainult kuub puudus, isegi kingad olid tal jalas, mustad lakk-kingad, mille läikivad ninad tõusid lina lumivalgel helendusel esile õige kontrastselt, nagu silmadele valu tehes. Sõbra juuksed olid korratute salkadena üle otsaesise ja meelekohtade langenud ning kleepusid tihedasti vastu nahka, sest vaene mees oli nähtavasti higistanud. Ja äkki, enne kui ta sai veel tulijale kättki tervituseks vastu sirutada, kõverdus ta nägu nagu tugevast krambist, ta haaras kärme liigutusega jalakannast kinni

ja painutas oma küüraka keha nii kaugele taha, kui see veel vähegi võimalik oli.

Joel Neegos tundis oma südant erutuse pärast kloppima hakkavat, seisis sõnatult. Ta jälgis läbi kissis laugude sõbra ränka kannatust, sest ta aimas loomusunniliselt, et sel peab praegu kindlasti väga valus olema. Tuba täitis piinavana tunduv vaikus, raske, vaevaline, veidralt mõttetuna näiv, vägivaldne. Preili Tooni oli akna juurde läinud, muljus oma tillukesi käsi ja vahtis otse enda ette põrandale, kaks sügavat kurdu suu ümber. Ta ilme oli jälle väga tõsine, peaaegu ahastav, põsed, alles hetk tagasi naerulohukestest ilmestatud, näisid järsku kahvatama hakkavat. Küüraka huultelt kostis nüüd kestev oigamine, summutatud, värisev, haige looma ahastuslikku inisemist meenutav, mis tungis kuni hingepõhjani.

Joel Neegos oleks sõbralt meelsasti midagi küsinud, oleks tahtnud katsuda selle valu leevendada. Kuid samal ajal tundus talle, et iga sõna, mis ta võiks öelda, oleks ääretult mõttetu, hirmsasti üleliigne. Ligi üheksa aastat oli ta väikest küürakat näinud, sellega sagedasti iga päev kokku puutunud, polnud aga veel kunagi mõttele tulnud, et selle kehaline viletsus võib ka piina valmistada. Nüüd meenusid talle nii mõnedki juhud, mil vaene vigane oli kesk kõige lõbusamat jutuvestmist äkki tagasi kallutunud ja säärest kramplikult kinni haaranud, just nagu valmistuks ta ringutama. Ent mitte kunagi polnud ta kellelegi oma häda kaevanud, jah, ta oli kannatanud oma kannatamisi vaikides, hääletult. Oli nagu häbistavgi mõtelda, et tema, terve ning tugev mees, oli alles täna selle õnnetu inimese juuresolekul virisenud — mispärast? — vekslite pärast, mis kippusid protesti minema ja eemalejäämise pärast Tartu ülikooli arstiteaduskonnast, kus ta poleks niikuinii jõudnud kuni viljaka tööni!

«Uuuu... u-u-u-uu!» ümises küürakas, ja nüüd võis selgesti näha, kuidas ta kõrge laup sätendas higipisaraist. Ta põsed olid lohku vajunud, koltunud, kaetud tihedate kibrakestega, mis näisid aina süvenevat. Ja siis hakkas ta lakkamatult värisema: esmalt käsi, mille sõrmed ta oli klammerdanud kingakannale, siis põlvest kõverdunud jalg, viimaks kogu kehagi, tugevasti, hoogude kaupa. Jälle kostis ta pooleni lahti vajunud suust inetu hingesööbiv kõla: «Uuuu-uu-u-u-uu! Uuuu!»

«Kas sul... kas sul on väga valus... vennas...?» suutis Joel Neegos viimaks küsida ja märkas alles nüüd, et ta hoidis kätt ikka veel tervituseks ettesirutatuna.

Kuid küürakas vastas vaid ühe ning samaga:

«Uuuu! Uuu-uu-u!»

Joel Neegos laskis pea longu, pigistas sõrmed rusikaks, tundis küüsi peolihasse lõikavat. Ta mõtles, et ta peaks vargsi minema hiilima, tasa-tasa lahkuma, sest näha selle alati muretust teeskleva inimese hirmsaid kannatusi — kas see polnud sama kui tungida tema suurimasse saladusse? Kuid ta teadis samal ajal loomusunniliselt, et nõndagi ei tuleks see välja kuigi mõistlikult, pigemini küll ebasündsalt, inetult. Ta neelatas, tundis midagi kurku tõusvat; mõtles endamisi, et kui see hirmus pinge küüraka kehas ei vähene, ei suuda ta kindlasti kauem välja kannatada, jah, ta peab samuti näo kätesse suruma, samuti ahastama hakkama. Ja ta seisis, seisis, seisis liikumatult, märgates nagu läbi määratu hiiglaluubi, kuidas voodil vähkreja nägu moondus iga hetke jooksul, kõverdudes kohutavatest krampidest.

Viimaks kuulis ta sõbra ulumisse segunevat tagasisurutud nuuksumist. Kohe meenus talle akna juures seisev tüdruk, ja kärmesti pead pöörates, endamisi alateadlikult rõõmus, et ta võib nüüd kõrvale vaadata, nägi ta

Toonit lohutamatult nutvat. Neiu oli ettepoole küüru tõmbunud, kõigutas oma tüsedusele kalduvat ülakeha kuidagi vaikselt, vanainimeselikult edasi-tagasi, ja pisarad valgusid suurte tilkadena läbi tihedasti näole surutud sõrmede. Tas oli midagi nii abitut ja nii kurba, et Joel Neegos tundis kohe loomusunnilist vajadust tema juurde astuda, teda kuidagi trööstida. Alles nüüd tuli talle arst meelde ja ta ütles oma mõtte tüdrukulegi, silitades selle küünarnukki:

«Aga arst? Armas aeg, miks siis seda ei ole siia kutsutud? Ma . . . helistan kohe!»

Tooni Madisson vastas ivakese aja pärast läbi üha hüsteerilisemaks muutuvate luksatuste:

«Ei . . . varsti peaks see üle minema . . . Ei, ei . . . palun mitte.»

Joel Neegos ütles sosinal:

«Kuidas arvate. Teie ise teate ju kõige paremini. Nüüd aga minge . . . saali. Ma jään siia.»

«Ei, ei, pole tarvis. . . ma olen sellega ju harjunud. . . Iga päev. . . pean nägema ta piina. . .» seletas neiu vaprana oma kohal püsides.

Tooni Madisson sai viimaks nutuhoost võitu, hakkas abitult pisaraid kuivatama. Kuid ta ei julgenud ikka veel voodi poole vaadata. Väike küürakas lamas nüüd ristselili känkrasse surutud vaibal, endiselt pingul nagu ülestõmmatud vibu, ei oianud aga enam ja hingas senisest palju rahulikumalt. Väringi ta armetus kehakeses jäi pikkamisi nõrgemaks ega raputanud teda hiljutise ägedusega. Siis ajas ta silmad esimest korda lahti. Ja Joel Neegos nägi ta pilgus midagi sellist, mis võiks vast peegelduda looma pilgus, kes aimab end tapetavat: pupillid olid suurenenud ja näisid nüüd peaaegu mustad, sarvkile peened juussooned olid tublisti laienenud, moodustades tiheda punase võrgustiku, mis tundus vasti-

kuna. Kui ta hetkeks aknast sissepaistvasse valgusse käändus, võis selgesti näha seda vahakarvalist jumet, mis oli end vahamaskina ta näonahale surunud.

Korraga libises üle haige põskede nagu andestust paluv naeratus; ta vabastas kärmesti kanna, tõstis käe pea alla. Ta sõrmed olid praegugi veel valged suurest survest, neid agarasti liigutades katsus ta labakäes tekkinud tuimusest lahti saada; pupillid tõmbusid tagasi loomulikku suurusse. Tüdruk akna juures katsus end kärmesti korda seada, püüdes vargsi kõrvaldada oma näol olevaid nutujälgi. Joel Neegos, kes tundis, et ta peab midagi ütlema, küsis vaikselt:

«Kas sul on nüüd ... veidi parem, sõber?»

«Pole enam midagi... räägi aga nii valju kui tahad,» ütles küürakas ja püüdiski juba hästi lõbusana näida. Ja nõnda, nagu ta oli alles mõni tund tagasi Toomel istudes katsunud leevendada Joel Neegose murelikku meelt suure jutukusega, nõnda püüdis ta nüüd oma veidra piinlikkusetundegagi niisama suure jutukuse taha pugeda: «Jajah, räägi aga nii valju kui tahad! Muidugi. Mis sa siin sosistad ... just nagu surnu juures! Ei, jumal tänatud, asi pole kaugeltki nii hull. Ei mina kärva ... veel niipea... elan oma väikeste kõverate kontidega veel saja aastaseks ja vaatan, kuidas sa oma rasket kere maailmast läbi vead. Kui ma laps olin, siis vahel vanad inimesed teadsid rääkida, et see või too inimene olevat juba surnud, aga hing ei saavat siiski veel lõplikult kehast välja minna, sest just surmatunnil olevat teda kohutatud. Kas sina ka nii mõtled? Et muidu käiks ja ajaks üsna laia juttu, aga sõber Jaan on suremas ja viimaks ta hingeke jääb samuti ta vigaste kondikeste vahele kinni ega pääse kuidagi põrguteele asuma. Noh, nali naljaks, aga midagi erilist selles ju ei ole, selles ... valus. Seni on see juhtunud ikka vihma eel, oktoobris ... Nähtavasti on

see midagi jooksva taolist. Viimases gümnaasiumiklassis olles käisime me Pühajärvel... Ekskursiooniga... Ja seal ma sain hirmsasti külmetada. Ja sellest saadik hakkasingi ma selle tõve all kannatama. Ikka üle paari või kolme aastakese tuleb jälle tagasi ja paneb selja kord valutama. Ja see on kuradi moodi vastik valu, usu... sõber. Mitte just, et jumal teab kui tugev, aga... tuim ja just nagu puurib. Vaata... on ju vahel mõni niisugune haigus, mida ei maksaks haiguseks õieti nimetadagi, mis aga seda hullemini tüütab. Kas või hambavalu. Sa oled seda ju tundnud, eks ole? No olgu mis on, aga ennem ma kannatan parema meelega seda seljapakitsemist, mis mul tänagi oli, ennem kui ma peaksin tundma mõnd oma hammastest. Ja peale selle on veel midagi, mis mu õige närviliseks teevad — konnasilmad! Jaah, need juba on midagi, mis on loodud vist ainult selleks, et inimesi piinata. Tooni, kas sa oled siin?»

«Olen küll,» vastas neiu akna juurest.

Küürakas kohendas end, tõusis voodis istukile, tõstis jalad põrandale. Joel Neegos mõtles endamisi, et küllap see äsjamöödunud häda tuli vist väga järsku, et ta ei saanud mahti maha võtta poriseid kingigi, mis olid lina laiguliseks määrinud. Ikka valitses toas piinlikkus; oleks olnud vaja nagu millegi pärast häbi tunda; ja tüdruk, lahkudes nüüd oma kohalt, hakkas vaikides üht-teist korraldama.

Küürakas läks kušeti juurde ja istus selle veerele, küsides ilmse kohmetusega:

«Kas sul ei ole mulle sigaretti pakkuda?»

Joel Neegos otsis värisevate kätega taskutes, avas karbi, ulatas selle sõbrale. Ta seisis endiselt püsti ja keegi ei pannud seda tähele. Preili Tooni laotas vaiba segipaisatud voodile, tahtis nagu midagi öelda, sai aga miskipärast väga liigutatuks ja jooksis toast välja. Suit-

setati vaikides, närvlikult, suurte sõõmudega. Ja kulus veel hea tükike aega, enne kui küürakal viimaks meelde tuli lausuda:

«Noh, istu ometi, palun, mis sa seisad!»

Joel Neegos istus ta kõrvale. Talle meenus jälle hiljutine meeleheide oma majandusliku laostumise pärast, ja mida selgemini ta seda mäletas, seda piinlikum tal hakkas. Ja mehed Peetri tänava rajoonistki näisid oma hädadega naeruväärsetena, rumalatena. Armas jumal, kas võib üldse midagi maailmas võrrelda sellise viletsusega, nagu ta siin just praegu nägi . . .! Ka nood pimedad, keda ta oli südapäeval kohanud Toomel ja Lossi tänaval, võiksid end selle väikese küüraka kõrval õnnelikkudeks nimetada. Ta ise oli kogu oma senise elu mööda saatnud hea tervise juures, ta ei teadnud üldse siiani, mis on suured kannatused. Ent hiljutine kauakestnud üliväsimus oli muutnud ta närvid väga tundlikkudeks ja nüüd hakkasid need reageerima nagu raadioantennid kustumatutele elektrilainetele: talle näis korraga, nagu võiks ta endagi turjas midagi sellist sündimas olla, midagi sellist — karjumapanevalt piinarikast. Ja ta oli tõepoolest õnnelik, kui sõber uuesti rääkima hakkas, küllap vist jälle tahtmisest näidata end väga tervena.

«Noh . . . ega sa pole veel kellegagi kohanud — kellegagi neist vägevatest?» küsis Jaan Madisson ja tõstis jala ettevaatlikult põlvele. «Ma mõtlen nimelt neid vilistlasi ja teisi tuttavaid, kelle poole sa kavatsesid pöörduda. Üks asi on igatahes kindel, ja nimelt see, et kui sa saad veel t ä n a mõnele neist augu pähe rääkida, siis . . . on see ainus pääsetee. Jajah, ära sa muidugi veel norgu jää, aga ma arvan siiski, et tuleval nädalal on juba hilja. Sa tead ju isegi, ja seda nägid sa veel täna, kui suur on ka kõige lähema sõpruse hind esimesel halval päeval, mis sind tabab! Siis leitakse üles sinu kõige pisemadki

vead, puhutakse täis ja riputatakse suure kella külge — hoiatuseks ja hirmuks kõigile kaaskodanikkudele. Et olge head ja vaadake, olge lahked ja võtke arvesse! Et just niisugune suur siga ta oli, see Joel Neegos, mitte ivakestki parem ega halvem. Tuletatakse meelde kõik sinu omaaegsed tembud, ja just niisamuti, nagu neid seletati kord vaimukateks tudenginaljadeks, niisamuti seletatakse neid nüüd... kaabakatükkideks. Sellepärast — kui sa täna mõnelt tegelaselt konkreetse lubaduse kätte saaksid, siis poleks asi enam nii hull. Aga kui ehk juhtubki nii, et sul tõesti õnne ei ole, mis seal ikka! Kui sa ise vihmaussi kombel kokku ei lange, pole ka see veel... su hukatus. Lähed lihtsalt tagasi palke parvetama või saeveskisse laudu tõstma... või — ükskõik kuhu. Jõudu on sul selleks igatahes külluses. Mis sa siin vettid!»

Joel Neegos muigas liigutatult. Ta oli kogu aeg teadlik, missuguse tagamõttega sõber rääkis, teda õpetas. Aga ta tahtis kordki elus selle hea inimesega otsekohene olla. Ja asetanud käe küüraka soojale põlvele, kummardus ta veidi edasi ning ütles:

«Vaata... ma palun sind, vennas: ära enam varja, ära enam teeskle! Me pole ju kumbki enam lapsed. Mispärast sa siiani oma häda tõelist iseloomu minu ja teiste sõprade eest varjasid...?»

Küürakas tegi näo, nagu ei saaks ta sõbrast aru. Ta kortsutas kulme, võttis sigareti suust, koputas sellelt tuha, väärutas pead. Aga ta silmad olid siiski veel nagu hirmunud, valurikkad, polnud äsjastest kannatustest lõplikult kosuda suutnud. Ja ta häälgi polnud kuigi veenev, kui ta hetke pärast ütles:

«Mina? Mis asja ma varjan, mis asja ma teesklen? Usu, Joel, päris tõesti pole lugu minuga nii läbi, nagu sa paistad kujutlevat! Või mõtled sa, et ma oleksin pidanud selle tülika, aga tühise jooksva pärast, mis kordub pea-

legi ainult mitme aasta tagant, hädaldama hakkama ja inimestelt ning issandalt halastust ja kaastunnet paluma? Vaata, vennas, sa tahad mind siiski juba liiga virisejaks teha! Noh, nüüd on see kibe hoog möödas, ja päris kindlasti ei tule see tagasi ... enam niipea. Vahepeal võin ma aga siin toas kas või vengerkat vihtuda ... nii et kannad kuklasse käivad.»

Joel Neegos ütles:

«Andesta, aga sa oled tõesti nagu edev laps! Me oleme üheksa aastat läbi saanud nagu kunagi kõige paremad sõbrad, ometi oled sa osanud mu eest kuni tänaseni varjata, et see kehaline defekt sulle nii palju kannatusi valmistab. Jah, oled küll edev, — võta heaks või pane pahaks, oled tõesti edev!»

Küürakas püüdis kõike jälle naljaks pöörata ja hüüdis naerdes:

«Õige, õige, tunnistan, olen jah edev. Olen! Ja mispärast ma ei peaks seda ka olema? Rikka isa ainus poeg, iga mamma vaatab mulle nagu väimehele. Niisugune õnnelik olukord — see ajab ju edevaks tõsisemagi mehe, kes pükse kannab. Jajah, jajah, olen küll, olen küll edev.»

Joel Neegos vaikis, ei osanud enam midagi juurde lisada. Ta meel läks äkki kurvaks, ta süda hakkas valutama. Selles oli midagi traagilist, peaaegu nutma ajavat, säärases poisikeselikus teesklemises ja kramplikus lõbususes. Võib olla, et praegugi veel ehk puurib valu tolles hiiglasuures kühmus kahe kitsa õla vahel, võib-olla, võib-olla! Kuna oli kangesti piinlik nõnda vaikides oma sigaretti imeda, tõusis Joel Neegos viimaks pikkamisi, tegi tegemist akna juures, mille veerel valendas praegugi veel preili Tooni taskurätt, muljus seda imelises hardumuses sõrmedega. Ja ta ütles ivakese aja pärast, tulles tagasi kušeti juurde:

«Sa tahad ehk ümber riietuda? Ma ajaksin seni su õega juttu.»

«Seda ma tahan küll, aga ega sa mind oma juuresolekuga ei sega,» ütles küürakas. Ent ta lisas varsti, tõustes samuti: «Eks mine's pealegi.»

VEEL ÜHEST, KES KANNATAB

Kui Joel Neegos saali astus, seisis preili Tooni püsti laua juures ja sirvis hajameelse ilmega pildialbumit. Polnud kahtlust, et ta oli oodanud ja et ta oli vahepeal jälle nutnud — ta põsed olid praegugi veel pisaratest märjad, laud pondunud, silmavalged punased verepaisus laienenud soontevõrgust. Ja kogu ta olekus — ta hoiakus, ilmes, igas ta liigutuses — oli midagi väga abitut, peaaegu õnnetut, midagi sellist, mida Joel Neegos polnud samuti kunagi seni märganud, ehkki ta oli selles perekonnas üsna sagedane külaline.

Imelik küll, et maine viletsus ning kannatusrikkus hakkab talle avalduma just täna, päeval, mil ta isegi on viimaks seina veerde surutud, pikali langemas, mõtles ta nukralt. Talle näis, nagu oleks ta siiani rännanud oma rändamisi kinniste silmadega, olles tuttav vaid ühe eluraskusega — vaesusega, mille küünte vahelt ta oli tulnud ja mis varitseb teda nüüd uuesti veelgi ähvardavamana.

Ta ise oli alati tugevat ning sitket tervist omanud ja polnud end kunagi kujutleda suutnud haigete ning tõbiste seisukorda, nähes viimastest vaid väliseid vigu, vormilisi ebaõnnestumisi. Aga nüüd korraga mõistis ta kogu selgusega, milline hiiglahulk kannatusi valitses kogu nähtavat maailma... ka seal, kus ta polnud seda iialgi seni oletada teadnud. Jälle häiris teda haiglane võrdlus: ta närvikava on muutunud tundlikuks raadioantenniks, vastuvõtjaks, transformaatoriks, nõnda et tulevikus peab ta kannatama ühes nii mõnegi oma tuttava kannatusega, peab taluma piinu, kui taluvad seda need, kes seisavad talle lähedal!

Et varjata end vallanud erutust, hakkas ta kohe jälle uut sigaretti süütama. Ta oli nüüd täiesti kindel, et tüdruk tahab talle midagi öelda või jutustada; ta ootas kannatamatult. Võib-olla on need vajalikud teated sõbra kohta, selle haigushoogudest, tema viletsusest... püüdis ta kärsitult mõistatada. Ja ta suitsetas nii suurte sõõmudega, et pea hetkeks raskeks muutus ja silmad vett täis valgusid.

«Härra Neegos, nüüd te juhtusite küll halval ajal meile külla tulema,» ütles tüdruk viimaks tasakesi, nagu vabandust paludes. «Mul on... väga piinlik. Ja ometi paistis temaga siis juba täiesti korras olevat, kui ta teid kutsuda laskis.»

«Milleks, milleks ka teie veel niisugust naiivset juttu ajate!» hüüdis Joel Neegos. Ta tundis kanget vajadust teise kätest kinni haarata, neid pigistada. Kuid mitte nõnda, nagu haarab mees kinni naise kätest, ei, vaid nõnda, nagu võiks seda teha sõber sõbraga, vend õega. Aga ta ei julgenud seda — samal hetkel, kui ta nõnda mõtles, meenus talle proua Mitt, ta korteriperenaine, kelle ta oli alles äsja oma armukeseks teinud. Ja et end taltsutada, võttis ta sigareti suust ning hakkas seda

närvlikult tõmblevate sõrmedega kustutama, rakendades selleks toiminguks kogu oma tähelepanu. Tükikese aja pärast pomises ta vaikselt: «Jah, näete, preili Tooni, see jutt, mis te praegu ajate, on mulle isegi haavav. Ma mõtlesin seni, et ma olen siin vastu võetud nagu oma inimeseks ja nüüd korraga näen ma, mis asja te olete mu eest varjanud. Miks, palun?»

Tüdruk istus sohvale, muljus käed põlvede vahele, hammustas huult. Oli ilmne, et ta võitles jälle pealetikkuva nutuga. Joel Neegos küsis, lähenedes talle sammhaaval:

«Preili Tooni... ütelge mulle, olge head... kas see temaga sagedasti nõnda juhtub?»

Vaikus.

«Ütelge, palun!» kordas Joel Neegos.

Ja tüdruk vastas nüüd sosinal, piiludes vargsi vaheukse poole, kuna vile teistes tubades oli järsku vaikinud:

«Ta... ei taha. Jah, uskuge, see on sellest, et ta ei taha seda. Peale minu ei teadnud siin keegi tema valuhoogudest kui ka sellest, et ta üldse... kannatab. Nüüd teate veel teiegi. Vaadake — ta igatseb ju nii kangesti teistetaoline olla. Mu jumal, kui te aimaksite ainult, kuidas ta oma vigase keha pärast häbeneb, kuigi ta seda kellelegi välja ei näita. Isegi minu ees on tal alati piinlik, kui valuhood talle jälle peale tulevad ja kui ta neist valuhoogudest siis viimaks lahti saab.»

Vaikus.

Joel Neegos küsis väriseva häälega:

«See on tal... vist seljas?»

«Jah, seljas,» ütles tüdruk. «Ja siis võtab ta ikka teise käega oma jalast kinni ja püüab ennast kõigest jõust tagasi kallutada. Mul on vahel tunne, nagu peaks ta selle valuga võitlust, nagu katsuks valu teda edasi pai-

nutada ja nagu katsuks ta ise ennast tagasi painutada. Ja nagu oleks tal siis jälle hea olla, kui ta on valust üle saanud, kui see peab talle järele andma.»

Joel Neegos küsis, istudes nüüd tüdruku kõrvale, üsna selle lähedusse:

«Aga arstid — mis need ütlevad?»

Tooni Madisson kehitas õlgu.

«Mida ikka,» lausus ta viimaks. «Üks nii, teine teisiti. Närvid, lihaste ühekülgne liiga suur venitus ja jumal teab mis. Noh, ma arvan, et kui inimese selgroog on juba kõige nelja külje poole kõveraks kooldunud, kui rinnakorv edasi kumeraks vaob, turi aga aina kõrgemale tõuseb nagu ... nagu ... mingi hirmus kooljaluu ... siis pole enam millegi üle imestada, veel vähem nende valuhoogude üle. Issand jumal, ma ei taha seda enam vaadata, ma ei taha ... ma ... ei ... ta-ha ... !»

Joel Neegos istus nüüd vaikselt oma kohal ega julgenud enam üleski vaadata. Ja tüdruk ütles jälle, muljudes põlvedega vastamisi asetatud labakäsi:

«Ma ei tea, kas te mõistate mind, aga vahel võiksin ma tõesti karjuda, märatseda, kisendada nagu rattal. Kuidas tal higi iga kord, kui see temaga nõnda juhtub, mööda nägu aina voolab, voolab, voolab. Just nagu oleks keegi ta kõrist kinni võtnud ja pigistaks vahetpidamata, hirmsa jõuga, irvitades. Ja ta surub sellele jõule vastu, võitleb sellega, pingutab end viimase võimaluseni. Ja ... see ühetasane, pikk ümin ... ! See ... ü-min! Vaadake, ma ei usu mingisuguseid uduseid mõtete ja tunnete ülekandumisi, aga vahel võtab minus võimust kole ettekujutus, et nüüd-nüüd hakkan ma ka ise higiseks minema, et nüüd-nüüd pean ma temaga kaasa ümisema, et mu turi juba valutabki ja et ... kui ma samuti kohe käega oma kannast kinni ei haara, peab midagi sündima, midagi mu elus nurja minema. Ja vahel hakkaks mulle nagu

küürgi kasvama, kiiresti, hirmsa jõuga, nahka ja lihaseid kõrvale lükates... ja ma ei saa sinna midagi parata, ma ei saa selle vastu midagi teha! Niisugustel kordadel olen ma küll lähedal... hullumeelsusele... uskuge mind!»

«Ma usun seda, preili Tooni, usun, usun...» ütles Joel Neegos, kuidagi sisemiselt imestades, et midagi umbes niisugust oli ju ka tema ise ennist tundnud. Ja ta lisas kohe, võttes nüüd tüdruku käe oma jämedate sõrmede vahele: «Vaadake, minusse mõjus see asi seda rängemini, et ma seni midagi ei teadnud. Üht kui teist oleme me ju kõik ta juures tähele pannud, ja sedagi mõnel puhul, et ta käe laua alla pistab ja oma jalast kinni haarab. Aga meil polnud aimugi, et... niisugusel põhjusel. Vahest ju on, et kramp säärtesse lööb, kui kaua ühel kohal istutud saab...» lõpetas ta pisut lapsikult ja häbenes ka ise seda lapsikust.

«Jumal, kuidas ma ei taha seda enam näha... ei taha... ei ta-ha!» ütles tüdruk jälle.

Vaikus.

Kell oli juba seitse saamas ja Joel Neegos mõtles, et kui ta hilineda ei taha, peaks ta varsti minema hakkama. Ent tal puudus selleks pisimgi isu, jah, pigemini oleks ta tagasi koju läinud, pikali heitnud ja rahulikult magama jäänud. Ta toetas küünarnukid põlvedele, lõua peopesadele, labajalad varvastele, istudes nõnda tükk aega üsna liikumatult, nagu suur lind, kes on tukkuma jäänud. Ta oma õnnetus näis nüüd selliselt tühine ja väike, et ta ei tahtnud sellest enam mõeldagi. Muidugi — maksab siis üldse hädaldada ja halada igasuguste möödaminevate ebaõnnestumiste pärast, kui maailmas leidub külluses suuri, taevani kisendavaid kannatusi! Ta ütles, jäädes ikka endisse asendisse:

«Mis seal teha... Peab leppima.»

«Ma tean, et peab leppima!» ütles tüdruk. «Ja ärge saage minust valesti aru. Ma ei räägi seda ju sellepärast, et ma . . . tüdinema hakkan. Oh jumal . . . ei! Ma ei tea praegu, mis ma kõik teeksin, et talle ta hädas abiks olla. Aga mul on kahju temast endast . . . vennakesest. Olen ju temast peaaegu aasta vanem ja olen harjunud pidama end tema eest maast madalast just nagu vastutavaks, just nagu . . . emaks. Sest vaadake, ema pole meil ammugi enam . . . ainult isa. Ja vahel oleksin ma valmis ta hädadest tõesti suurema osa endale võtma, et aga . . . et aga . . . mitte näha teda nõnda vaevlemas . . .»

«Te olete siis . . . temast vanem?» küsis Joel Neegos mõttetult.

«Jah, ligi aasta,» vastas Tooni ja vaatas äkki vilksti silmanurkadest.

Joel Neegos ütles:

«See on siis nende valuhoogude pärast, et see paistab hoopis vastupidiselt. Ma olin seni kindel, et te olete temast üsna hea tüki noorem.» Ja istudes edasi ikka ühesuguses liikumatus asendis, küsis ta korraga: «Kui vana ta siis õieti on?»

«Kakskümmend seitse,» ütles tüdruk.

Joel Neegos mõtles kuidagi väga kiiresti, et seega on siis see nooruslikult sile, mustavereline piiga temast järel vaevalt paari aasta võrra. Ometi oli ta aja jooksul viimast kohtlema harjunud naiivse plikana, kellega vallatades võib lubada endale nii mõnegi rumaluse . . . nii mõnegi poisikeselikkuse. Ka see oli omataoline üllatus, jah, näis, nagu koosnekski tänane päev aina üllatustest, üllatustest, üllatustest! Ning ta kuulis nagu kustki väga kaugelt kostvat häält endale tasakesi jutustama hakkavat, esmalt veidi kobades, siis aga üha selgemini, üha lähemale tulles.

Tüdruk jätkas:

«Jah, vennas Jaan on minust aasta võrra noorem. Aga mina ei julgenud kooli lõpetamisest veel undki näha, kui tema juba viimases klassis istus. Ta oli hirmus andekas, nõnda nagu seda ikka esineb haigete ja ... defektidega inimeste juures. Kaheksateistkümne-aastaselt lõpetas ta juba gümnaasiumi, mina aga alles ... kahekümne ühesena. Ju me mõtlesime kõik, et kui ta vanemaks saab, ehk siis need halvad valuhood jäävad vähemaks. Aga ei jäänud. Muutusid veel sagedamakski. Enne kordusid nii umbes nädala või paari tagant, aga nüüd ... peaaegu iga päev. Ja seepärast ta siis jooma hakkaski. Te ju teate ometi, kuidas ta esimesed kaks aastat tööd tegi. Kindlasti oleks ta oma teaduskonna normaalajaga lõpetanud. Aga ta ei suutnud seda enam välja kannatada, ta ... kannatus katkes. Sest igasugustele rohtudele ja diagnoosidele vaatamata kasvas ta suur vaev aina piinavamaks, abi polnud aga loota enam mitte kuskiltki. Ja siis, kui ta jälle kord koju pühadevaheaega veetma tuli, ütles ta mulle naljatoonil, et nüüd tahtvat ta jääda ... passiivseks pealtvaatajaks. Ma ei taibanud esmalt, mis ta sellega mõtleb, aga varsti juba tulid sõnumid Tallinna, et Jaan olevat õpingutele käega löönud, halba seltskonda sattunud ega mõtlevatki enam loengutele. Kui ma talle kirjutasin, vastas ta ainult paari lausega ja ütles, et temataolised tegevat targasti, kui nad katsuvad oma päevakesi vähemalt kunstlikultki kergemaks muuta. Ja nüüd ma ... nüüd ma ... mõistan teda väga hästi.»

Joel Neegos ütles, mõeldes ikka veel tüdruku vanusest:

«Jah, ma mõistan teda samuti ...»

Vaikus.

Ja Tooni Madisson hakkas jälle vähe aja pärast rääkima:

«Kui palju ei ole ma ta elu üle järele mõtelnud. Üsna pisikese plika põlves olin ma väga usklik ja palvetasin igal õhtul ja nüüd ma tahaksin jälle palvetada, kui see vaid aitaks. Aga ma tean, et see ei aita ja sellepärast ma ei palveta. Ja siis olen ma vahel mõtelnud, et maailmas tuleks valu vähendada mõnel teisel teel. Ükskõik kuidas, aga — tuleks! Kui meil on mõni koer või kass ja kui see niiviisi vaevleks nagu minu vend praegu, siis peaksid kõik enam-vähem humaansed inimesed meid koletisteks, kui me sellele koerale või kassile lõppu ei tee. Kuid inimest, endale lähedalseisjatki, me ei saa aidata mitte kuidagi. Ei, ei, ärge mõtelge, et ma ... samuti tahaksin teha ... Aga ma mõtlen vahel, et arstid, selle asemel et niisugust valurikast olemist veel pikendada ja venitada, võiksid viimse retseptina soovitada kas või minupoolest ... enesetapmist. Jah, vaadake, ma tean, et see on lollus, aga ma usun, et igaüks minu asemel jõuaks samasugustele järeldustele. Ta oli alles, näete, niisugune poisike, kui ma tema häda juba nägema hakkasin, nüüd oleme me mõlemad täiskasvanud inimesed, ja ikka veel peab ta päevast päeva oma keha valu pärast kõveraks kiskuma, selle hirmsa valu käes ... vingerdama! Teate, niisugune olukord võib meeleheiteni viia ... tugevamategi närvidega inimese ...»

«Jah muidugi, teil on õigus,» ütles Joel Neegos.

Vaikiti jälle. Tooni Madisson istus nüüd samasuguses poosis nagu külalinegi — küünarnukid toetatud põlvedele, lõug peopesadele, labajalad varvastele. Näis, nagu oleks ta teist alateadlikult jäljendanud, tema mõjule alistunud. Päike paistis naabermaja lubjatud seinale, peegeldus ta juustele, ja Joel Neegos nägi, et need olid samuti peaaegu sinakasmustad, tihedad, veidi läikivadki. Kuna ta oli lühikesekasvuline ja tüsedusele kalduv, hoidus jakikaelus ihust eemale, jättes nähtavaks suure laigu

tõmmukat ihu, mis läks madalamal pikkamisi üle nooruslikult kumerateks rindadeks. Tüdruku kaelal oli paar punakat sündimislaiku, ja vasaku kõrva taga oli samuti üks selline, just nagu oleks teda sinna alles hiljuti kirglikult suudeldud. Ning vallutatud üha ebamäärasemaks muutuvast meeleolust, mis näis välja kasvavat hinges valitsevast otstarbetuse-tundest, pidi Joel Neegos korraga endalt küsima, et kellele küll see valminud naine praegu kuulub, keda ta küll armastab, kellel küll on õigus tema andumisvajadusele, küpsele, kesksuvisele... Siis ajas ta enda sirgu, nõjatas kukla vastu seina ja küsis veidi ärevaks muutudes:

«Ega väljatulek temale viimaks... midagi halba ei tee?»

«Ei, seda pole karta,» vastas tüdruk ja raputas pead. «Harilikult on ikka nõnda, et kui hoog õnnelikult mööda on, tunneb ta end väga hästi, võib olla, et paremini veel kui enne selle tulekut. Või... on teil vast oma minekuga liiga kiire?»

«Pole viga, küllap me jõuame,» ütles Joel Neegos. Ja kuna teda haaras järsku kange vajadus omaltki poolt midagi usaldada, nagu teisele mingit vastutasu pakkuda, lisas ta kohe: «Ma olen ju kah juba põhja jõudmas. Säärastel pole aga enam kuhugi kiire.»

Tüdruk vaatas teda jälle vilksti silmanurkadest. Küüraka haigushoost tekitatud ahastuslik meeleolu hakkas pikkamisi taanduma, andes maad enam kergematele kujutelmadele, enam igapäevsematele mõtetele. Kogu majas valitses selline vaikus, et Joel Neegosele meenus hetkeks moment allegoorilisest unenäost, mil ta oli nagu kodunt parajasti väljumas ja seisatas laternaposti juures, silmitsedes oma pilkaspimedat ümbrust. Ainult õige harva võis siia kuulda küüraka kompsivat edasi-tagasi käimist, manööverdavate vedurite tuututamist, paraad-

ukse klõmpsatavat paukumist, mis tekitas veidra tunde, nagu sulgeks mingi muinasjutuline hiigelloom oma päratuid lõualuid. Ja tõstes jalad sohvale ning tõmbudes selle patjade najale kassina kerra, ütles tüdruk üllatava otsekohesusega, mis meenutas Joel Neegosele kohe sõbra juttu praegusest noorpõlvest ja selle romantikavaesest maailmasuhtumisest.

«Te ärge mulle pahaseks saage, aga ma pean seda päris loomulikuks. Niisuguse eluga ei jõuta ju kunagi jumal teab kuhu välja. Või kui jõutakse, siis just nimelt ja ainult sinna, kuhu teiegi praegu. Mehine, tugev mees, aga kulutate end lihtsalt nagu ennasttäis alevipoiss. Te nägite ju ammugi, et õppimisest midagi välja ei tule, katsunud vähemalt mõnd ametitki vaadata. Sel ajal, kui teie keskkooli lõpetasite, ja palju hiljeminigi veel, võis leida üsna korralikke võimalusi.»

«Nojah, leidus ju küll,» pomises Joel Neegos tundes end äkki väga rumalana: kui ta hinges seni veel veidigi romantikat oli säilinud, siis nüüd sai seegi surmahoobi. Ta ei julgenud üleski vaadata. Jah, see oli nõnda, ta oli tõesti alateadlikult lootnud, et tema langus tekitab tüdruku hinges hella kaastunnet, ümbritseb tema kuju nagu luulelise oreooliga, põhjustab ehk vajaduse trööstida, hea olla. Ja nüüd, kus midagi sellist ei tulnud, kus talle öeldi pealegi selgelt ja asjalikult näkku, et ta on vaid iseloomutu inimene, pidi tal paratamatult häbi hakkama! Ja ta punastas sügavasti, kui tüdruk kohe jälle jätkas:

«Leidus... ju... küll! Näete, ütlete seda ka ise. Ja pealegi veel oleks just teietaoline mees pidanud aru õigel ajal pähe võtma. Ma olen alati austanud niisuguseid inimesi, kes on end ise oma kümne küüne abil üles töötanud, sest ainult nende juures võib aimata jõudu ja iseloomu. Ei ole ju raske süüa sealt, kuhu on esivanemad

juba paari põlve jooksul kogunud. Ja mul oli siis mitmel korral kange tahtmine teid käsile võtta ja teile niisugune peapesu teha, et te oleksite... taipama hakanud. Aga Jaan keelas selle mulle ära, ei lubanud. Ütelge, palun, mis suurt uhkust te selles leidsite — kulutada oma kallist aega ja määndada oma tahtejõudu ainult kõrtsides ja jumal teab veel mihukestes kahtlastes kohtades?»

Joel Neegos tundis, et isegi ta selg hakkab kuumama, kattub higipisaratega. Ta ütles, istudes ikka veel endises asendis, kühmuvajunud, õlad kõrgele tõstetud:

«Mis... uhkust...? Aga aeg oli niisugune, et... tuli ju vanemate kaasvõitlejatega kaasa teha ja pärast läks see nagu iseenesest.»

«Noh, nii nagu... ahvid... eks ole?» küsis tüdruk.

«Nagu ahvid? Jah, võib-olla,» venitas Joel Neegos endise tooniga. Ja kordas jälle, sest tal ei tulnud midagi paremat meelde: «Nagu ma juba ütlesin — aeg oli niisugune.»

Tüdruk muutus äkki ägedaks.

«Mis tähendab — aeg oli niisugune!» ütles ta tuliselt. «Andestage veel kord, härra Neegos, aga see vabandus on küll... kõigest kõige rumalam vabandus. Pealegi olen ma seda kuulnud juba vähemalt sada korda. Sest, härra Neegos, teietaolisi põhjakõrbenud härrasmehi on meie maa ju kubinal täis. Ja igaüks ütleb muudkui üht ning sama, et oh, mis nüüd mina ise, et ega mina ise midagi, kõigis mu õnnetustes on süüdi aeg ja armsad kaasvõitlejad, kes andsid eeskuju. Noh, kuulge, see ei passi ühelegi täismehele. Ja veel vähem teile, härra Neegos. Kes te siis lõppudes lõpuks olete, kas inimesed või selgrootud amööbid. Milleks siis mõistus? Milleks siis aru, tahtejõud? Iseasi veel, kui mõni rikka papa pojuke oma läbipõlemist sellega vabandab, aga et mehed nagu teie... liig mis liig! Palju ma's teist noorem olen, härra

Neegos, ja mina küll igatahes ei märganud, et aeg oleks mind millekski kihutanud. Nägin küll ja küll selliseid naisigi, kes libastusid, libastusid, vajusid viimaks päriselt jää alla ja muudkui hädaldasid aga — aeg, aeg! Kas see pole muide lihtsalt veider: inimene ise on täiesti teadlik oma languses, teab sedagi, et aeg teda kaasa kisub, aga — jalgu ometi alla ei saa. Võib-olla, aga andke andeks — mina ei suuda seda teie ajateooriat teps mitte uskuda. Ja mulle paistab koguni, et kas see pole ehk hoopis nõndaviisi . . . noh . . . vastupidiselt.»

Vaikus.

Joel Neegos tahtis juba midagi öelda, kuid tüdruk jõudis temast jälle ette. Ta lausus vaikselt, kuid kindlalt:

«Jah, ei saa uskuda, tehke mis tahate. Mitte ei saa. Jaan arendab ju samuti seda süüdistusakti aja vastu, kuigi mitte enda kaitseks, aga mind ta igatahes veenda ei suuda!»

Sel hetkel astus küürakas tuppa ja ütles, et nüüd ta olevat nii kaugel, et võidavat kohe minema hakata. Ta oli näost jälle värske ning nooruslik, naeris, heitis nalja, just nagu oleks ta tagasi jõudnud mingilt väga lõbusalt matkalt. Tume õhtuülikond andis talle kollaka jume, see sobis aga hästi tema sügavate ning tumedate silmadega, ja Joel Neegos mõtles, et kui ka tema keha vajalikke proportsioone omaks, sarnaneks ta nägususelt oma õega nagu tilk vett tilga veega. Ning tüdrukki pidas vajalikuks tähendada, põskedes jälle sügavad lohukesed, mis andsid talle peaaegu plikaliku ilme:

«Täiesti nagu mõni noor seelikukandja. Nii roosa ja nii. . . edev. Et muudkui vahetame rõivad ja mitte keegi ei eralda meid teineteisest.»

Küürakas hüüdis, naljatades oma välimuse kulul:

«Noh, tänan väga! Kust sa's minu tugeva turja võtaksid!»

Joel Neegos tähendas, püüdes juttu teisale juhtida:

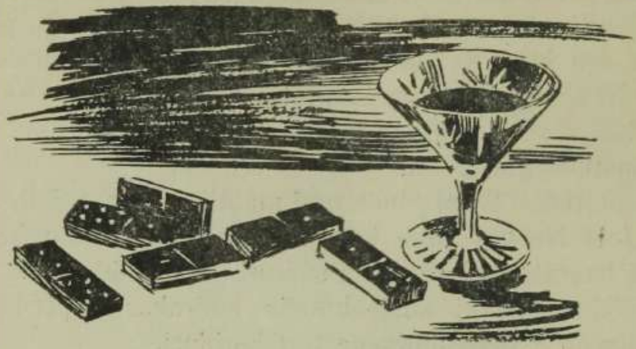
«Minul on kah õde. Aga meie oleme niivõrd erinevad, et keegi ei võiks meid üldse sugulastekski pidada. Tema on blond, mina aga brünett, mina pikakasvuline ja paks, tema aga kõhn ja väike. Näodki on nii lahkuminevad, et... Noh, kas hakkame siis minema?»

«Hakkame,» noogutas tüdruk.

Tõusti, väljuti toast.

Ja avitades Tooni Madissoni mantli selgapanekul, tundis Joel Neegos jälle kanget vajadust tüdruku kätest kinni haarata, hellalt, üsna süütult-tagasihoidlikult.

«Läki siis, läki siis!» hüüdis küürakas ooperilaulja tooniga ja astus esimesena trepikoridori.

ÕHTUSE KOHVIKU MEELEOLUD

Kuigi selle päeva ootamatused olid Joel Neegose mõtted hiljutistelt inetutelt purjuspea-tempudelt kõrvale viinud, tundis ta kohvikusse astudes siiski piinlikku rahutust. Talle näis nimelt, nagu peaks enamik siinviibijatest kindlasti teadma iga tema viimase aja sammukest, nagu oleksid tuttavad sellest koguni kõnelnudki, vaikides alles tema ilmumisel; või nagu jälgiksid teda kõigi laudade juurest uudishimulikud ja pilkavalt-parastavad silmapaarid, naerukurrud nurkades. See oli sama alandav, lausa masendav häbisööst, mis oli teda vallutanud hiljuti unenäoski, kui ta oli näinud end poolpaljana uksest sisse tulevat ja nagu kahe vaenuliku leeri vahelt läbi sammuvat. Ja korraga ei teadnud ta tõesti, kuhu peita oma kõrvaltilpnevad käed, kuidas pöörduda vaba koha otsimisel või millise ilmega vastata sagedastele tervitustele siit-sealt, kuna neiski paistis olevat midagi iroonilist, salakavalat.

Madal võlvialune oli tulvil täis mitmesugustesse rahvakihtidesse kuuluvaid inimesi, mehi ning naisi, üsna noori tüdrukuid ja nende elumehelikke kavalere, poisikeselikke, läikivaks õlitatud peadega. Advokaadid olid koondunud puhveti ette, salk vanu kohtunikke istus uulitsapoolse seina veeres. Arstid, üliõpilased, naiskorporandid värvimütsikestes, kirjanikud, mõni maalikunstnik, paar professorit, sõjaväelasi. Kuum ruum sumises valjusti, sest kõigis laudades räägiti käratsevate häältega. Kolmeliikmeline orkester materdas kogu aeg kõrvu, piinates, hirmsat vaeva valmistades; nagu uimastavalt vastu pead põrkavad kummipallid lendasid helid massiivsete laekaarte vahel edasi-tagasi, muutusid kuidagi umbseks, kaotasid ulatuse, näisid puhuti mööda põrandat roomavat. Ja kui Joel Neegos hetkeks terasemalt kuulama jäi — tema tavaline harjumus kohvikusse või kõrtsi astumise silmapilgul, — võis kuulda selgesti üle muu lärmi kostuvat lakkamatut klõbinat, just nagu taoks keegi vastamisi kuivanud sõrmeluid: doominokivid, mida löödi mänguhoos vastu lauaklaase.

Kuskil seina ääres, vaid paar sammukest undavast triost, leidus vaba laud, aga et selleni välja jõuda, tuli tõusma sundida vähemalt kümmekond inimest. Tooni Madisson läks kõige ees, naeratas vahetpidamata vabandaval ilmel, ta kannul kompsis küürakas, kõige viimasena lükkas istujaid oma jämedate puusadega kõrvale Joel Neegos, põhjavajuja. Leitsak oli otse kohutav, aga keegi ei pannud seda tähele; tubakasuitsu oli põrandast laeni, kuid kellelegi ei näinud see ebameeldivana.

Jõuti viimaks valitud kohani, istuti, lõõtsutati, sirutati jalad laua alla. Ja haaratud ebamäärasest vajadusest silmad viivuks kinni pigistada, pidi Joel Neegos äkki mõtlema, et selles kultuurikandvas keldriurkas on ju praegugi midagi unenäolikku, midagi selgesti mär-

gatavat neist meeleoludest, mida ta oli tundnud päeval magades.

Kui teenija end vähe aja pärast suure vaevaga laua äärde surus, tellis ta pudeli sidrunisoodat ja hakkas seda kohe lonkshaaval jooma. Ta mõtles, et varsti oleks vaja hoolikamalt ringi vaadata, et veenduda, milliseid lootusi ta võiks siin täna hellitada. Aga ta ei tahtnud praegu mingi hinna eest pead pöörata, ei, ta istuks vaid, laseks seda ebamäärast, väsitavat kära end sihitult edasi kanda, ilma et ta oleks seda enda poolt suurendanud, ilma et ta oleks seda koostavatest sõnadest mõningaid taibanud. Et need kakski tema läheduses rääkima ei hakkaks ... vait püsiksid!

Ent samal hetkel puudutati teda tasakesi küünarvarrest; ta avas kiiresti silmad ja nägi enda ees härra Ollino naeratavat nägu.

«Noh, vennas, mis pea teeb?» küsis jändrik notar kaasteadjalikult.

Joel Neegos kehitas õlgu ja vastas tusaselt:

«Pea? Mitte midagi ... iseseisvat. Aga kui ma teda liigutan, siis liigub küll. Kas sinul käib see teisiti?»

Notar naeris, õiendas kaela kaugele tagasi, pilgutas familiaarselt silma ning imestas:

«Tohoo! Ei valutagi enam?»

«Jah, ei valuta,» ütles Joel Neegos ja lisas jälle väljakutsuvalt: «Kas sinul ehk valutab?»

«E-he-hei, minul muidugi ei valuta!» hirnus notar Ollino. Ta ootas nähtavasti kutset lauda istuda, teretas preili Toonitki viisaka kummardusega, raputas kaua ja südamlikult küüraka lõdvalt püsivaid sõrmi. Ta oli lühike, rüsajas, kuulus rida aastaid samuti vana kaardiväe koosseisu, sai siis heade eestkostjate abil koha ja pidas oma suurte võlgadega metsikut võitlust, otsekui Jakob jumalaga, nagu ta ise sagedasti öelda armastas. Kuid pare-

male järjele jõudmine oli tasse sigitanud midagi libedat, suurejoonelist, ja sestap ei võinud Joel Neegos teda hästi sallida.

Küürakas oli aga notariga heas vahekorras ja viipas kohe kutsuvalt, osutades peaga toolile:

«Noh, istu, — erikutset ära oota.»

«Ma ehk eksitan?» küsis härra Ollino mesimagusal ilmel ning istuski juba.

Jaan Madisson tähendas:

«Me tulime vaevalt paar minutit tagasi. Õnnekombel leidsimegi koha.»

«Nii? Ah vaevalt paar minutit tagasi...? Mina aga mõtlesin, et te olete siin juba ammu,» ütles notar ega mõelnudki lisada, miks ta just nõnda mõtles.

Ja see vihastas kohe Joel Neegost.

«Mis põhjusel? Või pead sa meid nii suurteks kohvikukundedeks?» küsis ta veidi väljakutsuvalt ja... veidi rumalalt.

«Ei, mitte seda,» vastas notar ja naeris jälle. «Jah, kas pole veider... ma ei tea isegi sellele praegu vastata. Aga on ju maailmas vahest nõnda, et inimene teeb ilma ühegi näilise põhjuseta issand kaitse missuguseid järeldusi. Kas te pole seda märganud, preili Madisson?»

Ning äkki teadis Joel Neegos, miks ta polnud soovinud selle mehe istumist siia laua juurde: härra Ollino oli juba ammu pealetikkuvalt edvistada püüdnud tolle tumedaverelise tüdrukuga. Ta ütles, muutudes kohe väiklaselt tigedaks ja hoolimatuks:

«Issand k a i t s e?! Hahahaa!»

Notar sattus segadusse, tõsines ja küsis:

«Mis, palun?»

Preili Tooni vaatas otse enda ette lauaklaasile, küürakas muheles. Orkester trummeldas aiva kasvava hooga vastu seinu, lage, vastu kõrvu ning põskigi. Käratseti,

käratseti, käratseti. Ja klõbistati lakkamatult doominokive. Oli piinav tunne, nagu peaks nüüd kohe midagi sündima hakkama. Joel Neegos seletas norivalt:

«Oh, ei midagi, armas Ollino. Ma tahtsin nimelt su tähelepanu sellele juhtida, et eestlane ei ütle kunagi «issand kaitse missuguseid järeldusi», vaid hoopis «issand halasta missuguseid järeldusi».»

Rüsajas mees punastas uuesti kõrvuni. Ta oli küllalt edev, et solvuda sellisest märkusest, kuid ka küllalt ettevaatlik, et hoiduda tülli sattumast sellise kaabakaga, nagu oli seda tema meelest Joel Neegos, ta omaaegne seikluskaaslane. Jumaluke — kas niisugune inimene üldse millestki hoolib või midagi arvestab! näis ta mõtlevat. Ning libistades samuti kohe tärkama hakkavast vaistulisest vaenulikkusest sädeleva pilguga enda vastas istuja jämedaid sõrmi, mis mängisid närvlikult soodaklaasiga, ütles ta läbipaistva irooniaga:

«Noh, hea küll — ma eksisin! Aga mis selles siis nii olulist on?»

Tooni Madisson vahtis ikka otse enda ette, läikivale lauaklaasile. Näis, nagu oleks tal väga piinlik ja nagu ootaks ta pikisilmi mingi vastiku asja lahenemist.

Aga küürakas selle asemel muutus aina uudishimulikumaks, aina elavamaks. Ja Joel Neegos, veelgi enam tagant kihutatud sõbra näilisest heakskiidust, kehitas samuti õlanukke, irvitas ning ütles:

«Päris õige, et selles pole midagi olulist... Pä-ris õige!»

Vaikus.

Ning samal hetkel hüüdis jälle keegi:

«Aa! Tervist!»

See oli pikakasvuline mees, suure lotiga lõua all, õhetava näoga ja luitunud välimusega. Alles aasta tagasi oli ta teeninud kuskil pangas tegevdirektorina, oli oma-

nud suuri võlgu, enamiku oma vekslitest *a vista*'sse lasknud ja kohalt lahkunud. Ta oli juba umbes neljakümneaastane, kuulus aga siiski samasse nautlevasse romantikute-sugupõlve nagu Joel Neegoski ja armastas tihti enda kohta öelda: «Noh, olgu, mis me nutame... olgem muudkui lõbusad üliõpilased!» Joel Neegos oli kuulnud korduvalt räägitavat neist uhketest konjakilaudadest, mis Juhan Saat alles hiljuti oma organisatsioonikaaslastele korraldas, oli nüüd aga korduvalt kuulnud ka sellest, kuidas seesama Saat oli ühegi halastuseta välja juhitud, kui talle tuli vahel viinauimas pähe astuda konvendiuksest sisse päris tavalise külalisena. Nõndaks, varsti on ta isegi ehk sama kaugel, mõtles ta edasi ja tundis sisikonda kerges hirmuhoos kokku tõmbuvat. Ja unustades hetkeks nääklemise notar Ollinoga, kutsus ta kohe südamliku lahkusega:

«Palun... palun... istu siia! Jah, leia endale tool ja istu aga, istu. Oled ju meie kõigiga tuttav, eks ole? Nii et... tseremooniat pole vist tarvis?»

«Ju-ba Noa ajast peale!» ütles eksdirektor ja näis veel küllaltki elurõõmsana.

Härra Saat teretas kõiki selle lihtsameelse otsekohesusega, mis ei lasknud teda nähtavasti ikka veel taibata oma tõelist olukorda. Noh, mis siis, ta on hädas, peab end juba tükk aega elatama kuulutusteagendina, aga see puudutab ju ainult teda ennast, tema naist ja ta kolme poega, näis ta endamisi arvavat. Selle asemel et hoiduda eemale kohtadest, kus ta võiks paratamatult kohata oma endisi tuttavaid, astus ta rõõmsana sisse ükskõik kuhu, istus lauda, jutles, viskas teravmeelsusi. Ta kirjutas jõhkrad haavamised, mis talle vahest näkku visati, noorusrumaluse või purjus pea arvele — seega küllalt vabandavad põhjused. Nii käis ta nurisemata, kedagi süüdistamata oma manduva inimese äbarikke käimisi,

see heasüdamlik ning pehmeloomuline mehike, üks neist paljudest, kellel polnud küll enam tulevikku, kellel oli aga selle eest lausa legendaarne minevik...

«Noh, kuidas elad, vanapoiss?» küsis Joel Neegos, raputades kaua ning tugevasti sõbra kätt, just nagu püüaks ta nõnda vaikselt kinnitada oma kuuluvust selle õnnetu inimesega ühele pulgale. «Pole sind enam hulgal ajal näinud ega kuulnud. Tervis on ikka hea, ah?»

«N-nagu kuld!» ütles Juhan Saat, tõstis rinna ette, oleks nagu deklameerimisele valmistunud. «Aga sina ise, vana kägu? Ja, vabandage väga, preili Madisson — kuidas on siis lood teie auväärt elukäiguga? Valmistute vist mehele minema?»

«Küllap ehk ka, kui aga kohane partii leidub,» ütles Tooni ja naeris jälle rõõmsalt, — polnud ju enam tarvis karta, et nood kaks tema pärast edasi kemplevad.

«Ei peaks nüüd leiduma!» hüüdis Juhan Saat.

Notar Ollino välgutas hetkeks oma kuldhambaid ja tegi galantse komplimendi:

«Säärasele iludusele, nagu on seda preili Madisson! Aga küllap seal on vist mõni muu viga. Valitakse ehk liiga palju, otsitakse, ei lepita... igapäevaste inimestega.»

Joel Neegos tähendas jälle uuesti tärkava vimmaga:

«On ka kõige targem, mis naised teha võivad. Muidu satuvad... jumal teab mihukeste krooniküttide käppade vahele. Niisuguseid aumehi on ju viimasel ajal eriti rohkesti tekkinud. Korralik inimene, kui ta on enda põhja joonud, hoidub kõrvale ja katsub kuidagi... teisel kombel. Mõni mees aga ajab kohe katsesarved välja, välgutab oma metallkihvu ja muudkui otsib parajat pala... oma sõelapõhja paikamiseks.»

Notar Ollino punastas, tõmbus järgmisel hetkel üpris kaameks. Ta ütles, kaotades tasakaalu:

«Vabanda!»

Joel Neegos küsis õrritades:

«Jah... palun?»

Ja Tooni Madisson, suunurkadel jälle piinatud ilme, püüdis rääkida millestki muust. Ta pistis suhu tükikese vahukooki ning lobises sädistades, laulva häälega:

«Imelik küll, kui varakult tänavu soojaks läks... jumal, jah, kui varakult! Veel paar nädalat, mitte rohkem, ja kindlasti on sirelid õites. Aga seda ei julge küll uskuda, et kogu suvi niisuguseks toredaks jääb, sest harilikult kujuneb ikka nõnda, et kui kevad varakult tuleb, kestab jahe aeg kuni jaanipäevani. Ma tahaksin jälle kord Narva-Jõesuhu sõita ja jälgin nüüd suure hoolega igasugu ennustusi. Tuuliste ja jahedate ilmadega pole seal ju midagi peale hakata... Lahtine meri, alatine lainetus, külmad voolud. Iseasi oleks muidugi Pärnus või Haapsalus. Aga sinna ma ei taha kuidagi minna, sest Pärnut külastatakse peamiselt oma uhkete tualettide pärast ja selleks, et õhtuti kasiinodes hiilata, Haapsalu aga tekitab alati tunde, nagu roniks su kontides juba piinav jooksva. Kas pole, härra Saat?»

«Kui tõele au anda, siis — täiesti! Olen teiega nõus! Olen nõus!» hüüdis endine pangadirektor pateetiliselt.

Notar Ollino, piineldes nagu sütel, ütles:

«Ma olin Pärnus läinud suvel. Noh, pole viga. Ilusaid kohti on igatahes rohkesti. Ja igavust karta ei maksa samuti.»

«Eriti kui kaks korda päevas lihalaadal käia,» ütles Joel Neegos ja muigas pilkavalt.

Küürakas, kellele näis see nääklemine ikka lõbu valmistavat, naeris heleda häälega, lõi kahe käega vastu põlvi ja kordas:

«Lihalaadal? Liha-laa-dal!»

«Ma ei mõista hästi, mis sa sellega mõtled?» küsis no-

tar nüüd asjalikult ja vaatas vastasele esimest korda otse näkku.

Joel Neegos vastas kärmesti:

«Noh, ma saan aru, kui suvitama minnakse, siis tehakse seda ikka puhkamiseks, kosutuseks. Sina aga soovitad just niisuguseid kohti, kus sulle surub jälle kuklasse linn oma kuumade tänavatega, tolmuga, askeldustega. Mis tähendavad seal lõppude lõpuks lillepeenrad, puiesteed, pargid. Käid neid kord vaatamas, teine kordki ehk veel ja... aitab. Rannas aga... plaažil aga... ruutmeetrilisel platsikesel terve pesakond kokku surutud. Tänan väga! Maitse on sul igatahes... väga suurepärane!»

«Kuule, kas sul pole ehk veel liiga vara niisuguseid moraalitsemisi sepitseda?» küsis notar Ollino ja näis nüüd lõplikult üle saanud olevat hirmust rivaali suure keha eest.

«Ilusad kohad on mõlemad... ilusad kohad on mõlemad!» — hüüdis Tooni Madisson kiiresti ja nagu kramplikult. «Jah! Nii Pärnu kui Haapsalugi. Või Narva-Jõesuu. Sest... inimesi on ju mitmesuguseid... Mis kellelegi meeldib!»

Joel Neegos rahunes endalegi ootamatult. Talle näis, nagu oleks ta peas järsku midagi selguma hakanud, läbipaistvaks muutunud. Ainsa silmapilgu jooksul taipas ta, millist piinlikkust oli ta valmistanud oma rumala tujutsemisega, et kõik said sellest jämedakoelisest norimisest aru. Ta tuli endale nüüd ette rumala poisikesena, võltsina, tobedana oma alusetus kadeduses selle tüdruku pärast. Ja millise õigusega või millise põhjusega? Või pidi see temale, verivärskele pankrotitegijale tingimata korda minema, kas üks tema sõpradest kavatseb läheneda tema teise sõbra õele, sellega lipitseda, seda ehk kosidagi! Tal oli nii häbi, et ta oleks meelsasti tõusnud, alandlikult kummardanud ja kõigi lauasviibijate käest

andestust palunud. Suure hooga tulvas talle jälle meelde tema oma katastroofiline seisukord, teadmine, et ta pole juba paari päeva pärast mitte midagi enamat kui see õnnetu Juhan Saat teisel pool lauda, et õigupoolest peaks ta elutargalt kõigest senisest eemale tõmbuma, kõrvale jääma. Ja katsudes veel päästa, mis vähegi päästa annab, surus ta vägivaldse naeratuse suunurkadele, laskis pea viltu ning ütles:

«Vaat selles on teil täiesti õigus, preili Tooni. Muidugi — nii kuidas kellelegi meeldib. Ärge pange meietaoliste lõbusate vendade tudenginääklemisi tähelegi, sest see on meil ju . . . juba veres. Käsi selle peale, Ollino. Võtad vastu, eks ole? Näed ju, et preili Madisson arvab, nagu kiskleksime me kohe päris tõsiselt.»

Rüssakas notar viivitas, näis aru pidavat. Muud lauasistujad näisid neid mõlemaid tähelepanelikult jälgivat, küürakas kavalana tunduva muigega, Tooni Madisson vargsi laugude tagant, Juhan Saat ilmse arusaamatusega. Ja ega see masajakehaline, veidi edev mees polnudki nii pika vihaga, et ta poleks oma vana kaasvõitlejaga leppida suutnud, kuigi ta teadis, et Joel Neegos ennist ei naljatanud, vaid mõtles oma sõnu ehk liigagi tõsiselt. Ta noogutas naeratades ja ütles:

«Muidugi! Kas preili tõesti uskus, nagu oleks meil mõni kana kitkuda?»

«Ära lapsikusi räägi! Mine ikka!» hüüdis küürakas ja naeris jälle heledalt.

Samal hetkel tuli juurde veel kaks meest, üks lühikesekasvuline ja vilkalt kohalt teise hulkuvate silmadega tõmmuvereline, teine pikk ja kõhetu blond. Ka need kuulusid vanasse kaardiväkke: keeleteaduse üliõpilane Saamuel Niitmaa ja selle koolivend ning kaasvõitleja õigusteaduskonnast — igavesed tudengid, kes ei osanud vist kunagi tänaselt homsele mõelda. Joel Neegos mäle-

tas õhtupoolikut, mil ta oli nende kahega tutvust sobitanud, nende rahutute hingedega samadelt radadelt. Too luuleline tegutsemistung, mis viis põhja sõbrad Peetri kiriku rajoonist, elas nende kahegi südames, ja kui olud nüüd järsku kitsaks muutusid, pidid nad samuti rabelema kõigi küünte ja hammaste abil, et siiski kuidagi pealvee püsida. Ja päris lõplikult põhja jõudnud polnud nad veel tõepoolest mitte. Aga kui ta oma tänase läbinägelikkusega kujutles, et nood mõlemad olid juba varsti kolmekümne-aastaseks saamas, (kui nad seda ehk juba ei olnudki!), elasid aga ikka veel isade kulul, kurnates pisimagi südametunnistusepiinata kodutalusid, hakkas tal järsku õudne, just nagu vaataks ta pimedasse kuristikku.

«Kas võime?» küsis pikem meestest muretult.

Preili Madisson vastas:

«Aga muidugi, härra Olbrei. Ainult... ühe laua juures oleks nagu kitsavõitu. Sellepärast — ehk te tõmbaksite tolle teise veel juurde. Näete, just praegu vabaneb.»

Väikesekasvuline Niitmaa ütles:

«Välk ja pauk... olgu see siin!»

«Kiidan!» ütles Joel Neegos naerdes. Äkki näis talle ebaloomulik, et täna kogunesid siia tema lähedusse vaid kõik sellised, põhjaminejad.

Ja just nagu omaenda äsjaste mõtete jätkuks kuulis ta küürakat tasakesi ütlevat:

«Noh, näed nüüd. Oleme siin koos veel suuremal arvul, kui viimaste lõpplahingute ajal «Sinimandrias». Ära imesta midagi, vennas, sest üks idamaa muinasjutt räägib kerjuspreestrist, kes olevat riisiteri põrandale pildunud ja viimaks välja visanud — korrapärase kuusnurga. Juhus, eks ole? Ja miks ei või siis juhus täna veelgi enam vanu kaardiväelasi siia lokaali kokku tuua?

«Võib olla, et toob kah,» ütles Joel ootamatu hardumusega.

Küürakas naeris:

«Noh, siis oleks meil sinu ohvitserist koolivenna jaoks tarvilik seltskond ilma suurema vaevata valmis. Muudkui hakkame aga minema ja ... las käia. Nagu ma temast aru sain, kuulus tema teooriasse just meietaoliste pooldamine ja kiitmine. Ja olekski ilus, kui me saaksime talle nüüd näidata just nimelt seda õiget ja ehtsat buršiluulet ... vähemalt sellist, millest on harjutud arvama, et see just see õige ja ehtne buršiluule ongi. Ollino, Niitmaa, sõber Saat, Olbrei, Madisson, Neegos, võib olla, et aja jooksul siia veel keegi juurde tuleb.»

Joel Neegos ütles alles nüüd:

«Muuseas — ma käisin täna papi Koosat vaatamas. Ja teisigi sealtpoolt kandi mehi. Nad tulevad samuti. Jah ... nad lubasid igatahes.»

«Meie rügemendi auväärseid veterane?» küsis küürakas ja naeris ikka lõbusalt.

«Jah,» ütles Joel Neegos. «Meie ... veterane.»

Suitsetati, suitsetati, suitsetati; muusika mürtsus, klaverihelid lõid tüütavate veepiiskadena vastu kõrvu, viiul ja tšello näisid piinavalt otse mööda närve nühkivat, ikka edasi-tagasi, edasi-tagasi. Kell sai juba kaheksa ja need, kes olid tulnud esimestena, hakkasid lahkuma. Tekkis veidi enam vabu kohti, õhkugi oli nagu ivake rohkem; kuumus aga püsis, hõljudes leitsakuna. Kogu aeg vilksatas siin-seal valgeid taskurätte, sest näod higistasid suuri pisaraid, ja sinakashallis õhus meenutasid need valgeid õienuppe. Kuskil läheduses ütles keegi midagi moodsa poliitika kohta, ja piilus kohe ringi, et kas keegi teda ehk ei kuulnud; kaks doominomängijat üsna Joel Neegose selja taga arvutasid silmi: «Kümme, viisteist, viis .... mul on kakssada ja seitseteistkümmend.» Läks mööda noor professor, pealagi läikivaks õlitatud, pikk

piip hambus. Ja jälle hakkas notar Ollino rääkima kuurortidest, seletades kompetentselt:

«See on ju õige, et meil leidub veel ülikülluses ilusaid kohti, kus vaene linnainimene võiks end veidi välja puhata. Eriti just mere ääres, olgu küll, et metsad enamates piirkondades on maha võetud... Aga üks viga on siiski nii siin kui seal. Või õigemini — üks n u h t l u s. Ja see on — kraaderahvas. Mine kuhu sa iganes lähed või veeda oma vabad nädalakesed kus sa iganes tahad — n e i s t kundedest ei saa lahti mitte kuskil. Pole parata — demokraatia! Muudkui jalutatakse aga kõige viisakamassegi rajooni sisse: töötüdrukud oma odavate kleidikestega ja vabrikutes tolmunud silmadega, noored kukekesed viltu sonimütsidega, madrusepükstes. Häda kohe!»

Ta vaatas nagu heakskiitu otsides ringi, naeratas enda arvates küllalt ilmekalt.

Aga preili Madisson küsis kohe muiates:

«Noh, härra Ollino, nad ei haise ju ometi?»

«Ei haise küll aga...» pomises kuldhammastega mees ja kohmetus äkki, sest ta tajus isegi, et oli haaranud pisut liiga aristokraatsetesse toonidesse: oli ju tema isegi pärit käsitöölise perekonnast, kustki maa-alevist — otse selle südamest.

Ning jälle ütles keegi, kes oli märkamatult laua juurde tulnud:

«Tervist, saksad.»

«Näed nüüd!» noogutas küürakas ja pilgutas lõbusana Joel Neegose poole.

K A H E K S A S   P E A T O K K

«TÕTT ÜTELDA — EGA EI VIITSI!»

Ja tuli tõesti veelgi juurde vanu kaardiväelasi, uljaid poisse, kelle päralt oli ... minevik. Roosen — majandusteadlane, Kingsepp — teoloog, väike Änilane — metsamees, ja Eeduart Matsi, see kolmveerand-advokaat, nagu ta ise ennast nimetas. Õõtsuti sisse lärmakatena, veidi pealetükkivatena, blaseerunutena, jah, millest nad pidid siis hoolima, pagan võtaks! Nad ise nimetasid oma laia esinemisviisi suureks vitaalsuseks, oli aga ka neid, kes ütlesid, et nad polevat midagi muud kui räuskajad ning praalijad. Kaks neist (Joel Neegos ei teadnud aga, kes nimelt) teenisid mingisugustel hädakohakestel, elades samuti endiselt koduste kulul, kaks aga ähvardasid korduvalt nüüd-nüüd õpingutega lõpule jõuda. Kolme semestriga? kahe semestriga? ei, nad tänavat väga, nad ei kulutavat sellele enam päevagi rohkem kui üheainsa eksamisesoonikese ... pandagu aga tähele. Ent nõnda ähvardasid nad oma ähvardamisi juba aastaid ja sestap mindi

säärastest tõotustest sõprade killas üle ükskõikse vaikimisega, nagu minnakse tavaliselt üle ammu korduma hakanud naljakestest.

«Aa, servus, härrased!» hüüdis teoloog Kingsepp, kummardas preili Madissoni poole, istus läheduses asuva laua juurde.

Küürakas vastas läbi undavate pillide:

«Jah, servus. Kuidas nii hilja?»

«On ju toimetada ka muid toimetusi,» vastati.

Nad hakkasid kohe doominot mängima, piilusid aga erksalt teise laudkonna poole, näisid aimavat, et siin jälle midagi plaanitsetakse. Oldi samuti juba jõudmas kolmekümne lähedale, ei omatud samuti õiget ettekujutust oma elust ja selle kulgemissihist, rabeldi samuti vanade pattude küüsis, mille lunastamiseks tuli pahatihti maksta suur osa oma tillukestest sissetulekutest. Aga ei norutatud veel, ei, soendati vahetevahel üles mälestusi möödunud päevadest; paisteti end nende hõõguses nagu kass päikese käes; kinnitati igal võimalikul juhul, et: Ah, mis nüüdsed tudengid, et vaat kus meie omal ajal tegime ja olime! Ja tehtud ning oldud oli tõesti palju, seda ei saanud salata! Ning järsku haaras Joel Neegose tasa valutavat südant kange tahtmine veel kord nende inimestega ühes olla, veel kord neile hästi lähedale astuda, iga rakukesega tajuda oma kokkukuuluvust sellega või tollega — Saadiga, Niitmaaga, Olbreiga, Kingsepaga, Änilasega, Matsiga, Rooseniga, Ollinoga — selle veidi edevagagi, — Madissoniga, oma vana sõbraga, lõplikult hukkunutegagi sealt Peetri tänavalt . . .

«Huvitav küll, et täna nii palju tuttavaid väljas on,» ütles Niitmaa. «Mitte ei teadnud arvata, pagan võtaks. Hulkusime ja hulkusime . . . mina ja Olbrei . . . ja mõtlesime, et mis ette võtta. Laupäeva õhtuke, pole kuhugi minna. Ja mõtlesime siis, et olgu, et läheme kord üle

hulga aja kohvimajasse. Ja näed — nagu pulmad oleksid tulemas . . . hahahaa!»

Joel Neegos, muutudes aiva rahutumaks, naeris:

«Ega tea . . . ehk on kah midagi niisugust.»

Teisest lauast hüüti:

«Jah, päris tõsi. Arvate, et meil parem palk oli! Täpselt samuti — igav. Praegu oleks õige aeg niisugust uhket kokkusattumist veidi juubeldada.»

Tooni Madisson vaatas vilksti enda vastas isuvat Joel Neegost. Talle näis, nagu oleks see äkki unustanud kõik oma mured, kõik oma ahastused, kõik viimase poolpäeva tähelepanekudki. Suur, tugev, pruunides silmades uljalt rõõmus läige, pea julgena kuklasse heidetud — sellisena oli seda meest imeteldud siin juba aastaid, meest, kes seadis alati sõpruskonna kõrgemale oma isiklikkudest huvidest. Kuum kohvikuruum oli talle suure annuse verd näkku surunud, see õhetas nüüd tõmmuna, paksud ninatiivad näisid puhuti värisevat, nagu lehviks kõikjal ümberringi üpris peen lõhnake, mida tuleks haista, kindlaks määrata. Ja Tooni Madisson silmitses ivake aega mõtlikul ilmel oma lauallebavaid sõrmi, otsustas viimaks ning ütles:

«Härra Neegos!»

Hüütav pöördus kärmesti ja vastas:

«Jah . . . palun.»

«Vaadake,» ütles tüdruk. «Ma olen teiega ammu juba paari küsimuse üle vestelda tahtnud. Kas te . . . ei saadaks mind täna. Muidugi mitte praegu, vaid siis, kui ma minema hakkan.»

«Loomulikult . . . kõige parema meelega, preili Tooni,» ütles Joel Neegos, tundis aga samal ajal ometi, et õigupärast ei võiks ta seda lubada. Jah, see on nõnda, ta peaks sõpradega ka täna kaasa minema, nendega koos istuma — kas või lahkumiseks, — võimalik, et ta ei juhtu

enam paljude aastate jooksul endisse õhkkonda, vanadele teedele. Aga ta tundis samuti, kuidas naise kutse hakkas teda ärritama, pani tas midagi hõõguma. Nagu püüdes endas kasvama hakanud kahtlusi silmapilkselt hääbutada, lisas ta kiiresti, kallates endale soodat: «Ja ükskõik, millal te tahate minema hakata, — kas praegu või tunni pärast. Olen teie alandlik ori, millal te seda aga soovite!»

«Ärge lubage, ärge lubage! Võib järsku juhtuda, et ma teilt midagi... nõuan,» ütles Tooni Madisson ja muigas ebamääraselt.

«Nõudke!» ütles Joel Neegos galantselt.

«Rüütel, eks ole?»

«Ikka jõudumööda... ka praegu veel!»

Teised vestlesid läbisegi, paariti. Nad rääkisid tühistest pisiasjadest, tundsid ka praegu silmnähtavat igavust. Ainult Ollino, see masajas notar, jäi nagu alati tähelepanelikuks, rääkides üht asja ja kuulatades samal ajal hoopis midagi muud. Ta käändus järsku ja küsis, hääles kerge kadedus:

«Millest siin nii tagasihoidlikult sosistatakse... ja kihistatakse? Ega ometi mitte minu üle, sõber Joel?»

Joel Neegos vastas, muutudes vana kaasvõitleja vastu jälle vaenulikuks:

«Pole põhjust. Või arvad sa end nii... nii koomiliseks, et sinu üle naerma peab?»

Ja Tooni Madissongi tähendas:

«Jah, ärge rääkige rumalusi. Me pole ometi vanamoorid, kes teisi aina taga klatšivad. On ju vahel rääkida ka midagi niisugust, mis ei tarvitse teisi huvitada.»

Siis istuti vähe aega üsna vaikselt, igal nähtavasti tegemist omaenda mõtetega. Naaberlaua juures mängiti ikka veel doominot; kuskil teisal räägiti jälle poliitikast, suunurkadel ettevaatlikkus; veel vähe kaugemal konutas

üksik mees kohviklaasi taga ja näis tähelepanelikult kuulavat: võib-olla muusikat, võib aga ka olla, et midagi muud ... Ettekandjad vilksatasid kärmetena edasi-tagasi, väsimatud hinged, alati liikvel. Ja juba mitmendat korda ainsa päeva jooksul tabas Joel Neegos küüraka jälle oma mõtete aimamiselt: see asetas oma kõhna käe ta põlvele, noogutas ning ütles:

«Jah, vaata — kuidas endale ülalpidamist teenitakse. Ilma nurisemata ja ilma manamisteta. Ollakse ometi kah inimesed keskkoolist. Sina aga tõotaksid kindlasti endale kuuli pähe lasta, kui sa peaksid näiteks ... ooberiks hakkama.»

«Noh, ei tea,» vastas Joel Neegos ja mõtles järsku — ja küllap tõesti esimest korda maailmas — et täit väärtust tuleb anda vaid ühele asjale, elule. Kõik muu peab paratamatult omandama kõrvalise tähtsuse, kõik muu peab muutuma vaid abinõuks. Talle meenus koolivendohvitser, kes oli alles hommikupoolikul arendanud oma veidrat teooriat, et inimene eksisteerib oma mateeria täie teadvusega vaid ainus kord, lagunedes varsti oma algosadeks lõplikult, tagasipöörmatult. Ja neid äsja tekkinud mõteteniite aina edasi harutades pidi ta lisama, joonistades soodaklaasiga lauale suuri ringe: «Ei tea jah. Võib juhtuda sedasi, võib aga juhtuda ka teisiti. Kui ma kord juba valiku ees seisaksin, siis ehk lepiksin ... halvemagagi.»

«Ja lihtsalt — elaksid!» ütles väike küürakas julgustavalt.»

«Jah, lihtsalt elaksin!» noogutas Joel Neegos ja sulges hetkeks silmad.

Jutusumin, mis ta ümber vahetpidamatult kees ja pulbitses, hakkas pikkamisi väsitama. Tekkis kujutlus millestki juhmilt kohaltammuvast, millestki, mis ei liigu, aina vedeleb. Sõnad ja laused, mis ta kuulis, tundusid

puhuti nii mõttetutena, et tal sellest mõttetusest viimaks halb hakkas. Milleks siin konutada, milleks siin asjatult oma kallist aega raisata? küsis ta endamisi ja kiigutas end veidi aega edasi-tagasi, lõug peopesadel. Orkester mängis nukrat vene romanssi, mis meelitas paljusid ligi ümisema; kui see viimaks katkes, plaksutati hardunult. Ja ta otsustas äkki, et kui ta lähebki ehk täna ühes oma vanade sõpradega kuhugi istuma, kas koolivenna juurde või mõnda vaiksesse kõrtsikesse, siis teeb ta seda vaid õige lühikeseks ajaks, ainult kuni kesköönі . . .

Kui muusika viimaks vaikis ja mängijad oma pillidega lahkusid, jäi inimesi veelgi vähemaks. Kõikjal leidus juba vabu laudu, avarust, suitski muutus hõredamaks ja tõmbus vastu põrandat. Nüüd hõljus see madala pilvena pärani seisva ukse poole, venis selle kaudu eeskotta, ronis mööda trepiastmeid üles, hõljus uulitsale. Ventilaator undas ühetasaselt, rahulikult, kiretult. Ja kaks euroopastunud narri (kes pidanuks õieti palka saama võõramaistelt ministeeriumidelt) kuskil selja taga hakkasid rääkima prantsuse ning inglise moodsaimast kunstist, imestusväärsetest asjadest, üpris kohastest meie uueks kultuuriorientatsiooniks.

Küürakas küsis viimaks, jälgides Joel Neegost uudishimulike silmadega:

«Noh, kas sa ei mõtlegi veel oma asju ajama hakata? Siin näikse ju istuvat nii mõnigi meie vanadest ja kaalukatest vilistlastest.»

Joel Neegos vastas, tundes end nagu milleski süüdlasena:

«Tõtt ütelda . . . ega ei viitsi.»

«Võib olla, et see oleks ehk siiski tarvilik?» küsis küürakas vähese vaikimise järel.

Joel Neegos kehitas õlgu. Praegu, ümbritsetuna oma vanadest headest kamraadidest, ei pidanud ta oma seisu-

korda jälle pooltki nii hulluks, kui ta teadis seda samal ajal ometi tõelikult olevat. Ta oli nagu kaheks osaks killunenud, ja üks osa temast pooldas käegalöömist, kuna elada on ju vaid ainus kord, ja teine osa temast registreeris seisukorda kainelt, seismograafilise täpsusega. Liigutades oma tugevaid, sõlmedena esile tõusvaid lõuapärasid, ütles ta venitades:

«Võib-olla küll. Jah, ma usun, et ongi. Aga ma arvan, et sa ei või endale kujutada, kui vastik on mul säärase jutuga peale hakata. Siiani oli mul nende isandatega tegemist peamiselt joogilauas ... kokkujoomisel.»

«Noh, seda lihtsam,» arvas küürakas.

«Ei, vastupidi — just seda raskem,» sõnas Joel Neegos ja raputas pead. Ta tahtis öelda veel midagi oma tunnetest, ei teinud seda aga siiski, sest notar Ollino muutus jälle tähelepanelikuks ja kuulas luurates. — Muidugi, milleks oma saladust enneaegselt välja pasundada, kõigile teatavaks teha? mõtles Joel Neegos irooniliselt. Polnud küll kahtlust, et üks kui teine on sellest juba informeeritud, — käemehed, kibestunud ning vihased, hoolitsesid kindlasti kuulujuttude tekkimise eest, — aga omalt poolt neile kuulujuttudele veel lisa anda ta siiski ei tahtnud. Viimase tilga soodavett kuivavasse kurku kallanud tellis ta kohe uue pudeli, nõjatus õlaga vastu seina, näis kõrvalt vaadates väga hajameelsena, väga ükskõiksena.

Samas aga muutus ta uuesti erksaks, kuna Juhan Saat ja Ollino hakkasid nüüd rääkima mõnedest tuttavatest, kes asusid Tallinnas. Ka nemad olid kuulunud kord samasse ringkonda, kuhu kuulusid kõik need, kes siin praegu igavust tundsid, ja nõnda haaras too vestlus teda kohe kaasa. Väike paks notar ütles, tehes käega ebamäärase liigutuse:

«Aadu Sammal? Ah kus ta elab ja mis ta teeb? Päris

kindlasti ei tea ma temast midagi, aga niipalju on igatahes kuulda olnud, et ta end... kuidagi ikka läbi veab. Kerge pole tal kindlasti, seda võib juba arvata. Teenivat teedeministeeriumis abijõuna, tunnitasu eest. Umbes viiskümmend krooni või veidi vähem kuus. Just enne oma vekslikrahhi võttis, naiivne hing, naise, talvel olevat lapski sündinud... ja pankade täitelehed pigistavad veel kaks viiendikku minema. Jääb järele... midagi kolmekümne viie krooni ümber. Igatahes vähe, et elada, ja palju, et surra.»

«Sedap' nüüd küll, jah, siis ei ole tal kerge,» noogutas Juhan Saat säärase ilmega, nagu oleks ta enda seisukord teisega võrreldes otse kuninglik. «Või laps ka juba perekonnas... Nojah, nojah...»

«Ma ju ütlesin, kui mulle räägiti, et jätnud vähemalt seegi luksus tuleviku peale...» ütles notar Ollino ja vilksatas vaadata Tooni Madissoni poole, otsekui oleks ta praegu öelnud midagi eriliselt pikantset, kahemõttelist, väga vaimukat.

«Ju oleks ehk tõesti targem olnud...» venitas Saat.

Notar Ollino ütles:

«Ei noh, mis seal kõnelda. Mehed tema olukorras peavad loobuma... nii mõnestki marjakesest, hehehee.»

Niitmaa, väike keeleteadlane, pahvatas naerma ja ütles:

«Ta oli kah kuradi mees, pa-gan teda võtaks! Andke andeks, preili, et ma vannun. Teate, sõbrad, kui ma hakkaksin praegu temast pajatama, siis ma saaksin lõpetada vast alles homme, hahahaa!» Ning rõõmsalt sädelevate silmadega hakkas ta kohe jutustama: «Kord, ma mäletan, oli tal kaks tuttavat preilit, omakandi inimesed... üsna süütu sõprus. Südamlikud, kenad lapsed! Ma olen veel nüüdki vahel mõtelnud, et kus nad küll võivad praegu olla. — Nad olid nimelt tuupijad ja lõpetasid oma teadus-

konna peaaegu normaalajaga. Kui me jälle ühel hommikupoolikul oma seiklustelt koju jõudsime, tuli Aadu Samblal äkki idee pähe, viia neile armsatele daamidele paar kimbukest lilli. — On ju sääraseid vanamoorikesi, kes neid öösiti müüvad. — Hästi: mõeldud, tehtud. Ostame terve korvitäie kullerkuppe ja muud prahti ja seame sammud Tiigi tänava poole... ise muidugi kõva auru all. Eesuks aga — kinni. Noh, mis teha? Tänava ääres seisab kuur, kui hästi julge ja osav olla, võiks sellest üle pääseda. Ja jälle — mõeldud, tehtud... hõpp-hõpp! Mina olen kerge kondiga — noh, vana keskkooliaegne sportlane — pistan kohe ronima. Vinnan teised kah üles. Ainult paar paksemat ja rasvasemat eksemplari jäi tänavale ootama. Varsti olemegi hoovil, akende taga. Sammal koputab — ei midagi. Koputab veel kord — ei midagi. Koputab kolmandat korda — neitsilikult valendav kogu tuleb akna juurde, lükkab selle lahti ja hakkab tigedasti vanduma. Noh, väga lihtne, teate, — vanad parunipreilid, kes elasid hoovipoolses korteris. Hahahaa! Naersime pärast... nii et...»

Naerdi ka praegu, kuigi see lugu oli sellisena ettekantult üsna tavaline, tühine, veidi ehk rumalgi. Aga kõik nad oskasid näha kaugemale sõnade pealiskaudsusest, sügavamale läbi lausete pinnakihtide. Joel Neegos mõtles endamisi, et küllap igaüks kujutleb seda lugu endale kindlasti vastavalt oma temperamendile ning hoole. Kolmekümne-aastaste meeste silmad muigasid muhedalt, hambad välkusid huulte varjust. Ning suure, laialivedava ebakõlana lõi üldisse meeleollu Tooni Madissoni irooniline hääl, kui neiu ütles:

«Kas te, kaasvõitleja Niitmaa, arvate siis, et see oli väga vaimurikas tegu?»

«Aga... aga... kas see polnud siis tore nali, preili Madisson?»

«Ei, vabandage, mina igatahes küll ei leia. Sundisite teisi majaelanikke neist vaestest preilidest... halvakspanevalt rääkima. Nagu ei tea, missugustest tüdrukutest, kelle juurde võidakse sisse murda veel hommikuse koidu ajalgi... vaat seda te saavutasite!»

«Oh... kuulge nüüd! Maailmas peab ikka veidi vallatusigi tegema. Mõistlikud inimesed saavad sääraste tudengivempudest aru, kes aga neist aru ei saa, need on lollpead,» ütles blond Olbrei kangesti jämeda häälega.

«Kenad tudengivembud, mis heidavad kaasvõitlejate peale halba varju!» vaidles Tooni Madisson. «Või arvate, et neile teie tuttavatele preilidele majas hiljem hea silmaga vaadati!»

«Siiski, te olete natuke liiga vali kohtunik... Ega me ju munkadena ja nunnadena kah elada ei saa... surmtõsistena,» ütles Niitmaa ja naeris õlanukke kahemõtteliselt kõrgele tõstes.

Juhan Saat, keda näis ikka veel huvitavat Aadu Sambla elukäik, küsis:

«Nii et... head pole sel kenal mehikesel siis mitte midagi...? Ei praegusel silmapilgul ega unistustes tulevikugi peale?»

«Vaevalt, et tal neid olla võib,» noogutas kõikteadja notar. «Häda seisab ju ka selles, et kui sul kord viltu kipub minema ja kui sa ei suuda end enam korralikult riidesse panna ja pead elama kolme inimesega ühesainsas kitsas toapunnis, siis tekib sinust teistes ligimestes paratamatult ka niisugune ettekujutus, et mis mees sa ikka enam oled! Tühine poolteist!... nõnda ütelda. Minuga oli ju tä-pi-pealt niisamuti, kui ma oma väikestesse kimbatustesse sattusin. Kuula siin, kuula seal — mitte midagi! Aga mina olin ometi poissmees, kellele andestatakse alati rohkem kui naisemehele. — Ah jaa,

muuseas — Palugi aktsiad aina langevad!» hüüdis notar Ollino järsku elavalt-lõbusalt nipsu lüües, nagu oleks talle alles nüüd meelde tulnud midagi eriti huvitavat. «Ma ei tea, kui palju ajaleheneegrid harilikult teenivad, aga küllap see on ikka üsna vilets leib, — ta ei jõua enam oma asju korras hoida! Igatahes, olgu see täiesti omavaheline jutt: paar esimest pääsukest jõudsid juba minuni. Ja oodata on veelgi suuremal hulgal. Väliselt on ta samuti juba päris alla käinud.»

Joel Neegos kuulas hajameelselt. Notar Ollino viimaste sõnade puhul ei suutnud ta enam rahulikuks jääda, ajas enda äkki sirgu ja ütles:

«Täiesti omavaheline jutt, mida räägitakse kaheksahingelises laudkonnas. Ma usun, et me kõik olime Paluga küllalt head sõbrad, tema üle seljataga irvitada — see on sigadus! Ei maksa siiski oma klatšikalduvusele nii vaba voli anda, armas confrater Ollino.»

«Noh, see pole ka jumal teab missugune eriline saladus,» ütles notar kulmu kortsutades. «Protestitud vekslid — need pole ju ometi mingisugused äriraamatud, mida peab saladuses hoidma.»

«Vabanda, igal asjal on oma koht, oma aeg ja... oma kaal,» ütles Joel Neegos.

Laudkonda sigis selle lühikese kahekõne tõttu jälle tilluke ebakõla. Vaikiti: kes tüdinenud ilmel enda ette vahtides, kes suitsetades, kes oma tellitud jooki rüübates. Väike paks notar, kelle enesetunnet oli jälle valusasti puudutatud, punetas nagu moon.

Joel Neegose pilk kohtas Tooni Madissoni oma, ja kuna viimases näis peegelduvat ilmne heakskiit, muutus ta süda korraga soojaks ja . . . nukraks. Ta oli nüüd väga rõõmus, et teda oli saatjaks kutsutud, jah, see on hea, ta tahaks selle targa tüdrukuga tõesti üsna tõsiselt vestelda. Tekkis kartlik mõte, et veel pole kõik kaotatud, et

veel on võimalik üht-teist parandada, ja kuidagi alateadlikult tajus ta, et see paranemine võiks tulla just sealt poolt, kuhu ta süda oli järsku kiskuma hakanud. Ja oli äkki lausa veider mõelda, et ta polnud veel kunagi seni märganud selle noore naise kenadust, tema füüsilist võlu, tema iseloomujooni, mis üllatasid oma loomupärase arukusega.

Küürakas ütles, kummardudes talle lähemale:

«Nii et sa arvad siis paremaks . . . käega visata . . .?»

Joel Neegose mõtted olid laokil.

«Käega visata — millele?» küsis ta hajameelselt.

«Ma mõtlen ikka su kavatsusest end veidi haledaks teha ja üht-teist kuulata,» ütles küürakas. «Vaatasin praegu ringi . . . Osa härrasid on juba läinud.»

Tuli sisse salk lõbusaid ja üleolevalt enesekindlaid ärijuute, kes vestlesid omavahel käratsedes, üksteisest üle rääkides.

Ja Joel Neegos seletas järsku ootamatu ägedusega:

«Jäta, jäta, vennas! Jä-ta! Milleks, palun! Nagu oleksin ma selle kõige üle täna veel vähe muret tundnud. Hästi — mingu kuidas läheb! Rinnutsi jõele vastu suruda pole kah ometi mõtet. Niikuinii on mulle ainult üks päevake kingitud, mille jooksul ma võin ennast veel täisväärtusliku inimesena tunda. Esmaspäeval olen ma juba põhjas, peanuppki ei paista enam välja. Ja ärgu paistku — mis siis! Praegu aga istun ma sõprade seltsis ja lõpp! Mitte mingit närutsemist ega küüru selgatõmbamist, praegu me — elame veel! Pidutseme vaikses koosviibimises oma ammuaegset tutvust . . . Eks neljakümne kaheksa tunni pärast või ehk vareminigi hakkame tallama härrade asjameeste uksepakke ja vaatame, kas nad tunnevad mind veel või oodatakse jälle suure igatsusega, et ma rutemini jalga laseksin. Jah . . . käigu kus kurat, mina neid täna enam paluma ei lähe!» Ja ta

kordas veel kord, laual lebav käsi rusikaks surutud: «Ei lähe. Tulgu mis tuleb — ei lähe!»

«Nagu arvad,» noogutas küürakas.

Niitmaa, väike keeleteadlane, küsis uudishimulikult: «Kuhu sa ei lähe?»

«Noh, see pole tähtis, kuhu,» vastas Joel Neegos ja naeris lõbusalt. Ja tegi kohe laia liigutuse, nagu kunagi mees, kes hoolib maailmas õige vähesest: «Jah, see pole tähtis, kuhu ma e i l ä h e, tähtis on aga see, kuhu ma l ä h e n. Nii. Ja nüüd, armsad kaasvõitlejad — üks ettepanek. Minul on siin linnas vana koolivend, tõsi küll, veidrik, aga selle eest väga heasüdamlik. Ja see koolivend kutsub teid kõiki minu kaudu endale võõrsile. Lähme. Tehtud! Ootamatustel ja ebatavalisel — laskem elada! Kas tulete, kaasvõitlejad? Muuseas — seal on kindlasti ees veel teisigi sõpru.»

Naerdi, kahistati jalgadega. Noh, mis siis, võib ju minna, näisid ütlevat kõik need rõõmsad näod, mis talle praegu otsa vaatasid. Vana kaardivägi... vana kaardivägi... mõtles ta vaimustatult, hoogu sattudes. Siis kuulis ta endale vaikselt, peaaegu sosinal öeldavat:

«Aga teie lubadus, härra Neegos?»

Joel Neegos tegi vaid ulja käeliigutuse ja ütles pisut pateetiliselt:

«Täidan selle, preili Tooni!»

Tõusti, kolistati saabastega, tõugati toole.

Ja hakati kohe kergemeelselt lärmates minema.

JALUTUS TOOMEORUS

Õhtu oli ilus, soe, rohekalt läbipaistev. Tuul oli nüüd täiesti vaikinud ja ainult pea kohal kummuva heleda laotuse poole vaadates võis seda aimata, — kerged pilvekoonlad sõudsid pikkamisi üle linna. Majad hõõgusid kuumust ja umbust nagu mesilastarud peale päikeseloojangut, lõhnasid kõigi inimlikkude lõhnadega, näisid nagu suuremaks kasvavat ja tundusid palju raskemad kui ergavas päikesevalguses. Siin-seal akende taga vilkus juba süüdatud lampe, suurem osa kortereid mattus aga veel pimedusse, kuna nende omanikud olid nähtavasti väljas. Ja nagu keskpäevases unenäos, nõnda nägi Joel Neegos ka praegu suuri lehtpuid oma latvu hiigelkobaratena vastu rohekassinist fooni üles sirutavat, nagu oleksid need emakese maa enda suured iminapad, mis ulatavad end ahmides vastu tulikuivale, otsekui tolmusele laotusele.

Vana kaardivägi marssis läbi tänavate, käratses, elas jälle oma lõbusat elu, naeris ning naljatas. Raskesti ja rõõmsalt lõid jalad vastu kivisillutist, vastu suuri paetahvleid. Aeg-ajalt põrutati rusikatega vastu seinu ja planke, nõnda et need vaikselt kõmisema hakkasid. Tuletati jälle meelde mõnd hiilgavat seiklust; tunti kõige üle pulbitsevat heameelt; mainiti tänaseid võimalusi, tundmatuid, erutavaid oma ootamatustega. Mis siis, tuleb ju seigelda, nõnda see tudengielu juba on, öeldi üksteisele närvliku naeru saatel, sest aeg-ajalt näis ärkavat ühes kui teises ivake kriitilist mõistustki. Kui Vallikraavi tänava nurgani jõuti, kust Tooni Madisson ja Joel Neegos pidid üles pöörduma, kinnitati viimasele lärmakalt-uljalt, et ärgu ta lasku end siis kuigi kaua oodata, jah, ärgu ta seda tehku, — sõprus seisku ikka väärikal kohal, sõpruse lipp hoitagu ikka kõige kõrgemal!

«Muidugi — peale kohustuste daamide vastu,» ütles notar Ollino ja naeratas veidi nagu kõveralt.

Ja Niitmaa, väike keelemees, ütles omaltki poolt:

«Õige! Õige! Daamid ja sõbrad, nii on ikka kõigi aegade aumeeste lipukiri kõlanud!»

«Ning kümnendas järjekorras loengusaalid ja raamatud, hahahaa!» hüüdis keegi naeru lõkerdades, küllap vist Kingsepp, see teoloog.

Joel Neegos andis küürakale aadressi, lubas hiljemalt tunni aja pärast järel olla, viipas tudengitervituse. Tooni Madisson seisis mõni samm kaugemal ja ootas teda vaikselt. Hakati minema, sammuti mööda kõverduvat uulitsat pikkamisi edasi; paremal kõrge Toome nõlvak, vasakul suur, määrdunud seintega trükikoda, raske ja korrapärane nagu tahutud külgedega graniidikamakas. Aedadest imbus hoogude kaupa seda sooja, imarmagusat lõhna, mis iseloomustab tavaliselt kasvamishoost tulvil kevadöid, mil kõikjal pinna all võib ammugi aimata kää-

rivat elujõudu. Ja lõhnavat näis täna mitte üksi muru, mis tärkas lopsakana, muld Toome külgedel, vaid hall kivisillutiski jalgade all ning hele taevaski kõrgel pea kohal.

Esialgu sammusid nad vaikides, kõrvuti, endamisi hämarusse vahtides. Joel Neegosel oli tunne, nagu peaks ta kõigi viisakusreeglite kohaselt kõnelema hakkama, ometi aga oli nii hea edasi astuda midagi ütlemata, päris sõnatult. Tüdruk vaatas ikka veel maha; ta paistis nüüd veelgi pisem, selle eest aga priskem ja — näis samuti lõhnavat. See oli mingi imeline, kõigisse meeltesse sööbiv värskus, mis ta endast levitas: nooruslikkus, südamlikkus, seletamatu kodusus. Tal oli seljas tume siidmantel, puhuti läigatasid ta õlad nagu metallistena, väike teisele kõrvale nihutatud mütsike jättis vabaks enamiku ta süsimustadest juustest. Ja ses üliraskes raamistikus, ümberringi kitsas linnatänav oma vanade majade muhklike mügerikkudega, tundus ta nägu äkki selliselt heledana, et Joel Neegosele paistis, nagu võiks säärane läbipaistev, peaaegu helkiv nägu olla maailmas vaid ühel inimesel, ainult sellel noorel naisel üksi...

«Näete... kui ilus õhtu on täna...» ütles ta hetke pärast, sest ta mõtles jälle, et oleks vaja vestlust alustada, et seda temalt ehk nõutaksegi.

«Muidugi... ma näen ju! Palun, miks te üldse veel seda alla kriipsutate...»

«Vabandage!»

Joel Neegos punastas, muutus poisikeselikult kohmetuks, tundis end ebakindlalt. Kuid nooruslikust romantikast kääriv õrnusehoog enda kõrval kõndija vastu püsis siiski edasi ja tasandas ta pahameelt. See, mis ta hinges selsinatsel segadusehetkel kääris, polnud aga enam tagasihoidlik ja vaikne nukrameelsus, pigemini ehk tasumist ihkav, pisut naeruväärne solvunuviha.

Ja kuna teda hakkas samal ajal vaevama veel üsna tavaline noorukikohmetus (just nagu siis, mil ta käis häbeliku gümnasistina oma esimesi käimisi), poleks ta enam paremagi tahtmise juures midagi lisada mõistnud, jah, ta oli segane, ta oli löödud!

Jõuti anatoomikumi taha Toomeorgu ja Joel Neegos käändus kohe vaikides vasakule, et suunduda Pepleri tänavasse. Kuid oma imestuseks nägi ta, et tüdruk seadis sammu hoopis teises sihis. Kuigi äsjane vimmatunne rõhus ikka veel ta südant, suutis ta siiski kainelt otsustada, et küllap vist kavatseb preili Madisson väikest õhtust jalutuskäiku. Tähendab — selleks mind ligi kutsutigi, et ma kujutaksin endast midagi kaitsevaimu taolist, — on ju pimedas Toome ümbruses hulkumas tüüpe, kes käivad õhtuti otsimas endale partnereid... mõtles ta veelgi enam solvudes. Aga ilus siin ju oli, seda ei saanud salata; ja kummardudes tüdrukule lähemale, julges ta jälle viimaks küsida, ehkki ta kartis, et talle vastatakse nagu äsjagi:

«Tahate, nagu näha, jalutada?»

«Jah, härra Neegos, just seda ma tahan!» vastas Tooni Madisson ja muigas nüüd sõbralikult.

Joel Neegos ütles, katsudes samuti muiata, — vähemalt niigi palju, et varjata selle taha oma kohmetust:

«Hästi, jalutame.» Aga ta hääl oli liialt kobav, ebakindel, ja sestap jättis ta kohe teesklemise. Ta lisas, surudes käed taskutesse: «Loomulikult... kui minu seltskond teid liiga palju ei häiri. Igatahes näib selleks eeldusi olevat.»

«Nii? Miks te seda arvate?» küsis Tooni Madisson.

«Noh, muidu poleks te ju nii kurjalt mulle peale käratanud. See oli ju peaaegu sama, mis meeste omavahelises leksikonis — pidage lõuad,» ütles Joel Neegos.

Tüdruk naeris jälle, tõsines aga siis ja ütles:

«Noh, ärge pahandage. Nõnda polnud see nüüd küll mõeldud. Aga . . . vihane olin ma tõepoolest, seda ma ei salga.»

«Miks?» küsis Joel Neegos.

Vaikus.

Joel Neegos ootas vähe aega ja küsis jälle:

«Miks?»

Ja kui ta nüüdki vastust ei saanud, kordas ta veel kord.

«Aga miks, palun? Ütelge siis vähemalt: miks?»

Vaikus.

Mindi ühishauast mööda, käänduti vasakule. Jälle oli ühel pool kõrge ning tume mäenõlvak, soojust hõõguv ja pehmetooniline, teisel pool aga puudusid nüüd majad. Pea kohal õõtsuvad puud lasksid kevadtaeva kahvatut helki läbi oksade ja kõnnitee sirgus otse edasi nagu tume nahkrihm, siin-seal katkestatud süsimustadest varjulaikudest. Pinkidel, mis asusid oma seljatugedega peaaegu vastu mäekülge, istusid inimesed — armastajad, paariti. Ja aeg-ajalt juhtus teisi selliseid vastugi tulema, enamasti käsikäes, vaikides, ainult harva tasakesi vesteldes.

Tooni Madisson ütles viimaks:

«Miks? Aga seepärast, et te mulle. . . pettumuse valmistasite.»

See vastus oli niivõrd ootamatu, et Joel Neegos suutis jälle tükikese aja jooksul vaid suud maigutada. Nõndaks — ta olevat sellele tüdrukule pettumuse valmistanud. . . mõtles ta. Ometi ei tulnud tal oma käitumises meelde midagi iseäralikku, mitte midagi, mis võis põhjustada säärast oletust.

Kuid ta ei tahtnud näida liiga taipamatuna. Ja surudes huuled hetkeks nagu ahastades vastamisi, kurgus kange tarve neelatada, pomises ta viimaks ebamääraselt:

«Jah . . . ma tean . . . vabandage mind, palun.»

Tooni Madisson pöördus kiiresti.

«Mida te teate, härra Neegos?» küsis ta hämmastunult.

Ja Joel Neegos valetas, nüüd juba kohmetust teeseldes:

«Noh, ma tean seda, et... et see oli väga... rumal. Aga arvestage, palun, et ma pole täna kuigi võimeline oma tegusid kontrollima. Ja pealegi... ta vihastas mind oma edevusega. Mis ta's — laiutab. Vähemalt sõprade seltsis... ei maksaks seda ikka teha!»

«Nii...? Vihastas teid...? Kes nimelt?» küsis Tooni Madisson üha kestva imestusega, kehitas õlgu ja lisas: «Vaadake, härra Neegos, nüüd ma tõesti... ei mõista teid.»

Ja ikka aina edasi luisates ning hingelist segadust näideldes pomises Joel Neegos:

«Kas te siis... ei mõtelnudki minu nääklemist selle rasvahanetaolise notariga, selle haljale oksale trügiva kaasavarakütiga? Kas te's... sellepärast ei pahandanudki?»

Tüdruk küsis kohe tõsinedes:

«Te arvasite siis, et te s e l l e g a minule mingi pettumuse valmistasite?»

«Jah,» ütles Joel Neegos. «Sest vaadake... muud ma tõesti ei suuda meelde tuletada.»

Tüdruk, tundes nüüd omakorda kerget kohmetust, ütles hetke pärast:

«Ei, mitte sellega. Muuseas — see, et te talle ta upsakuse pärast märkuse tegite, oli minu arvates õige. Et te teda aga seljataga rasvahaneks nimetate, teda mõnitate, on... andke andeks... inetu.»

«Vabandan,» ütles Joel Neegos lühidalt.

Vaikus. Mindi ikka kõrvuti. Toomeorg muutus järjest pimedamaks. Suured, soomuseid meenutavad ööpilved tõusid taevasse. Kõrgemal puude latvades hakkas juba

tuul kahisema. Joel Neegos mõtles, et oleks asjatu enam edasi vestelda, sest vaevalt suudaks ta praegu selle omapärase partneri meele järgi olla. See on naiselik kavalus, alateadlik emaslikkus — kruvida kogu aeg teise sugupoole uudishimu aina kõrgemale, erutada seda oma näilise ükskõiksuse või tujukusega... mõtles ta kohe küüniliselt. Ning taas kannatlikuks muutudes, püüdes koguni samuti ükskõiksust teeselda, hakkas ta nüüd tasakesi vilistama, astudes edasi õige muretuna näival sammul, käed taskus.

Ja ta ei eksinud oma elumehe-prognoosiga: varsti küsis Tooni Madisson hoopis sõbralikumalt:

«Härra Neegos, kas te pole siis põrmugi huvitatud? Mitte põrmugi, ah?»

Joel Neegos naeratas aga endamisi, teeskles jälle arusaamatust ja küsis vastuseks:

«Millest?»

«Noh... vähemalt sellestki, et millega te mind pahandada võisite... mulle pettumust valmistasite,» seletas Tooni Madisson ja näis nüüd naiivse tütarlapsena.

Joel Neegos kehitas õlgu.

«Mäletavasti pärisin ma teilt juba kahel korral. Noh... vastust ei tulnud!» ütles ta irooniliselt. «Ja parem siis juba ära oodata, mil te ise rääkida suvatsete.»

Vaikus.

Korraga hakkas Tooni Madisson kõnelema, tõsiselt, kuidagi vanainimeselikult, esialgu siin-seal sõnadel või lausetel komistades, siis aga hoopis ladusalt, lausa hoogu sattudes:

«Jah, vaadake — vend rääkis mulle, et te tänasest peale end parandate... mitte tilkagi viina enam suhu ei võta... Täiesti tagasi tõmbute ja uut elu alustate... kui me tarvitame seda labast väljendust... Ta ütles mulle, et vähemalt teie ise usute esialgu sääraseid tõotusi...

Kuigi need tõotused võivad kõiki teisi, kes teid tunnevad, ainult muigama panna ... Aga mina astusin südilt teie eest välja ja ütlesin, et kindlasti viite te oma tahtmise läbi ega kaldu sellest, mis te lubate, küünevõrdki kõrvale. Jaan ... aina naeris ... Jah, ta olevat esimene mees, kes niisugusel korral käed risti paneks ja jumalat tänaks, sest tal olevat teist tõesti kahju, seletas ta mulle. Ta teadvat aga päris kindlasti, et te ei suuda oma halvale minale vastu panna ja kaldute kõrvale juba esimesel soodsal võimalusel. Ja te oleksite pidanud nägema, kuidas ta mulle pilkavalt silmi pilgutas, kui te sõpradele oma kutse edasi andsite! Nagu vana faun! Et... «kas sa nüüd näed... kas mul polnud ennist õigus!» Ja mina... jäin valelikuks. Miks... miks ometi... te nõnda talitate? Jah, ütelge mulle, — miks? Sest mina, näete, mõtlen nõnda, et kui inimene kaine mõistusega midagi lubab (ükskõik, kas endale või teistele), siis peab ta seda lubadust ka täitma!»

Vaikus.

Joel Neegos polnud midagi niisugust oodanud ja tal oli tunne, nagu oleks keegi teda kõigi kuuldes ja kõigi nähes häbipinki seadnud. Ilma ühegi põhjuseta meenus veider unenägu perenaise lumivalgest käest, mis oleks nagu äkki kasvama hakanud, ähvardav, jubestavalt inetu. Äsja kohvikuvingus oli tundunud talle täiesti loomulik, minna ühes sõpradega, nendega istuda, võib-olla — veidi viinagi võtta. Kuid praegu, — ümberringi kosutav öökargus, imarad kasvamislõhnad, värskust levitav muld mäenõlvadel, — praegu teadis ta väga selgesti, et ta oli tõesti juba jälle libisemas, uue hooga veerema hakkamas. Jah, palju tunde sellest õieti tagasi oligi, kui ta endamisi tõotas, et mitte kunagi enam ei lasku ta oma senise elu tasemele, nüüd aga oodati teda juba kärsitult, endist naljameest, vana kaardiväelast. Püüdes end vä-

hemalt väliseltki õigustada ning kaitsta, ütles ta, neelatades jälle kohmetunult:

«Noh ... olge üsna rahulik, preili Madisson. See mees, kes praegu teie kõrval kõnnib, ei joo tõesti enam piiskagi. Uskuge — niisugustel lõbudel on nüüd lõpp.»

«Aga miks te siis kõik need inimesed oma koolivenna juurde saatsite? Kas ainult selleks, et nendega sõbralikult vestelda? Ja ütlesite ju Vallikraavi nurgal üsna selge sõnaga, et te varsti... hiljemalt tunni pärast... ise järele lähete.»

«Ütlesin küll, aga ometi mitte seda, et ma enda oma sõpradega ühes purju joon. Või kuulsite midagi niisugust?» küsis Joel Neegos ja muigas üleolevalt.

Tüdruk ütles:

«Ei, seda ma tõesti ei kuulnud. Aga milleks ennast üldse nii lähedale anda ... kõigile neile vanadele kiusatustele? Ei, ei, te võite ju ise tõesti uskuda, et te endast võitu saate ja kaineks jääte, aga mina ei usu seda siiski enam! Ei usu, andke andeks!»

Säärane avalik kahtlemine tema otsuse kindluse suhtes haavas Joel Neegost jälle valusalt. Ta tõmbus endasse, kehitas vaid õlgu ja ütles:

«Nagu soovite, ma ei saa sinna midagi parata!»

Vaikus.

Tüdruk ütles ivakese aja pärast:

«Aga... kuidas... ma... tahaksin teid uskuda... Tahaksin... tõesti! Aga katsuge mind mõista — mitte ei suuda. Sest kui ma täna teid kõiki seal vaatasin, siis näis mulle, nagu oleks teie saatused kirjutatud juba teie nägudelegi. Lähete nõrkadena kaasa ükskõik missuguste kiusatustega. Tuleb tuju, võtab teid taha, viib kuhu aga iganes süda soovib. Kaine, korralik elu, see on teile talumatu. Jah, niisugused te olete... esimesest viimaseni. Ja

mis veel kõige õudsem — te ei taipa seda ise, te peate oma nõrkust veel vooruseks. Mingiks eht-tudenglikuks jooneks. Mingiks toredaks maru-uljuseks, mis elavale inimesele tema sümpaatse näo annabki. Ja vaadake, härra Neegos... seepärast just ma teid uskuda ei saagi.»

Joel Neegos kordas tumedalt:

«Kuidas soovite, ma ei saa sinna midagi parata.»

«Palun, palun — ärge pahandage!» hüüdis tüdruk nüüd hoogsalt. «Jah, palun, ärge ometi pahandage. Ma ei taha ju põrmugi teiega tülitseda. Mul pole selleks mingit õigustki. Ja väga võimalik, et ma tõesti teis eksin, et te oma otsuse tõesti kindlalt läbi viite. Ma... oleksin siis igatahes... väga rõõmus! Jah, uskuge — ma oleksin siis väga, väga rõõmus.»

Joel Neegos küsis jälle:

«Miks?»

Tooni Madisson, hoidudes otseselt vastamast, ütles:

«Kuulge... kas ma võiksin teile ühe palve esitada? Ühe päris tillukese palve? Jah?»

«Armuline preili — miks te seda üldse küsite! Esitage!» hüüdis Joel Neegos jälle pisut pateetiliselt.

Vaikus.

Ning korraga võttis tüdruk ta käsivarrest tugevasti-tugevasti kinni, lähenes talle kogu kehaga ja sosistas tasakesi:

«Lubage mulle, palun, päris kindlasti... et te täna ennast purju ei joo. Selles pole ometi midagi võimatut, eks ju? Kas lubate, härra Neegos?»

Joel Neegos tundis, kuidas mööda ta kaela ning õlgu hakkas voolama midagi sooja ning väga pehmet, midagi, mis surus vere näkku sellise jõuga, et nahk sellest rebeneda ähvardas. Kuigi ta ei teadnud, millisel põhjusel naine temalt säärast asja nõuab, oli tal siiski hea olla,

hea edasi astuda, hea tajuda kõigi viie meelega oma noort, elujanust keha. Ainult hetkeks viirastus talle kujutlus, nagu peaks ta veel kord haavuma (või jälle seda haavumist vähemalt teesklema!), nüüd juba seepärast, et teda haletseda tahetakse:

«Et ma ennast täna purju ei joo? Aga mis põhjusel te seda... soovite?» küsis ta usutledes.

«Ma ei soovi seda, ma... palun teid!» ütles Tooni Madisson.

«Noh, aga mis põhjusel te seda siis palute?»

Vaikus.

Joel Neegos käis aina peale:

«Ütelge, olge hea, noh... ütelge.»

Kuid tüdruk ei vastanud ka sel korral.

Ja Joel Neegos, kavatsedes nüüd provotseerida, sõnas viimaks tehtult-halvustavalt nägu krimpsutades:

«Noh, olgu, olgu, mis ma teist ikka tüütan. Taotlesite seda arvatavasti sel põhjusel, et muidu te jääksite venna ees pankrotti. Tema kinnitas, et ma esimesel võimalusel jälle jooma hakkan, teie aga olite küllalt naiivne uskuma, et ma seda ei tee. Nõnda? Ja just see naiivsus teid praegu ärritabki.»

«Ei, te eksite, see pole ... see!» vastas tüdruk nüüd pikkamisi ja vabastas ta käsivarre.

Joel Neegos provotseeris edasi:

«Noh, mis me sellest räägime — kindlasti on see nõnda.»

«Ei,» ütles Tooni Madisson veelgi resoluutsemalt.

Naise hääles oli nüüd midagi väga vaikset, alistuvat. Tundus veider, et ta oli alles äsja sama häälega selliselt kainelt-asjalikke mõtteid esitanud, kahtlustusi ja väiteid väljendanud. Ja järsku jooksis läbi Joel Neegose ajude nagu ere välgusähvatus, — äkitselt tärkav aimus käesoleva olukorra tõelisest iseloomust.

«Kas ma. . . pean ehk teist nii aru saama, et te teete seda minu enda pärast. . . ? Ilma muu tagamõtteta?» küsis ta alles tükikese aja pärast, kuna äsja saadud teravad vastused manitsesid teda ettevaatusele. Ka polnud ta enesetunne enam pooltki nii kartmatu ja kindel, nagu alles mõni päev tagasi mõnd säärast vallutajaotsust langetades.

Vaikus.

«Jah,» ütles Tooni Madisson väga pikkamisi, läheneb uuesti mehele ja sõnas ärevalt: «Jah, teie enda pärast. Ma ei häbene seda tunnistada. . . olgu. . . ma ütlen kõik avalikult ära!» hüüdis ta kohe nagu ekstaasi sattudes ja jätkas nii kiiresti, et oli raske ta sõnu jälgida: «Armas jumal, mispärast te's nõnda talitate? Te pole ju ometi rumal laps, kes ei tea, mis ta teeb. Mõttetu, totter, ülearune raiskamine, millest pole kasu ei teil endal ega kellelgi teisel! Ainult seda te ehk saavutate, et annate mõnele kahjurõõmsale tüübile põhjust enda üle naerda ja seljataga irvitada. Et vaadake, jälle on see Joel Neegos, kes niiviisi märatseb ja . . . inetusi teeb! Milleks, palun? Ei. . . ma ei taha seda. . . ma ei taha seda. . . saage ometi aru!»

Kogenud elumees teadis nüüd hästi, mis ta peaks tegema, kuidas toimima. Kõik temas oleks nagu jälle peadpööritavasse kõrgusse tõusnud, pilvedeni üles kerkinud. Polnud kahtlust, et see vaikne, tõsise iseloomuga, ent alati rõõmsat sõbralikkust ülesnäitav noor naine on temasse armunud, tasse lootusetult kiindunud. Ja ta mõistis praegu täiesti tema tujukust, tema hiljutist pahameelt, veidrat ülespidamist, mis oli (hahahaa!) vihastamagi kippunud. Ja oli kuidagi hea mõelda, et kõik see oli vaid tema, Joel Neegose pärast, armastuse pärast tema vastu . . . Siis teeskles ta veel kord teadmatust, kehitas õlgu ja ütles:

«Te ei taha seda? Te küsite — milleks? Olen ma siis tõesti niivõrd viletsaks jäänud, et te peate minu pärast juba haledust tundma?»

«Ei, ei, ei!» hüüdis tüdruk ägedalt, haarates teda üha tugevama survega käsivarrest. Ning pahvatas kohe, kuna ta ei suutnud end nähtavasti enam valitseda: «Mu jumal... miks te mind piinate! Just nagu te ei teaks, kui kaugel ma... olen! Noh... kas teie edevust on hästi kõditatud, kui ma teile nüüd tunnistan, et jah, et juba mitu aastat olen ma teist... nagu uimane. Olen jah! Saite nüüd oma tahtmise... mind nii kaugele viia, et ma ise... ennast teile kaela tulen määrima.»

Ja ta puhkes äkitselt nutma, ootamatult, kogu ägedusega, abitult luksudes; ta meenutas last, kes ei tunne vist isegi oma pisarate põhjust.

«Too-ni!» ütles Joel Neegos ja pani käe pikkamisi ümber naise piha.

«Palun... jätke mind rahule... jätke mind rahule! Piinata... seda te oskate... Piinata ja... prassida!» nuuksus naine teda endast ägedalt eemale lükates.

«Too-ni...» ütles Joel Neegos jälle.

Sel korral ei tõrjutud teda enam tagasi, ei — sel korral teda juba salliti. Ta surus enda kõrval kõndiva noore naise keha vastu oma külge, muljus seda hoogsalt sõrmedega, mis tundsid läbi riietegi nõtket ihu, sooja ning erutavat. Pea tillukeses kevadkübaras nõjatus usaldavalt ta õlale, soe hingeaur tungis ta ninna, uimastas, uimastas... Tarvis oleks istuda... puhata... tarvis oleks... oleks... mõtles ta palavikuliselt. Ja kui üks pink puude vahelt paistma hakkas, üsna tühi pink (ainsagi paarikeseta, — ime ses kevadises armatsemisrajoonis!), suundus ta ettevaatlikult selle poole, sosistades vaid hingeõhuga:

«Lähme... sinna... näe!»

«Lähme... kallis...» vastas naine sama vaikselt.

Seljakil jahedale pingikorjule nõjatudes võttis Joel Neegos Tooni pea oma kahe suure kämbla vahele, pööras selle enda poole ja suudles pikalt ning tugevasti, tundes naise lihavat suud oma huulte all tasa-tasa tukslema hakkavat.

Keegi läks mööda ja köhatas pilkavalt.

K Ü M N E S   P E A T Ü K K

«JOEL, SA OLED LAPS!»

Nõnda istusid nad hulk aega lähestikku, külg vastu külge — kaks armastajat, kes on veel teadlikud vaid ühest asjast maailmas: teineteise ligidusest. Joel Neegos taipas loomusunniliselt, et praegu poleks tal võimalik mõelda mitte millelegi muule peale enda kõrval istuva tüdruku: ei oma minevikule, ei oma olevikule ega oma tulevikulegi, mis ootas teda karmina. Kogu ta keha oli vallutanud nagu kuiv kuumus ja see kuiv kuumus põletas teda pikkamisi. Ei talle paistnud veider seegi, et alles vaevalt pool päeva tagasi oli ta esimest korda tundnud enam sügavamat poolehoidu selle inimese vastu enda kõrval; et ta oli temaga siiani vaid vallatlenud, suhtunud temasse nagu lapsesse, keda ei saa veel võtta tõsiselt. Jahaa, kahekümne kaheksa aastane laps... mõtles ta nüüd muiates. Ja hoides ikka kätt Tooni piha ümber, tajus ta sellist sügavat rõõmutunnet, nagu oleks ta äkki kuhugi välja jõudnud, kuhugi kõvale ning kindlale pin-

nale, — kuhugi, kus pole enam kunagi karta äpardumisi või libisemist.

«Ar-mas...» kordas ta aeg-ajalt tasakesi.

Ja naine vastas talle kohe samasuguse õrnusega, värin hääles:

«Jah, Joel! Kallis, kallis Joel!»

Aeg läks aga edasi, aina edasi. Kell lõi kolmveerand kümme. Maa hingas jahedust. Ilm oli nüüd juba päris pimedaks muutunud ja polnud võimalik näha enam kõnniteelegi, mis möödus siit lähedusest; taevas oli küll endiselt heledavõitu, kuid mitte niivõrd, et selle kuma oleks suutnud veel tungida läbi tihedalt kasvavate puude, läbi nende ladvaoksade, mille pungad aina suurenesid, suurenesid. — Joel Neegos kujutles tahtmata seda nähtamatut kasvamist, mis toimus kõikjal nende ümber, surus tüdrukule veelgi lähemale, mõtles juba selle... füüsiliselegi omandamisele. Ikka vaiksemaks ning vaiksemaks jäi linna öine kära madalate mäenõlvade taga: autode tuututamine, voorimeeste hobuste sõidutümin, jalutajate kingade korrapäratu kabin. Ja soomuseline pilvekate ülal laotusel hakkas paiguti tihenema, muutudes halliks ning paksuks, nagu valmistuks ilm kestvale vihmasajule, soojale ning kosutavale, mida näis pikisilmi ootavat kogu idanemisvaevas hingeldav maailm.

«Kui sa ainult teaksid, kallis, kui õnnelik ma praegu olen...» ütles Tooni Madisson viimaks ja silitas oma soojade sõrmedega Joel Neegose käeselga. «Sa oled mees... enda arvates pealegi nõndanimetatud elumees... ja ma olen päris kindel, et sa seda ei mõista. Sinule ja sinutaolistele on ju niisugused asjad nii tavalised ja igapäevased, et vaevalt te veel taipate sealjuures midagi tunda. Aga minuga on teisiti. Mina olen... asjalik ja kaine inimene. Jah, ma olen üks nendest, kellel on kriitiline mõistus, ja küllap see kriitiline mõistus hoidiski

mind nii mõnestki eksisammust...» Ning korraga jutustas ta naeratades, ise pisut kohmetu, just nagu peaks ta väga tähtsaks, et armsa ees ei jääks saladuseks needki kunagised mõtted ning kaalutlused: «Mul oli ju rohkesti kooliõdesid ja sõbrannasid... Paljud neist on ammu juba läbi läinud ja armukesi omanud. See oli nende arvates täiesti loomulik, ei — see oli nende arvates veelgi enam kui loomulik: see oli l o o d u s l i k. Ma võin ju sellistest asjadest rääkida, eks ole? Sest häbeneda pole niisugustes küsimustes ju mitte midagi. Kuigi mõned neist püüdsid mind päris teadlikult kokku viia oma kavaleride sõpradega, et minult samuti vahekordi soetada, ei saanud ma siiski lahtiste silmadega nii kaugele minna. Ei... saanud! Kõik paistis nii kole koomiline ja... naeruväärne... Olin ju küll tugeva ja terve kehaga naine ja tundsin... tõtt ütelda... meespoole järele iha ammu juba... aga niipea, kui keegi mulle läheneda katsus või mind... noh... hellitama... kippus... muutusin ma külmaks nagu kala. Ei suutnud harjuda paljude asjadega. Suured poosid, mille võltsust ma aimasin juba esimesel silmapilgul, kõmisevad, tühjad sõnad, mõnel korral veel nii lapsikud ja totrad, et naera või nuta... teeseldud elumehelikkus, mis meie villastele külapoistele põrmugi ei passi. Ja nii ma püsisingi... õnneks. Aga siis, kui ma sind esimest korda nägin... viis aastat tagasi... siis ma ei jaksanud enam isegi mitte näidelda... huvi kellegi teise vastu. Jah, jah, nii see mulle paistis, et... sina olid hoopis erinev kõigist neist narrikestest! — Sa olid kõigepealt lihtne, loomulik, ei hoolinud suuremat sellest peenest seltskondlikkusest, mida katsuvad ette kanda meile, püütavatele naistele, need noored nolgid, kes näevad mehisust kõigepealt oma nooblis ülikonnas, kõrvale nihutatud värviteklis, nöörsirgetes püksiviikides, kuigi varrukatest vahivad alles

välja üsna ausad ning sümpaatsed talumehekäed. Ja peale selle — sus oli nagu midagi, mis meenutas kuidagi avarust ja kargust. Ja nõnda ma kiindusin sinusse ikka enam ja enam, kuni ma ei saanud vahest öösel gi magada, vaid aina mõtlesin, kujutlesin, ihaldasin... Armas... ega sa ei pahanda, et ma nõnda räägin?»

Joel Neegos vastas, tundes end järjest edevamaks muutuvat — noor kukk, kes näeb end teistega võrreldes eelistatavat:

«Pahandada? Mispärast, kallis? Või juba nii kaua siis hoidsid sa mind... oma südames...?»

«Jah... Ja kui ma esimest korda tundsin, et ma sinusse kiindunud olen, tahtsin ma rõõmu pärast lausa hõisata!» rääkis Tooni Madisson. Ja küsis, kuna kogu oma arvatavale kainusele vaatamata omas ta kõiki naiselikke nõrkusi: «Aga sina, armas?»

Mees valetas üsna rahuliku südamega, kauaaegse kombe järgi — nõnda nagu temalt oli seni nõutud ja nagu ta ise seda ammugi loomulikuks ning lubatavaks pidas:

«Samuti, samuti juba aastaid ringi! Jah, see on nõnda, mina kiindusin sinusse samuti... juba aastaid tagasi!»

«Kal-lis!» sosistas naine. Ning kuna talle tuli nüüd midagi meelde, küsis ta kärmesti. «Ütle mulle, Joel, päris otsekoheselt, miks sa selle uhkust täis notariga täna tülli kippusid?»

Joel Neegos muigas tahtmatult. Kuigi juhtunu rõõmustas teda väga, tundis ta end (vaatamata oma luiskamisoskuselegi) ometi veidi ebamugavalt, sest talle näis, nagu võiks tüdruk äkki taibata tema tunnete tõelist iga. Jah, see oli nõnda, ta armus Toonisse alles täna, — vähemalt täie teadvusega, endale mõistuse abil aru andes. Ja et mitte sisse kukkuda ning valelikuks jääda,

kasutas ta kohe osavalt ära selle viimasena asetatud küsimuse, seletades sõnaohtralt ja väga usutavalt:

«Jah... vaata... mul on endalgi piinlik, et see nõnda läks. Ja sellepärast ma ennist mõtlesingi, et just see sind pahandas. Aga kui see kuldhammastega edevake seal kohvikus sinule iga oma labase nalja puhul hästi ligidale kummardus ja sulle peaaegu näkku hingas, siis ma tõesti... ei suutnud enam kannatada. Mul oli niisugune tunne, et kui ta seda vigurdamist ja kraadepoisilikku külgelöömist ei jäta, tõusen ma kohe üles ja äigan talle pähe. Jah, jah, ära pahanda, palun. Ma tean ju küll, et see oli inetu ja väga rumal, aga ma ei saanud tõesti midagi parata, sest... kiivus oli minus igatahes viimase võimaluseni üles kruvitud. Kas sa... märkasid seda juba kohe alguses...?»

«Jah, märkasin küll,» vastas Tooni, surudes end hellana ta külje vastu. «Ära vabanda ennast, Joel, ära vabanda! Mispärast? Sest vaata, — ka mina olen ju naine, ka minule tegi see sinu armukadedus... ainult rõõmu! Mille järgi ma pidin siis teada saama, kas sa armastad mind või ei armasta? Sa olid ju siiani alati nii rahulik ja külm, et ma ei suutnud paremagi tahtmise juures aimata sinu tundeid. Ja sellepärast, Joel, üht asja ütlen ma sulle kindlasti: kui sa poleks seal kohvikus tasakaalu kaotanud ja ennast reetnud, poleks mina ka sinuga mitte sõnagi rääkinud. See tähendab — neist asjadest, millest me siin praegu vestleme. Aga pisut oli mul ka piinlik, sest nii Jaan kui teisedki lauasistujad said ju samuti aru, mispärast sa härra Ollinot täna ei kannatanud. Ja ma kartsin kangesti, et viimaks mõni neist võiks kujutlema hakata jumal teab missuguseid asju meie vahel.»

Joel Neegos, talitades ikka vanade harjumuste sunnil, kuigi ta suhtus vahekorda selle naisega hoopis tõsi-

semalt kui ühessegi neist mööduvatest armuseiklustest, mis ta oli seljataha jätnud, küsis tugevasti liialdatud iharusega:

«Ja nimelt... missuguseid... asju?»

Ent ta kainestus kohe, sest Tooni ütles talle äkki keelates:

«Palun, kallis, ära minu juures niisugust stiili tarvita! Sa tead ju ise väga hästi, kust see pärit on. Sest vaata, just samasuguse suure hooga püüdsid mulle läheneda need... teisedki.»

Joel Neegos kogeles punastades:

«Vabanda, ma naljatasin.»

Ja Tooni Madisson, silitades jälle hellalt ta suurt käeselga, jätkas:

«Jah... ja mul oli päris raske teiega ühes lauas istuda... sinuga ja tolle kaasavaraküttiga, nagu sa teda õigusega nimetasid. Sa ära muidugi arva, et ma neid igasuguseid seltskondlikke klatše nii väga kardan... Aga päris mõnus see siiski ka ei ole, kui mõni suure suuga inimene võib meist sosistama hakata ja jätta meie ühistesse tuttavatesse säärase tunde, et me oleme ammu juba armukestepaar... või et me elame nagu mees ja naine. Vaata, Joel, mina olen inimene, kes ei kohku kunagi tagasi tõtt tunnistamast. Ja kui me kord tõesti... nii kaugele jõuame... siis... ma ei hakka ka iialgi veiderdama ja salgama. Misjaoks? Mu sõbrataridel oli õigus, kui nad ütlesid, et... kõik asjad maailmas on loomulikud ja looduslikud, ka vahekorrad meestega. Aga mina lisaksin sinna veel niipalju, et igal asjal, mis on maailmas loomulik ja looduslik, peab olema ka oma eesmärk, oma siht. Eks ole ju, Joel?»

«Just nimelt,» noogutas mees, ehkki talle jäi tüdruku sõnade mõte üpris uduseks, selgusetuks.

Ning Tooni Madisson jätkas veelgi usaldavamalt:

«Ma olen mõtelnud isegi seda, et ma ei tahakski nii väga kõigi seadusereeglite järgi mehele minna... Ei, seda poleks tõesti ehk nii väga tarviski. Aga ma tahan... last saada.»

See otsekui endastmõistetav, veidi liiga lihtsameelselt mõjuv pihtimus üllatas Joel Neegost nii tugevasti, et ta hetkeks loomusunniliselt tagasi tõmbus, nagu pageda tahtis. Ei, pagan võtaks — midagi säärast polnud ta kuulnud veel ühegi naise suust, ei abielus olevatelt, ei vallalistelt! Ja see alasti, teesklematu otsekohesus Tooni sõnades ning häälekõlas — imelik küll, et ta polnud veel kunagi märganud midagi niisugustki. Mehe ja naise vahekordi puudutavates küsimustes oli ta harjunud nägema ikka vaid häbelikkust (kas teeseldut või tõelist — see polnud kuigi oluline!) rünnatava poolt, tuliseid armuavaldusi ning põletavat kirge (kas teeseldut või tõelist — see polnud samuti kuigi oluline!) ründaja poolt, mitte iialgi aga sellist... sellist... labast otsekohesust! Silmapilguks näis talle koguni, nagu peaks ta ettevaatlik olema, nagu hakkaks ta ümber koomale tõmbuma mingi nähtamatu võrk, peen, ent seda sitkem... Abiellumine? Lapse soetamine...? mõtles ta kiiresti ja hirmunult. Ja kulus enne hea tükike aega, kuni ta suutis viimaks tähendada:

«Nojah... Sa arvad siis isegi nõnda...?»

«Jah, ma arvan nõnda,» ütles Tooni, «arvan küll. Aga häda seisab selles, et praegused kombed on liiga vanamoelised ja ükski omavalitsus ei peaks mind ametis, kui minuga tõesti järsku midagi niisugust juhtuks.»

«Kas... arvad...?» küsis Joel Neegos aiva kasvava kimbatusega.

«Seal ei ole midagi arvata — see on selge,» vastas Tooni ikka ühesuguse pisut lapsiku lihtsameelsusega.

Nad vaikisid jälle, hellitasid teineteise kätt. Öö muutus järjest kargemaks, pingile hakkas juba kastet heituma. Lõhn, mis oli seni täitnud kogu vaikset orgu, näis nüüd kuhugi taanduvat, kas maasse imbuvat või õhku tõusvat. Läks uduseks, halliks, veidi valgemakski, kuna pilved hõrenesid, ujusid kaugusse. Joel Neegos mõtles, et kell peaks iga silmapilk veerand üksteistkümmend lööma, seega oleks aeg lahkuda, sõprade juurde tõtata, peolauda istuda ja läinud päevi mäletada... Ja ta ütles, püüdes kärmesti ära kasutada külma hoovust, mis neist äkki üle voolas:

«Ega sul vilu ei hakka, kallis?»

«Ei... ei hakka...» vastas Tooni, surudes talle veelgi lähemale. Ja lisas nagu kiirustades, haaratud mingist uuest mõttest: «Hea küll, — liigume siis pealegi veidi... edasi.»

Tõusti, astuti läbi kastese rohu. Jalgade alla sattus jälle kõva kõnnitee, sirge, avar, piiratud puudest. Hulgal ajal ei lausutud enam midagi, jõuti anatoomikumi taha ja suunduti Pepleri tänavasse. Kui seda kaudu üles jaama poole käänduti, sõitis mööda tulvil täis omnibuss, kaks kollakat tuld ees nagu ergavad katsesarved.

Juba varsti jõudsid nad maja juurde, kus Madissonid elasid — selle ukse ette.

«Sa tuled ju korraks ka sisse, armas?» küsis tüdruk, vaatas Joel Neegosele otse silmi, ja ta nägu, õnnelik ning hõõguv, tõusis nagu veidi kõrgemale.

Joel Neegos ütles, kuna hiljutine poisikeseromantika hakkas temas üha enam hääbuma (rohkemat ei julgenud ta aga praegugi loota!):

«Ma ei tea. Kui see sind... ei sega.»

«Jäta nüüd! Miks see peaks mind siis segama!» ütles Tooni etteheitvalt, otsis ridikülist võtme ja hakkaski juba ust avama.

Aga Joel Neegos, mõeldes jälle ootavatele sõpradele, katsus end veel kord vabaks rabelda:

«Ei... siiski... Viimaks keegi juhtub mind nägema! See oleks sulle täiesti tarbetu blamaaž.»

«Ei ole midagi, tule aga sisse,» ütles tüdruk energiliselt. «Ma ei karda ju enam.»

Joel Neegos ohkas vargsi, — polnud midagi parata, tuli minna! Ta pidi endale tahes-tahtmata tunnistama, et hiljutine tunnetepuhang selle nägusa naise vastu hakkas juba jahtuma, et ta polnudki temast enam nii väga võlutud, et ta istuks praegu palju parema meelega seltsimeeste killas, nende vanade kaardiväelaste keskel! Küllap see äkiline taltumine on vist sellest liiga alasti jutust, mis ta pidi hiljuti kuulma, sellest ülearusest otsekohesusest, ilustamistarbe puudumisest, püüdis ta end vabandada, oma möödunud võrgutaja-ihale siiski pisut kaunimat ilmet anda. Ja ta mõtles kohe edasi, et nõnda siis on ta tõesti parandamatu romantik, romantik kuni pisimagi hingeliigutuseni, selline romantik, kes tunneb tülgastust kõige vastu, millest pole üle tõmmatud õrna luulelisuse kirjusid katteid... Siis surus ta käed sügavale taskutesse, astus väörusesse ja ootas kuni elekter põlema pahvatas, et hakata rõõmsalt astmeid tippiva naise kannul pikkamisi ja raskelt vanast puutrepist üles kõmpima, tülpinult nagu loom, kes tirib oma koormat.

Kui ta eestoas mantlit varna riputas, mõtles ta pikkamisi ja tusaselt, et nõnda peab ta siin raiskama veel kui mitte rohkem, siis vähemalt pool tundi kindlasti! Kell on praegu pool üksteistkümmend, seega saaks ta minema vahest ehk kesköö paiku, vaevalt küll varemini. Ta otsustas endamisi, et liiga kiire pagemine kujuneks haavavaks, kammis end peegli ees, avitas siis Toonitki lahtiriivastumisel, süütas hooletu liigutusega sigareti. Suunduti saali ja ta istus kohe sohvale. Kui tüdruk ta juurde

tuli, käe ümber ta kaela pani ja oma puusa tugevasti-tugevasti vastu ta külge surus, haaras ta sellel hoogsalt-jõhkralt piha ümbert kinni ja tõmbas enda kõrvale: pagan võtaks, mis okasroosikest see kahekümne kaheksa aastane neitsi siin siis õieti etendab! Aga ta pidi juba jälle üle elama midagi vastumeelset-solvavat: äkki sai ta valusa napsu vastu sõrmenukke ja tõmbas käe kärmesti tagasi. Ja Tooni ütles käskivalt, nagu kõneldes rumala poisikesega, kes on jälle hakkama saanud piinliku inetusega:

«Jäta... palun!»

Joel Neegos pomises endalegi ootamatu jõhkrusega:

«Noh... mis sul häda on?»

Tooni Madisson vabastas enda, tõmbus vastu sohvapatju kerra, piilus silmanurkadest. Valgus langes otse ta õhetavatele põskedele, tekitades sinna tumedaid varjulaike. Ja sellisena üllatas ta jälle oma pehme iluga; tõesti — tas polnud ju jälgegi tollest küüniliselt otsekohesest poisitarist, kellena Joel Neegos oli teda viimase tunni jooksul kujutlenud. Korraga puhkes see meeldiva välimusega, ümar ning pehme, igas pisiasjaski täiuslikku naiselikkust meenutav kahekümne kaheksa aastane neitsi ülemeelikult naerma ja ütles pisaraid pühkides:

«Joel, sa oled laps! Täiesti laps! Naiivne, kohmetu, poisikeselik, rikutud ainult omaenda elumehekujutluses! Ja puhas ning süütu... vähemalt oma hinge poolest! Mõtled küll endamisi, et oled üks Tartu suurimaid donžuaane... aga juba mina võin sulle ütelda, et sa seda ei ole. Või... õigemini... oled küll. Täpselt sama kohmakas ja rumal nagu need värvimütse kandvad talupojadki. Otsejooneline ja lihtne, aga mõtled ise, et mõistad iga naist nagu ammuloetud raamatut. Ma arvan, et sa pole vist kunagi veel kokku juhtunud mõne õige naisega... peale nende trafaretsete seltskonnadaami-

keste, kes peavad end sügavateks, väga traagilisteks ja... väga moodsateks. Aga niisuguste vallutamine ei nõua ju donžuaani, nemad vallutavad ise sind ja sinutaolisi!»

«Ah... ah nõndaviisi... arvad...?» pomises Joel Neegos.

«Jah, kallis, just nõndaviisi ma arvan!» hüüdis Tooni uuesti naerma puhkedes, muutus hetkeks mõtlikuks ja küsis korraga: «Muuseas — ütle mulle õieti, mis sa minust mõtled?»

«Aga... kallis... mis ma sinust siis mõtlema peaksin?» vastas Joel Neegos ja tundis, et ses ebamäärases segaduses võiks ta tõesti iga silmapilk vanduma hakata ja plehku pista.

«Ära nüüd ilmaasjata sõnu tee,» ütles naine ja naeris jälle. «Kas sa mõtled, et ma pime olen ega näinud, kuidas sa pärast mu avameelset pihtimust muutusid. Tekkisid lootused, eks ole?»

Vaikus.

«Noh, ütle — kas tekkisid?» käis Tooni peale.

Ja sattudes äkki paratamatusse minnalaskmise meeleollu, vastas Joel Neegos pahuralt:

«Noh... tekkisid! Ja mis siis sellest?»

«Aga loomulikult mitte midagi!» ütles Tooni. «Mõtlesid, tähendab, et küllap see vanatüdruk on veidi napakas või... juba liiga rikutud, kuigi ilma kavalerideta? Ja mõtlesid veel, et mis seal ikka — ühe-õhtu-seikluseks käib temataolinegi küll ja küll... pikantseks anekdoodiks, võib-olla juba täna edasijutustamiseks. Oli nõnda, Joel, kas oli?»

«Võib-olla,» vastas Joel Neegos küüniliselt.

Ja Tooni sõnas, muutudes nüüd pikkamisi tõsiseks:

«Ei, sa eksisid. Nagu sa oled eksinud varem nii mõneski asjas, kogu oma elu ning olemise suhtes. Sest

vaata... kuigi ma olen nii avaliku jutuga ja veidi liiga otsekohene, on minugi südames oma osake romantikat. Iseasi, et ma niivõrd tungide järgi ei ela, nagu teed seda sina ja nii mõnigi teine... minu sookaaslastest. Sa vist imestad jälle, kui ma sulle nüüd ütlen, et ma kutsusin su siia ainuüksi selleks, et vaadata sinule nüüd, mil sa oled nii-ütelda minu armuke, näkku ka ereda valguse juures. Veider, eks ole?»

«Ja mispärast sa arvad, et ma seda veidraks pean?» küsis Joel Neegos.

«Miks sa's muidu mulle kohe kallale tungisid ja... minuga jumal teab mida teha kavatsesid?» ütles naine, õhetades äkki üle kogu näo.

Joel Neegos ei vastanud, ei vaadanud üleski. Ta tundis end nüüd rumala poisikesena, kelle enda ees on armetult paljastatud kogu tema totrus, lihtsameelsus, kogenematus ja naeruväärne elumehe-edevus. Ja kui ta siis esimest korda kokku juhtus aruka, mõtleva tüdrukuga, hakkas ta seda paratamatult pidama kas hullumeelseks või libuks. Nõndaks, nõndaks! Ning kogu oma rasket keha tüdruku poole pöörates küsis ta aiva kasvava vihavimmaga:

«Kas sa mõtled mind kaua veel pilgata?»

«Jumaluke — Joel!» hüüdis Tooni ja haaras ta käed oma sitkete, kuid samal ajal ka väga-väga õrnadena tunduvate sõrmede vahele.

Joel Neegose meeled hakkasid jälle kohe taltuma — tal oli oma kohatu ägeduse pärast isegi piinlik. Kuid ta ei tahtnud seda näidata ja istus veel tükk aega kühmulangenuna, küünarnukid põlvedel. Hästi — ta ei mõtle enam midagi, ei kujutle enam midagi, ei tee mingisuguseid oletusigi, mis purunevad ju niikuinii, — aitab sellest, et siin on hea olla, et noore naise lähedus rahustab, vaigistab, paneb kõiki halbusi unustama, et kodune

ruum oma roheka valgustusega hällitab, paitab. Nagu mingi soe vool oleks teda äkki haaranud, pikkamisi ja vaikselt edasi kandnud, peatumatult kuhugi lükanud . . . kindlasti mitte hukatusse, kindlasti mitte uute katastroofide poole. Polnud enam ei kõrgeid laineid pilduvat ehtsat mehekirge, ei valeliku donžuaani vallutamisedevust, ei — midagi. Oli vaid — hea. Ja ta virgus nagu kergest ning mugavast suigatusest, kuuldes naist lausuvat:

«Noh, kui sa soovid, võid ka kohe minema hakata. Ma ju tean, et sind oodatakse. Ja kui sa oled kord juba lubanud, siis ei maksa ka kõrvale hoiduda. Oma õiget tugevust näitad sa just nõnda: lähed sinna, jääd aga kaineks. Eks ole, seda sa tõotad ju mulle, Joel?»

«Kui sa mind ainult usuksid,» ütles mees ja suudles teda nüüd tugevasti huultele.

«Usun,» vastas Tooni veendunult. «Aga sa ei tohi mulle valetada ega mind petta! Jääb nii, kallis, eks ole?»

«Jääb! Minu sõna sellele, Tooni,» ütles Joel Neegos.

Ta tõusis, surus naise veel kord enda vastu, astus eeskotta. Ja ta väljus kohe pikkade sammudega, sulgedes enda taga raske paraadukse.

K O L M A S   J A G U

MEHED MINEVIKUST

KAPTEN HINDI MÕTTETARKUSI

Joel Neegos tõttas läbi öiste tänavate.

Vihma oli vahepeal sadama hakanud, ümbrus mattus nagu halli vinasse. See muutis kõik ebamääraseks, laialivalguvaks. Vanad puumajad kõnniteede kõrval aurasid leigest rõskusest, sest ilm püsis ka praegu soe. Nähtamatutel traatidel hõljuvate elektrilampide poole vaadates võis silm selgesti seletada seda tihedat võrgustikku, mille moodustasid tuulest längu puhutud piisad, just nagu oleks läbi tumeda maiöö-õhu tõmmatud imepeen niidistik. Ümaratest munakividest tänavasillutis läikis süsimustana, meenutades kuidagi kaudselt sulatõrva, soojusest veel auravat, pikkamisi laiali valguvat.

Joel Neegos kavatses kohale sõita autoga, otsustas aga veel viimasel hetkel ümber ja läks jalgsi. Ning nüüd oli ta selle üle väga rõõmus: tõesti — ta sai end tublisti

karastada ja mõtteid koguda. Vihm lõi otse näkku, tegi meele heaks, jooksis mööda põski ning lõuga alla krae vahele.

Ta võrdles möödunud päeva miniatuurse kokkuvõttega kogu oma praegusest elust, tillukese lõiguga kõigest senisest, lõiguga, mis sisaldab endas ometi kõige olulisemaid iseloomujooni. Ta võis praegu mõelda ning arutleda sellise asjalikkusega, nagu seisaks ta ise end riivanud sündmustest ning olukordadest hoopis kaugel; ta tundus endale kõigest kõrgemal seisva erapooletuna, katsetajana, kes summeerib vaid järeldusi. Vekslid lähevad protesti, ütles ta endale, — noh, mis siis, see pole veel surm, ta raputab endalt teguvõimsalt kõik senise, leiab teenistuse, elab edasi. Ja ta elab edasi nüüd juba sootuks mõistlikult ega anna end mitte iialgi enam sellistesse keeristesse, mis võiksid teda tagasi vedada, uuesti vette suruda. Ja ta kujutles üksikasjaliselt, kuidas ta naitub Tooni Madissoniga — mugava ning hea tüdrukuga, — ehkki ta võib-olla ei armastagi viimast mingi tulise noorukiarmastusega, ning soetanud endale perekonna, oskab ta soetada ka kodu — koha, kuhu end kinnitada selle raske ja visa võitluse ajaks, millest ta ju niikuinii enam ei pääse!

Endalegi märkamatult hakkas ta unistama, fantaseerima. Jah — see oli täna tõesti nagu kauges gümnasistipõlves, paljude aastate eest: sammuda nagu unenäos läbi hõõguva kevadöö ja manada enda ette aina uusi ning uusi pilte kõigest sellest, mis ta tahab maailmas kord korda saata. Milliseks suureks ning tähtsaks meheks polnud ta end tollal küll oma kujutlustes upitanud — kuulsaks teadlaseks, nimekaks kirjanikuks, auväärseks ehitusmeistriks. Nõndaks, ta on siiski parandamatu unistaja, jah, seda ta on! mõtles ta samas. Aga oli ju nii hea vaadelda jälle üle hulga aja magusmahedas, veidi senti-

mentaalses hardumuses vaimusilma ette kerkivaid õhulosse, kuigi elutarkus ajudes ütles juba ammu, et see on kohatu, lapsik, ülearune. Ja nüüd, mil ta Toonist, oma tüdrukust, aina kaugemale läks, tundis ta korraga kanget vajadust sellele kaljukindlat ustavust vanduda: jah, ta andis mehesõna — ta ei joo tilgakestki, ta istub vaid veidi, vestleb, kohtub veel viimast korda meestega, kellega kõrvuti on maha käidud suur tükk eluteed, nähtud rõõme ja nähtud muresid... Ja siis pöördub ta kainelt ning asjalikult tagasi koju, et puhata, et uut jõudu koguda... tuleviku tarvis, mis peab veerema nüüd hoopis teistele rööbastele...

Tänavad olid tühjad, asfalt läikis ikka mustana, ainult üksikuid omnibusse sattus talle vastu, mõned jaamateekonnal, mõned juba ööseks garaaži sõitmas. Tõstis tuult ja puud aedades hakkasid kohisema. Rentslites juba sulises, paaril korral astus ta üsna meelega pärimäge voolavasse vette, naeratas ja pidi kohe mõtlema isakodule: laudtasastele lagendikkudele, imerahulikule silmapiirile. Ta ühendas selle mälestuspildi oma praeguse seisukorraga ja maiöö luulest võlutuna suutis ta kujutleda end isegi tagasipöördujaks — sangarlikuks meheks, kes ei hooli millestki, ka mitte pilgetest.

Ta katsus meelde tuletada üksikuid juhtumeid, kus koolitatud poeg või tütar oli samuti kõigile linnamõnudele käega löönud, uuesti tallu või kehva kalamehemajja läinud, isaisade jälgedele asunud. Ta pole ju ometi laps, muidugi mitte, küllap elu on teda kas või ainult tänase päeva jooksul õpetanud, targaks teinud: kogu oma varanduse kirjutab ta kord Tooni nimele, et naist ei saadaks laostada tema mineviku pärast. Ja nagu sümboolse kokkusattumise tõttu kujutles ta restoran «Liivimaa» kohale jõudes (selles lokaalis oli ta nimelt korda saatnud ikka kõige suuremaid inetusi!), kuidas läheb ta vajalike

lisarahade teenimiseks talvel merele kalu püüdma — võrgud õlale heidetud, uiskudel joostes.

Ta naeratas heldinult, raputas vihmapiisad kulmukarvadest, surus end jälle otse vastu tuult. Muidugi — kõik see, mis ta siin praegu mõtleb, on täiesti läbiviidav, täiesti võimalik! Ta peab vaid tugevana oma otsuse juurde jääma, mitte järele andma, kiusatusele vastu seisma. Jah, ta ei joo enam, ei joo enam, ei joo enam! kordas ta kangekaelselt ja rõõmsalt, tundes juba ette lõbu oma kindlast iseloomust, mida ei suudeta väärata ei täna ega tulevikuski, kuradi pihta! ütles ta kuuldavalt. Siis katsus ta kaua ja üksikasjaliselt meenutada Peetri tänaval elavaid sõpru, et veelgi kinnitust saada nende paratamatust mandumisest, ei tundnud aga nende suhtes pisimatki vastumeelsust, kuigi ta oleks seda praegu nii kangesti tahtnud. Kui kahe sõbra ülikonnapantimise lugu meelde tuli, pahvatas ta koguni naerma, valjusti ja rõkkavalt, nagu oleks siin tõesti tegemist väga teravmeelse naljaga.

Ta enda hääl kohutas teda — rida tõukelisi möiratusi keset öövaikusse vajuvaid tühje tänavaid. Ta tõsines jälle, vaatas uurides ringi, ei näinud aga läheduses õnneks ainustki hingelist ja kiirustas käiku. Ta pöördus Jaamaplatsi otsa juurest Lille tänavasse, möödus siingi valgustatud kõrtsist, katsus endale kinnitada, et see äratab temas vaid vastikust. Või poleks see siis tõesti hullumeelsus — istuda selsinatsel kaunil õhtul kuskil urkas üksipäinis selleks, et juua ning laaberdada! (Muide: hommikul ärgates ja päevaste eksirännakute ajal oli ta end kibedasti süüdistanud, oma inetute elupõletajatempude pärast kahetsust tundnud; nüüd see kõik teda enam eriliselt ei häirinud: noh, olgu nii — moraali lugeda võib, ent olematuks muuta ei saa ju suurimaidki lollusi, — need on tehtud, need peavad jääma!) Öeldakse, et ükski inimene ei suutvat muutuda üleöö? Aga see pole

ju õige, ei, hoopiski mitte, sest t e m a muutub, t e m a väärab selle kõnekäänu. Jah, tema, Joel Neegos, vana kaardiväelane, näitab juba varsti, et kindel tahe suudab hingest ning iseloomust välja juurida vägagi suuri harjumusi! Ja kui ta Tähe tänavale jõudis, mõtles ta jälle Tooni Madissonile, ikka unistades, ikka fantaseerides...

Umbes Majaomanikkude Seltsi kohal märkas Joel Neegos äkki kedagi endale järele tulevat. Ta muutus kohe tähelepanelikuks. See hallis vihmamantlis pikk ning vimmas kogu meenutas talle midagi väga tuttavat, midagi, mis ta oli kuskil näinud, mida ta ei suutnud aga esimesel hetkel meelde tuletada. Kui mees poleks kaabut kandnud, oleks ta võinud teda pidada oma koolivennaks, selleks veidraks ohvitseriks, kelle poole ta ise oli praegu minemas. Pealegi — oli ka raske uskuda, et pidupere-mees jätab oma külalised üksi ja tuleb ise tänavale luusima, end vihmas leotama.

Joel Neegose mõtted tegelesid juba hoopis muude probleemidega, kui ta märkas veel midagi: too hiline jalutaja seirab just teda, Joel Neegost, — tarvitses tal vaid sammu tasandada, kui tegi nõnda too teinegi, tarvitses tal vaid kiirustada, kui hakkas kohe kiirustama järelkõndijagi. Ja äkki kippus see kummaline asjaolu närviliseks tegema, vihastama panema.

Kui vihmamantlis mees ta kohale jõudis, pöördus Joel Neegos kärmesti ringi, tõttas paari pika sammuga üle tänava ja haaras jälitaja käisest kinni.

«Noh... mis te minust tahate...?» küsis ta ähvardavalt.

Ja kohe vastati talle pilkava häälega:

«Kuule nüüd... kuule... ja ära mässa! Jäta'nd ometi järele, vana sõber.»

Nõndaks, see oli tõesti jalaväekapten Hint, pidupere-mees.

Ning sattudes veelgi vihasemasse meeleollu, küsis Joel Neegos, vabastades koolivenna randme:

«Minu teada on sul ju praegu külalised. Pagana pihta — kust sa's siia said?»

Ohvitser luksus naerda nagu vaimuka nalja puhul:

«Kust... ma siia... sain... he-he-he-hee! Noh, taevast küll mitte... hehehee...! Tulin, tulin... Ikka oma kahe jalaga tulin, jah!»

«Tulid...» pomises Joel Neegos ja äsjane äkkviha ta hinges hakkas jälle vaibuma.

Jätkati teed. Vihm muutus kord-korralt tihedamaks ja lõi nüüd näkku nagu peenikeste piitsakeeltega. Oli jälle hea astuda, hea unistada, hea mõelda ja suuri plaane teha. Ja kui koolivend talle ikka liiga lähedale tuli, nüüd teda oma kõveraks hoiduva küünarnukiga peaaegu surudes, tegi ta sellele sõbralikult ruumi ning küsis lõbusalt:

«Kas poisid jäid... sinu juurde?»

«Minu juurde, minu juurde, kuhu siis mujale,» ütles kapten Hint ja hõõrus ülemeelikult kihistades kämblaid vastamisi. Ning just nagu oleks ta siiani oodanud vaid võimalust jälle pikalt ja laialt rääkima hakata, jätkas ta kohe: «Jäid, nad jäid minu juurde. Nad pole ju ometi pedantsed väikekodanlased, kes peaksid haavuma, et ma ise väheks ajaks välja tulin... eks ole ju, vennas? Ma rääkisin pealegi nendega täiesti avameelselt... ja seletasin... Et nii ja teisiti, et mul endalgi on paar head tuttavat, keda ma ei tahaks kutsumata jätta... Olge mehed, ärge pange pahaks! Muidugi, selge — nad said minust täiesti aru. Mine, mine, sõbrake... mine! ütlesid nad, h-ha-hehee! Sest meie, kaardiväelased, pole ometi mõned vürtspoodnikud... niisugused kuivanud kommetenõudjad... ütlesid nad. See sinu väike sõber... sa ju mäletad — see vigase seljaga... ta oli nii kena ja lubas

minu asemel peremeest mängida. Ja küllap ta juba mängib seda nagu kord ja kohus, seda usun ma kogu oma südamest ja kogu oma hingest, h-hehe-hee! Jah! Ta on ju niisugune kena ja arukas ja tark ja mõistlik mees, et... kas või hakka talle kaela ja anna talle suud, h-hehehee! Ja üldse on need sinu sõbrad... väga ja väga tublid poisid. Vä-ga ja vä-ga tublid poisid... jah...» hüüdis ta pateetiliselt, ikka peaaegu iga lause järel naerdes.

«Meeldivad?» küsis Joel Neegos tahtmatult muiates.

«Meeldivad, vennas, näeb jumal, et meeldivad!» hüüdis kapten Hint, jätkates nüüd sellise kiirusega, et muutus võimatuks talle veel midagi vahele öelda: «Ei saagi teisiti olla! Ei saagi teisiti olla! Lõbusad, rõõmsad, elavad, just nõnda, nagu ühed õiged inimesed peavad olema. Sest ma ju ütlesin juba — tarvis on elada! Vaata, kallis koolivend, see inimese maine olemine on otsekui üks ojake, mis voolab ja voolab... ja voolab... ja mida ei saa mitte kuidagi sundida jooksma vahest ka vastassuunas, tagasi, vaid mis langeb kord kindlasti... merre... Olematusse ja kadumisse! Igavikku, hehehee! Ja seepärast tuleks igal pool üles seada põhimõte, et... neela, pojuke, neela! Neela nii, kuidas vats aga veel vastu võtab! Sest seda, mis sa siit saad, seda sa... saad. Ja see on ka kõik. Ja sinu sõbrad ja kaasvõitlejad on täpipealt niisugused mehed, kes teavad, kuidas kõik maailmas on üürike, ajutine. Ma, usu või ära usu — päris rõkkasin kohe naerust, kui ma vaatasin, kuidas see paks ja mõnus isand Koosa end täitis. Sõi lihtsalt nagu siga. Sa ära mõtle, et ma toon niisuguse võrdluse pahast meelest, ei, ära sa seda mõtle. Ei, ei, ei... ja veel kord ei! see pole minu mood. Aga tõesti, usu — lust kohe meelde tuletada, kuidas see ümmargune rasvamagu kõike segamini suhu ajas! Pasteeti! Kalamarja! Vahele üsna odavat

ja halba vorsti! Sinki! Silmusid! Lõhelõikeid! Angerjat! Skumbriat! Sprotte... Sardiine... Tillukesed rasvased silmad endal muudkui libisesid aga mööda lauda, ikka siia ja sinna, ikka siia ja sinna. Ja ikka viisakalt, viisakalt! «Palun, ole hea... ulata mulle seda...!» «Palun, ole hea ... ulata mulle toda.» Tõesti ... hehehee ... ta on nagu vana roomlane. Kas või juba selle poolest, et ta algusest peale inimesi sinatama hakkab. Ja milline naeratus, mil-li-ne naeratus! Mahe! Nagu õlitatud! Närib suure suuga, põsed punnis, puistab iga sõna juures toiduraase suust välja, kuulab, röhitseb, torgib sõrmega hambaid, kolistab jalgadega laua all, vaata-vaata, et ei pista kätt vesti alla, et püksirihma lõdvemale lasta. Ja ... mu jumal ... kuidas ta veel joob! Ilma valikuta, kohkumata, julgelt nagu kunagi mõni sangartaat. Valget kroonuviina loputab alla konjakiga! konjakile upitab otsa klaasi õlut! kahe õlle vahele maitseb likööri! veini! viskit! siis jälle valget viina ja konjakit! siis jälle... kõike muud, mis aga kätte juhtub! Võrratu! Suurepärane! Fe-no-meen... imelaps, h-hehehee! Võta või müts imestusest maha ja pane käed kokku. Mitte eestlane, vaid vana flaamlane! Ja kui ma võin sulle veel ette kanda, et samasuguse mehisusega peavad minu kehvast lauakesest lugu nood teisedki sinu kamraadid, siis... tuleb tõesti tahtmine peale sulle suur-suur aitäh ja tänan väga ütelda. Jah, ma tänan sind, sõber... tänan, tänan, tänan... ja tänan!»

Ohvitser kargas sammu tagasi, tõmbus kühmu, heitis kaabu iga piduliku tänuhüüatuse juures kõrges kaares peaaegu uulitsakivideni. Nüüd, keset sajust öövaikust, tundus ta veelgi veidram, veelgi kummalisem kui päeval. Elektrivalgus langes ta silmadele, need näisid väga teravad, aeg-ajalt hüples ta suu närvlikult ning rahutult, nagu elaks ta vahetpidamatult mingi salahirmu küüsis, mida ta ei suuda endas lõplikult summutada. Ja imelikul

kombel hakkas kogu ohvitseri ülespidamine Joel Neegost jälle hirmsasti ärritama, tegi rahutuks, ehkki see rahutus ei paisunud nüüd hiljutiste vihahoogudeni. Kiirel sammul edasi astudes, — käed ikka sügaval püksitaskutes, mantlihõlmad avali, kuueesine vihmast läbi ligunenud — ei saanud ta jälle teisiti, kui pidi küsima (sest tekkiv vaikus hakkas teda kohe rõhuma veelgi hullemini kui kapten Hindi kindlat tagamõtet omav ja samm-sammult eesmärgi poole rühkiv jutuvada):

«Tuleb seega aru saada, et sa oled tänase õhtuga väga rahul . . . nagu paistab?»

Ja ohvitser algas jälle, asetades kaabu tagasi oma kiitsale ning paljale lagipeale:

«Olen! Olen, olen rahul, vennas! Täitsa rahul olen! Niisugune mõnus, sõbralik istumine, niisugune teravmeelne ja vaimukas keskustelu! Vaata, ma olen maailmas elanud juba üle kolmekümne aasta, aga siiani pole ma veel kunagi niisugust rõõmu tundnud, nagu ma tunnen seda täna. Olen kah kord. . . noor! Võin kah kord. . . ennast üheväärsena kõrvu seada nendega, kes on saanud oma lühikese elu mõnusaks ja maitsvaks muuta! Jah, jah, jah, sõber ja koolivend — maksab siis tõesti maailmas muretseda! Kõige paremal juhtumisel annab vanahärra Jehoova meile kuuskümmend või seitsekümmend aastat — kas sellest ka midagi jätkub? Ligi kolmandik. . . isegi ehk rohkem. . . kulub poisikesepõlvele. . . Viiekümnendalt lävepostilt edasi. . . tuleb vanaduse tobedus. Ja mis siis nõnda järele jääb? Vaevalt see paarkümmend aastakest, harva veidi enam. Muuda need päevadeks — vaevalt seitse tuhat. Kuradi pihta, seda pole tõesti palju. Ja sellepärast, sõber — olgem kavalad ja targad: see seitse tuhat päeva kulub üsna marjaks ära. . . iga sorti heade asjade vastuvõtmiseks ja sellest vastuvõtmisest tingitud väsimuse väljapuhkamiseks. Või õige-

mini — kuluks! Sest tegelikult ei saa me endale ju kuigi palju lubada. Orja, orja, orja,.— milleks? Kas selleks, et elada oma tahtmise järgi? Oh ei, vennike, mitte selleks! Kuivamiseks, kõdunemiseks, totraks ja mõtteetuks ülesrebimiseks mööda auahnuse redelit — vaat selleks see kulub! Aga selle asemel peaksime me võtma, võtma, õgima, õgima! Jah, jah, õgima, õgima, õgima! Õgima silmadega, suuga, kätega, jalgadega, maoga ja sooltega, kogu kehaga! Lihtsalt — põhimõtte järgi: kui elu on juba kord lühike ja möödaminev, siis olgu ta vähemalt — mõnuski! On ju nii, sõber, ah? Mul suri paar aastat tagasi kõhusoetõppe üks paremaid ametivendi — kapten Kolmann. Oled ehk kuulnud? Tubli mees, jälle midagi niisugust, et anna kas või suud. Aga — ihne! Hirmsasti ihne. Ja peale selle — korralik. Päris tolmas kohe oma korralikkuses. Trahh, trahh, trahh... «Siit läheb kapten Kolmann, ustav sõjamees ja aus inimene oma ametis ja kohustustes!» Nõndaks. Kas ta sai sellest kasu? Viisime auku, nüüd on ta kindlasti juba pude ja pehme, ühe sõnaga — läbi. Mis see aitas — korralikkus? Mis see aitas — ihnsus? Aga oleks ta vahel kah ohjad laokile lasknud ja üleaisa löönud, siis poleks ehk nii raske lahkudagi olnud. Muuseas, vana vennas, kas sa ütleksid mulle, mis siht sinu arvates meie olemisel on? Meie maisel olemisel, tähendab?»

Joel Neegos kehitas õlgu. Ta vaatas mööda vihmast halli tänavat alla ja küsis tüdinenult — midagi sellist oli koolivend juba päeval kõnelnud:

«Mis... siht?»

«Nojah,» ütles ohvitser.

Joel Neegos mõtles, mõtles, kehitas veel kord õlgu.

«Ma ei mõista sind, seleta lähemalt,» ütles ta viimaks.

Kapten Hint lähenes talle uuesti, pistis käed vastamisi varrukatesse, meenutades nüüd munka, jumalakartlikku,

askeetlikku. Kuna Joel Neegos talle ikka oodates otsa vaatas, seletaski ta kohe pikemalt:

«Vaata... ma mõtlen nõnda, et kas me elame selleks, et töötada, või töötame selleks, et elada. Et kumb ots on esimene, kumb tagumine, hehehee! Sa ju mõistad mind, eks ole?»

«Jah, nüüd ma mõistan,» noogutas Joel Neegos. Tüdimus hakkas teda veelgi enam vaevama. Ta otsustas väga pikkamisi ja roidunult, et oleks vaja vastata, koolivenna lapsikud ideekesed välja naerda, kogu ta hädafilosoofia kulul tervendavat nalja heita. Kuid selle asemel, et seda tõesti teha, ütles ta vaid lühidalt:

«Noh, tead sa... niisugused küsimused ja probleemid ei huvita mind põrmugi.»

Ohvitser ajas silmad üllatuse pärast pungi.

«Soo! Ei... huvita!» ütles ta, käsi kuidagi juudilikult nurgeliste liigutustega nagu kaitseks üles tõstes. «Kuidas nii — ei huvita?»

«Vaat väga lihtsalt, kulla külamees: ei huvita, ja muud teps midagi,» vastas Joel Neegos ja katsus pilkavalt naeratada.

«Oi, see on paha, see on väga paha, — see, et sa oled nii ükskõikne!» hüüdis kapten Hint nagu suure hirmuga. «No kuhu sa nõnda välja jõuad, kulla mees? Ja ma ütlen sulle: mitte kuhugi, mitte ku-hu-gi ei jõua sa nõnda välja! Niisugused asjad peavad meil juba algusest peale selged olema... et me oma eluga mitte rappa ei satuks! Sest vaata, — kui me töötame ainult selleks, et elada, on asi lihtne. Ja kui me elame ainult selleks, et töötada, on asi samuti lihtne. Aga kui meil pole selge, kumba vaadet me pooldame ja õigeks peame... rabeleme me... nagu pimeduses. Teed nõnda — süda valutab; teed teisiti — kah süda valutab. Pealegi — teine neist vaadetest peab kindlasti tõtt sisaldama. Jah, jah, kõige puhtamat ja kõige

tugevamat tõtt! Aga kumb, kumb, vennas? Mina . . . ei tea! Sind see aga ei huvita . . . ! Paike, paike! Mõistusega inimene. . . ajudega inimene . . . olend, kes mõtleb! Meie maa sool, tungal, mis valgustab meile teed tulevikku! Üliõpilane! Ü-li-õ-pi-la-ne! Ära tee pattu püha vaimu vastu! Mina olen küll lihtne ohvitser, tambin muudkui harjutusplatse ja lasketiire, ometi on ka mul alati südamel . . . niisugused kõrged küsimused. Südamel! Nagu kivid südamel! Ööd kui päevad olen vahel mõtelnud, et ometi kord kindlat vastust leida! Ja näe — leidsingi! Leidsin, leidsin, leidsin jah!»

«Jumal hoiaks, on see's tõesti nii tähtis — vaevelda säärase viljatu mõttetarkuse kallal!» ütles Joel Neegos, raputades jälle kulmukarvadelt veepiisku.

«Aga muidugi on see tähtis — sa armas aeg küll!» hüüdis kapten Hint.

«Ei, ma ei usu,» ütles Joel Neegos.

Vaikus.

Siis võttis ohvitser veel kord Joel Neegose varrukast kinni, kummardus üsna selle kõrva juurde ja ütles sõnahaaval:

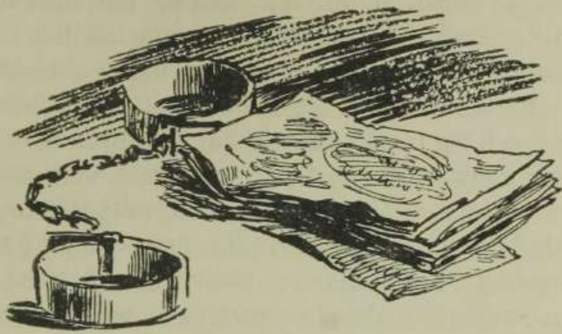
«On küll, sõber, on küll tähtis. Sest näed sa — kui me lähtume nüüd sellest vaatevinklist, et meie maise elu ainsaks mõtteks on töö ja edasipüüdmine, saame me ü h e moraali. . . Kui me aga lähtume vastupidisest väitest, saame hoopis. . . t e i s e moraali.»

«Nõndaks. . .» pomises Joel Neegos mõttetult.

«Jah,» ütles ohvitser veidra võidurõõmuga. «Just nõndaks!»

Tuulehood kolistasid üle plekk-katuste.

Ja rentslites sulises vahetpidamatult soe vihmavesi.

KAPTEN HINT JÄTKAB ARUTLUST

Ohvitser ütles vähe aja pärast:

«Vaata, sõber, ma pole veel kunagi sügavamini mõista katsunud, mida tavaliselt mõeldakse selle sõna all — moraal. Ma tean, et see tundub sulle veider, aga nõnda on see tõepoolest, seal pole midagi parata. Muuseas: kui paljude sõnade üle me üldse oleme järele mõtelnud, olgu siis sina, olgu siis mina! Väga väheste, vä-ga väheste üle. Tarvitame küll niisugust või teistsugust sõna päevast päeva ja kuust kuusse, aga ometi ei tea me, mis see tähendab. See on meie elu üsna harilik pealiskaudsus. Ja mina kah . . . ei oskaks praegugi defineerida, mis just peitub — muidugi tavalises, trafaretses mõttes — sõna «moraal» taga. Ja kui ma nüüd ütlen sulle näiteks, et võttes aluseks seda või toda väidet saame me ka seesuguse või teistsuguse moraali, siis mõtlen ma seda rohkem omamoodi, nii, nagu mulle on vajalik. Ei, ei, ei,

jumal hoiaks, ära mind kohe alguses valesti mõista, — see ei pea kindlasti mitte ühenduses olema... naiste või viinaga, hehehee! M i n a mõtlen moraali all kõike seda, mille järgi ma pean seadma oma isikliku tegevuse mõne jäädava, ütleme ehk koguni — mõne aluselise tähtsusega väärtuse suhtes. Ütleme näiteks elu suhtes. Muidugi mitte k o g u elu suhtes, vaid minu o m a i s i k l i k u elu suhtes. Jah... Oletame nõnda, et inimese elu, see on ainus väärtuslik, ainus arvestamist nõudev tegur, tähendab s i h t, otstarve, mitte aga a b i n õ u. Ühe sõnaga: alus. Ja nüüd... lähtudes säärasest seisukohast... milline peaks sinu arvates olema minu moraal? Või ükskõik kelle moraal, kes asjale niisuguse nurga alt vaatab? Noh, mis sa mulle vastad, milline see peaks olema?»

Joel Neegose pea oli kangesti valutama hakanud. Ta mõtles jälle oma katastroofilisele seisukorrale ja ütles viimaks, kobades taskust paberossikarpi, et rahustada end suitsetamisega:

«Noh... tõesti — ma ei tea sulle midagi vastata. Ma pole veel iialgi millegi niisuguse üle järele mõtelnud.»

«S-seda ma arvasingi... hehehee!...» hüüdis ohvitser jälle kuidagi ülilõbusalt ja patsutas teda vastumeelselt-koduselt õlale. «Arvasin, arvasin. Noh, hea küll, olgu, seletan sulle ise. Kui meile on maailmas esmajärguliseks väärtuseks meie isiklik elu, siis peaks olema vastavalt kah nõnda, et kõik, mis seda elu ilustada ning mõnusamaks suudab muuta, on moraalne! See tähendab — lubatud! See tähendab — kohustuslik meie maise «mina» suhtes. Igal sammul peaksime me mõtlema aina seda, kas või kuidas me võime ükskõik missugusest olukorrast ammutada endile rohkem kasu, rohkem võimalusi ehtida oma üürikest olemist. Muu aga puha — abinõud, abi-

nõud, abinõud! Töö, karjäär, edasijõudmine, püüdlikkus, läbisaamine naabritega, vahekorrad ühiskonnaga, riigiga, seltskonnaga, oma vanematega, oma lastega! Kui see sulle kasuks tuleb — ole aus! Ole nagu Jesseke ise, — vaga, tõsine, ustav, sõbralik, vaba valedest, vaba valskusest. Siruta käed taeva poole ja hüüa: «Issand, issand!» Vaata riigi ja rahvuse poole ja kisenda: «Isamaa, isamaa!» Ole idealist, aateinimene, vaimusangar, kartmatu tõemõõga välgutaja! Röögi nagu lojus ... iga sorti kõrgete paleuste nimel! Aga, jumala pärast, ära muutu hooletuks! Kuula, kuula, kuula! Varitse, varitse, varitse! Sest kui kergesti ei või seisukord sinu seljataga muutuda hoopis teistsuguseks ja sa võid narriks jääda, kellest irvitades üle sõidetakse. Sest võib ju näiteks juhtuda, et «issand, issand» ja «isamaa, isamaa» karjumine muutub sulle kahjulikuks. Ja kasulikuks osutuks sulle nüüd juba hoopis teistsugune lööklausete rida. Näiteks: «Olgem kosmopoliidid!» Näiteks: «Elagu teine, kolmas või neljas internatsionaal!» Hehehee! Kohe, ko-he orienteeru ümber! Kui aated ja ideed aga üldse enam midagi sisse ei too, vaheta rahuliku meelega nahka ja hakka kas või kavalaks vargaks! Mis siis, ka see pole paha, ka selline amet võimaldab ühtteist ... h-hehehee! Oska ainult maskeerida! Oska ennast ainult varjata! Oska ainult ette teha vagatseja nägu ... jah! Ja muidugi oleks lollus katsetada paari kingadega või vana vihmavarjuga, sest see pole küllalt tulutoov, aga kannab endaga alati kaasas sama suuri ebamugavusi nagu suured ja tõsised otsad! Teine asi muidugi, noh, kui see sulle sisemist lõbu ja rahuldust pakub. Aga harilikult on meie elus küll nõnda, et head ja lõbusat, millega oma üürikest elu ehtida, saab ikka raha eest. Ja ... raske raha eest! Ja seepärast — katsu seda endale muretseda. Ükskõik kuidas või mil teel. Vahel on see võimalik nõnda, vahel teisiti. Tee kunstlik pankrot, võta suurt vahekasu,

murra sisse pangakeldrisse, kui see võimalik on! Või kui sa ise kuskil kassameister oled, siis — simuleeri säärast sissemurdmist. Kõrvalda rahasid, võltsi veksleid, mine pimedal ööl välja metsavahelisele teele ja... röövi! Sest kui see sinule ja sinu maisele elule kasulikuks osutub, on ka see moraalne! See tähendab — vajalik ja lubatud! See tähendab — veelgi enam — koguni kohustuslik. Ja mõistust kasuta ainult selleks, et mitte sisse kukkuda. Mis siis, — läheb mööda nii- või naapalju aastaid, sind pole enam teps olemas, ja mis sa selle aja jooksul oled osanud kätte saada, see on ainus. Kes sulle sinu vooruse eest tasub, ütle, palun! Kes? Mitte keegi. Ja auhinda selle eest ei anna sulle kah mitte keegi, ei jumal ega kuratki, sest need on ise sama vaesed nagu meie, inimesed. Hehehee! Nii et... au sees hoia sellepärast ainult ja üksi mõiste «mina»; mõisted «meie», «sina», «tema» ja «nemad» — viska minema nagu vanad labakindad... h-hehehee!... nagu vanad labakindad!»

Joel Neegos vaatas kaaslast aina kasvava uudishimuga. Ta oli seda nüüd kuulama jäänud ja mõtles äkki, et kindlasti on see mees kas hull või veiderdaja. Pagan võtaks, võib siis normaalne inimene üldse tegelda sääraste jaburate arutlustega, jõuda sellistele järeldustele, luua kaine mõistusega selline mõrtsukaideoloogia, mis lõhnab juba teooriaski kuritegude ning kaabakluste järele! Mõneks ajaks ununesid ta oma koormavad elumured, ja suurte sõõmudega suitsu imedes ütles ta, tundes ikka veel mõnu leigest kevadvihmast, mis oli pehmeks leotanud kraegi kaelas:

«Oled aga sina kah vahepeal leiutusi teinud, fi-lo-soof! Tõesti — hakka sind või pelgama ja jookse su eest pakku!»

Kapten Hint naeris erutatult.

«Leiutusi? Noh, need pole mingid leiutused, need on

lihtsad algtõed, aksioomid!» hüüdis ta kuidagi väga kõrge ja väga lõikava häälega.

«Nõnda et... mitte mingit pidurdava mõjuri tunnustamist, peaasi muudkui oma isiklik kasu?» küsis Joel Neegos.

Ohvitser naeris jälle ja ütles:

«Mitte mingit, mitte mingit, kui see meie «minale» kasu ei anna!»

Joel Neegos mõtles.

«Noh, ma arvan, et nõnda tuleb üks suur kõridelõikamine, muud midagi. Nii sõna otseses kui ka kaudses mõttes,» venitas ta viimaks samuti naeratades.

Kapten Hint peatus, soris kaua taskutes, süütas omakorda paberossi. Kui ta leegitsevat tikku vihma ning tuule eest varjata püüdis, võis selgesti märgata, et ta sõrmed tasakesi värisesid. Vähese vaikimise järel sõnas ta asjalikult:

«Oh ei, asi pole kaugeltki nii hull.»

«Näib olevat küll, kulla sõber,» arvas Joel Neegos.

«Ei ole,» ütles ohvitser. Ja kui nad uuesti minema hakkasid, seletas ta jälle pikemalt: «Võta arvesse, vennas, et tasapisi ja vargsi tehakse seda juba maailma loomisest saadik. Ainult et selleni pole veel ulatunud meie, väikemehed. Ja samuti pole seda tehtud veel kindla, üksikasjades väljatöötatud mõistusliku plaani järgi. Pealegi — karistusi ei kaota ju keegi, selletõttu jääb ka vajadus ettevaatlikkusele ning tarkusele. Aga sa võtad seda asja jälle... liiga konkreetselt. Mina ju ainult... räägin. Teoreetiliselt, tähendab. Sellepärast, et ma olen kõigi nende meie isikliku elu valusate küsimuste üle järele mõtelnud. Ja kui sa mu väiteid põhjalikumalt kaalud, siis näed sa ka ise, et pearõhk neis on asetatud faktile, et inimene elab ainult üks kord, ei tule kunagi tagasi ja lõpeb suremisega. Ühe-

sõnaga, et mina, näiteks, ei kordu enam iialgi, ka mitte miljonite aastate vältel, nõnda nagu mind pole olnud ka iialgi varemini, maakera ja sellel asuva looduse algusest saadik, tähendab — suuna kogu oma energia, oskus, osavus ja häbematus, samuti ka ausus ja minupärast kas või kõik voorused ... oma lühikese olemise hästi ladusaks tegemisele. Sest inimesed, kui sa neid vaatlema hakkad, elavad ju enamalt jaolt sihitult, väga rumalasti. Aga ometi, ometi — kas meie alateadlikus, puhtast loomusunnist aetud tegevuses ei esine ka küllalt palju mõistlikku, otstarbekat ... muidugi minu seisukohtadest lähtudes? Esineb! Kindlasti esineb! Näiteks kas või varanduse ning raha ahnitsemine. Ainult niipalju pean ma ütlema, et viga seisab selles, et raha ja varandus pole mingi omaette väärtus, mida inimesel maksaks ihaldada kogumiseks, tallele panemiseks. Raha ja varandust korja kokku ainult oma lühikeste päevade mõnudesse matmiseks. Nagu ma juba ütlesin: õgi, õgi, õgi! Ahmi, ahmitse, neela, kugista — kui see sulle lõbu pakub. Või liiderda nagu kaabakas, kui sa s e l l e s t lõbu tunned. Ja raha ning vara peavad sind sinu ettevõtetes avitama. Eks ole ju, vennas, sa mõistad mu mõttekäiku?»

«Kuule, miks sa ise oma elu nõnda ei sea?» küsis Joel Neegos ja naeris jälle pilkavalt.

Kuid ohvitser ei vastanud, ei pannud neid sõnu nagu tähelegi. Selle asemel võttis ta Joel Neegose käe alt kinni, litsus enda sellele jälle õige lähedale ja ütles korraga kogeldes, just nagu ootamatusse segadusse sattudes:

«Tead sa, vennas, ma kavatsen sulle juba hommikust saadik üht lugu jutustada. Üht üsna tillukest ja omapärast lugu, mille üle ma ise olen väga palju mõtteid mõlgutanud. Õigemini — mille üle mõtteid mõlgutades ma jõudsingi niisugustele järeldustele, nagu sa siin

praegu kuulsid. Kas tahad, koolivend, et ma selle loo sulle jutustan? Kas tahad, ah?»

«Aga miks siis mitte, kui sa seda nii oluliseks pead!» kehitas Joel Neegos õlgu, tõmbudes ohvitserist nagu loomusunniliselt kaugemale.

Vaikus. Joel Neegos ootas. Võis kuulda vaid tiheda vihma rabinat majaseintel, tänavakividel, kõnniteede laiadel paetahvlitel. Kino reklaamkast oli veel valgustatud, sest kell oli alles pool kaksteistkümmend, ja üksikuid inimesi väljus suure värava kaudu, silmad punased väriseva ekraani vahtimisest. Kaks autojuhti laulsid. Ja alles hulga aja pärast, lähenedes juba Karlova ringpoodidele, ütles Oskar Hint, jalaväekapten:

«Vaata, ma tahaksin sulle rääkida ühest oma heast sõbrast, õigemini küll... ametivennast. Jah, see mees on samuti ohvitser. Ja samuti kapten... just nagu mina... nimi pole muidugi tähtis... Kõigepealt ma jutustaksin sulle meelsasti üht-teist selle inimese noorpõlvest, aga sa oled ise pärit samasugustest vaestest oludest ja sellepärast pole mul vist vaja seda teha. Eks see olnud ju üht- ja samaviisi meil kõigil, hädavarestel: talvel tuupimised, tuupimised, tuupimised, kevadest peale kuni hilissügiseni kehv teenistus jumal teab missugustel kohtadel. Üle kõige aga muidugi puudus, puudus, puudus. Noh, see poiss unistas ja igatses nagu iga teinegi tema vanuses, tegi suuri õhulosse, nägi nägemusi lahtiste silmadega oma hiilgavast tulevikust, oma suurepärasest elust. Aga — kas säärased asjad ka kunagi täituvad, kallis sõber? Täitusid nad sinul, minul, tollel... kolmandalgi? Muidugi mitte. Ja küllap vist mitte kellelgi, kes koljus ajusid omab, taskus aga ainult... tühjust! Ka kui võideldakse end välja kenakese kohani, jõutakse nõndaütelda suhteliselt üsna kõrgele pulgale... nagu näiteks kas või minagi, hehehee! Nõndaks. Ja nüüd juhtus nii, et

see kehv poiss pidi majanduslikkude raskuste tõttu gümnaasiumis õppimise pooleli jätma ja kadetikooli minema, kus ei nõutud vähemalt õppemaksu ega söögiraha. Täpselt... nagu minagi... Me olime... noh... ühes, ja sellepärast tean ma selle nooruki elust jutustada nii üht kui teist... Ta oli hoolas, andekas, püüdis kõigest väest, töötas nagu hull, sest ta oli harjunud end oma senise elu jooksul alla hindama ja selle tõttu hirmsasti pingutama. Nõnda pole midagi imestada, et ta lõpetas... väga heade hinnetega. Ja kümne aastaga tõusis ta koguni nooremleitnandist kapteniks... jälle nagu minagi! Nõndaks. Ja kui ta hoolas ning püüdlik oleks, tõuseks ta ehk veelgi kõrgemale. Aga nüüd tuleb see kõige tähtsam ja nüüd ma palun sind hästi tähelepanelikult kuulata. Nimelt hakkas minu armas sõber äkki kogu oma elu ning olemise üle järele mõtlema ja... sattus ahastusse. Lihtsalt meeleheitesse, pidevasse kurvameelsusse. Ei talle maitsnud enam ei söök ega jook. Ja ta arutas nii: «Issand jumal, päevad kaovad, aga ometi pole ma maailmas veel kordagi tundnud end rahuldatuna! Jah, elu jookseb sõrmede vahelt maha nagu peen liiv, ainsatki hetke ei suuda ma kinni pidada, paigale sundida, ja — polegi õieti ainsatki hetke, mida ma t a h a k s i n kinni pidada, paigale sundida...» mõtles ta. «Kuivamine, kõdunemine, vananemine, surm. Kõik? Loomulikult kõik! Ja isegi muretult lõbutseda pole ma selle lühikese aja jooksul veel saanud!» mõtles ta. «Aga milleks siis üldse vaeva näha, ennast kulutada, sest kas pole mõistlikum juba kohe kuul pähe kihutada, et rutemini oma teekonna lõpule jõuda, kaduda...?» mõtles ta. Ja see nooruk, see minu sõber, see ärkavate ajudega jalaväekapten tuli pikkamisi ning pidevalt mõteldes kaljukindlale järeldusele, et kõik, mis maailmas midagi maksab, on tema enda elu. See on siht, otstarve, muu kõik on aga — abinõu. Ja see-

pärast — ilusta, sõber, seda elunatukest nagu sa vähegi suudad, ükskõik milliste abinõudega, ükskõik missugusel teel. Õigel või kõveral teel — ära sellest küsi! Katsu endale igal sammul aina midagi pakkuda, millegagi rikkamaks saada, et sul oleks surivoodil midagi, millest rõõmu tunda — see olgu sinu moraal! ütles too vaene ohvitser. Jah... Ja siis tuligi see säärase mõtlemise ja arutlemise loogiline järeldus. Nimelt hakkas minu sõber tegelikkuses läbi viima kõike seda, mis ta oli siiani valmis voolinud kujutluses. Saad minust aru, vennas, ah? Ühesõnaga, see tubli kapten elab nüüd täpselt nende ideede kohaselt, milledest ma sulle siin hiljuti rääkisin, sest... minu väited nõndanimetatud elamismoraalist on õigupoolest... minu sõbra väited.»

«Nõndaks, nõndaks!» ütles Joel Neegos ja vaatas sõpra ikka tähelepanelikult.

Ohvitser, piiludes kõrvale, sõnas:

«Nõnda jah, just nõnda.»

«Noh... ja kui palju aastakesi see sinu armas sõber oma ideede eest sai? Kas ta istub juba?» küsis Joel Neegos vähese vaikimise järel.

Kapten Hint naeris ebamääraselt ja vastas:

«Ei... ei istu veel.»

Vaikus.

Joel Neegos ütles:

«N-noh, küllap varsti läheb. Muuseas: huvitav oleks kuulda, mil kombel see mees oma röövliteooriat teostab.»

«Mil kombel? Aga väga lihtsalt. Sel kombel, et ta hakkas endale teed tasandama mugavaks läbisaamiseks ja muretuks oleskeluks...» ütles ohvitser. Ja naerdes nüüd kuidagi katkendlikult, nagu külmahoogudega võideldes, seletas ta kohe jälle pikemalt: «Mu sõber võttis lihtsalt kätte ja võltsis aja jooksul tubli summa eest veksleid. Peaaegu kahekümne viie või kolmekümne

tuhande krooni eest. Peale selle veel umbes viie tuhande krooni ulatuses õigete allkirjadega pangalaene. Ja nüüd, mõni päev tagasi, omastas ta veel üsna ja üsna tõhusa summa... ametlikke rahasid, kogusummas üle neljakümne tuhande krooni. Noh, sellest peaks vist jätkuma, et kuni surmani mugavasti läbi saada. Protsendid ise teevad välja oma kolm või neli tuhat aastas. Sest... mu sõber pole puupea: viimnegi sendike on raiskamata, oma kohal. Kui nüüd varsti asja uurima hakatakse, tunnistab ta end puhtsüdamlikult süüdi, ajab mitmeotsalist juttu mängukirest, naistest, vanadest võlgadest ja nõnda edasi. Mis sa arvad, mitu aastat talle soolatakse?»

«Mis ma arvan? Ma ei tea midagi arvata,» vastas Joel Neegos, ja korraga läbis ta hinge jälle (juba mitmendat korda selle kummalise päeva jooksul) ebamäärane tunne, nagu seisaks ta kuristiku veerel ja vaataks sealt alla, ähvardavalt mustavasse sügavusse, mis hingab talle jäist külmust.

Ohvitser naeris luksudes ja ütles:

«Noh, õieti pole see ju kuigi keeruline küsimus, ja et sa seda arvata ei tea, näitab ainult — ära pahanda otsekohesuse pärast — sinu pealiskaudsust. Sest säärastest asjadest kirjutatakse ju ajalehtedes peaaegu iga päev. Aasta? kaks? kolm? Jah, kindlasti mitte enam. Ja mu sõber arvestab veel seda, et korraliku ning eeskujuliku istumise eest vabastatakse ta enne tähtaega. Lihtsalt — antakse andeks, kingitakse. Et ole pai ja kõnni minema. Hehehee! Õnnetu inimene, laostunud velleke, küllap sulle kulub ära iga päevake, et taibata alles vabadusse tagasi pääsedes, kui suure rumaluse sa, hädavares, oled teinud... Sest kes sind enam sallib, kes sulle enam teenistust annab. Ja mitte keegi kurat ei tea, et sipelgas on oma elutöö juba teinud, et sipelgas võib — tasapisi oma saagikest näsima hakata.»

«N-nii, nii . . .?» venitas Joel Neegos.

Ohvitser ütles:

«Jah, nii. Ja see on ka kogu jutt minu heast tuttavast, minu kavalast ametivennast. Me . . . usaldame teineteist ja ta usaldas mulle oma saladuse. Jah . . . ta kõneles mulle . . . kõik . . . Sest muidu ma ei teaks ju sellest ei musta ega valget . . . kas pole? Ja kui ta mulle kõigest sellest pajatas, siis ma hakkasin mõtlema. Mõtlesin ja mõtlesin. Ööd otsa ja päevad läbi. Sest vaata, vennas, praegu maksvusel oleva moraali järgi on minu sõber ju kaabakas . . .»

«Õige, seda ta on,» noogutas Joel Neegos, tundes koolivenna vastu jälle kummalist tülgastust.

Kapten Hint ei pannud aga nüüdki ta märkust tähele ning jätkas rahulikult:

«Sa kuulsid, ma ütlesin: praegu maksvusel oleva moraali järgi. Aga nagu sa ennist mu jutust pidid aru saama, võib asjale vaadata ka hoopis teisest küljest, ja sellisel korral pole kogu sel tehingul juures ühtki halba lõhna. Aga kes seda teab, et mõne aasta pärast pole maksvaks moraaliks nimelt just see . . . minu sõbra moraal, h-hehehee! Ja üleüldse: asjade ja tegude headeks ning kurjadeks jaotamine on nõndaütelda saatanast. Sellepärast elagu vana põline lipukiri: otstarve pühendagu abinõu! Kas sa näed nüüd, vennas, kui me niiviisi analüüsime, siis pole minu sõbra vigurites tõesti mitte midagi inetut, lubamatut, kuritegelikku. Sa ei vaidle vastu? *Ergo*: sa oled minuga samal arvamisel!»

Ja just nagu oleks tõesti ääretult oluline neile keerutustele vastu vaielda, hüüdis Joel Neegos järsku kirglikult:

«Mina? Sinuga samal arvamisel? Ei, vabanda väga, ma ei ole seda olnud ega ole ka praegu! Sulitemp jääb ikka ja alati sulitembuks, ilusta seda siis mihukeste hilpudega tahes!»

Kapten Hint lähenes talle äkki nõnda, et nende küljed teineteist puudutasid, ja ütles õlgu kehitades:

«Sulitemp? Ära liialda, veli, ära liialda! Missugust minu sõbra ettevõtetest sa võid praegu nimetada sellise ränga nimetusega? Seda, et ta vekslitele oma sõprade ja ülemuste nimed alla kirjutas? Noh, kuule — need sõbrad ja ülemused ei kaota ju selle läbi mitte midagi. Pank küll, õige! Aga sellepärast ei maksaks sul ju haledust tunda. Et ta ka õiged vekslid protesti laskis? Kas sina ei tee... täpselt niisamuti? Ja kas enamik sinu kaasvõitlejatest, neist kõrgestiharitud «akadeemilistest kodanikest», kes end praegu seal mu laua ümber täidavad, ei teinud kah täpselt niisamuti? Noh, milles seisab siis vahe? Ega sa ometi ei ütelnud oma austatud käemeestele, kui nad sulle lahkesti alla kirjutasid, et nad peavad kindlasti oma nimede eest ka midagi maksma? Või seisab vahe selles, et minu sõber kasseeris raha sisse ja pani selle kõrvale, sina ja sinu kamraadid aga — märatsesite selle kiiresti läbi?»

Joel Neegos vaatas pimedusse, otse vastu pilvedest tiinet taevast. Ta lõi käega ja ütles mõne aja pärast:

«Eh... ei huvita see mind põrmugi! Olgu, tehke kuidas tahate, sina ja sinu sõber. Jumal tänatud, me hakkame vist varsti pärale jõudma?»

«Olemegi juba päral! Järgmine maja!» hüüdis ohvitser rõõmsalt.

Ringpoodide pime sammastik meenutas hiiglalõugu harvade, süsimustade, õudselt inetute hammastega.

Sooja kevadvihma aga sadas, sadas.

Lakkamatult.

Ühetasaselt.

ME OLIME KORD HÄRRASMEHED

Joel Neegos, märja mantli varna riputanud, kohendas end hetk aega peegli ees, astus edasi. Ohvitser juhtis teda käealt, jätkates aina vatramist. Nad läksid kõrvuti, koolivend hoidus vasaku küljega veidi ettepoole, naeris, viipas aeg-ajalt käega, tegi kummardusi. Jah, see olevat tema tagasihoidlik korter, ainult kolm tillukest toakest, ta olevat selle üürinud alles hiljuti, vast nädalapäevad tagasi! seletas ta. Eeskoda oli koduselt soe ja lõhnas nõrgalt mõrumandli järele, näis, nagu oleks selle mahlaga seinu piserdatud; tapeedid olid rõõmsad ja kirevad. Kuigi tagumistesse tubadesse viivad uksed olid suletud, võis koguni selgesti kuulda pidutsejate muretut jutuvada, katkestatud aeg-ajalt mürisevatest naeruhoogudest, klaaside kõlksatusi, nugade ning kahvlite klõbinat vastu taldrikuveeri. Siis hakkas keegi vististi kõnet pidama, sest

monotoonselt haukuvale häälele järgnes hoogne plaksutamine, ja mõned hüüdsid koguni «braavo!».

Hetk hiljem mindi edasi. Pilt, mis avanes nüüd Joel Neegose valgusest pisut helladele silmadele, ületas julgeimadki kujutelmad. Muidugi polnud see kaugeltki tavaline poissmeesteoleng, nagu ta oli sellest äsja mõelnud ja nagu ta oli seda taolistel kordadel nägema harjunud, ei, siin lõhnas juba toreduse ning ilmse rikkuse järele. Laud, mille ümber istus ligi paarkümmend vana kaardiväelast, ulatus üle terve toa ja otse paindus toitude ning jookide rohkuse all. Samal ajal, kui sõbrad talle lärmitsedes tere ütlesid, vaatas Joel Neegos teravasti sellel valitsevat üliküllust. Ta nägi suurt liuda kalamarjaga; kolme või nelja taldrikut paksude lõhelõikudega; rasvaseid sardiine, pärit kindlasti parimailt välisfirmadelt; viinamarju kõrgejalalistes vaasides; apelsine; triiphoonetes kasvatatud tomateid punetavas ülikülluses — hinnalt kalleid, ent seda dekoratiivsemaid oma suure rohkuse tõttu. Jah, oli tõesti raske määritleda, mida sel laual küll ei olnud, mida siin küll ei leidunud! Ja moodsast laekuplist langev valgus libises sädeldes edasi-tagasi üle ridamisi seisvate pudelite — valgest kroonuviinast kuni šoti viskini ja paksuna näivast kodumaisest benediktusliköörist kuni heledalt ning rõõmsalt läigahtava prantsuse biskviitkonjakini.

Kapten Hint käis kogu aeg sõbra kannul, kühmu tõmbunud seljaga, kämblaid vastamisi hõõrudes. Oli ilmne, et ta oli tahtnud üllatada, et see oli tal õnnestunud, et ta võis endaga rahule jääda. Oma pikkadel ning kõveratel jalgadel tippis ta ümber laua nagu uhke kukk, ja tema ettehoiduv kogu, koomiline kitsas mundriski, näis tsiviilülikonnas veelgi koomilisem. Kõvast püstkraest üles tõustes paistis ta kael otse kohutavalt peenikesena ning sõlmelisena, ta õlad olid ahtad ja järsud, rind lame, ent mitte sisselangenud, smokingi siidist reväärid liiga laiad

ja kohmakad. Ometi aga, vaatamata säärasele kõhnusele, polnud tas märgata midagi haiglast, mitte midagi jõuetut, ei — jumal paraku, see mees oli ju vana sportlane, koosnedes vaid kontidest ja pikkadest ning sitketest lihastest, mida võis selgesti märgata läbi tõmmu naha.

Vana kaardivägi aga sumises, sumises! Juba esimesest pilgust peale teadis Joel Neegos, et siin olid koos peaaegu kõik tema otsesed kamraadid, notar Ollinost alates, üle kaasvõitlejate Niitmaa ning Olbrei kuni selle muheda ning lustaka isandani seal akna läheduses, paksu Koosani, kes tundis end nähtavasti juba üpris hästi. Naerdi, heideti nalja, üritati aeg-ajalt laulugi, ei jõutud aga paraja alguseni, sest kõigil oli veel midagi öelda, millelegi oma naabrite tähelepanu juhtida. Ja söödi, söödi, söödi — läikivate nägudega, selle veidi julmana tunduva seltskondlikkusega, mis on tavaliselt omane peaaegu kõigile aristokraatidele, kes põlvnevad taludest.

Joel Neegos, olles ise täiesti kaine, tundis sellest lopsakalt-mahlakast pildist kerget pööritust ja mõtles endamisi, et palju sümpaatsema mulje jätaksid need tüsedad ning tugevad maameeste pojad endist siis, kui nad ei teeskleks, kui nad end üle ei hindaks. Mandunud noorhallparunid... defineeris ta äkki leidlikult. Aga samal ajal liigatas temas pikkamisi selle arvustusvajaduse kõrval ka veel midagi muud — pisaraid silmi suruv uljusehoog, just nagu peaks tema isegi muutuma nüüd kohe samasuguseks küünarnukke lauale nõjatavaks seiklejaks-sangariks nagu nood teised, keda ta kritiseeris.

Koolivend asetas ta istuma väikese küüraka ja kaasvõitleja Koosa vahele, hästi enda lähedusse, kuna tal näis olevat veelgi tahtmist rääkida ning filosofeerida. Aken oli lahti, ja niiske kuid soe öötuul puhus nüüd otse

kuklasse. Viinapudelid käisid käest kätte; valati nobedasti; suured karvased matsirusikad kummutasid ahnitsedes avanevatele suudele klaase, mis oleksid nagu võinud iga silmapilk puruneda meeste tömpjate sõrmede vahel. — Paremal käel istuv paks Koosa sosistas Joel Neegosele kõrva, et kõik meeldivat talle siin nii hästi, et ta olevat juba kahel korral oksendamas käinud, ruumi tegemas uutele hüvaroogadele. Hohohoo! naeris ta ise kohe oma nalja üle ja lisas kiideldes, et praegu olevat ta juba jälle kõrini täis saamas — jumal hoiaks, ta ei suutvat ju end taltsutada, kui hüva rooga on läheduses sellistes koormates! Muuseas — ta olevat praegu oma harilikust seisukorrast veidi väljas, sest isa, vana taluomanik, surnud äkki kopsupõletikku, teised õed ja vennad ei tahtvat teda aga enam toetada. Aga see ei tegevat midagi, jah, ta ei kohkuvat, sest järgmise aasta jõuluks panevat ta päris kindlasti suure ja tugeva punkti — viimase eksami taha. — Nõnda kõneldes tõstis ta endale ette hunniku kalamarja ja hakkas seda kohe sööma, võileibagi juurde hammustamata, lihtsalt — niisamuti. Ja küünarnukki enda kõrval istuvale Neegosele roietesse lüües ütles see alles paar aastat tagasi väga soliidselt esinenud mees kuuldavalt nämmutades, põsed pungil nagu aplal lapsel:

«Maitsev! Kuradi maitsev! Tõsta endale kah, kuule! Kühvelda sisse kohe nagu sooja savi, hohohoo!»

«Küllap ma juba tõstan, ära minu eest muretse!» ütles Joel Neegos ja naeris üha suurenevast lõbutundest.

Kaasvõitleja Koosa müksas teda aga kohe uuesti ning sundis isalikult:

«Ei noh, võta, võta, mis sa mässad, poiss! Võta, noh!»

Lauldi paar laulukest; need tulid nüüd juba üsna hoogsalt; joodi jälle ammuli avanevate suudega. Naerdi, heideti nalja, räägiti tüdrukutest — iharaid lugusid,

pikantsusi, roppusi. Keegi esitas loo noorest naistudengist, kelle olevat selle armuke, uljas korporant, märkinud ära oma organisatsiooni lillavärvilise templiga kõige intiimsemal minutil, hahahaa! Ja mis siis sai, küsiti lärmitsedes. Ja jutustaja ütles, et ühes teiste kaasvõitlejatega sauna minnes olevat see vaga talleke üsna tahtmatult paljastanud oma saladuse. Naerdi jälle: hahahaa! hahahaa! Pitsatiga määritud naine oleks nagu äkki siia tuppa tulnud, paljana, ühegi rõivahilbuta, ärritav, punastamapanev. Ja üks pidutsejaist tõstis klaasi, tegi sellega õhus tiire — Ollino, see teistest agaram — ning hüüdis naljatades:

«Noh . . . selle lihalooma terviseks . . . poisid!»

Ja püsiti veel üpris kaua sellisel joobumusastmel, kus taheti rääkida vaid ühest teemast — armastusest, — nõnda nagu nad olid aastate jooksul harjunud seda võtma. Vürtsitatud toidud ja ühes verega läbi keha kohisev viin kihutas aina tagant, sundis liialdama, valetama, omalt poolt lisama selliseid üksikasju, mis esinevad tavaliselt vaid igivanades anekdootides. Kui keegi ütles kaks, siis karjus teine kohe neli; kui see ütles kolm, siis hõikas naaber otsemaid üheksa. Ent liialdamise ning valede tagant vahtis siiski üpris suur annus tõelikkustki: jõhkrat elumeest mängivate külapoiste liiderlik minevik, mõttetu lagastamine, edvistamine oma kõlvatustega. Kuid keegi neist kiitlevatest meestest ei puudutanud nüüdki olevikku, põiklesid sellest mööda kavaldava häbelikkusega: neile oli jäänud veel vaid möödunu, neile kuulus ainult see veel, mis oli lootusetult minevikku vajunud. Kui inimene elab jõuliselt ja tugevasti leegitsedes, ei pööra ta peaaegu iialgi pilku olnud päevade hämarusse! mõtles Joel Neegos. Ja ikka veel mäletades oma hiljutist tõotust Tooni Madissonile, käänas ta viinaklaasi kummuli ning tähendas naljatava tooniga:

«Noh . . . jätke, poisid! Igaüks teist näib sel teatud alal küllalt meisterlikke tulemusi omavat, keda siin veel sääraste üksikasjadega üllatada!»

Smokingit kandev ohvitser hüüdis hoogsalt:

«Ei . . . palun . . . ära sega! Me oleme ju omavahel — meeste seltskonnas. Härra Olbrei — mis te ütlesite?»

Ent kummalisel kombel oli Joel Neegose üsna juhuslik märkus hävitanud nagu mingi hapra võlu. Korraga näisid kõik, kes olid äsja oma pikantseid armuseiklusi jutustanud, häbi tundvat. Ja Niitmaa, väike keeleteadlane, valas klaasid jälle täis ning hüüdis:

«Päris tõesti, poisid — kas meil's muud juttu enam ei olegi? Kasanoovad oleme muidugi kõik, aga maksab siis sellepärast taldrikuid lõhkuda! Hohohoo! Piduperemees kah . . . tüdineb juba neist enam-vähem ühesugustest lugudest.»

«Ei . . . ei tüdine midagi!» ütles kapten Hint.

Ja paks Koosa, tõustes raskena ning väga tõsisena, küllap vist selleks, et kõnet pidada, ütles pärast pikka järelemõtlikku paigaltammumist:

«Proosit, saksad!»

Ning istus kohe jälle maha, massiivne, nagu ta oli, kõht nii pungil, et see vaevalt veel tooli ja laua vahelisse kitsasse ruumi mahtus.

Kisati, plaksutati rõskete pihkudega. Laud oli täis paberossikarpe ja sigarikastikesi; kõik suitsetasid, tossutasid, puhusid pakse pilvi, mis hõljusid akendest välja. Kõhiti, läkatati, hingati üksteisele näkku rammusate toitude ja kangete jookide vängeid lõhnu. Raputati tuhka otse taldrikutele, kuni need muutusid räpasteks, inetuteks. Üleliia kuhjuvad jäänused heideti läbi avatud akna tänavale: vorstinahad, võileivakoorikud, juustutükid, lõigud tomatitest, apelsinikoored. Iga mööduva hetkega muutus joobumus aina sügavamaks, aina raskemaks, rip-

pudes viimaks toa kohal nagu viirastuslik luupainaja. Kõhud olid täis õgitud, ei tahetud enam süüa, soriti niisama kaussides ning liudades ringi, näod mossis, kuna midagi ei maitsenud. Röhitseti. Seediti. Pikkamisi alanes surve maos, võis jälle üht-teist hammustada, üht-teist mõnusalt rüübata, midagi karastavat kulinal peale juua. Ja röhitseti jälle. Ja seediti jälle. Ja räägiti jälle suure hooga minevikust, möödunud aastatest: kaasvõitlejastvembumehest, kellele «olid väikekodanlikud eelarvamised null ja nichts»; soomlasest-loomaarstist, kes deklareeris valju häälega üle kogu kohviku, et ta läheb nüüd s . . . le; noorest teoloogist, kes pissis kord purjus peaga täis oma heledad suvepüksid ja riputas need kuivama aknast välja, otse käidava tänava poole; mehest, kes läks sakslaste maskeraadile valges vestis, frakis, uhkes tsilindris ja — heledates aluspükstes; ühest uljast ööst, mil pummeldati läbi kõik esimese järgu kõrtsid ja sõideti vastu hommikut vett viskama ligi kolmekümne kilomeetri kaugusel asuvasse maa-alevisse, ehitatava seltsimaja juurde; vastastikustest lippude vargustest vastamisi vaenutsevate konventide vahel; sellest, kuidas kõik oli hoopis teine ja palju toredam, kui nemad veel kuulusid sesse või teise organisatsiooni; vekslitega tegutsemise ääretust lihtsusest, kus sagedasti istuti maksmata laua juures kuni pankade avamiseni, saadeti Pikk Paber rebasega vilistlasest direktori juurde, kutsuti viimanegi manu ja pidutseti edasi. Elati ikka aina minevikus, aina minevikus, kõnniti seal ringi, kohati selle hämaruses mehi ja naisi, kellest ei teatud praegu sedagi, kas nad veel elavad või on nad ammugi juba issanda karjas . . . Jumal halasta, kas praeguse aja tudengid üldse teavad, mis on lõbutsemine, mis on naljatlemine! hüüdsid nad kordamööda, üksteise võidu. Ja kui enam kellelgi midagi jutustada polnud, kui üldisse heasse meeleollu ähvardas tühi koht tulla, lauldi

kohe valjude pingutatud häältega, vigaselt vana ladinakeelset joogilauavärssi, mis kõlas nende tugevatest talupojakõridest rohkem sõnatu möirgamisena kui vana klassikalise keelena:

«E-di-te, bi-bi-te, col-le-gi-a-les,
Post multa se-e-cula po-o-cula nul-la-h!
P-post mul-ta-h se-cu-la-h po-cu-lah nul-la-h!»

Kuna kõigil oli küllalt tegemist, ei märganud keegi peale väikese küüraka, et Joel Neegos hoidus tagasi, ainult kuulas, vaatles. Kuid ometi muutus ta pikkamisi uimaseks, näis samuti joobuvat. Seljakil vastu tooli toetudes imes ta mõnusal meelel sigaretti, ei arvustanud enam, naeris teistega kaasa. Noh, mis siis, las lõbutsevad, las nad tunnevad end jälle kord üle hulga aja inimestena, mitte aga väljatõugatutena, kellega keegi enam tegemist ei tee! Ta vaatas sõpru ükshaaval, näost näkku. Vana Koosa naeratas kogu aeg mingit lakkamatut, laialivalguvat ja muhedat naeratust, hõljutas oma lihavat keha pikkamisi edasi-tagasi, urises usinasti sõpradega kaasa; Jaan Madissoni kõhnad põsed hõõgusid, silmad särasid, suu avanes aeg-ajalt laialt ja sõbralikult, et naerda, naerda, aina naerda; Lall ja Ots leppisid juba kümnendat korda, rääkides vahetpidamatult sest õnnetust suveülikonnast, mis oli kunagi talvel panti pandud ja seltsis maha joodud, mis oli protsentidena neelanud veel suure hulga õpperaamatuidki; Ollino unustas oma vahepeal leiutatud üleoleku, pilgutas kiiresti-kiiresti silmi ja kirjutas suurima südamerahuga oma arvele kuskil ajalehe joone all ilmunud loo leidlikust rebasest, keda käsutati rentslist kalu õngitsema ja kes tuligi sellega toime kõigi värvikandjate kiuste: ta ostnud vürtspoest suure kuningheeringa ja riputanud selle konksu otsa; vanad kaardihaiged, — kaasvõitleja Toll oma seltskonnaga — näisid

veidi väsinutena, kuna nad olid ju mänginud kogu möödunud öö (kuid nad ei rikkunud oma tagasihoidlikkusega üldist meeleolu, sest kellelgi polnud aega neid tähele panna), selle eest oli aga täies hoos laua teise otsa koondunud salk sangareid — Saat, Roosen, Kingsepp, Änilane ja Matsi. Ning vehkis ja lärmitses omalt poolt ka peremees ise, ulatades aeg-ajalt selle või tolle naabri nina alla oma pikki ning peeni käsivarsi, haarates või lükates nendega nagu väätjate katsesarvedega.

Pikkamisi haaras pidutsejaid mingi järjest suurenev rahutus, mingi vastupandamatu teotsemistung. Ei saadud kuidagi enam lauas istuda, tõusti, liiguti siia-sinna, taaruti ringi, sihitult, ühegi otstarbeta. Tiirutati poisikeselikult kandadel; tehti tantsusamme; takerduti põrandariietes; nõjatuti kordamööda avatud aknale ja möirati üle öise tänava (nagu nad ise ütlesid — et tuletada oma olemasolu meelde ka kordnikkudele). Roosen, kondine poiss, lubas seltskonnale härga näidata, riputas suure suitsuangerja istmiku kohalt püksirihma vahele, hõljutas seda nagu läikivat sabarootsu ja möirgas sügavalt. Kingsepp, peaaegu sama paks kui kaasvõitleja Koosa, läks veelgi kaugemale, demonstreerides elevanti — kahe suitsuangerjaga. Änilane ajas silmad pungi ja imiteeris suuga šampusepudeli avanemispauku, tehes seda nii tõetruult, et Koosa tühja klaasiga ka oma osa saama tõttas. Siis ütles Toll, keemik, et tal olevat hea idee, kuidas ühendada viinavõtmist ja suupiste söömist: ta muljus hulga sprotte kahvliga katki, segas need prantsuse konjakiga ja sõi saadud putru, matsutades nagu väike paks põrsas. Kui ta süda pahaks läks, jooksis ta taarudes akna juurde, et oksendada üle lillepottide, otse alla kõnniteele.

Korraga helises telefon. Kapten Hint võpatas kergesti, tõusis lauast, vabandas sügava kummarduse saatel

ja läks aparaadi juurde. Kui ta toru kõrva juurde tõstis ja hetk aega kortsus kulmul kuulas, muutus ta jälle ootamatult rõõmsaks ja teatas, et keegi soovivat härra Koosat. Paks mees tõsteti kätele ja viidi kõrvaltuppa. Ta oli nüüd juba nii purjus, et ta suur pea nõksatades küljelt küljele kaldus, ometi aga ei kadunud lakkamatu muhe naeratus tema toidujäänustest läikivate huulte ümbert. Laiana ning veidi kohevana kirjutuslaua nurgale istunud, tõmbas ta silmad tähtsalt kissi ja ajas maha järgmise jutu:

«Halloo! Koosa? Koosa jah! Mihkel Koosa? Ei, jumal tänatud — siiani ikka Karl Andres Koosa! Karl Andres Koosa, jah! Mihkel? Ei, ei, ei! Hohohoo! Mis? Ah et kust ma räägin? No teate, see ei lähe teie kõrgusele põrmugi korda, enne kui teie kõrgus pole mulle ka oma nime nimetanud. Mis? Ah? Noh, vabandage, see pole teie asi. Ja üleüldse, mis te segate! Kõbige magama, olge lahke! Mis? Jälle — Mihkel Koosa? Ei, kulla inimene, kas te oskate eesti keelt või ei oska! ma ei ole Mihkel Koosa, Mihkel Koosa on hoopis minu vend. Minu ... vend ... jah! Omavahel üteldud, üks sitt inimene. Ametilt kooliõpetaja, aga kõlbaks palju paremini pottsepaks. Keskjaam, palun ärge segage! Nii. Ah jälle — kust ma räägin? No kurat võtaks, see on juba minu isiklik asi! Purjutan? Ei! Halloo! Mi-i-i-s? Ah ... teie ... olete ... ise Mihkel Koosa! Hm-m ...! No m-mis sa kostad! No t-tere's kah, vennas! Mis, mis? Ah mina — kohkunud? Aga palun väga, armas inimene, miks ma peaksin siis kohkunud olema. Ah et ma sind sõimasin ...? Noh, tead sa, ma pole ju ometi eile ilmale tulnud, et ... ma poleks sind kohe ära tundnud. Muidugi — tundsin! Ja just sellepärast ma sinu kulul veidi naljatasingi. Hehehee! Ei, kuule, mitte ei saa. Mitte ei saa! Mi-is? Mi-i-s? Ah üks sinu ja minu tuttav ütles sulle numbri? Aga seda ei ütelnud, mis koht see on? Tahad ise siia tulla? Oi jes-

suke, armas vend, ära mitte endale niisugust muret tee! Sa sõida parem otse minu koju ja helista ennast sisse. Nimeta perenaisele oma nimi. Maga ennast välja. Ei, ei, mitte mingisugust viinajoomist! H-hahahaa! Vaata, vanapoiss, ma viibin praegu nimelt ühe kaasvõitleja pool. Me — õ p i m e! Jah, nii on lood, Mihklike — me õpime! Midagi pole parata. Töö! Kes? Ah preili Madisson, sinu ametiõde? Otsis numbri abonentide raamatust? Soo-soo. Millal ma koju tulen? Noh, vaata, asi oleneb nüüd sellest, millal me valmis saame. Jah, meil on veel hulk peatükke läbi võtta. Ligi pool kursust. Jah, me kordame. Mis? M-i-i-i-s? Ah sulle jätkub minu häbematust valest? Ah mina luiskan sulle...? Ah mina olen suli ja kaabakas? Noh, tead sa...! Kes, kes on ar-mu-lei-va-söö-ja? Ma olen nüüd tõesti lihtsalt keeletu, kee-lee-tuu! Ah nii, ah nii. Hästi. Nüüd kuula tähelepanelikult, mis m i n a s i n u l e ütlen. Kas kuulad? Soo!»

Ning asetanud telefonitoru istmikule, puhus kaasvõitleja Koosa sellesse valju kärinaga, röhatas naerda ja küsis siis mikrofoni:

«Noh, kas kuulsid? Hästi! Ja said sellest aru kah? Veelgi parem! Palun, vennas, ära sõima. Jumalaga!»

Naerdi, naerdi, naerdi.

Keegi võttis Joel Neegose küünarnukist kinni ja tõmbas teda edasi, sohva poole.

See oli Jaan Madisson, väike küürakas.

«Noh ... istume veidi ...» kuulis Joel Neegos endale öeldavat.

Enamik pidutsejaist voolas tagasi laua juurde.

KUKKUNUT TOETATAKSE

Sõbrad istusid pisut aega vaikides, nõjatusid mugavalt vastu sohvakorju. Joel Neegos vahtis pilutatud laugude vahelt otse enda ette, asetas käed põlvedele. Muretu meeleolu, mis vallutas teda hiljuti kevadvihmastel öistel tänavatel, oli küll hääbunud, ometi oli aga nõnda hea istuda, lebaskleda, mitte midagi teha. Sõprade lärmitsemine kiskus kuidagi kaasa, tegi nukraks, puhuti haaras teda tahtmine samuti lärmitseda, viina juua, uljaid laule möirata. Ta polnud enam kellelegi vihane, — ei käemeestele, ei endalegi, — ta tajus vaid paratamatust, oli selle paratamatuse-tajuga harjuda suutnud. Käsikaudu kobades süütas ta sigareti, jättis selle suunurka ripnema ja imes endasse pikkamisi imarat tubakasuitsu, rahulikult, nagu hingates. Ja kui sõber temaga mõne aja pärast rääkima hakkas, kuulis ta selle veidi purjus häält tulevat nagu kustki kaugelt või kustki väga sügavalt.

«Noh, kuidas su meeleolu nüüd on, vanapoiss?» küsis Jaan Madisson.

«Mitte midagi — niisama,» vastas Joel Neegos, kehitas õlgu ja naeratas nõrgalt. Aga viivu pärast pidas ta vajalikuks lisada: «Päris hiilgav ei või see ju loomulikult olla.»

«Selge... ma saan aru,» noogutas küürakas. «Muidugi ei või see hiilgav olla...» Ta silmad olid niisked, läikisid suurtena, tulid nagu kuidagi lähedale, julgustada tahtvad, uurivad. Ta jätkas kohe: «Mõni teine mees sinu asemel kitkuks praegu juukseid. Aga ma näen, et sa oled juba... järele mõtelnud. Ja see on hea, see on väga hea. Sinu koolivennal, meie austatud piduperemehel oli mõneski tükis päris õigus, kui ta lõuna ajal Toomel istudes oma mina-filosoofiat arendas. Jah, oleks lapsikus sinu poolt mingisuguseid lollusi kavatsema hakata. Esialgu, kui ma juba ääri-veeri mööda kuulma hakkasin, mis sind ootab, ajas see minu küll teatud määral kõhevile. Sest kui hoop langeb, tundub see ikka palju hirmsam, kui ta tegelikult on. Eks sul olnud vist hakul päris tõesti tunne, nagu oleks maa su jalge all järsku kõikuma hakanud ja nagu ei maksaks sul üldse enam liikuda ega tegelda... Oli, — kas pole nõnda?»

Joel Neegos noogutas:

«Oli küll. Jah, mis seal salata — oli küll. Et muudkui karga üle sillakäsipuu ja uputa ennast nagu kutsikat.»

«Noh, näed sa!» hüüdis Jaan Madisson ja naeris korraga oma liiga heledat kurgunaeru.

Keegi tuli kolinal tuppa ja nagu otsis midagi: kaasvõitleja Koosa, kes oli oma sarvraamidega prillid kirjutuslauale unustanud.

Väike küürakas lükkas ukse ta järel kinni.

Ja pidutsejad laulsid jälle suure lärmiga:

«Edite, bibite, collegiales, —
Post multa secula pocula nulla!
Post multa se-cu-la po-cu-la nulla!»

Joel Neegos ütles, vaadates ikka liikumatu pilguga otse enda ette:

«Aga on seal siis midagi imestada — olen ju vähemalt esialgu kuni kaelani mudas.»

«Seda küll, seda küll,» noogutas küürakas. «Vabanda, et ma räägin sinuga otsekoheselt... nagu mees mehega... sest pole ju põhjust veiderdada. Mõni tuulepea või romantik on juba enne sind üsnagi suurte rumalustega hakkama saanud. Et muudkui paff-paff ja... asi vask!»

Joel Neegos katkestas teda, raputas naeratades pead:

«Noh, seda ei juhtu! Just tänase päeva jooksul olen ma tundma hakanud, et — kas või roomates, aga elamist ma ei jäta.»

Jaan Madisson noogutas ja ütles:

«Nii? Ahah! See on hea, et sa nõnda tunned. Milleks ennast tappa, kui sa pole ometi korda saatnud mitte midagi häbiväärset, mitte midagi niisugust, milles oleksid sa süüdi isiklikult, otseselt. Jah, ära imesta midagi, et ma praegu nõnda räägin, igatahes pole ma su sõbra sügavate tarkuste mõju alla sattunud. Ma tean, mis ma ütlen ja mis ma mitte ei ütle. Sest vaata, ka mina olen nii mõnegi asja üle järele mõtelnud väheke põhjalikumalt kui sina või need teised, kes seal praegu müravad ja oma ulja mineviku üle rõõmu tunnevad. See omapärane, kontrollimatutesse laiutustesse kalduv ajajärk, millest me pärit oleme, kõik meie — kes on selles süüdi? Kas meie, noorukid, või meie vanemad kaasvõitlejad ja eakad vilistlased, kes oma eeskujudega ja mõjutustega kihutasid meid taga nagu tillukesi ahvikesi? Kas need linakaupmehed, vabrikandid, poliitikategelased, ministrid, riigi-

kogu liikmed, suuräride omanikud ja pangadirektorid, kes armastasid teha hästi uhkeid käeliigutusi šampuse- või konjakilaudade näol? Need majanduslikud tõusikud, — alles eile veel paksu vatsaga hallparunid, — kes endid suure suuga rahvuslikuks eliidiks kuulutasid ja balti-saksa buršidelt kähku-kärmesti lauakombeid õppisid?»

Toas aga lauldi ikka endist salmi:

«Edite, bibite, collegiales,
Post multa secula pocula nulla!
Post mul-ta se-cula po-cula nul-la!»

«Ja mis sina arvad — kes selles hädas siis süüdi on?» küsis Joel Neegos.

Jaan Madisson vastas:

«Jah, kes? Vaata, vennas, ma ei süüdistaks meelsasti ei ühtesid ega teisigi. Ma ütleksin pigemini, et see on meie kõigi viga, meie kõigi süü. See on — kui sa just lähemat defineerimist tahad — tagasihoidlikus kehvuses elava väikerahva mentaliteet, alateadlik unistus kah ometi suurt meest mängida. Kus sa sellega, sa armas jumal küll — me oleme nüüd iseseisvad, me ei pruugi enam kannatada mitte ühegi võõra kamandamisi, me oleme ise endi peremehed, seega saksad. Ja olgem siis ka väliselt saksad! Kas sa pole tähele pannud, kuidas laps tahab kangesti täiskasvanut jäljendada, tehes seda rohkem alateadlikult kui meelega. Isa või vend suitsetab — mina kah! Isa või vend võtab napsi — mina kah! Isa või vend armastab tüdrukuid taga ajada — mina kah! Nõndaks. Ja laienda nüüd, palun, see üsna tavaline lapsehaigus meie rahva nõukate ja jõukate ringkondade peale, siis sa saad küll üsna täieliku pildi. Võta mistahes kihistus ja ütle mulle, kes neist elas neil laiutusaegadel normaalselt. Talupojad? Kas seal püüti vähe veel järele ahvida

taani põllumeestele, hollandlastele, noh — kas või ainult soomlastelegi. Oli tarvis nägusaid hooneid, saale raamaturiiulitega (kuigi pagana tihti tühjadega!), isegi klavereid, kui juhtus majas olema tütar, kes käis gümnaasiumis või ülikoolis koolipreiliks õppimas. Ammutati aga muudkui maaparanduslaene, laiutati. Ja laiutati kas või — näiteks — nendega seal ukse taga: oma poegadega. Ei noh, see ei kõlba ju — lasta Mihklit, Jaani või Juhanit adra taga astuda, pagana pihta, kus sa sellega, — Mihkel, Jaan või Juhan peab hariduse saama! Ja kui lapsi rohkem juhtus olema, siis — kõik. Nii poisid kui tüdrukud. Heal juhul oli nõnda, et mõni külv oli ka veidi ebaõnnestunud — idiootsusele kalduva või muidu juhmi järeltulija näol, ja siis võis talu jumalat tänada — ta sai vana väsiva peremehe kõrval majja nooremagi korraldaja.»

Küürakas vaikis hetkeks.

Ning pidutsejad algasid uuesti:

«Edite, bibite, collegiales,
Post multa secula pocula nulla!
Post multa secula pocula nul-la!»

«Ja kui arvestada keskmiselt, et nood muidu päris arukad mehed saatsid igale ülikoolis käivale lapsele kuus keskmiselt sada krooni, gümnasistidele veidi vähem!» ütles küürakas. «Noh, sa saad sellest päris kenakese summa, mis meie kehvad kohad pidid aastate jooksul ohverdama isade tahtmisele lastest härrasid teha, neid soojadele linnaametitele sokutada. Pealegi — kui lastel endil olid veelgi euroopalikumad nõudmised. Sa ju tunned paljusid, kes tulid maalt südamlikkude, veidi kohmetute poistena, astusid konventidesse ja muutusid juba paari semestri jooksul rüütliteks ning elumeesteks, duelleerides omavahel küll püstoliga paugutades, küll rapiiri-

dega vehkides; kes armastasid kulutada end liiderlikkude seltskonnadaamikestega, kiitlesid oma pahelisusega ja armatsemisoskusega nagu poleksid nad üldse pärit meie kehvalt kodumaalt, vaid hoopis Pariisi ööurgastest! Noh, see kramplik tung matta oma sümpaatne matslikkus balti *Burschenschafti* räuskavate veiderduste taha, läks kah ometi midagi maksma. Kuula — seal nad sumisevad. Ja koba ennast ning mind — siin me seisame! Milles me süüdi oleme? Kõik meie ümber laiutas, püüdis midagi olla, katsus ahastades välja pugeda oma nahast — oli see siis ime, kui meiegi, kahekümneaastased noorukid, allusime üldisele mentaliteedile. Kui jõukas, aga lihtne talumees või sama jõukas ja sama lihtne vürtspoodnik kaotavad äkki mõistuse ja tahavad peente kommetega aristokraate mängida, siis tulevad neist välja üsna pentsikud narrid. Ja kui nende talumeeste või vürtspoodnikkude võsud kipuvad kuldse nooruse ridadesse, siis tulevad ka neist välja üsna pentsikud narrid ja nad viivad oma papade varanatukese haamri alla. Vaata ringi: ka praegu pole sellest mentaliteedist suudetud veel lahti saada, kuigi elu on enamiku meist otseti vastu maad litsunud. Degenereerutakse, minnakse halliks ja lihavaks — mitte midagi tegemisest... ometi aga ei suudeta mitte kuidagi silmi lahti teha ja mõistusele tulla. Ja kui siis midagi muud enam järel pole, tuuakse lagedale oma vägev minevik, seesama neetud minevik, mis sinulegi nüüd roikaga pähe virutas. Ja hädas on needki vaesekesed, kes suutsid end siiski pihku võtta — nad langevad lõpuks ikkagi kokku... olgu siis oma isade, olgu siis endi patukoorma all.»

Lauldi jälle — igavalt, tüütuseni korrates:

«Edite, bibite, collegiales,
Post multa secula pocula nulla!
Post mul-ta se-cu-la po-cu-la nul-la-h!»

«Nii et, vennas, ära süüdista ennast milleski,» ütles küürakas. «Me pole kurjategijad, me oleme ainult oma kodumaa ajaloolise arengu ühe kindla faasi produkt. Me oleme, kui me tahame ehk veelgi täpsemalt väljendada — vaesed katsejänesed, kelle kannatuste varal on meie rahvake omandanud viimase kümne aasta jooksul nii mõnegi kasuliku kogemuse. Süsteem, mille meie ja teised meietaolised püsti upitasime, oli ebaotstarbekohane, oli vildak. Ja seda vildakust, seda ebaotstarbekohasust saime oma nahal tunda ju just meie, ehkki meid nüüd ei sallita, ehkki meid naerdakse ja hukka mõistetakse. Selle asemel et meid ringist sulgeda ja meile näpuga näidata, peaksid armsad kaaskodanikud meile veel tänulikud olema . . . usu, vana vennas!»

Joel Neegos muigas nukralt.

«Noh, see on ju tõesti küllalt huvitav teooria, seda ei saa salata,» ütles ta pikkamisi. «Ja loogilinegi . . . pagana kombel loogiline! Aga kas sulle siiski ei näi, et sa teed nii mõnegi otsuse ning järelduse liiga kergel käel, meie viltuminekut üleliia põhjendada ja . . . vabandada püüdes?»

Karl Andres Koosa hääl möirgas nüüd üle kõige:

«Ubi sunt, qui ante nos
In mundo fuerunt . . . !»

Küürakas kustutas tiku ja venitas:

«Liiga kergel käel? Ei, vennas!»

«Siiski, siiski!» arvas Joel Neegos.

Ja Jaan Madisson jätkas jälle pikemalt:

«Vaata, armas inimene, ma olen juba terve rida aastaid lõbustanud end peamiselt vaatlemisega. Mõistad mind, eks ole? Ma ei kõlba ometi selleks, et vahenditus rõõmus ning tasavägises hoos kõike kaasa teha. Ja peale selle olen ma ka üsna palju mitmesugustes ringkondades ringi liikunud. Mida ma sinu arvates siis liialdasin?

Omaaegset laiutamist? Ülearust raiskamist? Meie isade ja emade hukutavat uhkeldamist oma härradeks muutunud lastega?»

«Minupoolest kas või välisorientatsiooni liigset rõhutamist,» ütles Joel Neegos. «Noore rahva lapsehaigus — hästi. Aga kas siiski puhas ahvimine, nagu seda sinu sõnadest võib järeldada.»

«Ei, selles pole kahtlust,» vaidles küürakas. Ja ikka suurte sõõmudega suitsetades jätkas ta kohe: «Vaata, vennas, see on ju isegi täiesti loomulik, täiesti omal kohal. Teatud vanuseastmel ei osata ju kunagi lugu pidada omaenda omandusest. Kõik, mis võõrale kuulub, on parem, õilsam, ilusam ja palju väärtuslikum. Ütle mulle näiteks, mida me pole siin, Eestis, küll aastate jooksul välismaiste malakatega surnuks löönud...? Kui on vaja oma asjale või oma inimesele lagipähe valada, siis toome otsemaid näiteks midagi, mis kuulub teistele. Alga juba meie väliste taotlustega. Me kanname igal võimalikul juhul inglise riidest ülikondi ja inglise mütse; me imetleme prantsuse konjaki suurepärast maitset; me hõõrume vaimustunult käsi šoti viski juures; me pistame endile suhu sirgevarrelised piibud ja kujutleme ise, et nüüd me sarnaneme kindlasti džentelmeniga Oxfordist või Cambridge'ist; ja kui mitte muud, siis suitsetame hollandi madruste kõige odavamat tubakat, seda kangesti kiites ja selle eest kõrget hinda makstes, ehkki me ise istume sageli... kas või professoritoolil. Nõndaks — milleks sa seda nimetad? Kas see pole siiski analoogiline omaaegsele elumeeste- ning rüütlite-kultusele üliõpilasorganisatsioonides, mille liikmeskond koosnes ligi sajaprotsendiliselt talupoistest? Või vanema põlve õhkamisele selle nõndanimetatud Euroopa poole? Või ei kujuta endast säärast alandlikku kummardamist kõige võõra ette kõik need loendamatud ringikesed, milles tegelevad pahatihti meie

nimekaimadki mehed, propageerides mitmesuguseid välisorientatsioone, kes soome oma, kes prantsuse oma, kes inglise oma, kes paraku — saksa, poola, itaalia või vene valgekaartlastegi oma. Kõik, mis kuulub meile endile, on nende meeste tarvis liialt madal, liialt lame, liialt mannetu; joostakse end kas või nahast välja kõige võõra esiletõstmisega ja ollakse südamest rõõmsad, kui see või too välisriik hindab selle või tolle tegelase teeneid mingisuguse aukraadiga või värvilise lindikesega? Jah, näed sa, vennas, milleni me vahel oma lapsehaiguses välja läheme, oma alaealise alandlikkuses — kuni võõra riigi vastuluureagentideks hakkamiseni. Muidugi — see ei kesta igavesti, aastakümnete jooksul võetakse revideerimisele nii mõnigi sellelaadiline nähe. Aga praegu on see meie õnnetus ja selle ekspansiivse mentaliteedi ohvrid oleme meiegi. Nõndaks. Või on sul veel midagi mulle vastuväiteks tuua?»

Karl Andres Koosa laulis jälle, vigu tehes ja komistades, kuna tal hakkas tasapisi nõrgaks jääma ladina keelgi:

«Post jucundam juventutem
Post malestam senectutem
Nos habebit humus...
Nos ha-be-e-bit hu-u-mus!»

Vaikus.

Küüraka silmad hiilgasid, pildusid hämaruses valgusekiirekesi. Kuid ta oli enda nähtavasti tühjaks rääkinud, tal polnud enam midagi suuremat öelda, vähemalt selles osas, mis puudutas äsjast üldistamist. Ja närvlikult värisevate sõrmedega uut paberossi süüdates küsis ta pikkamisi taltuval ilmel:

«Kui nüüd veel kord sinust rääkida... Mis sa mõtled's kõigepealt ette võtta?»

«Ei tea... Tõesti ei tea,» vastas Joel Neegos rangelt, vastutahtmist.

«Noh, selle probleemi üle peaksid sa siiski üsna kähku — kõige lähemal ajal — järele mõtlema. Igatahes tegid sa minu arvates rumalasti, et sa täna kohvikus maad kuulama ei läinud. Ma usun küll, et nii mõnigi mees oleks sulle vastutulelikkust näidanud, sest su kuulsus pole veel liiga tuhmiks muutunud.»

Vaikus. Joel Neegos ei vastanud sel korral enam midagi. Ta oli silmad jälle kinni pigistanud, kuulas vaid, tundis värsket maiöö-tuult avatud aknast endale otse näkku puhuvat. Tugevad vihmahood rabisesid vastu kivisillutist, mürisev naer naabertoas muutus üha valjemaks. Lauldi, kõneldi, põristati nagu suurt trummi, küllap vist tantsitigi, sest vana puumaja tümises tumedalt. Aeg-ajalt lõi keegi kaht pudelit vastamisi ja möirgas üksikuid laulusalme — ühegi järjekorrata, pisimagi mõtteta. Ja väike küürakas algas jälle vähese vaikimise järel, tonkides hajameelselt kinganinaga vastu põrandariide serva:

«Aga noh, mis siis ikka — kahetseda ei maksa seda ka enam. Nagu ma juba päeval sulle ütlesin, arstikutsele . . . või õigemini lootusele selle kutse juurde pääseda . . . tuleb sul nüüd kindlasti käega lüüa. Ja löögi! Löögi! Pole ju see maailmas ainus amet, mis leiba annab. Katsu muudkui kiiresti ükskõik mida käte alla saada. Esialgu ära vali, ära suuremat küsigi, kuhu nimelt. Kas või postkontoriametnikuks, panka, minupoolest ka poodi selliks. Või kui see kõik sulle ei meeldi, tõmba hõlmad mõneks ajaks vöö vahele ja siirdu jälle sinna, kust sa kümme aastat tagasi tulid . . . oma kaluriagulisse. Muidugi mitte just sinna, kus sinu vanemad ja vanad töökaaslased elavad, ei, ei, sinna mitte. Sest see oleks sulle see kõige kibedam katsumine — jõuda uuesti tagasi — mitte millenagi. Aga meie väikeses vabariigis on muidki kohti, kus julge inimene võiks kanda kinnitada. Ükski tee

pole sinu ees püsti. Kui sul muud midagi teha pole, siis võta telliskivikits selga ja vinna ennast mööda tellinguid üles, — seda sa ju ometi jõuad? Keegi kurat ei tunne sind, kellelgi pole sinu minevikust aimu, kosu, valmi vaikuses! Küllap sa viimaks endale õige aluse leiad. Aga peaasi — raputa esimeses järjekorras endalt Tartu tolm. Sest võib ju olla, et sa tõesti suudad veel õppima hakata ja end veidi aega vee peal hoida, aga üht ütlen ma sulle päris kindlasti — kuigi kaua see igatahes ei kesta. Iseasi muidugi, kui sa mõne ametikese saad ja muti moodi silmapiirilt kaod. Aga kas sa seda suudad? Ja küllap su romantiline hing leiab juba põhjusi, et jälle mõne sõbraga kõrtsi pöörduda, kui mitte muuks, siis vähemalt selleks, et endisi aegu meelde tuletada. Eks ole, vennas? Või arvad sa, et ma ka praegu liialdan?»

Joel Neegos ütles, laud ikka veel suletud:

«Ei, praegu sa ei liialda.»

«Noh, näed sa,» ütles küürakas.

«Jah,» ütles Joel Neegos ebamääraselt ja avas jälle korraks silmad. Ta teadis selgesti, et muidu nii vaikne sõber rääkis kõike seda vaid tema trööstimiseks, aga ta polnud enam uhke ega jonnakas, ei, see osavõtlikkus isegi rõõmustas teda. Midagi näis laia ning avara jõena temast mööda voolavat, ja see laia jõena möödavoolav puudutas teda nagu paitades, õrnalt, pehme hellusega. Ja hõljutades end ikka pikkamisi edasi-tagasi, otsekui laps, kes kuulab muinasjuttu, ütles ta vaikselt: «Jah, ma mõistan sind. Mõistan, vennas.»

Nad tõusid nagu leppe peale. Joel Neegos tõmbas kuue siledaks, pöördus akna poole ja toetus selle veerele. Vihm oli lakanud, öine tänav oli sügav ja tume nagu kraav. Polnud näha ainustki hingelist. Elektrilaternad hõljusid oma nähtamatutel traatidel, puud kohisesid rõõmsalt, valjusti. Ja võttes Joel Neegose kaenla alt kinni, seistes

nüüd üsna selle kõrval, väikesekasvuline, hädine, viltu arenenud kehaga, ütles küürakas jälle hoogsalt, püüdes ikka sõbra hinge hädavajalikku elujulgust sisendada:

«Näe, vaata — elu muudkui lainetab igal pool. Löö käega, lükka kaabu kuklasse, naera! Tühi puru! Ära muretse! Mõtle muudkui endamisi, et vilista, vilista! Ja kui teisiti ei saa, meenuta kas või oma ohvitserist sõbra suurt tõde: elu on üürike ja ta on meile antud vaid ainult korraks. Tuleb aeg, ja vanajumal jahutab niikuinii su jalad külmaks ja siis on lõpp. Täielik, absoluutne, igavene! Päevad lähevad, olgu need's murelikud või lõbusad, ja mis tunnike mööda, see ei kordu enam mitte iialgi. Või kui tõesti haudapugemisega kohe uus elu peale hakkab, mida ma ise, muide, põrmugi ei usu (sest pole mul ivakestki tahtmist vedada ka teises maailmas edasi oma valutavat küüru), siis võid vähemalt taevataadilegi ütelda: «Mina olen Joel Neegos, vana tudeng, ja olen ma näinud maailmas küll valgust, küll pimedust. Olen kõndinud mööda tippe ja olen roomanud edasi mööda põhjagi... veristel põlvekontidel, pakitseva hingega. Olen näinud häid päevi ja olen näinud ka halbu päevi, ja need mõlemad on sinu enda loodud, sina vägede Jehoova.» Ja siis, kui vanataadil süda rinnus on, peab ta kindlasti oma käe sinu õlale panema ja ütlema: «Astu sisse, minu poeg Joel, sina vana tudeng ja patujuurikas, kes sa oled mul tõesti kõndinud aina mööda kõveraid varjuradu. Astu sisse ja — puhka. Küllap mina juba tean, et sinu teekond on sind väsitanud. Vaata, su juus on hall, kuigi sinu silmad sätendavad veel vana kaardiväelase uhkuses ning uljuses...» Jajah. Kas pole nii, vennas...?»

Joel Neegos pidi tahtmata naerma. Ta mõtles endamisi, et kui kunagi on maailmas olemas päris tõelisi hingearste, siis on seda küll tema tilluke sõber, see vilets, see

küürakas. Ta tundis Jaan Madissoni peenikest käsivart oma jämedate musklite all, ta puus riivas vahetevahel sõbra külge, puhuti haaras tema niigi juba hellaks räägitud hinge virvendav kujutelm, nagu võiks see mehike teha temaga mis ta iganes aga tahab. Võiks vilistada ja ta järgneks temale; võiks laulda ja ta hakkaks tantsima; võiks käsutada teda vaid mõttes, ja ta läheks kas või tulle ning vette. Imelik, kas ehk selline ongi võim, mis paneb maod oma sabadele tõusma, hiired ja rotid rahulikult hukatusse jooksma, küsis ta endalt neelatades. Ja ikka aknast alla vahtides, — pimedale kõnniteele, kus mattus kõik sooja sajuilma aurusesse hallusse, — pidi ta tahes-tahtmata midagi lausuma, sest talle näis, nagu oleks ta sellele vigasele mehikesele võlgu midagi suurt ning väärtuslikku:

«Jah, ma arvan ka ise, et mis seal ikka hädaldada. Kuidagi ma saan niikuinii elada, nälga ma juba kindlasti ei sure. Inimesed tulevad toime... suuremategi hädadega.»

«Nimelt,» noogutas küürakas. «Mõtle või neist pimedatest, kes meile päeval Toomeorus vastu tulid! Mine ja ütle neile, et olge nüüd mõistlikud mehed ja rännake ära parematele rohumaadele, sest teie elu on raske ja kannatusrikas, surm on teietaolistele ainult lunastaja, ainult päästja! «Noh, seda ei ole, armas vend issandas,» ütleksid nad sulle kohe. «Mine aga ise kui tahad ja püüa oma kalakest kas põrgus või taevas. Aga meie jääme siiasamasse. Meie teeme oma harjakesi, punume oma korvikesi. Ja mida raskema vaevaga me oma leivakest teenime, seda magusamini see meile maitseb.» Jah, sõber, just nõnda nad sulle vastavad, need vaesed pimedad, kes meist ennist mööda läksid. Ja teevad kah targasti, teevad mõistlikult. Mis siis? Ainult korraks kogu kosmose ea jooksul tõuseb see aine, mis meid moodustab, arukale teadvusele,

ja õnnelik on see, kes seda teadvust saab hästi pikale venitada. Sest, nagu su sõber kapten hiljuti ütles, liha on kui lilleke, ta õitseb, närtsib surmale.» Küürakas naeris, hakkas läkatama, pühkis silmi tunginud pisaraid. Ja jätkas jälle, nagu püüdes varjata nende rohkete sõnade taha end haaranud hingeliigutust: «Näed sa, vanapoiss, kui ma sulle siin nõnda räägin, avastan ma endas tõesti... kadumaläinud pastori. Selle asemel, et majandusteadust õppida, oleksin ma vist küll võinud teoloogiks minna. Vanamooridele määgima ja ise kah vahel kaasa nutma. Nagu sa näed, läheb niisugune krempel jälle hinda. Et lärma, lärma, vennas, kuuluta taevariiki ja igavest õndsust, siis kodanik muutub aina sõnakuulekamaks ja vaikib nagu vaga talleke. Ja kui sa hästi oma häält oskad kõrgendada, annetavad eided sulle oma poolt veel kuldse ristikesegi ketiga kaela. Ja kuhu sa ka vaatad — kõikides paikades vajatakse jälle sinu õnnistust, nii koolis kui koosolekutel, nii... Noh, hea küll, kergem on vist ütelda, kus seda õnnistust esialgu mitte ei vajata: nimelt kõrtsis. Aga kes teab, kes teab, võib aeg tulla, kus öölokaalide omanikudki ihalevad oma kesköötunde sisse juhatada mitte enam orkestriga, vaid mõne meie noore kaasvõitlejaga. Nõndaks, sõber. Aga ma kaldusin jutust veidi kõrvale, kas pole? Kuhu ma jäin?»

«Võid ka sellessamas sihis edasi lasta, hingetohtri ülesande täidad sa niikuinii...» ütles Joel Neegos ja naeris jälle.

Kõrvaltoas möirati nii tugevasti, et kogu maja näis sellest värisema hakkavat:

«Edite, bibite, collegiales,
Post multa secula pocula nulla!
Post multa secula pocula nulla-h!»

Ja küürakas vaidles koomiliselt vehkides:

«Mis pagana hingetohter mina siin olen... hahahaa!

Tahad vist jälle ütelda, et ma vatran ainult selleks, et sinu mõtteid oma hädalt mujale juhtida? Vale, vennas. Nüüd ma tulen sinna just tagasi. Kõige olulisem sinu loo juures on see, et sa oled ise mõtlema ja mõistma hakanud... Ja võib olla, et kui me paari aasta pärast jälle kokku juhtume, ütled sa mulle ehk koguni: «Taevataat olgu tänatud, et ta mulle sel ilusal maikuu hommikul nii ränga risti kaela riputas. Nüüd on minu elu niisugune mehine ja uhke, et anna muudkui valu!» Sedasi! Hästi! Oma ülesande oleme me niikuinii ammu juba täitnud: oma ajajärgule oleme me ilme andnud, praegune ajajärk meid enam ei vaja... Mooramaa mees on oma töö teinud — ta võib minna.»

«Nii et... oleme veel kangelasedki... kui sinu sõnu tõena võtta?» küsis Joel Neegos.

«Kas sina tahad siis oma rasket ja valusat rolli alavääristada ja maha kiskuda, vennas? Jah, meid võib ka kangelasteks nimetada! Võib!» hüüdis küürakas.

Joel Neegos tähendas, kuna teda ennastki üllatas äkki see lihtsus ning kergus, millega ta võis praegu mõelda oma kõverduvale elule:

«Noh, nali naljaks... naerda ja ironiseerida ju võib! Aga keerulist ja halba on minu loos siiski küllalt. Iseasi oleks olnud näiteks siis, kui ma oleksin saanud vahepeal ülikooli lõpetada. Nüüd aga... olen nagu lind, kes on saanud lasu korraga mõlemasse tiiba. Hariliku pisiametnikuna ma oma võlgu enam ei korralda, ilma neid korraldamata mind seltskonda enam ei lasta. Nii et... mokas jäädavalt, tagasipööramatult!»

Kuid küürakas heitis vaid käega ja ütles:

«Mokas? N-nojah... Kui su elu ainus siht ja eesmärk seisis ainult selles tulutoovas tohtrikutses, siis... muidugi. Aga kui sa tahad just õigest mokkaminemisest kuulda, siis ma võiksin sulle jutustada... ühe loo. Iga-

tahes — ma soovitan sulle seda lugu üsna tähelepanelikult kuulata, sest sinu praeguses seisukorras on see sulle väga õpetlik. Sa ju tead, et ma elasin kord ligi kolm semestrit kuskil seal tagapool, seal Veeriku kandis. Polnud küll ainelist tarvidust nii kaugele pugeda, ei olnud ka muid suuremaid põhjusi... peale tahtmise niisuguseski kohas veidi ringi vaadata. Ma olen ju jõukate vanemate laps ja olen meie kehvi aguleid näinud ainult läbi raamatute. Heake küll. Kohe seal kõrval, kus ma elasin, seisis üks õige tilluke hurtsik, peaaegu kuur. Aga aknad olid sel osmikul ees, kardinakesedki, lilled ruutude taga, paar peenrakest ukse kõrval... mõne astriga ja mõne võõrasemaga. Ja elasid selles kuuris kaks noort inimest, mees ja naine, olid alles hiljuti paari läinud ja unistasid nüüd muudkui sellest, kuidas endale kord veidi korralikum ulualune saada. Ma käisin nendega läbi, sest nende visa elutahe huvitas mind. Jumal seda teab, kuidas nad olid suutnud oma väikestelt teenistuskohtadelt kokku hoida ligi paarsada krooni, ja kevadel, kui ma olin juba peaaegu kaks tervet semestrit nende kõrval elanud, toodi palgid kohale. Oh seda rõõmu ja oh seda õnne! Ära imesta, vennas, mu silmad olid vett täis kui ma sealt nende kuurikesest kord jälle tagasi tulin. Ja siis tuli paar tuttavat töömeest kohale, raiusid suure kiiruga tibatillukese majakere üles, panid aknad ette. Ja mõni kroon jäi üle tuleva-aastastekski töödeks. Sa oleksid pidanud nägema, kuidas ümber selle lõhnava majakere käidi, mees ikka ees, pabeross suus ja käed taskus, naine ikka kõpsti-kõpsti järel, viltutallatud kingakesed jalas, — mis siis enam, nüüd on meil kõik, mis me tõeliseks elamahakkamiseks vajame! Ja varsti näis tekkivat lootus lapsegi peale... nii... sügise poole. Aga mis sa arvad, mis seal ühel päeval juhtus? Mees sai halvatuse! Kogu parem külg... suri! Jalad, käed, pool suud, pool kurku... puha.

Ei käinud, — lohistas ennast paigast paika... Ei rääkinud — ainult mõmises arusaamatult. Noh, edasi pole mul vist tarvis jutustada. Kord hiljem läksin ma jälle hulkudes sinna Veeriku kanti. Kuuriaknakesel olid ikka veel kardinad ees, läbi hallide klaaside paistis õmblusmasina vänt. Ja endiselt pooleli seisva, lõpetamata maja uksepakul istus halvatud mees, kohutavalt rasva läinud, tuim, totakas. Ei tundnud mind enam äragi... Jah, vaata, vennas, s e e oli mokkaminemine. Ja kui sa oma äpardunud härrasmehe-traagikat tahad niisuguse õnnetusega ühe nimetaja alla seada, siis... teed sa ülekohut.»

Vaikiti, vaadati jälle alla tänavale, mis jooksis akendest mööda laiana ja avarana, kuulati sõprade laulujorinat, mis muutus üha ülemeelikumaks.

Kevadine linn pilvise taeva all näis end pikkamisi liigutavat, ringutavat, nagu hiiglasuur loom, kes tüdineb juba magamisest.

«VABANDA, MA EI JOO TÄNA.»

Kui sõbrad umbes poole kolme paiku tagasi söögituppa läksid, hakkas esimene pidutsemishoog raugema. See andis nüüd maad vaiksele meeleolule: resigneeritule, veidi nukrale. Külalised olid end täis söönud, viin ei hakanud enam pähe, ehkki seda joodi ohtrasti, seninegi joobumus andis pikkamisi järele. Nõjatuti loiult toolileenidele, vesteldi, katsuti nalja heita, teeseldi hoogsust, jutustati ikka vaid ühest — oma kunagistest seiklustest. Vaadati üksteisele otsa õliselt läikivate, juhmist rahulolust tuimade silmadega, ägiseti suu juurde tõstetud käte varjus. Ometi ei mõelnud keegi lahkumisele, kojuminekule. Ja kuna nad olid niigi juba veidi sentimentaalsete hingedega, kogu oma põhilaadilt suured romantikud, hakkasid nad viimaks laulma neid ammugi äraleierdatud vene romansse, mida võib tavaliselt kuulda kõikjal, kus istuvad koos vananevasse põlve kuuluvad inimesed: vilistlastega koos korraldatavatel üliõpilaste prassingutel,

seltskonnategelaste juubelitel, klubides, kui ollakse juba omavahel ja veidi vintis.

Joel Neegos istus oma kohale, seadis enda mugavasse asendisse, kuulas. Muidugi polnud need halvasti väljavenitatud, komistavad, kuidagi kohutavalt võõrastena tunduvad sõnad, mis talle äkki meeldima hakkasid, ei, — kõigile oma pahedele vaatamata oli ta suur patrioot ja armastas ka seda, mida oli loonud ta enda rahvas. Kuid sõprade venivate häälte tagant piidles välja loendamatu hulk samalaadseid õhtuid, nagu see tänane siin, jah — nende labaste romansside varjust vaatasid talle otsa kõik need kümme ülemeelikut aastat, mis olid nüüd paratamatult lõpule jõudnud. Ja oli millestki väga kahju, valus, piinavalt rõhuv, otsekui peaks ta nüüd kõigest elavast ning elulisest eemale tõmbuma, kaugele jääma. Kui kaasvõitlejad viimaks taas vaikisid, ükskõiksed, söömisestjoomisest laisad, kogu oma saatusega ammugi leppinud, avas ta silmad, neelatas ning ütles:

«Noh . . . laulge veel!»

Siit-sealt küsiti:

«Mida? Mida sa just tahad?»

Ta vastas õlgu kehitades:

«Ma ei tea . . . See on mulle täiesti ükskõik . . . Ainult . . . laulge.»

Ning kaasvõitleja Koosa, lõõtsutades ikka liigsest priskusest, tõusis, köhatas ja, tuletades nüüd väärikalt meelde aega, mil ta kuulus veel oma korporatsiooni, ütles koomiliselt tõsisena:

«Silentium — ad cantum.»

See pidulikkus tundus äkki naljakana ja pani naerma. Ja kõikjalt karjuti, näod punased:

«Oi . . . vaadake, vaadake ometi meie vanameest!»

«Näe, vennad, kohikukk hakkab kah kirema — soputab juba tiibu, hohohoo!»

«Noh, kuhu nüüd küll see rist tuleks tõmmata! Mägi hakkab sünnitama, eks vaatame, mis ta ilmale toob!»

«Prahti ja tossu, prah-ti ... ja ... tos-su!»

«Sst! Kuulake nüüd! Kuu-la-ke!»

Ent kaasvõitleja Koosa ei mõelnud sel korral üldsegi naljatada, ei. Ta oli tõsine, asjalik — ta oli kaugel vigurdamisest. Ja ta tillukesed, paksude lihavoltide vahelt vaatavad silmad omandasid järsku veidralt kaame, peaaegu käskiva ilme, kui ta küsis:

«Palun, kas siin saab rahu või ei saa! Ma olen teist vanem mees, te peate mind ... vähemalt austamagi! Veel kord — *silentium ad cantum!*»

See mõjus — lärm vaibus pikkamisi. Võib olla, et see oli lihtsalt loidusest, laiskusest, liikmeid täitvast uimasest rammestusest, võib aga ka olla, et vilgas kujutelm tõstis nood vananemisele kalduvad, rööpast väljasattunud mehed veel kord endisele kõrgusele — uhketeks kultuurikandjateks, kes tunnevad oma väärikust. Igatahes sigis tuppa ootav vaikus; Joel Neegosele näis koguni, nagu oleks nii üks kui teine end sirgu ajanud, oma pea kõrgemale tõstnud. Paberossid ning sigarid võeti suust ja asetati tuhatoosidesse, kus need suitsesid nüüd vaikselt edasi, saates lakke pikki, pisut lainetavaid sinakashalle suitsuniite.

Rasvase lauanoaga takti lüües — kujutades seda nähtavasti rapiirina — laulis kaasvõitleja Koosa äkki köriseva, nagu nohuse häälega:

«Seal, kus rukkiväli lagendikul hõljub,
kõrge kaasik kohab mäenõlvakul —
väike majakene maantee ääres seisab:
lapsepõlve kodu oli seal kord mul.
Palju päikest oli seal ja palju lilli,
rõõmsalt mängisin ta lehis puude all.
Kallis mälestus, mis mul neist päevist jäänud,
seisab kustumata hinges sügaval ...»

Kõik toetasid teda mehiselt, sentimentaalselt, sageli komistades. Kodust eemale sattunud talupoiste igatsusest laulis isegi Jaan Madisson, see linnamees . . . Ning Joel Neegos, sattudes üha luulelisemasse tujju, surus enda vastu tooli seljatuge, nii et see kuuldavalt raksatas, sulges silmad ja ümises samuti:

«Kaugelt võõrsilt kannavad mind ikka mõtted
jälle kuldse kodu poole tagasi-i-i . . .
Kuigi palju pikki aastaid mööda läinud —
lapsepõlve kodu ei kao meelest . . . iialgi!»

Ning imelik — mida kauem vintis sõbrad neid lihtsaid, paiguti nukrusse sulavaid sõnu kuuldavale lasksid, seda kurvemaks läks Joel Neegose meeleolu. Ta mõtles endamisi, et nüüd-nüüd — tarvitseks tal vaid järele anda — võiks ta suure häälega nutma puhkeda. Jah, tõesti — kui ta poleks Toonile, sellele heale tüdrukule sõna andnud, haaraks ta kohe laualt viinapudeli, tõstaks selle suule, jooks, jooks . . . Tarvis oleks veel kord kõigele käega lüüa, unustada, mõtles ta kuuldavalt nuuksatades, võttis endalegi märkamata limonaadiklaasi pihku, veeretas seda mõttetult edasi-tagasi, muljus nii tugevasti, et see puruneda ähvardas. Läbi pooleldi suletud laugude libises ta pilk üle rüüstatud laua, kus polnud mitte midagi enam õieti omal kohal. Paremad palad olid ammu juba söödud, liuad ning kausid vedelesid tühjadena, lina oli täis tilgutatud tomatikastet, lahtunult punast nagu vereleent. Otsekui rühm nälginud sõdureid oli siit mööda läinud, hoolimatuid, jõhkraid sõdureid, ja need sõdurid olid tülpinud lahingumehe vihaga kõik segamini ajanud, korratult laiali pillanud, rüvetanud ning reostanud . . .

Äkki läbis Joel Neegose ajusid vastik, saatuslik kujutlus, nagu oleksid nad juba ammu surnud, nii tema kui nood teisedki. Jah, aeg oli neist käratult üle astunud,

neid polnud enam vaja, nad peaksid samuti vaikselt oma haudades lamama ja igavesele loodusele tagasi andma selle, millega nad ei osanud midagi mõistlikku peale hakata. Ja kui laul viimaks lõpule jõudis ning kaasvõitleja Koosa kõigi reeglite järgi oma *«cantus ex est»* teatavaks tegi, tõusis ta pikkamisi, võttis väikese küüraka viinaklaasi, tõstis selle kõrgele näo kohale ning hüüdis ikka tasakesi nuuksudes:

«Terviseks, poisid! Kallid... sõbrad...»

Algas jälle vali lärm, käratsevad hõiked, mürisev ülemeelik naer. Karati samuti püsti, küsiti:

«Kelle terviseks? Kelle, kelle terviseks, oo Nuubia kuningas?»

«Meie endi terviseks! Jah, meie endi terviseks — sest meile on seda vaja.»

Kapten Hint, kes oli siiani lõbusate üliõpilaste nalju pealt vaadanud, nende lopsakate kõnekäändude puhul vaid naeru kaasa möiranud, hüüdis nüüd vaimustusega:

«Õige jah — meie endi terviseks! Proosit, saksad! Proosit, proosit!»

«Terviseks, jah, terviseks!» karjus ligi kakskümmend ammuliavanevat suud.

Ja just nagu oleks temasse jälle üle hulga aja tegutsemisrõõmus tuhin tulnud, hakkas kapten Hint nüüd lärmakalt sundima:

«Palun, härrad... pakkuge endile aga, mida keegi iganes soovib! Sööge, jooge — palun, palun! Lõhet? Kaaviari? Ol-ge lah-ked! M-m-i-s? Ah need maiuspalad on otsas? Ai-ai-ai, vabandage, see on minu poolt küll suur häbematus, et ma isegi niisuguseid asju ei märka. Aga... näete ju... poissmees. Hehehee — poissmees, jah, kus sul kõik meelde tuleb. Muidugi, muidugi, ma toon kohe, mul ju seda kraami täna siin ikka on. Ei soovita? No miks, miks, armsad sõbrad? Kuulge, härrad, teil on ju

klaasid põhjani tühjad! Noh — vaat see on juba skandaal... minu kui peremehe poolt. Likööri? Konjakit? Viskit soodaga? Või jamaika rummi kange teega, aah? Võtke, võtke, ärge häbenege, mis siin laual üle jääb... taldrikutel tähendab... läheb niikuinii perenaise rõngasninakesele, h-he-he-he-hee!»

Ta vehkis kätega, oli märgatavalt purjus, tahtis teravmeelsusi öelda, kuid sai hakkama vaid toorustega. Ta heledad silmavalged kattusid tiheda soontevõrguga; ta kõhn nägu oli nii punane, et Joel Neegos kartis seda lõhkevat liigsest veresurvest; ta käed värisesid, peaaegu hüplesid, tal oli palju tegemist, et neid hetkekski rahule sundida, — suutäied varisesid laudlinale või tagasi taldrikule, viin läigatas sõrmedele. Ta paistis kõigi tundemärkide järgi otsustades juba täiesti otsas olevat, ometi aga rääkis ta veel väga selgesti, loogiliselt, kordagi komistamata. Või oli see hirmus ärritus millestki muust, millestki, mida teadis vaid tema üksi? Ja kuna äsjakatkenud lauluga ühes oli katkenud ka Joel Neegose ülearune tundlikkus, andes jälle maad ühetasasele nukravõitu meeleolule (ilma suuremate tõusudeta, ilma suuremate mõõnadetagi), hakkas ta nüüd ajaviiteks enam tähelepanelikult jälgima oma veidrat koolivenda.

Ent kapten Hint oli isegi veel nii kaine, et sõbra varitsemine talle kohe silma hakkas. Ta vaatas paaril korral kõõrdi kulmude alt, köhatas, teeskles lõbusat meeleolu. Ta jorutas vahetevahel lauldagi, ehkki tal puudus selleks igasugune võime; ta keksis, painutas end kord vasakule, kord paremale; kui Joel Neegose pilk talle ikka nähtavasti rahu ei andnud, pöördus ta järsku selle poole, surus huuled kramplikult kinni ja küsis viimaks:

«Mis sa minust... vahid?»

Joel Neegos tundis koolivenna vastu jälle seletamatut vaenulikkust. Selgemini kui kunagi siiani näis talle, nagu

poleks viimase kogu olemuses üldse kübetki otsekohesust, usaldust, midagi, mis ei valetaks. Ometi polnud tal ainustki fakti, millele ta oleks võinud oma hinnangus toetuda: see, mis tegi ta ettevaatlikuks, oli vaid alateadlik vaist, mis talle ütles, et kõhetu ohvitser teeskleb, teeskleb, iga oma sõnaga, iga oma liigutusega. Ja naeratades ebamääraselt, kehitas ta korraks õlanukke ning vastas:

«Õieti küll — mitte midagi. Aga mulle paistis järsku, nagu oleks sul täna midagi viga. Oled ehk haige?»

Kapten Hindi huuled kõverdusid, tõmbusid siis kuidagi sirgeks. Haige? Tema? Noh, see on juba lausa rumal jutt! Ta polevat juba ligi kümne aasta jooksul isegi nii palju haige olnud, et saada selle kulul mõnepäevast puhkust, h-hehehee! Naerdes jälle katkendlikult, just nagu sunnitult, küsis ta õieli kaelaga ette kummardudes, nõnda et ta pea oleks peaaegu kaasvõitleja Koosa vehkivat käsivart puudutanud:

«Millest sa seda arvad, et ma haige olen?»

«Noh, sa oled ju nagu . . . palavikus,» vastas Joel Neegos ja kahetses juba, et ta oli sellesse vestlusse laskunud.

Kapten Hint tegi nüüd oma paksule naabrile ettepaneku kohti vahetada. Ta tahtvat oma kalli koolivennaga veidi mõtteid mõlgutada, jah — tal olevat sellele üht-teist rääkida, ta tõesti paluvat väga. Kaasvõitleja Koosa, kes oli jälle tagasi langenud hästitoidetud laudasea seisukorda, sõi suure suuga võileiba ja ütles, et tal polevat selle vastu mitte kui midagi. Ning kapten Hint, istudes nüüd peaaegu vastu Joel Neegose külge, hüüdis võltsi, ebameeldiva paatosega:

«Na-gu . . . palavikus? Ja kas sa mõtled, et ma ei peaks seda olemagi? Pagana pihta, või pole sa siis ise midagi niisugust korraldanud: pidutsemine paljude haritud küla-

listega, oma väikesed nipsid-napsid, ilus üliõpilaslaulmine ja nõnda edasi... ja kas sa pole selle juures samuti erutust tundnud? Mina aga olen lihtne mees, ma pole niisuguste värkidega üldse harjunud, see tõmbab mind hoopis enam liistule. Et kõik oleks ikka hästi, et kõik oleks ikka viisipäraselt! Näed ju, eks siin juhtunudki alles silmapilk tagasi niisugune sant asi... selle lõhega ja selle kaaviariga. Lihtsalt — unustasin! Armsad külalised vahivad tühjadele liudadele, minul aga ei tule meeldegi neid uuesti täis laadida. Ja — paraku — mul ju sihukest värki juhtub ikka veel olema! Jajah, jajah, ära imesta sellegi üle, vennas, kui ma hommikuks nende pingutuste käes lausa hall olen... hehehee!»

Joel Neegose süda valutas, valutas: tasakesi, murelikult, häbipuna näkku surudes. Kuulates ohvitseri keerdutõmbuvaid, ikka uuesti ja uuesti korduvaid arutlusi peremehe-kohustustest mõtles ta nüüd, et kui ta Toonile antud lubadust ei täida ja ainult selle ühe terviseklaasiga ei piirdu, on ta viimane närakas ega vääri üldsegi enam mehe nime. Ja libistanud himutsevate silmadega üle uuesti täidetud toidunõude ning helekollaselt sillerdavate martellipudelite, tähendas ta hajameelselt, vaid selleks, et omaenda hingepiinast kas või hetkekski vabaneda:

«Noh, see läks sul kah kindlasti midagi maksma — niisugune laud!»

Kapten Hint naeris rabedalt. Noh, pagana pihta, on siis vaja säärastest asjadest just praegu rääkima hakata, — just praegu, kui pidumeeleolu on jälle tõusuteed käimas! Vaadaku kallis koolivend ainult, kuidas need tublid mehed tema kraamist lugu peavad, selle kaudu teda austavad, hehehee! Ta oleks kohe surmani kurb, kui asi teisiti oleks, jah, seda ta oleks! Valmistades endale suhkrustatud sidrunilõiku konjakiklaasi tarvis, tegi ta näo, nagu märkaks ta alles nüüd, et Joel Neegos ei joo. Ja ta ütles:

«Armas aeg, kulla mees, sina ei võta ju piiskagi... nagu ma märkan? Ma... ma... ei oska ütelda enam ei a-d ega b-d. Kuule — tee käsi lahti! Kuule — tõsta endale ometi ette! Kuule — vala sealt tubli martell — klaas sulle, klaas mulle, h-hehehee! Ei, ei, palun sind — söö nüüd ja joo nüüd, armas sõbrake...! Sest vaata... ma tõesti ei oska sulle rääkida, kuidas see mind kurvastab, see sinu tagasihoidlikkus. On sul siin paha, ah? Pean ma ehk midagi juurde muretsema? Olgu küll, et öö-aeg, aga ma kutsuksin kohale isegi orkestri, kui... kui küsimus ainult selles seisab. Pardoon, pardoon — mida sa soovid? Seda likööri siit? Viipasid sa sellele? Aga palun, palun!»

Joel Neegos ütles tüdinenult:

«Vabanda, ma ei joo täna.»

«Mis? Sa ei joo täna? Kuidas siis nõnda, luba küsida...? Sa... sa ju jõid just praegu? Või ei joonud? Või nägin ma viirastust?»

«Jõin. Aga rohkem — mitte piiskagi enam!»

«Ah... ah rohkem mitte piiska enam? Aga paike — selsamal ainsal korrakesel hakkad sa karsklaseks, kui su vana koolivend sinu enda poole külla kutsub. Noh, see on juba päris avalik halvakspanu... ma jään tummaks! Sa ju naljatad, eks ole? Ütle, palun, et sa naljatad!»

Ta manas oma näole koomiliselt paluva ilme, samal ajal püsisid ta teravad silmad aga kuidagi tigedad, just nagu oleks teda millegagi vihastatud. Joel Neegos (kuna teine puudutas oma vatramisega tema tänaõhtust hellimat kohta) läks samuti tusaseks. Ta teadis selgesti, et ohvitser jälle valetab, ning sõnas otsustavalt:

«Palun, ära ometi vigurda. Sa nägid ju algusest peale, et ma ei joo. Kui see nii tähtis küsimus on, miks sa seda alles nüüd meelde tuletad?»

Kapten Hint vaidles agaralt:

«Ei, ma ei näinud seda.»

«Nägid, nägid, vana kaim,» ütles Joel Neegos ega suutnud enam taluda teise rahutult hüplevat pilku.

Vaikus.

Kaasvõitleja Koosa hakkas uuesti laulma, vehkides nüüd kahvliga, mille otsa ta oli torganud suure jupi marineeritud angerjat:

«Mu meelen kuldne kodukotus,
ma sageli näe und veel sest,
kos armsa esä kallis katus
mind varjas — väikest latsekest...»

Karjuti jälle temaga ühes, ikka korratult, ikka läbisegi:

«Kos arm-sa-a esä kal-lis ka-a-tus
mind var-r-r-jas — väikest la-tsee-keest.»

Ohvitser ütles:

«Ei, päris tõesti, sõber, usu mind — ma ei pannud seda tähele!»

Ning Noel Neegos, muutudes äkki väga vihaseks ja tujukaks, küsis läbi ristipigistuvate hammaste:

«Üldse — ma ei saa aru, mis kuradi janti sa täna mängid. Kogu oma pidutsemisega ja oma iiveldama ajava lobaga. Ja kõige rohkem muidugi sellega, et sa kutsusid oma pidust osa võtma just meid, vanu tudengeid, kellest sa ei tunne vist mitte kedagi lähemalt. Peale minu muidugi.»

Ohvitser tõmbas pea kössi õlgade vahele, kihistas närvlikult. Ta pidi juba vastama, ei saanud seda aga siiski teha, sest Joel Neegose tähelepanu pöördus järsku teisale.

See oli nimelt väike küürakas, kes hakkas talle muret valmistama. Oli ilmne, et sõpra kippus jälle vaevama too hirmus häda — seljavalu. Ta istus praegu lausa kum-

muli langenult laua kohal, ei liigahtanudki, näis tooli alla pistetud hüvakäega jalga hõõruvat. Ta nägu tõmbus esmalt punaseks, siis sügavkahvatuks, viimaks kollakaks ning kaameks, just nagu asetuks ta põskedele nähtamatult nahale kleepuv mask, lõustaks kivinenud, peaaegu laibalik. Ning vaadanud hoolikalt ringi, et kaaslased seda ei märkaks, kummardus Joel Neegos sõbra kohale ja küsis sosinal:

«Vennas . . . sul on paha?»

Jaan Madisson vastas tasakesi ägisedes:

«Jah, on küll paha . . . on küll . . .»

Vaikus.

Üliõpilased olid laulu katkestanud ja jõid jälle kellegi terviseks. Joel Neegos ütles:

«Katsu, ehk sa saad püsti tõusta. Tee nii, nagu oleksid sa purjus. Ma toetan sind ja lähme kõrvaltuppa. Heidad seal sohvale, puhkad.»

«Jah . . . ma . . . katsun . . .» vastas Jaan Madisson vaevalt hingeõhuga.

Ja see õnnestus tõesti, keegi ei märganud neid. Joel Neegos sulges vaheukse, istus sõbra juurde sohvaäärele. Küürakas kõverdus nüüd kangetes valukrampides, oigas, hädaldas kuuldavalt. Ta süsimustad pikad juuksekahlud, kleepudes kiharate kaupa laubale, tegid ta väga sarnaseks Tooniga.

Nii kannatas ta ligi pool tundi oma raskeid kannatusi, sõrmed krambis, silmad kinni. Kui valu viimaks pikkamisi järele andis, ütles ta väsinult:

«Aita mind siit ära . . . !»

«Hästi,» ütles Joel Neegos, endamisi õnnelik, et nad võivad vaikselt oma teed minna.

Vähe aega hiljem läksid nad pikkamisi läbi varahommikuste tänavate, mille sajuähmasusse hakkas juba vähehaaval poetuma idataevalt varisevat valgusekuma.

Vihma oli jälle sadama hakanud, kuid nüüd oli see harv ja jõuetu ning langes vaid õige peente niitidena vastu mustalt läikivat kivisillutist. Pilved hõrenesid veelgi, tõmbusid aina kõrgemale. Ja sõitis juba mööda üksikuid voorimehigi, küllap vist jaama, et oodata hommikust rongi.

«Kas sul on juba . . . parem?» küsis Joel Neegos; nad olid jõudnud parajasti Pargi tänava otsa kohal sõitjaid luurava auto juurde, mille uks kohe teenistusvalmilt nende nina all lahti lendas.

Küürakas ütles nukralt:

«Praegu, jah . . . on see jälle möödas. Aga kui kauaks? Näed, täna oli juba teine kord.»

Vaikus.

Joel Neegos ütles tasakesi, tundes kannatava sõbra vastu korraga sellist sooja poolehoidu, et ta kartis jälle nuuksatusi kurku tõusvat:

«Sinu elu on tõesti . . . vaevaline.»

«Jah, sul on õigus, see on vaevaline, sõber . . . see on väga vaevaline,» noogutas Jaan Madisson.

· Seisti auto juures, juht avas nüüd ka teispoolse ukse. Ning veidi hiljem, tillukesena ja hädisena sõiduki pimedasse nurka vajunud, küsis küürakas äkki tungivalt:

«Joel, vennas, kas sa lähed nüüd koju? Kas lähed — kuule? Või mõtled sinna tagasi pöörduda . . . selle hullu ohvitseri juurde?»

Joel Neegos vastas kindlalt:

«Ei, ma lähen koju.»

Juht pani auto käima, mootor hakkas mürisema. Ja veel kord hõikas väike küürakas selle sisemusest, surudes oma kaame näo otse vastu külgakent:

«Mine jah koju . . . Mine jah koju . . . !»

«Lähen, lähen . . .» pomises Joel Neegos, ilma et ta oleks suutnud sügavamalt nende sõnade tähenduse üle järele mõelda.

Ja ta hakkas jälle kohe edasi minema. Ta läks läbi tühjade tänavate, käändus kord vasakule, kord paremale, läbis uduseid valguskoonuseid, mida viskasid ta jalge ette kõrgel nähtamatutel traatidel kiikuvad elektrilaternad, kuni jõudis endalegi märkamatult tuttava maja juurde, avas selle ukse, sammus nagu unes mööda madalaid tuhve üles. Ta helistas, kuulas tähelepanelikult, hakkas nüüd nagu virguma, tundis äkki suurt rõõmu läbi südame minevat, — ta kõrvu kostis taas tasast laulu-urinat, naermist, käratsevaid hääli. Keegi tuli komistades läbi eeskoja, lukk ragises, jah, see oli kapten Hint, too veidrik. Joel Neegos võttis mantli seljast, riputas selle varna ja ütles kõveralt naeratades:

«Näed... ma tulin veel korraks tagasi.»

«Tubli... tubli... et sa tulid!» hüüdis ohvitser suure hasardiga ja kippus teda vennalikult suudlema.

Kuid ta lükkas selle ikka ühtviisi ilmetult muiates kõrvale, läks kiiresti läbi koridori, suundus söögituppa. Ta istus oma kohale, hingas sügavasti, näis midagi nuusutavat, — ammututtavat, peent ning ärritavat lõhna, mida ei suutnud lämmatada isegi paks tubakasuits ega taldrikutele vedelema jäänud ja juba riknema hakkavate toidujäänuste vänged miasmid. Siis võttis ta laualt suure limonaadiklaasi, valas selle jälle piripardani konjakit täis, otsis sidrunilõike. Ja leidnud need, jõi ta jälle suurte sõõmudega ära kogu selle tohutu annuse, viimse tilgani, isukalt, just nagu rüüpaks ta päästvat arstimit, mis peaks kindlasti vähendama kõiki tema vaevu.

«Noh, poisid, laskem käia! Servus!» hüüdis ta määratsedes ja viskas tühja klaasi üle õla.

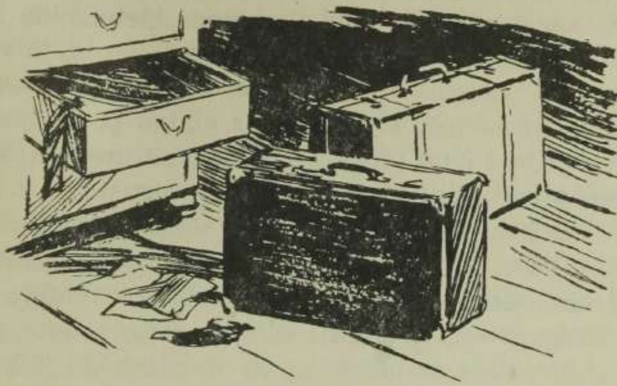
Ning kaasvõitleja Koosa, vehkides ikka kahvli otsa pistetud angerjatükiga, laulis kohe hoogsalt, — teeseldud berliinlase murdes, ikka vigadega:

«Oo jott, es wirt schoon
wiider morjen,
das souf'n jeet schoon
wiider an!»

Aga teises lauaotsas kordus jälle nagu vanalt grammofoniplaadilt, mida ei viitsi keegi enam vahetada:

«E-e-di-te, bi-i-bi-te, co-le-gi-a-les,
Post mul-ta se-cu-la po-cu-la nul-la...
Post multa se-e-cu-la po-cu-la nul-l-la-h!»

K U U E S   P E A T Ü K K

LEIDUB JU KOLMASKI VÕIMALUS

Ja Joel Neegos, üliõpilane, ärkas jälle kuivava suuga, roidunud, vastiku kõdunemismaitsega keelepäral ja kurgusügavuses. Kõik tas tuikas, värises, kiskus krampi. Ta kergitas veidi pead, vaatas end, nägi, et ta oli magama heitnud täies rõivastuses, kuuega, pükstega, kingadega. Lina oli poriseks määrdunud, rahutust pöörlemisest rulli läinud, ta süda oli pööritama hakanud. Ta pilk peatus tuimana ning ükskõiksena reostatud särgiesisel — haisval, tülgastust tekitaval. Ja ilma et ta oleks juhtunu üle pisimatki sisetunde piina tundnud, mõtles ta viimaks endamisi, et nõnda siis hakkas ta ometi jooma, ei suutnud vastu pidada, osutus tahtelt nõrgemaks oma kirgedest ning harjumustest!

Ta lamas nõnda ivake aega täiesti liikumatuna, käed kõhul ristis, pea tagasi. Aknast paistis sisse ähmjat valgust — jälle oli algamas uus päev: vististi esmaspäev. Sel korral polnud ta jõudnud kuni unustuse mustade lai-

kuděni ja mäletas selgesti ning üksikasjaliselt iga oma tegu, iga oma rumalust. Ta meenutas kaklust öölokaalis, taarumist võõraste laudade juures, inetut ning kärarikast sõimlemist tema ja kolme žirandi-käendaja vahel, kes juhtusid talle ette. Peale selle olid nad jälle kuhugi erakorterisse läinud, vististi notar Ollino poole, ja seal oli see kestnud kuni järgmise õhtuni, mil need, kes polnud veel pikali jäänud, võisid kõndida tagasi kõrtsi. Ning ainult üks koht oli talle veidi segaseks jäänud, nimelt see, kus ja millal neil oli lõpuks ometi küllalt saanud, millal nad olid siiski viimaks tüdinema hakanud.

Ta tõusis, võttis määritud kuue ja särgi seljast, peitis need ahju vahele ja heitis uuesti voodisse. Ja jälle pidi ta imetlema oma rahulikkust — jah, see kõik ei ärritanud teda, seda oli teinud nagu keegi, kes temasse ei puutunud. Kell lõi, ta sai lugedes neli, seega oli aeg veel liialt varajane, et midagi ette võtta. Tarvis oleks puhata, puhata, puhata, mõtles ta kohe. Ja järgmine mõte oli, et nõnda siis lähevad ta vekslid täna protesti, kuna tal pole kustki võtta raha mahamaksmiseks ja kuna žirandid keelduvad kategooriliselt alla kirjutamast paberitele, mille nimisumma ei vähene.

Kuid ka see mõte jättis ta külmaks, ükskõikseks. Ta peas oli nagu midagi katkenud või sügava ning lämmatava liiva alla mattunud, jah, mitte midagi ei paistnud teda enam riivavat, temale muret tegevat. Siis sulges ta uuesti silmad, käändus näoga seina poole ja jäi kohe magama, haiglaselt raskesse unne, mis tormas temast üle painajaliku, lämmatava laviinina.

Ja kohe hakkas ta und nägema. Ta oli nagu kuhugi põgenemas, end kellegi eest peitmas, jah — oli nagu sõda ja tema, Joel Neegos, teenis isamaad salaluurajana. Aga praegu oldi ta kannul ja ta pidi vaid jooksma, jooksma, surmahirm südames. Siis leidis ta madala

kraavikese, puges sellesse varjule, ei suutnud sealt enam tõusta ja tundis järsku, kuidas midagi hakkas talle suhu pugema. Ta ei saanud end liigutada, ainult lamas. Ja veidi hiljem ta nagu teadis, et need, mis talle suhu pugesid, on limukad, suured, lihavad, külmad, ja et kogu tema keha on miskipärast roiskuma hakanud... nagu laibal, mis juba kõduneb.

Ta võppus, avas silmad. Jumal tänatud, see oli ainult uni, ta polnud veel surnud — ta elas. Kohutav jälkus täitis ta hinge, iga rakuke tas näis värisevat, lõdisevat, oma algasendist välja püüdvat. Kadunud oli tema äsjane rahugi, jah, seda polnud enam, seegi oli läinud. Ta mõtles lakkamatult, et ta on nüüd sõnamurdja, valelik, tahtetu närukael, kellel ei maksa üldse enam loota, unistada.

Jah, ta pole parem kui kaasvõitleja Koosa, see paks, kasimatu, haisva ihuga vanamees — seltskonna jäänus, väljasüljatud õunasüda; ta peaks samuti kolima sinna Peetri tänava rajooni, oma õigete kaaslaste manu, mõtles ta.

Viimaks tõusis Joel Neegos istukile, pani käed ümber põlvede, konutas nõnda tükk aega liikumatult kesk segipaisatud voodit. Vaikus, mis imbus sisse läbi tuhkjate aknaruutude, tundus kuidagi masendavana, raskena, õudselt mõttetuna ja üleliigsena. «Kui ma... ma... hakkaksin nüüd minema...» pomises ta vaevaliselt, ilma et oleks teadnud, kuhu nimelt võiks ta veel minna. Ja korraga surus ta näo kätesse, värises, luksatas korduvalt ja ahastades, kuni ta tajus otse klaasise selgusega, et purunenud on seega veel viimasedki salajased unistused, et sellest viimasest sõnamurdmisest peale pole tal enam ühtki lootusekiirt...

Keegi kuuldus seina taga liigahtavat, tuli vargsi ukse juurde, ta teadis kohe, et see on perenaine, tema armuke,

kes peab nüüd nähtavasti oma moraalseks kohuseks temale epistlit lugeda. Nõndaks, nõndaks, kõigel, mis on mandumas, oma pahelisusse vajumas, on õigus ennast sulle lähedale litsuda, mõtles ta piinatult. Nagu võiks ta seda nõnda veel kas või ainus hetkki endast eemal hoida, tõusis ta kärmesti, jooksis kikivarbail üle toa, käänas lukukeele ettevaatlikult selle pesasse, vaadates siis hinge pidades, kuidas käsiraud pikkamisi alla vajus, viiv aega nagu mingi pinge all kohal seisis ja siis uuesti tõusis. Katsuti veel kord, siis veel kord ja... veel kord. Vähe hiljem koputati vaevalt kuuldavalt, vaid sõrmeotsadega. Ta mõtles närvlikult lõdisedes, et nõnda siis on aus ametnik jälle oma postivagunis Tallinna sõitnud, ja küllap vist mõtleb too rikutud naine, et ka tema peab oma... kohust täitma... Siis oodati, näidi varitsevat, köhatati, käidi pahaselt jalataldadega vastu põrandat patsutades ukse ees edasi-tagasi, katsuti jälle käsirauda. Ning kulus veel hea tükike aega, kuni kõrvaltoas kõik jälle vait jäi, kuni Joel Neegos võis tagasi voodisse taaruda.

Ta lamas nüüd ristseliti segipaisatud linadel, vaatas hajameelselt, kuidas läbi naha paistvad roided iga südametukse juures tugevasti võpatasid. Mälestused tõid ta silme ette pilte ja pildikesi, mis panid ta häbi pärast punastama. Ta mõtles väga asjalikult, et küllap vist enamik sõpru magab veel rahulikult, et kojamehed pühivad tänavaid, et siin-seal ehk niisutataksegi neid, kuna läinud päev oli vist jälle kuum ning päikesepaisteline. Ta tuletas meelde Toonit, oma tüdrukut, ja kui selle sõbralik näoke ta ette ilmus, hakkas ta süda kangesti valutama. Kuid ta ei liigutanud end ikka veel, vahtis lakke, laskis enda eest läbi joosta muidki sündmusi ning seisukordi, mõningaid kaugest minevikust, mõningaid oma viimaselt seiklusretkelt. Ja ikka seisis tal meeles see vastik, jälestavalt inetu

unenägu suurtest külmadest limukatest, kes ronisid talle suhu, seda pungile ajades, kuni kurguni täites.

Ta oli jälle põgusasse unne suikumas, kui ta tähelepanu kiskus endale järsku pidev sammudekaja, mis algas ukse valju mürtsatusega, tuli lähemale, kasvas valjemaks. See meenutas talle läbi mitmete kõverate assotsiatsioonide õhkamismärki, mida kirjutatakse tagurpidi: esmalt punkt, siis järjest paksenev joon. Vanad puuastmed kolisesid, naksatasid, näisid algul rõõmu tundvat, siis aga kaeblema ning ägama hakkavat. Ja korraga läbis toas valitsevat nukrat vaikust uksekella pikk ning vali helin, nagu oleks keegi sellele kujuteldavale õhkamismärgile terava sulega juurde maalinud pika ning erepunase saba...

Joel Neegos mõtles, et arvatavasti on see keegi tema kõrtsikaaslastest, kes pole veel koju jõudnud, tõmbus valusa ahastustunde pärast kerra, ei hinganudki. Talle näis, nagu peaks ta kas või palvetama, et see seal koridoris mõistuse pähe võtaks ja lahkuks. Haige kujutlus vedas ta ette lapsiku pildi, nagu kuuleks seda kõlistamist kogu suur kahekordne maja keldrikorteritest kuni pööningutubadeni, ja et kõikjal juba ärgataksegi, et teda manada. Ei — ta ei ava, ta ei ava, ta ei ava! mõtles ta kramplikult. Kuid ta ei suutnud siiski kuigi kaua vastu panna, sest helistamine aina sagenes, muutudes järjest kangekaelsemaks, järjest pealetükkivamaks. Ja siis jooksis ta hirmsast vihast ning meeleheitest kõverduva näoga ukse juurde — nägu pondunud, silmavalged punased, ülakeha paljas kuni vööni — kiskus selle lahti ja... tardus kohale.

«Nii...? See oled ju sina...?» ütles ta pikkamisi, kurku takerduva häälega.

Tooni Madisson astus tast mööda, tuli tuppa. Ta oli nähtavasti nutnud, sest ta põskedel olid ka praegu veel

pisaratejäljed. Kuid sellelegi vaatamata meenutas ta kohe midagi, mis on oma värskuses otse kosutav, oma elujõuga julgust nakatav. Ja istudes kuidagi äkki laua veeres seisvale toolile, pöördus ta nüüd Joel Neegose poole, surus käed näole ja sõnas nuuksudes:

«Ma... ma... tulin sulle ütlema... et Jaan on nüüd surnud...»

Joel Neegos tundis, kuidas ta huulenurgad tuksuma hakkasid, ei allunud enam tahtele. Ta pomises:

«Surnud?»

Tooni vastas üha kramplikumalt nuttes:

«Jah... jah... ta laskis enda maha.»

Vaikus.

Joel Neegos ütles jälle masinlikult:

«Nii...? Ta laskis enda siis maha...?»

Jälle — vaikus. Joel Neegos seisis nüüd liikumatult keset tuba, suur ja kohmakas, ei märganud end korralikumalt rõivastadagi, mõtles lohisevalt ja väga vaevaliselt, et seega pole seda sõbralikku mehikest teps enam. Jah, tema tee on käidud, ta rännak on lõppenud... Liitained lagunevad oma algosadeks: süsinikuks, vesinikuks, hapnikuks, fosforiks, lämmastikuks... Ta teadis lakkamatult, et ta peaks selle väikesekasvulise naise jalgade ette põlvitama, nutma puhkema... midagi tegema, midagi ütlema. Jaan Madisson... vana kaardiväelane... tema on läinud, tema on otsas... mõtles ta jälle. Ja käed hajameelselt rinnale tõstnud, litsus ta pöidlad otseti vastu ihu, surus seda, küsis siis närvlikult luksatades:

«Mil-lal...?»

«Pühapäeva hommikul... siis, kui ta koju tuli,» vastas tüdruk, varjates ikka veel kätega nägu.

Joel Neegos muutus äkki tähelepanelikuks. Pü-ha-päe-va hommikul...? kordas ta endamisi. Ta häbenes hirmsasti, vaatas kinganinadele, tundis äkki, et ta jal-

gade juurest tõuseb üles vastik roiskumist meenutav lõhn. Niisiis, juba lehkavadki . . . mõtles ta kohe, meenutades kaasvõitlejaid Peetri tänavalt. Ning alles hulga aja pärast pomises ta:

«Nii — pühapäeval. Aga. . . täna on ju. . .»

«Jah, jah, täna on juba esmaspäev. Muidugi!» katkestas Tooni teda poolel lausel, vaadates talle nüüd otsa sellise vihkamisega, et ta kohe poisikeselikult punaseks muutus.

Vaikus.

Viimaks ütles naine kuidagi tasakesi, aeglaselt, silmis ikka leegitsev viha, mida ta ei püüdnudki varjata:

«Kui-das ma sind. . . otsisin! Jooksin! Sind polnud aga enam kuskilt leida. Viimaks keegi ütles mulle, et sa olevat ühes teistega öölokaali läinud. Ma ruttasin sinna. Issand jumal, et ma seda siiski tegemata ei jätnud! Vaatasin sind eemalt . . . sa olid nagu loom! Huuled välja koordunud, kael ja nägu punased nagu nülitud liha. Ma tulin ära, jah, ma ei seganud sind. Milleks? Surijat. . . ei maksa puudutada!»

Joel Neegos ütles hajameelselt:

«Jah. . . surijat ei maksa puudutada. . .»

Ja jälle nagu hetkeks virgudes:

«Tooni! Toonike!»

Naine surus käed kõrvadele, sulges ahastusest silmadki.

«Ei. . . ei. . . ära ütle mulle nii! Ära iialgi, iialgi ütle mulle nii!» hüüdis ta läbi valjude nuuksete, mis teda nüüd jälle vapustasid.

Joel Neegos häälitses sõnatult-tumedalt, — see oli liig, see läks südamesse. Ta tundis, kuidas ta näos midagi kokku tõmbus, krampi kiskus. Ta teadis, et ta puhkeb nüüd nutma, see teadmine nagu lohutas, ta ei häbenenudki seda, ei. Oli hea tajuda üle põskede nõrguvate pisarate

soojust, kibelemist ninasügavuses, vajadust pilgutada, lauge liigutada. Pilt, mille ta vaateväli moodustas, muutus ähmaseks, hakkas virvendama, kaotas oma kindluse nagu fotoaparaadi tuhmklaasil peegelduv maastik, mis libises välja fookusest. Ja korraga pidi ta istuma, samuti käed näole suruma, kuuldavalt nuuksatama: suure iharusega, sügava mõnutundega.

Joel Neegos küürutas nõnda oma kohal hulk aega, luksus vaid, ei saanud kõnelda. Kuid pinge andis pikkamisi järele ja siis hakkas tal häbi. Ta kobas vargsi taskutes ringi, et leida sealt ninarätti, ning märkas alles nüüd oma rõivastuse poolikust. Tarvis oleks kuubki selga tõmmata, mõtles ta ahastades, pidi juba tõusma, meenutas aga samas, et ta oli selle magades ära rikkunud. Muidugi, tal on veel suveülikond, helehall, peaaegu valge, ent see ei kõlba — on tal ju praegu jalas tumedad püksid. Ta tahtis kogu aeg midagi olematuks teha, küllap vist äsjast nuttu. Siis aga tuli hiljutine meeleheide jälle tagasi ja ta küsis tasakaalutult, nägu ikka veel rähmane kuivavatest pisaratest:

«Ja mispärast... mispärast... ma ei või sulle enam nõnda ütelda...?»

Ligi kolmekümne-aastase atleedivälimusega mehe nuuksumine ja pisaratest rähmased põsed mõjusid Tooni Madissonile kainestavalt. Ta punastas ja vastas kärmesti. halvustavalt, end paremini istuma seades:

«Mispärast? Nagu sa ise seda ei teaks! Ütle mulle õige, mis sa oled? Mees või... või...»

Ta tahtis öelda «vana naine», hoidis end aga siiski tagasi ja ei lõpetanud lauset. Joel Neegos süüdistas end hoogsalt:

«Jah, ma olen närukael! Olen jah närukael. Sülga mulle näkku, Tooni... tõesti — ma olen seda väärt! Sülga, sülga jah, Tooni!»

Kuid naine muutus üha asjalikumaks ja lausus õlgu kehitades:

«Mu jumal, jäta ometi! Milleks niisugune veiderdamine, pole vaja enam mingisuguseid suuri žeste! Oleksid sa seegi kord oma lubadust pidanud! Jaanil oli nähtavasti õigus, kui ta mulle seda koju tulles jälle ütles — sa ei saa end enam pidurdada, sa oled juba liiga läbi põlenud.»

Ta tõusis.

Joel Neegos tõusis samuti ja murdis ahastuses sõrmi.

Ja Tooni ütles jälle pikkamisi, vaadates temast mööda:

«Ma tulin õieti selleks, et sinuga... jumalaga jätta. Ma tunnen nimelt, et mu närvid on praegu liiga otsas ja esitan puhkusepalve... tervislikkudel põhjustel. Sõidan arvatavasti koju. Kui ma kõrtsist välja tulin, ilma et ma oleksin sinuga sõnakestki rääkida saanud... sest sa kaklesid parajasti kellegagi... teatasin ma loost politseisse. Jaan viidi kümme minutit tagasi kohtuliku arstiteaduse instituuti... lahkamisele. Täna öösel ei saanud ma magada, ma pidin sind nägema ja sulle seda ütlema. Peale muu... ma ootan veel isa. Paneme ta põrmu kirstu. Kas sa... lähed teda veel vaatama?»

«Ma... ei tea...» ütles Joel Neegos, vahtides tüdrukut nüüd kuidagi tuimalt, õudust sisendav oma äkki saabunud rahulikkuses.

«Kell kaksteistkümmend... on... puusärkipanek,» ütles Tooni ja tõusis.

Ta kohendas kübarat, ulatas mehele käe. Nad läksid ühes ukse juurde. Joel Neegos avas selle, astus kõrvale, ootas, kuni tüdruk trepinurga taha kadus, tahtis nagu viibata. Kuid ta ei teinud seda, langetas uuesti käe ja

astus tuppa. Sammudekaja kaugenes, kaugenes — kustuv õhkamismärk... kirjutatud õieti...

Kui Toonist enam midagi kuulda polnud, istus Joel Neegos tagasi voodile, laskus varsti selili, teine jalg põrandal, hakkas lakke vahtima. Aeg läks, näis teda riivavat, kohises tast üle — hõljutades... hõljutades. Minutid liitusid tundideks, kell lõi kuus, seitse, kaheksa... Tänav ärkas, muutus lärmakaks ja mürises viimaks nagu kisendades. Kui koputati ja perenaine tusase häälega küsis, et kas ta võib juba kohvi tuua, tõmbas ta vana hommikukuue selga ja käänas ukse lukust lahti. Ta välimuses oli midagi liiga tõsist, eemaletõukavat, ja proua Mitt, talitades oma talitamisi, ei julgenud talle enam oma tunnetest märku anda. Siis jäi Joel Neegos jälle üksi, istus lauda ja hakkas vaikselt sööma, suure isuga, ehkki hirmsat roidumust tundes.

Kuni kella üheksani viitis ta aega rõivaste puhastamisega: pesi neid, harjas, pressis, lõhnatas. Kui ta juhuslikult peeglisse vaatas, mõtles ta endamisi, et olgu, et temataolinegi peab end kasima — ka habet ajama, hehehee! Ta naeris korraga tigedalt, tasa-tasa võppudes. Hõõrunud end kaua ja tugevasti külma veega, tõmbas ta kärmesti riided selga, surus värvilise rätigi rinnataskusse, vaatas kella ja nägi, et see hakkas varsti kümme saama.

Ta pakkis kogu oma vähese üliõpilasvaranduse kohvritesse, kraamis puhtaks nii varnad, kapi kui kummutisahtlid ning lauagi. Siis kirjutas ta kaua ja hoolikalt, aeg-ajalt pinevalt mõeldes, sulges ümbrikud ja adresseeris ühe õele, teise Toonile, kolmanda aga jaoskonnakomissarile. Oli kuidagi kerge ja lõbus kujutleda, et nüüd on see läbi, et varsti — pole enam midagi. Ta polnud enam romantilinegi, ei — ta mõtles vaid korraks oma tüdrukule, ent sedagi juhuslikult, kaudsete asjaolude

tõttu. Ja kui siis kõik valmis oli, läks ta kergelt ning rõõmsalt astudes vaheukse juurde, avas selle praokile ja hüüdis:

«Proua Mitt, halloo — proua Mitt!»

«Jah. Mis on?» vastas perenaine pahaselt vaheukse tagant.

«Vaadake, kallis madaam, ma pean nüüd mõneks päevaks... matkale minema,» hüüdis Joel Neegos. «Mu kraam jääb esialgu siia. Sest väga võimalik, et ma... sama... teed mööda tagasi tulen. Võib aga ka juhtuda, et ma... sõidan otse kodulinna... ja seepärast: kui mind neljapäevaks või kõige hiljem reedeks ei ilmu, siis olge nii lahked ja laske ekspressidel kohvrid jaama viia. Saatke need ära mu isa aadressil. Leiate selle laualt... ühes saatekuludega. Noh, nägemiseni siis, armuline!»

Perenaine nagu kukkus lävele, silmad kohkumisest suured, suugi ammuli.

«Sa siis... lähed juba ära...?» küsis ta.

Joel Neegos vastas naerdes:

«Jah, mis seal ikka. Kord tuleb see tee niikuinii jalge alla võtta.»

«Seda nüüd küll... aga...» pomises naine.

Ja Joel Neegos haaras tal korraga ümbert kinni, suudles teda tugevasti otse huultele, naeris jälle ning ütles:

«Noh, ärge minu pärast silma vesistage! Elame aga hästi... ja eks pidage mind ka vahel meeles.»

«Sa... sa... sa... ei oska mõteldagi, kuidas ma sind meeles pean!» hüüdis proua Mitt ja läks kähku toast välja, käed silmadel.

Nõndaks, ka see oli tehtud — ta võis minna. Joel Neegos sammus mööda tuttavaid puuastmeid alla, kuulis ukse kolksatavat kinnilangemist, heitis mantli hooletult üle käsivarre. Vene tänava suunas sõitis raske piimamehevanker, õhk värises selle lakkamatust mürinast.

Päike paistis. Ja siis jõudis ta jälle Meltsi sauna juurde ning läks selle otsa kohalt otse jõe äärde.

Kui ta oli umbes kümmekond minutit piki liivast kallast edasi sammunud, kuulis ta järsku oma nime hõigatavat. Ta vaatas üle õla ja nägi kedagi endale lähenevat, kangesti vehkides, mantlihõlmad laiali. Ta peatus, ootas, tundis lähenejas ära kaasvõitleja Koosa, vana kaardiväelase. Talle meenus, et see oli juba pühapäeva hommikul väsinuna kokku langenud ja minema läinud. Ta küsis, rohkem küll selleks, et üldse midagi lausuda:

«Noh, kuhu sa tormad?»

«Ma... ma... käisin sind otsimas!» ütles Koosa, pühkides oma ripnevatelt põskedelt suuri higipisaraid.

«Soo? Mis sa's minust tahtsid?» päris Joel Neegos. Ta ootas juba, et teine lahkuks, teda üksi jätaks.

Ent ta muutus kohe tähelepanelikuks, kui sõber ütles:

«Vaata... Tead sa... Sinu sõber on kinni võetud.»

«Missugune — minu sõber?» küsis Joel Neegos kulme kortsutades.

«Noh... see ohvitser... See pidukorraldaja!» seletas Koosa.

«Nii ...?» venitas Joel Neegos pikkamisi.

Ja alles nüüd sai paks mees mahti enam üksikasjalisemalt seletada:

«Jah... see on ajalehekioski aknale välja pandud. See teade, tähendab. Ta on mõni päev tagasi mingisuguste korralduste põhjal toonud Tallinnast suure summa raha ... vist kaugelt üle kümne tuhande krooni ... pole aga seda edasi andnud. Peale selle on ilmsiks tulnud suuremad võltsimised. Igatahes veel palju tõhusamas ulatuses. Pikkade puiklemistega olevat ta katsunud jälgi segada, tunnistanud aga viimaks kõik puhtsüdamlikult üles. Mängukirg, mis muud. Aga ta olevat selles tükis nii kangekaelne, et mitte ei ütlevat, kellele nimelt ta nii-

sugused hobusekoormad raha kaotas. Nagu ma ühelt oma tuttavalt kriminalistilt kuulsin... ma juhtusin sellega päris juhuslikult kioski juures kokku ja küsisin... vabandavat ta oma vaikimist aumehelikkusega. Pähh — kus mul veel aumees! Kurat, ma olen oma poistele juba mitmel korral rääkinud, et ärge vihtuge midagi üldilma neid kaarte plärtsida! Häda päris!»

Joel Neegos mõtles, mõtles, vaatas maha. Päike säras, maailm tundus ilus, veetlev. Noh, mis siis, ühiskonna põhjakihti kuulujadki tunnevad vahel rõõmu oma maisest olemisest, mõtles ta järsku endamisi ja hakkas naerma. Kui kaaslane talle üllatunult otsa vaatas, lõi ta suures kaares käega, naeris jälle ning ütles:

«Nõndaks? Noh, see on ta enda asi. Mind see ei huvita. Mind aga huvitab — vaat mis: võta mind oma kaasüüriliseks. Kas jah, vennas?»

«Sind? Oma kaasüüriliseks?» kordas Koosa. «Noh, miks mitte. Ma juba mõtlesingi, et jään suveks siia. Koju minna — lihtsalt ei taha enam. Vennaraisk — see on nüüd peremees. Ja mis häält sa teed, kui sihuke poisinolk sulle alati näkku kargab! Lähme siis, mis?»

«Lähme,» ütles Joel Neegos.

Ja nad hakkasid kärmesti tagasi minema, kaks vana kaardiväelast, mõlemad suurekasvulised, mõlemad lihavusele kalduvad.

Päike paistis, õhk lõhnas pakatavate pungade järele.

Kui nad Peetri kiriku juurde jõudsid, jäi Joel Neegos kaaslasest veidi maha ja vaatas mööda tolmust nõlvakut alla. Kaks vähkpunast omnibussi kihutasid linna poole, tuututades pikalt ning kõledalt.

E P I L O O G

SURMAUNE TULEK

Ühel päikesepaistelisel ja soojal septembri-õhtupoolikul aastal üks tuhat üheksasada kolmkümmend viis — sügiskommersi viimasel, peaparanduse päeval — väljusid «Sakala» konvendimajast kaks meest; üks neist, lühikest kasvu ja jändrik, oli notar Ollino, teine — tema pikk ning paks kälimees, korporatsiooni auvilistlane ja vabariigi majandusminister suurärimees härra Rikand. Nad olid endid tublisti kosutanud — külmade lõhelõikudega röstitud saiakestel, sellele järgnenud neerusupiga, kahekordse härjasilmaportsjoniga kummalegi, konjaki ja tõrvmusta kohviga, — ja pikast pidutsemisest tekkinud õõnsusetunne nende südamete ümber oli seega õnnelikult maha surutud. Heaks ning reipaks muutunud meeleolu sunnil oli otsustatud kõigile seekordsetele seiklustele punkt panna väikese huvireisiga, mille teostamisvajadusele olid nad tulnud peaaegu ühel ning samal ajal. Ja suhu jäänud sidruniseemet keeleotsaga ühest põsest teise ajades ning oma sammasjämedatel jalgadel määratu suure kõhu raskuse all kergelt vaarudes põristas

saja neljakümne kahe kilone ekstsellents oma teenistus-valmile sugulasele:

«Notar, pea aga meeles — rumalusi ma ei salli! Kui need mehed tõesti vaatamist väärivad — sõidame! ei vääri nad seda — ärme sõidame! Siis vii mind parem juba hotelli, ma heidan magama.»

«H-haa-h-haa! Ole täiesti mureta, kallis kälimees, kaasvilistlane ja kõrgeausus... h-haa-h-haa!» hüüdis notar Ollino rõhutatud familiaarsusega, kuna nende kannul väljus majast veel teisigi härrasid, kõik veidi elavas meeleolus, kõigi nägudel edukate meeste sügav rahulolu. «Jah, ole täiesti mureta, minister, ole täiesti mureta. Käia Tartus ja mitte näha meie Alma Materi kõige suuremat ja kahjuks varsti väljasurevat vaatamisväärsust — seda kuulsat vabaõhumuuseumi — kuidas võib, kuidas võib!»

«Mis nimega sa seda oma vabaõhumuuseumi nimetasid? Kas mitte «vana kaardivägi»?» küsis härra Rikand ikka valju põrinaga, just nagu kajaks ta hääl vastu kõigist ta suure keha õõnsustest.

«Just nii, minister — «vana kaardivägi».»

«Hm-m! Oleks nagu kuulnud, aga kus just, mitte ei mäleta.»

Nad väljusid nõnda (ikka liiga lärmakalt kõneldes) läbi raudväravakese kõnniteele, ootasid, kuni «zweispänner» ette sõitis. Kaks siledat, hästitoidetud musta traavlit pildusid päid, tagusid kabjaraudadega munakivisillutisest sädemeid; mundris kutsar hoidis käsi sirgelt ees, nagu oleksid need liikumatult õlgade külge kruvitud. Möödakäijad peatusid ja vaatasid tahtmatult muiates seda omapärast ning koomilist paari — värvimütsikeses hiiglataati, kelle kumerat esikülge kaunistas mitu värvilinti, ja samal kombel ehitud kõhetukest härra Ollinot, kes näis oma kaaslase kõrval peaaegu kääbu-

sena. Ja oma suure sugulase küünarnukist toetades sõidukisse aidanud (kõik neli ratast ja kõik vedrud raksatasid sel silmapilgul hoiatavalt, sõiduk ise aga kaldus raskelt teisele küljele), käsutas väike nobe notar nagu püssist tulistades:

«Peetri tänavale! Allons! Las käia-a!»

Puhanud hobused sööstsid edasi; nende kabjarauad tagusid kividest sädemeid nüüd korrapärases taktis, rütmiliselt; raske ja uhke sõiduki rataste paksud kummirehvid põrkasid kergelt üle aukude ja konaruste. Vilksatasid mööda majad õhtupäikeses põlevate akendega, kolletanud puud plankude taga, möödaminejate uudishimulikud, ikka pisut pilkavad näod. Ja jäid seljataha tänavad: Pepleri, Aia, Küüni, Suurturg, Rüütli, Lai, Vene, Narva. Siin algas mäkketõus. Ja härra Rikand küsis, püüdes suurte pingutustega hästi auväärselt istuda:

«Pagana pihta, notar, kihutasime vist läbi terve linna?»

«Õige, minister, õige — läbi terve linna!»

«Kaugele siis veel tuleb sõita?»

«Ainult viis minutit, minister, ainult viis minutit!»

«Hm-m! Pea meeles, notar — rumalusi ma ei salli!»

«Rumalusi?! Kallis külimees, armas kaasvilistlane... minister...! Kuidas võib, kuidas võib! Ahaa, seal ta ju ongi — kae — meie huvimatka siht ja eesmärk.»

Raidkuju-voorimees oli vahepeal pisut elavamaks muutunud, käänas aeg-ajalt pead, vaatas teraselt ringi. Peetri tänava nurga juures tõmbas ta järsult paremat ohjaharu ja sõiduk pöördus sujuva hõljumise saatel üles kasarmute poole.

Pärast mõneminutilist aeglast sammu-sõitu leiti viimaks ka otsitud number ja peatuti tuulest ning sadudest halliks pleekinud hoovivärava ees. Voorimees pööras jälle pead ja teatas pidulikult:

«Oleme kohal, härrad.»

«Juu-juu, minister — oleme kohal!» hüüdis kohe ka notar Ollino, hüppas kärmesti vankrilt maha ja tegi suure sugulase ees sügava kummarduse; päike oli talle kogu aeg kuklasse paistnud ja konjak hakkas järjest enam mõju avaldama.

«Hm-m,» tegi härra Rikand kulmu kortsutades.

Läks mööda salk punastes pükstes ja tressidega dolmanites ratsaväelasi, heites nalja oma ohvitseride kulul, ja sõbrad pidid hetkeks peatuma, et neile teed anda. Ikka ustavalt kõrvuti käies — üks trampival jõehobu-sammul, teine kergelt ja rõõmsalt nagu keksiv linavästrik — astusid nad kohe väravast sisse. Selle roostetanud hinged krigisesid, kriunusid, lõikasid vastikult kõrvu. Notar Ollino hüüdis kavalalt teist silma kissitades:

«Nüüd pane tähele, pane tähele, minister — siit see zoopark algabki, haa-haa!»

«Hm-m,» tegi suur sugulane jälle ja lükkas tillukese värvimütsi kuklasse, otse seal pungituvale kolmele higisele lihavoldile.

Õuelt, mida veel majanurga varjust näha polnud, immbus neile näkku hapukat lehka, küllap vist puhastamata prügikastidest, kus mädanesid toidujäänused ja töötavate köökide roiskveed. Keegi köhis tugevasti, haigutas, hakkas siis pikalt ning kõrgelt vilistama. Kerget kahinat tekitades libisesid nende jalgadest mööda paberitükid, mida kandsid tuulehood samuti prügikasti juurest ühes sealt tulevate ja aina paksemaks muutuvate haisulainetega.

Notar Ollino pigistas jälle kavalalt teist silma ja hakkas samuti vilistama. Nüüd olid nad juba hoovil. Püsti seina najale asetatud redelil seisis vana agulitaat (tema'p see lõbus vilistaja oligi!) värvipott ühes, tohutu suur pruunikaskollaseid piisku tilkuv pintsel teises käes. Ta

ei töötanud veel, vaid takseeris midagi säärase tähelepanuga, et ei märganud isegi, kuidas võõrad ta juurde seisma jäid ja teda silmitsesid. Ja väike nobe notar Ollino hüüdis selle veidi julma iseteadvusega, millega kohtlevad peaagu kõik tugevad noored mehed hauale lähenevaid ätte või tõbiseid:

«Hei, papi... jõudu kah!»

Taat pöördus pikkamisi, vaatas üle prillide, sülgas lirtsatades hammaste vahelt. Näis, nagu mõtleks ta, mida vastata. Alles tükikese aja pärast ütles ta pikkamisi:

«N-noh... mis see sinutaolise kirju peaga kalkuni jõud ka maksab! Ja midaks need tudengisaksad siit otsivad? Korterit? Meil on juba antud, meilt kõndige aga edasi.»

«Hm-m,» torises tähtis riigimees juba kolmandat korda ja solvus sellest ebasündsast pistest.

Ent notar Ollino ei solvunud, notar Ollino naeris vaid lõbusalt, — säärane ebalahkus näis väikest nobedat notar Ollinot veel rõõmustavatki. Ta ajas jalad harki, upitas rinda. Ja kuna talle näis äkki meelde tulevat midagi väga naljakat, hüüdis ta naerdes:

«Korterit... haa-haa? Oi, ei taha! See aeg, vana sõber, on ammu juba möödas. Muuseas: me olime ju kord suured semud, aga kahjuks olete te mu ära unustanud. Noh, see ei tee midagi. Mul on tarvis üles otsida mõnd oma head sõpra — Koosat, Neegost ja Lalli. Aadresslaua andmed näitavad endiselt siiapoole.»

Taat põrnitses jälle üle prillide, riputas värvipoti redeli külgpuusse löödud naela otsa. Ta näis ka nüüd mõtlevat, mida vastata või kas üldsegi vastata. Viimaks arvas ta pikkamisi:

«Vaata, vaata, või sina siis kinnitad, et me teineteist juba tunneme. Võib-olla, võib-olla, kellele need teietaolised rändprussakad alati meelde jäävad. No aga seda

teist, seda tünni-vaati ma küll näinud ei ole,» lisas ta pöidlaga härra Rikandile osutades. «Jah... Ja teil on siis tarvis üles otsida meie kaardiväelasi? Ega see ju keelatud ole, kedagi maailmas üles otsida... Otsige, otsige.»

«Otsimegi. Sina aga avita meid,» ütles notar Ollino, kui taat talle jälle selja pööras.

«Millega? Kumpassi ma härradele peale panna ei saa.»

«Hm-m! Vaat kus huligaan!» pomises härra Rikand.

Ja notar Ollino muutus samuti kohe pahaseks:

«No kõnelge nüüd, kõnelge viisakalt... ja vastake, kui teilt küsitakse! Kas nad elavad siin või ei ela?»

«Elavad, elavad, kus neil's mujal elada. Minge sinna katuse alla, seal nad asuvad,» seletas taat nüüd üles ärkliakna poole viibates ja tuul tõi ta suust mõrudat viinaleitset.

«Hm-m, tõbras!» muutus härra Rikand järjest vihasemaks. «Loll oled, notar, kuhu sa mu vedasid!»

«Vabanda, vabanda mind, kallis sõber!» hüüdis notar Ollino.

Nad läksid nüüd põiki üle kasimata hoovi, lõid oma seemis- ja lakknahast kombineeritud tänavakingadega kõrvale kõikjal vedelevat rämpsu, lähenesid lagunenud hoovimajale, mis paistis kuuride varjust. See oli veelgi enam viltu vajunud kui siis, kui notar Ollino käis siin viimast korda — katus ebatasane ja muhklik, roovlatid siin-seal paljad. Maja seinad olid hallitanud, alusmüüri läheduses kasvas roosakas-valgeid konnakübaraid. Kogu hoone meenutas surnud looma, kelle kõdunevad liikmed ei taha enam koos seista. Aknad olid tillukesed, varustatud ammugi oma otstarbe unustanud luukidega, vanade palkide surve oli nende lengid viltu vajutanud ja tekkis mulje, nagu piiluksid nad kõõrdi, kuidagi kavaldades. Üks naine jooksis suure kisaga madala ukse

kaudu välja, sõimates tüdrukupõnni, kes põgenes ta eest sama sõjakate sõnadega vastu sõimates.

Kaks sõpra läksid nüüd omapead, hea õnne peale, läbi pimeda vööruse. Notar Ollino, õnnetu ja higine, tõmbas tikku, härra Rikand järgnes talle kitsaste tuhvidega puutrepile. See nagises kaeblikult, nõtkus iga sammu juures, viis nad pööningule peaaegu püstloodis. Kustki tuli vastu odava tubaka mõru lõhna, mis meenutas neile mõlemale mitu korda läbikeedetud kohvi lääget maitset. Ja ühes selle tubakalõhnaga ulatus siia ka nõrk, veidi kärisev hääl, mis ütles kohutava apaatsusega:

«Viis!»

«Kuus!»

«Kuus omal!»

«Seitse!»

«Seitse omal!»

«Nojah, mis sul kuraskil viga mängida, sa Abessiinia ja Nuubiamaa kuulus kuningas, hohohoo! Paistab, et sul peale piltide midagi muud peos ei olegi!» imestati naerdes.

Ja ikka seesama hääl, mis ennist numbreid hõikas ja nüüd imestas, vastas kohe kangesti iseteadvalt:

«Ja on kah! Muidugi, et on!»

Siis aga jätkati pakkumist:

«Kaheksa!»

«Kaheksa omal!»

«Üheksa!»

«P-pass, pagan sind võtaks, sa must Neegus!»

«Ja pane tähele, Karl Andres, ma ütlen — pott! Jah, poisu, trumbiks saab tehtud pott!» kiitles sama hääl kohe sellejärel, ja nüüd löödi nähtavasti rusikaga vastu lauda.

«Koosa! Karl Andres Koosa ise oma vägevas isikus, jah, h-haa-h-haa! Paistab, et sel semul kipub midagi

peas sassi minema, sellel vaesel vennikesel!» sosistas notar Ollino õlanukke kõrgele tõstes ja paljutõotavalt silma pigistades. «Nüüd, kulla kaasvilistlane, kallis kälimees ja armas minister — pane tähele ja kuula teraselt. See teine, kellega ta seal tülitseb, on Joel Neegos, «Nuubiamaa must kuningas», nagu me teda omavahel nimetasime. Ega nad põrgulised jälle liiga pommis ole!»

«Kas need sellid võivad ehk viimaks kardetavaks kah saada?» küsis härra Rikand ja muutus järsku araks, püüdes sakokuue tömpe hõlmu oma vägeva kõhu kohal nagu kaitsele valmistudes koomale tõmmata.

«O-oh, pole midagi,» rahustas teda väike julge sugulane.

Nad jõudsid praokilseisva ukse juurde, vaatasid seda uurides, notar Ollino kratsis põlema uue tiku. Nad nägid nelja või viit nimekaarti, ja hüpleva leegikese valgusel luges härra Rikand mõminal kõige suuremalt paberilehelt, mis asus teistest kõrgemal: «Vana kaardivägi». See pani ta naerma, tegi kõikumalöönud meeleolu jälle kindlamaks. Ja nad läksid sisse, koputamisele vastust saamata, kuna mängijad olid vist hasardis ega kuulnud nende tulekut.

Ruum, mis nende pilgule kohe avanes, oli madal, pikuti ebaloomulikult välja venitatud, kitsas, tömbiks lõigatud laenurkadega, — üks neid inetuid ja süngust sisendavaid ärklitube, mis meenutavad paratamatult puusärki ning suremist. Ukse kõrval seisis hõbehalliks värvitud raudahi, akna all väike laud mõne raamaturäbalaga, tapeet, paiguti seenetanud ja katkenud, kandis ajalehtedest paiku. Laest oli krohv tükkhaaval maha varisenud, kattes põrandat peeneks sõtkutud lubjaraasudega nagu tiheda jahukorraga. Õhk toas oli nii suitsune ning läppunud, et tekkis tahtmatult kujutlus, nagu oleks see täis midagi tinarasket, hingematvat, suule suruvat.

Notar Ollino pani käed seljal risti, ja kuna ta ei näinud peale kaasvõitleja Koosa ühtki hingelist, ajas ta silmad üllatusest suureks ning ütles hetke pärast pilkavalt:

«Tere päevast, armsad k a a s v õ i t l e j a d!»

Üksainus pondunud mehepea käändus nende poole — jah, üksainus, kuna siin polnud tõepoolest kedagi peale Karl Andres Koosa enda. Laual seisis poolik pudel kroonuviina, katkise servaga taldrik kurkidega, ahjus puhtaks kõrvetatud ja pärast ühes kartulite ning kapsastega pehmeks keedetud lambapea. Istuja oli parajasti suure klaasi suu juurde tõstnud, ei rüübanud aga, vahtis sellest üle. Ja notar Ollino, hõõrudes peopesi vastamisi, küsis pilkavalt:

«Paistab, härrad üliõpilased, et me oleme vist ikka õigele kohale sattunud? On teist keegi siin kaasvõitleja Koosa? Karl Andres Koosa, õigusteadlane, pärit Haapsalu kreisist? Härra Karl Andres Koosa — tõstke palun käsi, et ma teid ära tunneksin. . . haa-h-haa-h-haa! Et ma teid ära tunneksin ja oma sõbralegi tutvustada võiksin, haa-h-haa-h-aa!»

«Hohhoohoo!» möiratas härra Rikand lühidalt.

Ainus toasviibija punastas äkki sügavasti, asetas klaasi tagasi lauale, vaatas põrnitsedes kulmude alt. Ta oli vestiväel, kandis odavat sinisetriibulist päevasärki, mille küünarnukid olid tublisti määrdunud, ja oskamatult paigatud vanu triibulisi pükse. Ta habe oli ajamata, kaelus avatud, rind paljas, lahtiselt lotendavate varrukate varjust paistsid silma karvased käsivarred, pealtnäha niisama pondunud nagu ta paks ja voldiline nägugi. Ta heledad juuksed kleepusid higistena otsaesisele ja meelekohtadele, segamini aetult, korratult, küllap vist kaua pesematagi. Ta kael oli jäme, vedelalt lihav, punetas kuumusest ja joodud viinast. Ja ta hääl tuli nagu läbi paksude rasvakihtide, kui ta viimaks pomises:

«Oo, sina, konfrater! No tere! No kuule, kas see tõesti sina oled?»

«Mina, mina, nagu näed, ikka mina!» ütles notar Ollino ja vaatas võidurõõmsalt keset põrandat seisma jäänud suure sugulase poole, nagu tahtes sellele öelda: «Noh, näed — asjata kahtlesid, minister, — kas see pole huvitav koht, kuhu ma su tõin, kas sa ei saa juba praegu tublit ja tüsedat nalja inimese kulul, kes ennast sealt laua tagant abitult püsti vinnab?» — «Luba tutvustada — meie konvendi vilistlane härra Rikand, minu kälimees ja tõusev täht meie riigielu taevas.»

«Väga rõõmustav, väga rõõmustav... minu nimi on Koosa...» pomises kaasvõitleja Koosa ning ulatas paksule külalisele käe.

«Tere no tere jah, noormees... tere jah,» noogutas suur riigimees, pigistades kuidagi väga kiiresti kaasvõitleja Koosa sõrmi, nihutas oma värvimütsi veelgi enam kuklasse, kuid ei võtnud seda siiski peast.

Notar Ollino küsis, pilgutades oma kunagisele heale sõbrale nüüd kavalalt silma:

«Mängid, nagu näha, üsna üksi... kahe käe pärast? Ehk teiste sõnadega — lased oma paremat ja vasakut kätt jõudu proovida, haa-h-haa-h-haa!»

«Jah, seda küll,» pomises kaasvõitleja Koosa häbelikult. «Istuge, istuge, palun väga! Istu-ge,» lisas ta ruttu, püüdes sellest piinlikust kõneainest kohe mööda minna.

Kuid notar Ollino ei jätnud järele, päris aina edasi:

«Sasskopp, eks ole? Kui me ennist läbi pööningu tulime, käis kibe pakkumine... ja teine sinu kätest tegi poti trumbiks. Noh, sel põrgulisel peavad ka kaardid olema, ha-h-ha-h-haa! Kumb see oli, kas vasak või parem, ha-h-haa-h-haa?»

Karl Andres Koosa pühkis higi, hakkas üha rohkem häbenema. Alles hetke pärast vastas ta kogeldes:

«Noh, tead... õieti polnud siin mingit mängimist. Jäin ivake tukkuma ja kõnelesin vist unes.»

«Hohhoohoo!» põristas härra Rikand.

«Selge, selge, vanapoiss, selge!» hüüdis notar Ollino.

Tekkis lühike vaikus. Kimp valguskiiri libises aknalauale ja tungis seda mööda tuppa. Viimased kärbsed laskusid aeglaselt laest maha, tiirutades ümber peremehe higise kaela, kuni ta hakkas neid vihaselt eemale tõrjuma. Notar Ollino küsis, ikka pilkavalt, ikka varjamatu üleolekuga:

«Ega me sind viimati ei seganud, kulla vennas?»

«Ei, ei seganud,» vastas Karl Andres Koosa.

Jälle — vaikus.

«Meil oli kommerss... nagu sa oled muidugi kuulnud. Tegime täna viimast väikest peaparandust ja tuletasime meelde vanu talasid, kes kord meie ridadesse kuulusid ja hiljem eemale jäid. Ja meie härra Rikandiga... meie nimeka kaasvilistlase ja austatud ministriga... otsustasime kord vaatama tulla teid siin, sind ja vana musta Neegost.»

«Väga... väga rõõmustav! Vä-ga rõõmustav...» pomises Karl Andres Koosa.

Notar Ollino jätkas:

«Mjah... Kuidas te siin ka elate? Kõigepealt muidugi sina ise.»

«Kuule... ega mina ise just nuriseda ei saa...»

«Sõlmi ikka veel vahel sisse viskad? Kõnele, kõnele, vanapoiss, las kaasvilistlane Rikand kuuleb kah, missugused mürtsumehed me sinuga oleme olnud ja missugune sa praegugi veel oled... Õpid ikka ka, eks ole?»

«Õ-pin! Õpin, õpin, kuidas siis muidu!» hüüdis Karl Andres Koosa nagu kellegagi äkki vaidlusse astudes.

«Jah, kuidas siis muidu, mul pole ju enam aega raisata, ma pean ju tõttama. Lõpp tuleb varsti peale teha. Sügisel andsin jälle ühe eksami ära.»

«Tänavu sügisel?» küsis notar Ollino, tehes oma suurele sugulasele paljuütleva märgi: «Tähelepanu, tähelepanu, kuula nüüd hoolega!»

Ning Karl Andres Koosa vastas uuesti häbelikuks muutudes:

«Tänavu . . . ? E-ei, see oli mineval aastal. Kolmekümne neljandal, tähendab.»

«Aga tänavu?»

«Tänavu . . . tead sa . . . ei saanud . . .»

Vaikus. Karl Andres Koosa askeldas kaartidega, segas neid, tõstis mitmesse ossa. Varsti hakkas ta jälle rääkima, millise kiirusega ta lootvat nüüd oma t õ e s t i pisut pikale veninud stuudiumiga hakkama saada; et tema vana unistus olevat ringkonnakohtu prokuröri kohake; et ta selle kindlasti leidvatki, kuna temataolisi soliidseid härrasid aina otsitavat. Juhtus isegi see, mida notar Ollino polnud loota julgenud: Karl Andres Koosa läks järsku hasarti, vehkis kätega, tegi lärmi. Ja siis oli ta väsinud, ja siis sõi ta jälle suure suuga külma lambaliha, rüüpas viina, ähkis ning lõõtsutas.

Notar Ollino küsis:

«Kus teised rüütlid on? Uksel seisab ju terve rida nimekaarte.»

«Tulemata,» vastas Karl Andres Koosa. «Ja kurat neid teab, kas nad tulevadki. Elasime siin ju eelmiselgi kevadsemestril ainult kolmekesi — mina, vana hea Joel ja Lall. Karu ja Kontus läksid ja jäid . . . võib olla, et hakkasid metsatöölisteks . . . ha-ha-haa! Sest, kui meestel pole visadust, võib niisuguseid asju juhtuda.»

«See on õige, see on õige — kui meestel pole visadust, võib tõesti niisuguseid asju juhtuda,» noogutas notar

Ollino tõsist nägu tehes. «Muuseas, vanapoiss, kuna me kord juba siin oleme — jutusta meile õige veel kord sellest, kuidas viroonused su omal ajal kiirrongile laadisid ja Valka saatsid.»

«Ei... tea... kas maksab... Olen selle juba unustadagi jõudnud...»

«Jutusta, jutusta, ära jonni!» hüüdis notar Ollino.

«Jutustage jah, nooruse lõbusaid nalju on alati hea kuulata,» ütles ka härra Rikand, vahtides nüüd kogu aeg uudishimulikult ringi.

«Ega seal ju midagi huvitavat ei olnudki... ainult, et...» sõnas Karl Andres Koosa, mõtles juba nähtavasti hoopis millestki muust, mis oli talle äkki meelde tulnud ja ta südame kurvaks teinud. «Nimetasid siin Neegost, meie vana head Nuubiamaa kuningat... Seda, kuidas ta oma teed läks, sa ju muidugi tead?»

Notar Ollino tõsines, kergitas kulme.

«Kannata, kannata, vanapoiss, — seda, kuidas Neegos oma teed läks? Missugust oma teed ta läks? Kas ta siis siin enam ei elagi?»

«Ei, ta ei ela enam siin, ta läks ära seda viimset teed, surnuaia-teed,» ütles Karl Andres Koosa, vajus korraga kummargile ja puhkes inetult tihkudes nutma.

«Noo-o? Ta on siis, tähendab, surnud?» küsis notar Ollino.

«Surnud, surnud, Joel Neegos on jah surnud...» noogutas Karl Andres Koosa ja äigas määrdunud kämblaga pisaraid põskedel laiali. Ning täitnud uuesti ainsa laual seisva klaasi, rahunes ta jälle kohe ja rääkis nüüd juba pisut pikemalt: «Võta, vana, võta! Joeli mälestuseks. Mõtlen temast siin juba mitmendat päeva... ja pigistan tasapisi. Oli mees... tubli, terve mees... ja nüüd seda meest teps enam ei ole... Ja mihuke rumal, lausa loll lugu... Jäi mehike... sõbrake... viimasel ajal nagu

sisemiselt — nõnda ütelda hinge poolest — põdurakeseks... Katsusin teda küll nii, küll sedasi trööstida ja ta meelt lahutada — mitte midagi! Proosit, Ollino, ta mälestuseks... Joo põhjani — ära vigurda... Nii... Jah, ja kord ma mõtlesin, et kui ma saaksin ta kuidagiviisi tagasi seltskonda meelitada... Ja ütlesin talle, et mis oleks, kui läheksime õige supelmajja... See oli umbes kolme nädala eest... Alguses ei võtnud ega võtnud kuidagi vedu — ülikond oli ju vaesel vennikesel kulunud ja lotendama hakanud — kui ma aga olin talle tasapisi väikesed viinad sisse jootnud, jäi nõusse... Noh, läksime. Ja esimene, keda me seal nägime, oli meie kadunud Jaan Madissoni õeke, see Tooni... Vaat, seda kõike ma mäletan täiesti ja täpipealt, kuidas aga see hirmus õnnetus juhtus, seda ma ei mäleta... Hea ujuja, nagu ta oli, aga... uppus. Kujuta ette, jah, uppus!»

«Õnnetu juhuse tõttu, tähendab?» küsis notar Ollino ja mäletas äkki uduselt, et mingisugust purjuspäi-uppumise loo pealkirja oli ta tõesti ajalehes hiljuti silmanud.

«Küllap muidugi õnnetu juhuse tõttu, ega ta ju meelega...!» noogutas Karl Andres Koosa ning sundis jälle kohe: «Einoh, võta, võta, konfrater. Ja lõika siit ivake suupistet ka peale.»

Notar Ollino, ootamatust surmasõnumist rabatud, tühjendas klaasi, hammustas kurki, võttis selle juurde samuti tüki kõrbemaitselist lambapõske ja vaatas jälle enda ees istuvat vana kaasvõitlejat. Selle rasvased sõrmed mängisid endiselt kaardipakiga, kuigi ta mõtted olid mängust ammugi eemal. Kogu ümbrus näis täis olevat tungi sügava, nägemusteta magamise järele. Ja kuna piinav vaikus venis ebaloomulikult pikaks, algas Karl Andres Koosa nüüd säärase loidusega, et sõnad hakkasid ta suus peaaegu venima, nätsketena ringi pöörduma:

«Nojah, mis seal teha, rahu ta põrmule... Või see tema taganutmine enam midagi aitab. Jah, paistab küll, et meie kompanii hakkab täitsa liimist lahti minema. Ma olen poisse ju küll ja küll hoiatanud, et enne ülikooli lõpetamist siit minema joosta, see on lollus. Aga nad ei usu mind oma kergemeelsuses. Pärast Joelikese traagilist otsa algas siin nagu katk. Üks kadus täna, teine kadus homme, kolmas kadus tunahomme. Valguti muudkui laiali. Praegu igatahes on asi nii kaugel, et pole enam kuskile minnagi. Kui Ots ja Lall kah eemale jäävad ja tänavu enam tagasi ei tule, siis... olen ma peaaegu üksinda. Ei saa enam niigi palju mehi kokku, et vahel korralikku partiid kaarte mängida. Ja see pidavat olema veel üliõpilase-elu! Istu toas nagu vana öökull ja vahi aknast välja. Või arvad, et ma naljapärast siin ihuüksi sasskoppi lõin...! Pole ju muud enam teha... peale õppimise ja igavese tuupimise.»

«Hohhoohoo!» müristas paks riigimees.

Notar Ollino kordas:

«Jah... peale õppimise ja igavese tuupimise...» Ja ta kahetses esimest korda, et ta oma tähtsa kälimehe siia urgu tõi.

Karl Andres Koosa ütles:

«Just, vennas! Aga nii võib ju hulluks minna! Ikka üks ning sama, ikka üks ning sama. Sellepärast ma praegu lööngi lausa traavi, et siit hästi kiiresti minema pääseda. Muuseas, — kas sa oled täna õhtul vaba? Läheksime ehk kuhugi istuma... kuskile kõrvalisemasse kohta?» lõpetas ta ettevaatlikult.

«Kuhugi istuma? Kah-h-juks ei ole mul aega,» ütles notar Ollino ja kehitas peletades õlgu.

«Noh... veidike ehk ikka!» pomises Karl Andres Koosa järsku peaaegu anuvalt.

Notar Ollino aga kordas kindlalt:

«Ei, vabanda, mul ei ole tõesti aega!»

Ta tõusis, süütas väriseva käega paberossi. Kuid ta ei pilgutanud enam kellelegi silma, ja naerumöiratus, mille ta suur sugulane oli äsja kuuldavale lasknud, pani ta põsed ikka veel piinlikkuse pärast hõõguma. Kujutlus, et ka tema ise oleks võinud kergesti samasse olukorda sattuda (kui teda poleks päästnud see kangelaslikult sõlmitud abielu härra Rikandi vanatüdrukust naiseõega), surus ta sisikonda hangutava külmatunde, nagu see juhtus temaga kauges lapsepõlves, mil ta oli esimest korda kägiseval külakiigel suure hooga üles-alla lennanud. Ning tükike aega hajameelselt enda ette lubjatolmusele põrandale vahtinud, sõnas ta viimaks pikkamisi: «Noh, hea küll. Mul on praegu tarvis mõningaid käike teha. Ma tulen... kord hiljem sinuga veel minevikku meelde tuletama.»

Ent ta teadis samal ajal, et ta ei tee seda, et ta lahkub siit nüüd igavesti, jäädavalt.

Ja küllap seda taipas ning teadis loomusunniliselt Karl Andres Koosagi, — peale korduvate keelamiskatsete küsis ta äkki, et vähemalt niigi palju sellest külaskäigust kasu saada:

«Kuule... tead sa, vana... kas sa ei võiks mulle paarkümmend krooni laenata?»

Notar Ollino otsis taskutes, asetas lauale kaks rahapaberit. Järsku meenus talle midagi: jah, see oli see ammutuntud, vahepeal aga unustushõlma vajunud mandumislehk, mis hõljus siin tubakasuitsuses toas. Ta nuusutas õhku, sõõrmed laiali. Ning Karl Andres Koosa, peites kümnekroonised padja alla, seletas nagu muuseas:

«Jah, eks ole, ka sina tunned seda...? Selles majas paistab ammust ajast midagi õhku rikkuvat. Mina mõtlen, et mõni surnud rott kuskil põranda all, Joel, sõb-

rake, tegi aga omal ajal võllanalja, et see olevat . . . laibalehk.»

Vaikus.

«Rott? Ei, seda see vist küll ei ole,» ütles notar Ollino juba sõbra kätt raputades. Ja võttes nüüd viimaks mütsi peast, kuigi see kombetäitmine oli ammugi hilinenud, lisas ta naeratades: «Ma arvan, et need on sinu oma jalad, mis nõnda haisevad.»

«Ah soo, minu oma jalad . . .? See võib olla . . . Perenaine, pagan, nõuab ju pesu pesemise eest . . . hiiglahinda . . .» pomises Karl Andres Koosa piinlikult nägu krimpsutades.

Ka suur riigimees jättis jumalaga. Ta surus Karl Andres Koosa kätt jälle kuidagi kiiresti-kiiresti, nagu kartes, et talle selle küljest midagi sõrmedele kleepub. Ta telliskivipunase näo järgi võis aga mõista, et ta oli tehtud huvireisiga siiski väga rahul.

Hakati kohe minema. Ukse enda järel kinni lükanud, peatus notar Ollino tuhkhallis pööningupimeduses, vaatas enda ette maha, näis midagi kuulavat, ei pannud sedagi tähele, et härra Rikand kärsituks muutus. Ümberringi oli nüüd täiesti vaikne, umbne, tüütavalt igav ja raske. Ja kui nad seal ikka nõnda liikumatult oma kohal seisid, hakkas nende kõrvu kostma jälle apaatseid, hirmsasti lamedaks litsutud sõnu, mis näisid loiult mööda põrandat edasi roomavat, pikkamisi-pikkamisi nagu limukad. Karl Andres Koosa oli hakanud jälle kaarte mängima; võis selgesti kuulda, kuidas ta kõneles kord oma hariliku häälega, kord seda kadunud sõbra hääleks moonutades:

«Noh, Neegos, sa Nuubiamaa must kuningas, hakkame peale, eks ole?»

«Hakkame, Karl Andres, hakkame! Tee ots üles, su enda kord on pakkuda.»

«Viis!»
«Kuus!»
«Kuus omal!»
«Seitse!»
«Seitse omal, kallis Karl Andres!»
«Ai, Joel, Joel, kuramuse pihta, sul peale piltide vist midagi muud käes ei olegi!»
«Noh, mis see sinusse puutub, vennas!»
«Pass ... olgu pealegi.»
«Jääb ruutu.»
Sel korral notar Ollino enam ei naernud. Ta ohkas, kordas endist kujutlust, et nõnda oleks võinud, jah, lõppeda tema endagagi, kui saatus ise poleks talle abiks tulnud. Kuuldavalt ta aga valetas, hakates samal ajal nobedasti trepist alla minema:
«Ära pane pahaks, kallis kälimees, kaasvilistlane ja minister, et ma ... veidi ära kukkusin. See Joel Neegos oli kord nimelt minu kõige, kõige parem sõber. Saad ju aru — teatud ulatuses on inimesest ikkagi kahju.»
«Mõistan, mõistan,» noogutas härra Rikand, võttis õue jõudes värvimütsi peast ja kuivatas taskurätiga selle serva. «Iseenesest ju muidugi vastik koht, aga väga põnev, vä-ga põnev. Tänu sulle, notar, huvitava vahepala eest.»
«Võta heaks, minister, võta heaks.»
Ja nad raputasid südamlikult teineteise kätt — otse siinsamas hoovil, tuules lendlevate paberitükkide, kõikjal vedeleva rämpsu ja puhastamata prügikasti hirmsa haisu keskel.
Siis lahkusid nad hoovistki. Kõikjal säras rõõmsalt ere septembripäike. Ja heites veelkord järelemõtlikuks muutuva pilgu Peetri kiriku kohmakale tornile ning kirikunurga varjust paistvatele puudele, aitas ta oma suure sugulase jälle sõidukisse.

Nad vajusid pehmetele nahkpatjadele, vanker hakkas tagasi südalinna poole veerema. Notar Ollino tõmbas rinna sügavalt õhku täis ja ütles pidulikult:

«Õndsa omma ne koolnu, kes issandan kooleva.»

«Aa-men!» põristas härra Rikand heatujuliselt naerdes.

Peaaegu katuste kohal seisev päike paistis neile otse näkku. Nad kissitasid silmi ja püüdsid istuda hästi sirgelt, hästi auväärselt.

JÄRELMÄRKUS

Romaan «Vana kaardivägi» püüab anda läbilõiget eesti kodanluse nn. «kuldse ajastu» lõpujärgust. See ajastu algas kodanliku vabariigi sünniga, jõudis haripunkti 1926—1927-nda aasta paiku ja elas viimaseid päevi parajasti siis, kui mina saeveskitöölisest kirjanikuks sain ja majandusteaduskonna noore üliõpilasena Tartusse asusin.

Kodusõja päevil iga liiki lubatud ja lubamatute spekulatsioonide abil rasva kogunud endised vürtspoodnikud ja majaomanikud, kes oskasid tihti vaevalt oma nimegi kirjutada; vilkad ja energilised optandid, need rusudeks langenud tsaaririigi varemetelt lahkunud rotid, kes haarasid endi kätte enama jao võtmepositsioone maa majanduslikus elus; suurtalude ja mõisasüdamete peremehed-hallparunid, kes olid veendunud, et nad on uues olukorras viimaks ometi oma ammused unistused saavutanud ja asuvad nüüd edukalt troonilt tõugatud päris-parunite asemele; — kõik need ühisel jõul riiki valitsema asunud kihistused ja grupid vajasid mammona kõrval ka peente kommetega kuldset noorust, oma klassile truud ning esinduslikku haritlaskonda. Seda peente kommetega kuldset noorust, seda truud ning esinduslikku o m a haritlaskonda asutigi nüüd täie innuga looma, võttes eeskujuks ajaloo-areenilt kõrvale tõrjutud feodaalaadli kombed ja iseteadvuse. Ei oldud loomulikult kitsi oma eliidiks tunglevate poegade ja tütarde varustamisel kõige hädavajalikuga, mis need oma tõusuteel vajasid; oldi uhked nende laiade eluviiside üle; aidati neid laiu eluviise igal kombel süvendada, tehes selleks üle jõu käivaid pangalaene oma kinnisvaradele või välja andes ja käendades nn. sõbraveksleid. Ja polnud siis ime, kui see «kuldse ajastu» mentaliteet laiemas ulatuses ja omaenda härrasharitlaskonna lihvimine viisid vaimsesse pankrotti suure osa tolleaegsest üliõpilaskonnast ja majanduslikku pankrotti nende isad-onud. Oli muidugi kahju, et see mudane veekeeris kiskus

põhja ka üsna rohkesti sääraseid noori, kelle päritolu oleks eeldanud hoopis teistsugust saatust — noormehi ja neiusid väikeste ametnikkude keskkonnast, kehvik- ning keskmiktaludest, isegi töölisperekondadest.

Paljude «Vana kaardiväe» tegelastega puutusin ma kokku väga lähedalt, paljude saatuse kujunemist nägin ma otse juurest. Mis ei tähenda muidugi, et nii nad ise kui nende traagika oleks esitatud fotograafiliselt, tõelisi sündmusi ümberjutustavat kopeerimismeetodit kasutades. Ajajärgule tüüpilisi jooni on püütud koondada, teravdada ja üldistada nii üksikute karakterite kui konkreetse tegevuse ja üldist laadi detailide valiku kaudu.

Teose käesolev väljaanne on autori poolt põhjalikult redigeeritud ja paiguti isegi ulatuslikumalt ümber töötatud, nagu näiteks epiloog.

«Vana kaardivägi» ei pretendeeri t ä i e l i k u läbilõike andmisele kodanliku vabariigi aegsest eesti üliõpilaskonnast; ta haarab sellest vaid üsna lühikest perioodi ja valgustab selle kõige tagurlikumaid tendentse. Kuid meie nõukogude noortele peaks ta autori arvates siiski näidata suutma, missugused määratu suured ning sügavad muutused on aset leidnud meie haritlaskonna arenguloos vaid ühe inimpõlve jooksul.

Autor.

Tallinnas, 2. nov. 1956. a.

SISUKORD

Esimene jagu

ÄRKAMINE

Teine jagu

ROISKVEED

Kolmas jagu

MEHED MINEVIKUST

Epiloog

Якобсон Аугуст Михкелевич
Избранные произведения
Том 7
СТАРАЯ ГВАРДИЯ
Роман
На эстонском языке
Иллюстрации Э. Майсаара
Оформление П. Лухтейна

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

•

Toimetaja T. Hulk
Kunstiline toimetaja H. Vitsur
Tehniline toimetaja O. Kasemets
Korrektorid L. Golberg ja E. Kask

Ladumisele antud 31. VII 1956. Trükkimisele antud 18. I 1957. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 21,25. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 17,43. Arvutuspoognaid 14,86. Trükiarv 21 000. MB-00832. Tellimise nr. 1349. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk t. 54/58.

Hind rbl. 7.15

7—3

Rbl. 7.15